

ՅՈՎՆԱՆ ԱՐՔ. ՏԵՐՏԵՐԵԱՆ

ԱՊՐՈՒԱԾ

ԿԵԱՆՔԻ ՅՈՒՇԵՐ

Հոգեշունչ Մանրապատումներու
Ամբողջական Հաւաքածոյ

Պըրպէնք, Գալիֆորնիա

2013

Ի ՀԱՅՐԱՊԵՏՈՒԹԵԱՆ

**Ն.Ս.Օ.Տ.Տ. ԳԱՐԵԳԻՆ Բ.
ԿԱԹՈՂԻԿՈՍԻ ԱՄԵՆԱՅՆ ՀԱՅՈՑ**

Ազնիւ Մեկենասութեամբ

Տօքթորներ՝ Տէր Եւ Տիկին
ՊԵՏՐՈՍ ԵՒ ԿԱՐԻՆԷ ՏԱՂԵԱՆՆԵՐՈՒ

Զօն՝

**Տօքթ. ԵՂԻԱ ՏԱՂԵԱՆԻ
ՅԻՇԱՏԱԿԻՆ**

*«Երանի անոնց, որոնք սիրտով մաքուր են,
որովհետեւ անոնք զԱստուած պիտի տեսնեն»*
(Մատթեոս 5:8)

ԲՈՎԱՆԴԱԿՈՒԹԻՒՆ

	Էջ
«Անմապչելի Հեռավոր Եւ Անընդմիջելի Մերձավոր»	13

ՄԱՆԿՈՒԹԻՒՆ

(1960ական Թուականներ)

Առաջին Հանդես	19
Ծաղիկ Դասարանէն Շրջանաւարտ	20
Մանկութեան Յուշերէն	21
Առաւօտը Լուսոյ, Արեգակն Արդար Առ իս Լոյս Ծագեա	22
Առաջին Արեւագալը	24
Կապոյտ Հողաթափերս	25
Սրբոց Քառասնից Մանկանց Եկեղեցին Եւ Քահանայ Հայրերը	26

ՊԱՏԱՆԵԿՈՒԹԵՆԷՆ ՄԻՆՉԵՒ ՔԱՀԱՆԱՅԱԿԱՆ ՉԵՌՆԱԴՐՈՒԹԻՒՆ

(1970 - 1980 թթ.)

Առաջին Ճրագալոյցը	29
Պարանեկան Տարիներ Եւ Առաջին օրս Դպրեվանքին մէջ	30
Առաջին Սանուկս	32
Տիգրանակերպի Չմերուկը	34
Հողը Տիրոջը Վերադարձնելու Տեսիլք	35
Հոգիիս Մկրտութիւնը	39

**ՔԱՀԱՆԱՅԱԿԱՆ ՁԵՌՆԱԴՐՈՒԹԵՆԷՆ
ՄԻՆՉԵՒ ԱՌԱՋՆՈՐԴԱԿԱՆ ԸՆՏՐՈՒԹԻՒՆ**

(1980 - 1990թթ.)

	Էջ
Յունիս 8, 1980	43
Առաջին Պապարագս	44
Սուրբ Էջմիածինէն Օքսֆորդ	45
Համալսարանը՝ Երեք Հրաշալի Տարիներ	46
Լոյսը կը Ցանուի՞...	47
Թորոնթօ	49
Օգոստոս 1984	51
Առաջին Պապարագը Սուրբ Երրորդութիւն Եկեղեցոյ մէջ	52
Աղօթողի մը Անձին Մէջէն	53
Անբացադրելի Յարաճուն Սէրը	55
Օրինեալ Ընթանիքը Պահապան Հրեշտակներ	56
Երիտասարդ Աղօթողը	57
Առաջին Այցելութիւնս Բանար	59
Բարի Լոյս, Հայր Սուրբ	60
Ծերունիները	62
Դեռ Կ'ուզենք Երեխայ մը որդեգրել, Յեպոյ Զոյգ մը Աղջիկ	64
Յիսուս Ձեզ կը Սիրէ	66
Յան ու Բարի Լուրը	68
Աղօթող Ձեռքերը	70
Սետուիկ Մանչուկը	71
«Նեպն Աղեղէն Դուրս է Ելած»	72
Միաւորող Օղակը՝ Երրորդութիւն Հայց. Եկեղեցին	73

	Էջ
Թորոնթոն ու նորակառոյց Եկեղեցին	74
Կ'ուզեմ Ապրիլ Աստուծոյ Ներկայութիւնը ու Անոր Մէջ Անէանալ	77

**ԳԱՆԱՏԱՀԱՅՈՅ ԱՌԱՋՆՈՐԴՈՒԹԵԱՆ
ՏԱՐԻՆԵՐՈՒՆ**
(1990 - 2003 թթ.)

Առաջնորդական Ընտրութիւններ	81
Եպիսկոպոսական Ձեռնադրութիւն եւ Օծում	83
Գերեզմաններ...	
7 Դեկտեմբեր, 1988	84
Յաւի ու Յոյսի Վկայախօսը	85
Հոգելից Հանդիպում	86
Աղօթքի Մէջէն Նոր Ծնունդ Մը	88
Օրէնք Ենք Ուզում, Տէր Հայր	91
Րաֆֆիին Մկրտութիւնը	93
Մեծ Մայրիկ, Դուն ալ Կիրակնօրեայ Եկուր	95
Կեպիկ Փաշա	96
Ապրելու Տենչը	97
Նոր Փորձառութիւն Մը Եւս	99
Հաւաքաւոր Հայուհին	101
«Այո, Տէր, եւ Դու Գիպես, Չի Սիրեմ գժեզ»	103
Կոմիպասեան «Հայր Մեր»ը Բուռ մը Հայեր Շաղախեց	106
Մանուկի մը Վկայութիւնը	108
Աստուծոյ Օրէնքը Հոգիները կը Նորոգէ	109
Տիրամայրն ու Դուստրը	111
Եղբայրներ Ունեմ Խնձորեսկում	112

	Էջ
Հոգիս Թռիչք կ'առնէր	113
Հայու Հոգին	116
Հայրենի Թռչնիկները	118
Իմ Ազգանունը Նոյնը Չէ	120
Հառիճը	121
«Յամենայն Ժամ Յաղօթս Կացեք Եւ Մի՛ Չանձրանայք»	123
Բայց Ես Հաւաքում Եմ	124
Բարունակն ու Ներսէսը	125
Արայիկը	126
«Տէր Հայր, Երեսուն Թռռ Ունեն»	128
Նորակնունք	129
«Յաղթանակով Վերադարձ»	134
Նոր Նորակնունք	135
Հանգրուաններ Հոգեւորական Դառնալու Ճամբուս Վրայ	137
Հաւաքքի Փորձաքարը Ժողովուրդը Ինքն Է “I Came With a Living Monument”	142 143
Հանկապար	145
Հանկապարի Ուխտաւորը	147
«Աստծուն Դժուար է Հաւաքալ Առանց Մէկի Հետ Խօսելու»	148
“We Blend this Church With a Stone from Holy Etchmiadzin”	150
«Մենք Փոքրիկներս Գարուն Ենք Ուզում»	152
Ուխտագնացութիւնները	153
Երուսաղէմը Յաւերժական Ղարաբաղ է	154
Վենետիկ՝ Սբ. Ղազար	156
Երկու Լուսիններու Մէջ Բռնուած Շուրջապարը	157

	Էջ
Նորընձաները	158
Աննախընթաց Մկրտությունը	160
Խոր Վիրապէն Ընծայում	161
Խոր Վիրապի Վանքը՝ Բաց Երկնքի Տակ Աղօթարկու Բուրվառ	163
Իրոպի Ուրախութիւն	165
Աղօթահրաւեր Ձեռքեր	166
Ղօղանջներու Կարօտ Իմ Հոգին	168
Աստուած Օգնական	169
Սբ. Էջմիածինը Ձեր Նոր Կեանքի Երաշխիք	170

ԱՌԱՋՆՈՐԴՈՒԹԵԱՆ ՏԱՄՆԱՄԵԱԿԸ ԱՐԵՒՄՏԵԱՆ ԹԵՄԷՆ ՆԵՐՍ

(2003 - 2013 թթ.)

Եղեմ	173
Լոյս Զուարթ	174
Պատիւս Արժանաւորաց	175
Առանձնակիությունը Հին Յուշերու Կանչն Է	176
Գիշերուան Անհունին Մէջ Աստուծոյ Ներկայութիւն	177
Երկխօսութիւն	178
«Ծագեալ Զողորմութիւնս Քո, Որք Ճանաչեն զՔեզ, Տէր»	180
Բարձրացող Խաչը եւ Լոյսին Հեղեղը	181
Ծառայութեան Ճանապարհը	183
Թիւ 59	184
Երեսուն Տարիներու Ուղեւորութիւն	186
Աստուծոյ Սիրոյն Անօթներն Ենք	188
7 Հոկտեմբեր	190

God Is My Best Friend	
Հոգիս Ծարաւի է Զու Ներկայութեան	192
Եկեղեցիները՝ Երկինքն ու Երկիրը	
Իրար Կամրջող Աստուծոյ Տուներն Են	193
Հրաշքի Տունը	195
Դէպի Սրբութիւն՝	
Կեանքի Ճշմարիտ Ծանապարիը	196
Սուրբ Յարութիւն Հայց. Եկեղեցին	197

ՄԱՆՐԱՊԱՏՈՒՄՆԵՐ ՆՈՒԻՐՈՒՄԾ ԱՆՀԱՏՆԵՐՈՒ

Խորհրդաւոր Երեկոն	201
Ալո՛, Ալո՛, Այսպէղ Վեհափառն է	203
Հայոց Հայրապետը	204
Վեհափառ, Օրինէ Զիս	205
Վեհափառ... Յովնանն է	207
Սիրոյ Երեք Պարզամները	208
Հրաշագործ Մերը	210
Աննման Վեհափառը	212
Վեհափառը	213
Երկար Հանդիպումէ մը Յետոյ	216
Զօն՝ Գարեգին Ա.	
Ամենայն Հայոց Կաթողիկոսին	217
Նոր Արշալոյս Մը... Ճառագայթող Դէմք Մը	220
Վեհափառի Պարուհանին Տակ	221
Զոհրապին կը Սպասեմ	222
Կեանքիս Յնցող Պահերէն Մէկը	223
Լուսաւոր Աստղ Մը կը Հանգչի	225

Փառք Ամենակալին Աստուծոյ...	
Օրհնեալ ու Փառաւոր Մնայ	
Ամենայն Հայոց Կաթողիկոսը	226
Հայոց Հայրապետի	
Հովուապետական Այցը Կ. Պոլիս	227
Սր. Էջմիածնի Կանթեղէն Ճառագայթող Լոյս	236
«Հայ ընդամենիքը Եկեղեցու Մանրակերպն է, որուն Առաջին Պաշտօնեան Մայրն է»	242
«Երանի Անոնց, որոնք Գիպեն Հոգիները Շարժել»	243
Գերեզմաններ	244
Խօսակցութիւն Պարրիարք Հօր Հետ	245
Հոգիիս Մէջ Նոր Արշալոյս	247
Երկխօսութիւն եւ Հանդիպումներ	248
Շնորհք Պարրիարք	249
Տօնեմք գ-Քո Յարութիւնդ	252
Ծառայութեամբ Արժեւորել Կեանք Մը	254
Զարեհ Սրբազանի Յիշատակին Քահանան՝ Լոյս Աշխարհ	257
Զարեհ Սրբազան	259
Երկնքի Աստղերուն Մէջ Նոր Աստղ Մը	261
Ներսէս Վանական	263
Փարապետ մը Կարդա՛ Վրաս	264
Անբացաբերելին	265
Լաւագոյն Ընկերս	266
Կարօտ	267
Հայրս	268
Հոգիս Հոգւոյդ Մէջ... Լոյսի Պէս կը Պահեմ	269
Պոլսեցի Մեծ Մայրիկս	270
Սեղրակ Զաւէնը	272

	Էջ
Զարկուայ Ուխտաւորը	274
Չսպասուած Հեռախօսազանգը	275
Խոնարհութեան Ռահվիրան	276
Լուիզը Գերազանցեց Բոլորին	277
Մեծերուն Կեանքը Արժեւորող Գլխաւոր Առաքելութիւնը՝ Խոնարհութիւնն է	278
Սուլթան Մայրիկը	280
Պարարագուող Մայրիկը	282
Մօրս ու Հօրս Դէմքերը	283
Բարեւ Եղբայր, Ինչպէ՛ս Ես	284
Լուռ Հաղորդակցութիւն	286
Ռազմիկը	288
Ձօն՝ Ռազմիկին	289
Յարութիւնին... Հինգ Մոմեր	290
Փերուզը	291
Զարեհը	292
Մարտահրաւեր	293
Անապարէն Ոգեղէն Լոյս Մը Հասաւ Մեզի	294
Խոնարհ Ծառայողը	296
Մամա Սուինը	297
Տապալող Կաղնիները	298
Վարդը՝ Զուարթ	299
Թագուհի Մայրիկը	300
Միրոյ Անսահմանելիութեան Աղբիւրը	302
Զրոյց Ռերեկային Հետ	303
Մեծագոյն Կարօտս՝ Քեզ կը Փնփռեն	304

«ԱՆՄԱՏՉԵԼԻ ՀԵՌԱՎՈՐ ԵՒ ԱՆԸՆԴՄԻՋԵԼԻ ՄԵՐՉԱՎՈՐ»

*Մր. Գրիգոր Նարեկացի
Մարտյան Ողբերգության, բան ԼԳ*

Միրելի ընթերցող մեծ սուրբի այս հանրահայտ բառերով եմ նախընտրում սկսել խոսքս, քանզի, ըստ իս, այս բառերը լավագույնս են բնորոշում մեզանից շարերի զգացումները՝ փաճած հայ հոգեւորականի հանդէպ:

Լինելով անսմարտի հեռավոր՝ նա միեւնույն ժամանակ անընդմիջելի մերձավոր է, ով ապրում է իր բանավոր հոգի առօրյայով եւ գիտի՝ «...*ուրախացողների հետ որախասնայ. եւ լացողների հետ լալ*» (Հռոմ. 12:15):

Մեր հոգեւոր հայրերի ներաշխարհին ծանոթանալու եւ վերոհիշյալ մերձավորությանը հաղորդակից դառնալու հիմնական միջոցներից մեկը դարեր շարունակ եղել եւ մնում է գրավոր խոսքը՝ գիրքը, որն ինքնին անմիջական երկխոսության լավագույն գրավականն է:

Սույն հավաքածուն միաված է վերոհիշյալ առաքելության: Այն խորհրդավոր մի դուռ է, որն ուղղորդում է ընթերցողին Հայց. Առաքելական Եկեղեցու ԱՄՆ-ի Արեւմտյան Թեմի Առաջնորդ՝ Գերաշնորհ Տեր Հովնան Արք. Տերպերյանի ծառայական կյանքից ներս:

Գիրքը բացառիկ է իր բնույթով: Այսպէղ առաջին անգամ փորձ է արվել Հովնան Արք. Տերպերյանի բազմաթիվ աշխատությունների միջից հավաքագրել եւ տրամաբանական շարքի վերածել Սրբազան Հոր անձնական հիշողությունները, մտորումներն ու մանրապատումները. այլ խոսքով «Ցանուած լոյսի» մասունքներն ի մի բերելով՝ կազմվել է լուսե մի ամբողջություն, «Ապրուած մի կեանք»՝ փարածված կեսդարյա փորձառության եւ աշ-

խարհագրական մեծ փարածության (Լիբանան, Հայաստան, Անգլիա, Կանադա, ԱՄՆ եւ այլն) վրա:

Գրքի շնորհիվ ընթերցողը Սրբազան Հոր հետ միասին պիտի անցնի մանկության ու պարանեկության միջով, փոզորվի Հայրենիքի եւ Սբ. Էջմիածնի առաքելությանը, բարձրագույն ուսում սրանա, սկսի «ժառանգութեամբ արժեւորել իր կեանքը» եւ այդ կյանքի առաջին քայլերը զարնի «փորձութեան ժայտերուն», սկսի հավաքալ, իր մեջ զգա աստվածային «Անբացադրելի հարածուն սերը» եւ, հասնելով կյանքի գերագույն իմաստին, հաստատական բացականչի. «Կ'ուզեմ ապրիլ Աստուծոյ ներկայութիւնը»:

«Բախարաւոր են բոլոր այն մարդիկ, որոնք իրենց կեանքին մէջ կը հանդիպին մեծութիւններու, որոնք արմատապէս կը փոխեն մեր կեանքը, եւ անոր կու փան նոր ընթացք մը: Դուն, Վեհափառ, կը մնաս առաջինը ինձ համար»:

Հավաքածուի վերջին մասը նվիրված է անհաբնեւրին եւ նրանց հետ առնչված պարմական եղելություններին. այն անձանց, ովքեր արմատապէս փոխել են Սրբազան Հոր կյանքի ընթացքը եւ ունեն բոլոր նախադրյալները փոխելու մերը եւս, քանզի թեւ նրանց. «Գերեզմաններն անշունչ են, բայց նրանց շունչը մեր մեջ է»: Անձինք ինչպիսիք են Վազգեն եւ Գարեգին Ա. Կաթողիկոսները, Շնորհք եւ Թորգոմ Պարթիարքները, Արամ Խաչատուրյանն ու Ալեք Մանուկյանը, Շիրազն ու Միլվա Կապուրիկյանը, Սուլթան Մայրիկն ու Փերուզը, Ռազմիկն ու Զարեհը եւ շար ու շար ուրիշներ՝ իմաստության, խոնարհության եւ գոհողության մեծ ուսուցիչներ են՝ նման, Սբ. Եղիշեի նկարագրած, այն աղբյուրի, որի ջուրը երբեք չի սպառվում, ամեն անգամ խմելուց, կարծես, նորն էս խմում եւ որից երբեք չես հագնում»:

Ուրեմն, եկեք խմենք այս աղբյուրից, որպեսզի նրանով մաքրենք ինքներս մեզ եւ սուրբ առաքյալի պարգա-

մին հետեւելով՝ ջանանք եղբայրասիրությանը կեղծավորություն չխառնել, փոխարենը՝ ջերմորեն սիրել միմյանց (Ա. Պետրոս 1:22): Հիշենք, որ իմաստունը պերճախոս անձը չէ, այլ նա, ով իր կյանքի օրինակով է մարմնավորում իմաստությունը (Սբ. Գրիգոր Նազիանզացի, Աստվածաբան, 4-րդ դար):

Սույն ձեռնարկը անլռելի վկան է նմանօրինակ կյանքի, որը կանչում է մեզ անընդմիջելի մերձավորության. «Խորիէ եւ մտիր»...

Որդիական ակնածանք՝

Հայկ Մադոյան

Մայիս 29, 2013

ՄԱՆԿՈՒԹԻՒՆ

(1960ԱԿԱՆ ԹՈՒՎԱՆՆԵՐ)

Photos I

ԱՌԱՋԻՆ ՀԱՆԴԵՍ

Յիշողութեանս պաստառին վրայ անջնջելի պիտի մնայ իմ առաջին հանդէսը: Դեռ ծաղիկ դասարանը չաւարտած, կոկոն դասարանիս տարեկից հասակակիցներուն հետ պատրաստուած էի պարի հանդէսին մասնակցելու նաեւ ես:

Այսօրուան պէս կը յիշեմ յուսահատութիւնս, երբ փորձերէն յետոյ բեմ բաձրանալու ուրախութիւնը խեղդուեցաւ իմ մէջ: Պատճառը այն էր, որ ես եւ ինձ նման մանուկներ, որոնք չունէին զգեստներու համար պահանջուած տասը Լիբանանեան լիրան, զրկուած մնացինք առաջին հանդէսին մասնակցութենէն: Ինչ լաւ է, որ մնացեալը չեմ յիշեր, բայց մանուկի իմ փոքրիկ յուսախաբութիւնը մը մնայ անմոռաց:

Հանդէսի նախընթաց շաբաթը արագընթաց փութացի տուն հասցնել այն յայտը, որով կը թելադրուէր ծնողներուն իր զաւակի մասնակցութեան սակը: Այդ տարիներուն գիտեմ որ չկար այն աննշան նիւթական կարելիութիւնը, որուն պատասխանը ինձի հետ ես վերադարձնէի դպրոց:

Մինչեւ այսօր ինձի համար անհասկնալի կը մնայ թէ արդեօք օրիորդս ի՞նչ զգաց: Կոկոն դասարանիս ընկերներէս շատեր նոյն ճակատագրին ենթարկուեցան: Տարիներ յետոյ մանկութեան յուշերս անզգալաբար իմ մէջ արթնցուցին բարի տրամադրութիւններ, որպէսզի անչափելի սեր տածեմ փոքրիկներու հանդէպ, միշտ այն ներքին վախով, որ չըլլայ այնպէս, որ հոգեկան նոյն ապրումը կեանքի բաժին դառնայ նաեւ անոնց:

25 Ապրիլ, 2006

ԾԱՂԻԿ ԴԱՍԱՐԱՆԷՆ ՀՐԶԱՆԱԲԱՐՏ

Չանդեսի օրն էր: Մանկութեան յատուկ յուզումով կը սպասէի շրջանաւարտութեան հանդեսի պարը: Բեմին վրայ գոյգ-գոյգ շուրջանակի պարով ներկաներու հիացմունքը հրաւիրած էինք մեր վրայ: Միայն այսքանը կը յիշեմ, որ պարն իր ավարտին հասաւ, եւ ես, բաժնուած խումբէն, արդէն առանձինս գրաւուած էի բեմը, մինչեւ որ բոլորի ծափահարութիւններու իւրովի թափին տակ արթնութեան պահը ապրեցայ: Ինչպէ՛ս պետք է բացատրել այդ վայրկեանը: Միայն այնքանը գիտեմ որ վայրկեանի մը համար շփոթը քարացած պահեց ինձ եւ ապա բեմին կէսէն արագընթաց վազքով մը շտապեցի միանալ հասակակիցներու:

Այս քաղցր յուշը այսօրուան պէս թարմ է յիշողութեանս մէջ: Եւ ամէն անգամ, երբ կը վերոյիշեմ այս պահը, կարծես, կեանքս կը վերսկսի մանկութեանս օրերուն: Երանելի օրեր, կ'ուզեմ մնալ ձեզի հետ:

15 Դեկտեմբեր, 2011

ՄԱՆԿՈՒԹԵԱՆ ՅՈՒՇԵՐԷՆ

Այսօրուան պես կը յիշեմ այն ուշ գիշերը, երբ լուսնի լոյսին առաջնորդութեամբ անկողնէս ելլելով քայլերս առաջնորդեցի դեպի մեր տան խոհանոցին սառցարանը, ուր մեր դրացիին ձմերուկը երկու կէսերով տեղադրուած՝ զոհը պիտի դառնար վաղուան սպասող հիւրերուն:

Օրերն այնպէս չէին, երբ ամէն մարդ պիտի ունենար իր սեփական սառցարանը: Միմեանց հարեւանութեամբ դրացիներ շատ յաճախ իրենց վաղուան ուտեստեղէններու թարմութիւնը կ'ապահովէին մէկուն կամ միւսին սառցարանով: Բախտն ինձ էր վիճակուած, որ այդ գիշերը յաղթական մօտեցայ սառցարանին, որտեղ տեղադրուած ձմերուկին փափաքին երազէն արթնցած, սառցարանի առջեւ մնացի կանգնած մինչեւ իմ փոքրիկ մատներով ըմբռնելու կեանքի ամենէն համեղ ձմերուկը:

...Առաւօտեան արշալոյսի հետ, ձմերուկի քաղցրութիւնը ինձ տուած էր մէկ այլ ճաշակ մը՝ անկողինը թրջած էի եւ կը սպասէի անխուսափելիին...

Մայրս գիտեր թէ ո՞վ էր պարտութեան մատնած ձմերուկը: Մնացածը կարելոր չէ:

15 Դեկտեմբեր, 2011

ԱՌՔՕՏ ԼՈՒՄՅ, ԱՐԵՓԱԿՆ ԱՐԴԱՐ ԱՌ ԻՍ ԼՈՅՍ ԾԱԳԵԱ...

Շնորհալի Յայրապետի աղօթքին այս բառերը իմ հոգեւոր աշխարհին թռիչք են դարձած դեռ մանկութեանս տարիներուն, երբ մանուկ հասակիս քայլերս կ'առաջնորդէի Թաղի Սրբոց Քառասնից Մանկանց եկեղեցին: Մարաշի նեղիկ փողոցները, որոնց սրտին մէջ ամփոփուած էր Եղեռնէն ճողոպրած ու ջարդերէն վերապրած որբերու ձեռակերտ աղօթքի իմ առաջին Տունը, այսօր ալ կ'ազդեն իմ ներաշխարհին վրայ, որովհետեւ մանկութեանս յուշերուն մէջ դեռ կը գտնեմ անսպառ այն ուժականութիւնը, որը անընդհատ կը նորոգէ իմ հոգեւոր կեանքը:

Թերեւս ամէն վայրկեան չեմ պտտիր նոյն փողոցներուն մէջէն, որոնք մանուկ քայլերս կ'առաջնորդէին դէպի այն սուրբ եկեղեցին, բայց ներքին ձայն մը կը ծնի մէջս ենթագիտակցութեանս խորքէն, որ այդ օրերուն տունէն եկեղեցի տանող փոքրիկ ճամբորդութիւններս աղօթքի համազօր ուխտագնացութիւններ էին:

Անբացատրելի խանդավառութիւն մը կը մղէ զիս դէպի եկեղեցի, ուր շարականներու երգը, աղօթքներու մրմունջը, անուշահոտ խունկին գուլայ-գուլայ բարձրացումը իմ էութեանը մէջ անզգալաբար կը խմորուէր հոգեւորականը:

...Տարիներ են անցած, եւ այսօր, երբ յետադարձ ակնարկ մը կը նետեմ, մանկութեան յուշ դարձած անցեալին վրայ, ահա այնժամ կը գտնեմ գաղտնիքը, թէ ինչպէս այդ օրերուն Աստուծոյ առաջնորդութեամբ մանուկ իմ հոգին իր վերածնունդը կ'ապրէր Շնորհալի Յայրապետի աղօթքին մէջ,- **«Առաւօտ լուսոյ, արեգակն արդար, առ իս լոյս ծագեա»:**

Գիշերուան մթութեան մէջ նորէն կը լուսաւորուի հոգիս նոյն աղօթքին զօրութեամբ, աղօթք, որուն

մէջ ներքին բուռն փափաքով, հաւատքի նոր ներշնչումով մը իմ եութեան մէջ կ'ուզեմ ապրիլ Աստուծոյ ներկայութիւնը եւ Ասոր մէջ անեանալ:

25 Ապրիլ, 2006

ԱՌԱՋԻՆ ԱՐԵՒԱԳԱԸ

Աշխարհ դառնամ ուրիշ ոչ մեկ տեղ այնքան քաղցր պիտի չհնչէ «արեւագալ»ը, քան Մարաշի Սրբոց Զառասկից Մանկանց եկեղեցւոյ մէջ:

Այսօրուան պէս կը յիշեմ իմ առաջին քայլերս դէպի եկեղեցի, Սուրբ Պատարագներու մասնակցութեամբ, բայց մասնաւորաբար «արեւագալ»ները: Այդ օրերուն երգուած «արեւագալ»ները տարբեր խորհուրդ մը կը հաղորդէին ինծի եւ վստահաբար հասակակիցներուս: Երբ մուտք կը գործէի եկեղեցի, ամէն քայլափոխի մինչեւ ականդատուն, եւ ապա ատենան՝ մանր քայլերուս մէջ կ'ապրէի այնպիսի երկիւղածութիւն, որուն ազդեցութիւնը մինչեւ օրս արմատացած է հոգիիս խորքը:

Այդօրուրնէ ասդին, ուր եւ ինչպիսի պայմաններու մէջ ալ լսեմ «արեւագալ»ին տուած ներազդեցութիւնը այնքան խորն է եւ այնքան հարուստ, որ բաւականաչափ սնունդ է ներարկած եութեանս մէջ մինչեւ յաւիտեան: ...Գիտեմ նաեւ պատասխանը, թէ ինչո՞ւ առաջին «արեւագալ»ը այնքան տպաւորիչ էր: Հոն, եկեղեցւոյ առաջին նստարաններուն առջեւ քիլիմներու վրայ ծնկաչոք աղօթող մամիկներու ու ծերունիներու աղօթքի մրմունջը կար խառնուած առաջին «արեւագալ»ին:

Առաջին «արեւագալ»ը վաւերական էր, քանզի աղօթք դարձած հոգիներուն մէջէն կը բարձրանային «Յարեւելից»ներն ու «լոյս»երը:

Օրհնեալ օրեր, օրհնեալ յիշատակներ, հոգիս լոյս տուող առաջին «արեւագալ»:

3 Փետրուար, 2007

ԿԱՊՈՅՑ ՀՈՂԱԹՒՓԵՐՍ

Տարօրինակ է, որ յաճախ մանկութեան օրերէն մնացած յուշեր կը նորոգեն հաւատքի իմ կեանքը: Դեռ շատ փոքր տարիքէս, մեծ մօրս ձեռքէն բռնած, կապոյտ հողաթափերս աջ թելիս տակ առած, կ'երթայի թաղի Սրբոց Քառասնից Մանկանց եկեղեցին, որուն խնկաբոյր կամարներուն տակ կարծես հոգիես մասնիկ մը կը մնայ դեռ: Հոն աղօթող քահանայ հայրերը, որպէս պահապան հրեշտակներ իրենց աղօթքներու մրմունջներուն տակ կը խմորեն մատղաշ հոգիները: Ու ես փառք ու գոհութիւն կու տամ Աստուծոյ, բոլոր անոնց համար, որ իմ մանկութեան տարիներուն իրենց աղօթքով խմորած են իմ հոգին ու իմ քայլերն առաջնորդած դէպի Աստուած:

Տարիներ են անցած եւ սակայն, առաջին աղօթքներուս թթխմորը դեռ կը շարունակէ խմորել իմ հոգեւոր կեանքը: Կարծես երէկ ըլլար, երբ աջ թելիս տակ կապոյտ հողաթափերս ամբօրէն պահած, քայլերս կ'առաջնորդէի դէպի եկեղեցի:

Աստուած իմ, Քու առաջնորդութեամբ պիտի շարունակեմ քայլել աղօթքի ճանապարհէն, քանզի Քեզի հետ է մնայուն ուրախութիւնը: Քու ձեռքերուդ մէջ կը դնեմ իմ կեանքը, որպէսզի Դուն հոգաս ինձ եւ իմ հոգիին աչքերով լոյսէն չհեռանամ:

23 Օգոստոս, 2002

ՄՐԲՈՑ ՔԱՌԱՄՆԻՅ ՄԱՆԿԱՆՅ ԵԿԵՂԵՑԻՆ ԵՒ ՔԱՀԱՆԱՅ ՀԱՅՐԵՐԸ

Մանկութեանս տարիներուն յուշերս կը շարունակեն լուսաւորել հոգեկան աշխարհս: Այսօրուան պես կը յիշեմ բոլորն ալ, որոնք իրենց դրոշմն են թողած իմ հոգիին վրայ: Տնօրհնէքներու իրենց այցելութեամբ մեզի բերած իրենց աղօթքները ու նշխարները մանուկ տարիքիս տրուած մեծագոյն պարգեւներն էին: Եկեղեցիէն ներս անոնց մատուցած սուրբ պատարագներու օրհնութիւնը կը շարունակեմ ծրարած պահել սրտիս ծալքերուն մէջ:

Այսօրուան նիւթականացած աշխարհին մէջ, փառք Աստուծոյ, անոնց տուած աղօթքներն ու օրհնութիւնները կը մնան հոգիիս անկողոպտելի գանձերը: ...Բոլորիս կեանքին մէջ ալ հոգեւոր կեանքի անապատ մը կ'ապրինք շատ յաճախ, մինչեւ որ աղօթքի գօրութեամբ կը հանդիպինք ովասիսներու, որոնք դուք էք, սիրելի Քահանայ Յայրեր, Ձեր քարոզներու ու շարականներու մրմնջումովը:

Երկխօսութիւն... Նոր հանդիպումներ վերնագրին տակ թուղթին յանձնուած իմ ապրումներուն մէջ, հոգեւոր կեանքիս ձեւ եւ կերպարանք ներշնչած մեծերուն հետ երկխօսութիւններս իմ մէջ կը վերամշակեն Քրիստոսի ու Յայց. Առաքելական Եկեղեցւոյ սպասաւորը: Յոգեւորականը իր կոչմանը ասպարեզին մէջ կը հանդիպի հաւատքի կեանք ներշնչող հսկաներու, որոնք ժամանակ առ ժամանակ տկարացնող մեր հոգիին նոր թռիչք կու տան, որոնք կը բռնեն մեր ձեռքէն, որպէսզի քալենք Աստուծոյ գծած ճանապարհէն եւ Աստուծոյ կամքով նոյն ճանապարհէն առաջնորդենք նաեւ Եկեղեցւոյ հաւատացեալները:

4 Յուլիս, 2006

ՊԱՏԱՆԵԿՈՒԹԵՆԷՆ
ՄԻՆՉԵՒ
ՔԱՀԱՆԱՅԱԿԱՆ
ՉԵՌՆԱԴՐՈՒԹԻՒՆ
(1970-1980 թթ.)

Photos II

ԱՌԱՋԻՆ ԾՐԱԳԱԼՈՅՅՈՒ

Հաւանաբար առաջին ճրագալոյցը չէր 1970 թուականի Սուրբ Ծննդեան ճրագալոյցը, որուն ներկայ գտնուեցայ. բայց քանի որ իմ յիշողութեանս մէջ այդ կը շարունակէ մնալ որպէս առաջինը, ապա 1970 թուականը կը յատկանշուի որպէս կարեւոր հանգրուան մը իմ հաւատքի կեանքին մէջ:

Տանն Կիլիկիոյ Կաթողիկոսարանի Դպրեվանքին նախապատրաստական դասարանի սան էի եւ այսօր քանը կը յիշեմ թէ ինչպէս Հոգշ. Տ. Հրայր աբեղայ անակնկալօրէն ինձ յանձնեց օրուան առաքելական թուղթը գորս պիտի ընթերցէի Սուրբ Խորանէն ճերմակ շապիկ մը ուսերուս հագած: Առաջին անգամն ըլլալով նման պարտականութիւն մը պիտի կատարէի, որուն ծանրութիւնը լուրջ վախի մըն էր առաջնորդած ինձ: Միայն այսօր քանը կը յիշեմ, որ անբացատրելի քաջութիւն մը ու համարձակութիւն մը յաղթանակի զգացում տուաւ ինձ:

Այդ օրուընէ սկսեալ տարբեր սիրով մը կեանքս կապեցի Խորանին ու ծառայեցի: Փառք կու տամ Ամենակալին Աստուծոյ, որ Սուրբ Ծննդեան այս հրաշալի օրուան իմ մէջ պայծառացուց մանկութենէս յուշ մը:

Անցեալի յուշերը կեանքի աղբիւր են:

5 Յունուար, 2013

ՊԱՏԱՆԵԿԱՆ ՏԱՐԻՆԵՐ ԵՒ ԱՌԱՋԻՆ ՕՐԻ ԴՊՐԵՎԱՆՔԻՆ ՄԷՋ

Պատանեկան տարիներու յուշերս տակաւ առ տակաւ կ'ուզեմ արթնցնել իմ մէջ: Պէտք չէ մոռնալ այն գողտրիկ պահերը, որոնք անտարակոյս հայելին են իմ հոգիին: Դպրոցական տարիներուս, մօրս հոգատար եւ հետեւողական ջանքերը սիրել տուին ինձ դասերս: Տունէն ներս տրուած կարգապահութեան դասերը առաւել չափով կը դրսեւորէի դպրոցէն ներս: Ամէն առաւօտ, դասերու վերաքաղումը պարտադիր էր մօրս առաջնորդութեամբ: Եւ կը յիշեմ այօրուան պէս, որ դպրոցական տարիներու բացակայութիւնս եղաւ մէկ անգամ, որուն համաձայնութիւնը տուաւ մայրս: Դպրոցէն ուղիղ տուն վերադարձս գրեթէ ամբողջ շրջանին ամենայն խստութեամբ պահեցի: Ինչքան ուրախ եմ հիմա, որ այդ դաստիարակութիւնը ստացայ դեռ մանկութեան օրերէն: Եւ եթէ եղան մանկական անկարգութիւններ, ապա անոնց համապատասխան պատիժները ստացայ, որոնք յետագային դարձան իմ կեանքի օրինութիւնը:

Ուրախութեամբ կը յիշեմ նախակրթարանէն շրջանաւարտութեանս օրը: Դպրոցի նորակառոյց բեմին վրայ բազկաթոռի մէջ բազմած օրուան Առաջնորդին՝ հանգուցեալ Տաճատ Սրբազանի ձեռամբ կը ստանայի նախակրթարանի վկայականս՝ դասարանին առաջնութիւնը ամենլով: Այդ օր արդէն գիտէի, որ յաջորդ հանգրուանը Դպրեվանքն էր: Նախակրթարանի դպրոցական հանդէսի նախօրեակին Սրբազանը դպրոց իր այցելութեամբ կոչ յղեց բոլոր շրջանաւարտներուս հոգեւորական դառնալու եւ այդ օր բոլորիս բաժնեց նաեւ Դպրեվանքի հանդէսը՝ «Գլաձոր»: Հանդեսէն յետոյ մօրս առաջնորդութեամբ քայլերս առաջնորդեցի Դպրեվանք, ուր իմ առաջին

քննութիւնը կատարեց Կիլիկիոյ Դպրեվանքի հսկիչներէն՝ երիտասարդ արեղան՝ Յայր Արամը: Քանի մ'օրեր անց, Սեպտեմբեր 1970 թուականին, Խաչվերացի տօնին, պատարագին ներկայ գտնուելէն յետոյ, աւագ ուսանողներու առաջնորդութեամբ մտայ շենքերէն ներս: Դժուարը առաջին օրն էր: Առաջին անգամն ըլլալով կը բաժնուէի ընտանիքէս: Գէթ այսօր չեմ յիշեր առաջին օրերու իմ կրած տպաւորութիւնները: Առաջին գիշերը անկողին մտայ խոր քունով: Յաջորդ առաւօտ եկեղեցւոյ զանգերուն ղօղանջին հետ զարմանքով արթնցայ: Շփոթի մը մատնըւած կը փորձէի հասկնալ թէ ո՞ր եմ: Զիչ չանցած բոլորին հետ միասին ես եւս քայլերս առաջնորդեցի առաւօտեան ժամերգութեան:

Այդ Զառասնից Մանկանց եկեղեցիէն դէպի Դպրեվանք եւ աւելի ուշ Սբ. Էջմիածին տանող կամուրջն էր արդարեւ:

25 Ապրիլ, 2006

ԱՌԱՋԻՆ ՍԱՆՈՒԿՍ

Դպրեվանքեան առաջին տարիներուն էր: Դեռ տասնեւչորս տարեկան էի: Մայիսեան պայծառ ու հաճելի Կիրակի մըն էր: Անթիլիասի Մայր Տաճարի մօտ առանձինն նստեր էի, երբ ինծի մօտեցան խումբ մը հաւատացեալներ, որոնք վարդապետին հետ խօսելով ու իրենց ուշադրութիւնը ինձ ուղղելով ըսին. «Այս դպիրը կ'ուզենք որ մեր աղջնակին կնքահայրը ըլլայ»: Իմ կողմէ ոչ մէկ առարկութիւն կար եւ բնականօրէն կնքահօր պարտականութեանց մասին այնքան ալ տեղեակ չէի: Ամէն ինչ անցաւ պարտ ու պատշաճ եղանակով եւ սանուկիս ընտանիքը գոհունակ մեկնեցան:

Տարի մը անց, անակնկալօրէն ինծի մօտեցան երախայի ծնողները ազգականներով, որոնք եկեր էին ինծի վերցնելու, որպէսզի երախայի ծննդեան տարեդարձը տօնէինք միասին: Անոնք մինչեւ իսկ միասին էին բերեր իմ կողմանէ սանուկիս տրամադրելի նուերը: ...Այդ օրուրնէ մեր մէջ ջերմութիւնը կ'աճեր: Ինչքան հասակ կ'առնէր սանուկս, այնքան անոր հոգիէն ու սրտէն կը բխէին զգացումով լեցուն երգ ու բանաստեղծութիւն: Ամէն այցելութեան, անոր ելոյթներով պարուրուած ներկայութիւնը բացառիկ խանդավառութիւն կը ներշնչէր ինծի: Իր շրթներէն արտասանուած «կնքահայր» բառին հպումը՝ մինչեւ այսօր կը յուզէ իմ հոգին:

Հազիւ 14 տարեկանին մօտեցած, անողոք հիւանդութիւնը տապալեց հայրենիքի սիրով վառուած իմ սանուկի կեանքը: Երկար ամիսներու տառապանքի ու ցաւին մէջ դեռ կը զգայի նոյն հոգու զօրութիւնն ու վճռականութիւնը: Ամէն անգամ, երբ կը խօսէի անոր հետ, իր տկարացած եութեանը մէջէն նոր ճիգով մը հաւատքին վկայութիւնը կու տար. «Կնքա-

հայր, այսօր ալ աղօթեցի եւ շուտով պիտի լաւանամ»:

Այդ օրերուն, ես լծուած էի եկեղեցաշինութեան աշխատանաց:

Մահուան օրը, ես իմ հոգու մէջ լուռ աղօթեցի ու խոստացայ եկեղեցաշինութեանս աշխատանքներս ձօնել անոր քաղցր յիշատակին:

26 Յոկտեմբեր, 1993

ՏԻՎՐԱՆԱԿԵՐՏԻ ՉՄԵՐՈՒԿԸ

1976 թուականի Սեպտեմբերի առաջին օրերուն էր, երբ հոգելոյս Տ. Գեորգ Ծ. Վարդապետ Կարախտանի հետ խումբ մը պատանի ուսանողներ կ'առաջնորդուէինք դէպի Սբ. Էջմիածին: Ճանապարհին, Տիգրանակերտի մէջ գնեցինք 37 քիլոկրամանոց ձմերուկ մը, որ այնուհետեւ քաջքշեցինք մեզի հետ Պիթլիս, Սվազ, Էրզրում, Կարս, Անի, Աղթամար, քաղաքէ-քաղաք, մինչեւ որ վերջապէս կարողացանք ապահով հասցնել Մայրավանք: Թէ ինչեր քաշեցինք այդ խոշոր ձմերուկը ապահովապէս իր տեղը հասցնելու համար Աստուած գիտէ: Իր խոշորութեան հետեւանքով կարելի իսկ չէր հնարաւոր ձեւով մը բռնել: Բարեբախտաբար վաճառողը հնարը գտաւ եւ ստեղծեց մասնաւոր տուփ մը բռնակներով հանդերձ, որով եւ կարելի եղաւ տեղափոխութիւնը տեղէ-տեղ: Բայց այդքանով հարցին լուծումը տուած չէղանք: Այնուհետեւ, ամէն հանգրուանի պարտ էինք հերթապահութեամբ պահակ կանգնել ձմերուկին մօտ, որպէսզի վտանգէ հեռու պահելինք գայն:

Հոգելոյս Տ. Գեորգ Ծ. Վարդապետ կ'ուզէր իւրօրինակ նուէր մը ներկայացնել Վեհափառին, եւ այդպէս ալ եղաւ: Վերջապէս ձմերուկը յաղթական մուտք գործեց Վեհարանէն ներս առանց պատուհասի: Միայն այնքանը գիտեմ, որ Սրբալոյս Միւռնի օրհնութեան արարողութեան տօնին յաջորդող օրերուն հիւր եպիսկոպոսներ ու պաշտօնատարներ քաղցրութեամբ ճաշակած են մեր ձեռքերուն մէջ քաղցրացած, համովցած ու հասած ձմերուկը: Այդ օրուրնէ ասդին, երբ ձմերուկ մը կ'ուզեմ շալկել, նաեւ ինծի կը թուի այնպէս որ շատ ծանր է:

Յետոյ կը յիշեմ անմոռանալի բռնակրութիւնը, որ միայն կը խանգարէր վայրկեանով մը անելիով ըմբռնելու համար Արեւմտեան Հայաստանը՝ իր պատմականութեամբ ու քարերէն մեզի խօսող պատգամներով:

ՀՈՂԸ ՏԻՐՈՋ ՎԵՐԱԴԱՐՁՆԵԼՈՒ ՏԵՄԻՔ

1976 թուականի Սեպտեմբերի 10-11ի օրերուն էր, երբ Հայաստան ուղեւորութեան առաջին ուխտագնացութեանս ճանապարհը անցաւ Արեւմտեան Հայաստանէն: Մանկութեանս տարիներէն փայփայած էի այն երազանքը, որ օր մը անտարակոյս ոտք պիտի դնեի այն սրբազան հողին վրայ, որ դարձաւ Գողգոթայի ճանապարհ մեր նախնեաց համար:

Կը հասնինք Տիգրանակերտի խարխլած Սբ. Կիրակոսի վանք: Սուրիոյ սահմանէն մինչեւ վանք ժամանումը այնքան տաղտկալի էր, որ որեւէ ժամ բախումը անխուսափելի կը դառնար թուրք զինուորներուն հետ: Ամէն յօգնութիւն ու ներքին անհանգիստ վիճակ կը փարատի այն պահուն, երբ մուտք կը գործենք Սբ. Կիրակոսի վանքէն ներս: Դուրսի խաժամուժէն յետոյ երկինք ըլլար կարծես վանքը, որուն խարխլած պատերուն տակ աղօթող ձեռքեր առուակի մը ջուրերու հոսքին մէջ լուացք կ'ընէին ու մերթ ընդ մերթ շուարած հայացքներով կը հետեւէին մեր քայլերուն: Եկեղեցիէն ներս կը մտնենք, մոմի լոյսին դէպի երկինք բարձրացումին հետ սրտի խօսք ու աղօթք վերառաքելով Աստուծոյ եւ հոգեւին զօրացած կը շարունակենք ճանապարհը դէպի Պիթլիս, Սվազ, Էրզրում, Վան, Վարազայ Վանք, Վանայ լիճ-Աղթամար, Կարս եւ Անի ...Իւրաքանչիւր տեղի հետ իմ մէջ կը ծնի նոր կեանք՝ ազգային պատկանելիութեան բուռն մղում ու գիտակցութիւն:

Երէկուան պէս կ'ապրիմ Վանայ լիճին վրայ նաւարկութիւնը: Խաղաղ ջուրերու վրայէն աղօթք դարձած Աղթամարի Սբ. Խաչ եկեղեցին - վանք համալիրը հետզհետէ կ'ուռճանար մեր առջեւ: Ինչքան կը մօտենայինք մեր պատմութիւնը իր մէջ խտացուցած ոգեղէն ամրոց՝ Աղթամարին, այնքան երկիրը

մը կը պատեր հոգիս: Ուրախութիւն եւ յուզում ան-
ընդհատ ելեւէջներով արթնութիւն կ'առթէին երակ-
ներուս ընդմէջէն:

Ուխտաւորներուս միջեւ խօսքեր չէին փոխա-
նակուեր: Անկասկած իւրաքանչիւրը իւրովի կ'ապ-
րեր ուխտագնացութեան խորհուրդը: Ժամերով կը
մնանք վանքի տարածքին: Մեզ առաջնորդող վար-
դապետը հոգելոյս Գեորգ Ծ. Վրդ. Կարախսեան
կ'ըմբռնէր վայրկեանները ու իր խանդավառ բա-
ցատրութիւններով հոգեւոր նոր լիցք մը կը հաղոր-
դեր մեզի: Թարմ է յիշողութեանս մէջ աղօթք դար-
ձած խաչքարերուն առջեւ ծնրադրումս:

Կեանքի ամենաուրախ վայրկեաններն այնտեղ
զգացի: Եւ ամէն անգամ երբ կը մտաբերեմ Աղթա-
մարի Սբ. Խաչ վանք ուխտագնացութիւնս, նոյն
պահուն կը զգամ այնպէս թէ վերադարձած եմ նոյն
տեղին:

Յաջորդող օրերուն ուխտագնացութիւնը կը շա-
րունակուի եւ այս անգամ քիչ մը աւելի արագըն-
թաց դէպի Պիթլիս, Ալաշկերտ, Վան քաղաք, Վարա-
գայ վանք, Կարս ու Անի: Վարագայ վանքի մօտ
իւրովի յուզում մը կը պատէ հոգիս: Կը զգայի այն-
պէս, որ կարծես Վասպուրականի արծիւը Հայրիկն
այնտեղ էր, ու կը խմորուեր տեսիլքը այսօրուան
Հայաստանին: Կանգառներով կը հասնինք Կարս,
ուր քաղաքի սրտին երկինքն ու երկիրը օղակող
Առաքելոց վանքը զգաստութեան նոր հրաւեր կը
կարդայ ինձի: Հմայուած անոր տիրական ներկայու-
թենէն անընդհատ կը պտտիմ եկեղեցւոյ շուրջը:
Քանդուած պատուհաններէն ներս կը փորձեմ աչք
մը պտըտցնել՝ մութին մէջ փնտռելով ծունկի եկած
հայ կրօնաւորը: Իրարայաջորդ փորձառութիւններէն
յետոյ կը գիշերենք Կարսի առաջնակարգ Փալաս
պանդոկին մէջ: Առաւօտեան լոյսին հետ արթնցող
իմ հոգին կ'ապրի իմ ամենադառն փորձառութիւն-
ներէն մէկը: Կարսի փողոցներով պտոյտներ ընելով
կը քալեմ դպրոցի մը մօտէն: Վայրկեանի մը համար

խոր համոզումով կ'ուզեի տեսնել եւ զգալ հայ մանուկներու եռանդուն վազվզուքը: Բայց քիչ յետոյ ականջիս հասնող ձայնը՝ անհարազատ Մեսրոպեան այբուբենին, իմ մէջ կ'ընկճէ հաւատքիս գիտակցութիւնն - ազգային պատկանելիութիւնս: Չէ՞ որ անոնք մեր Նախնեաց զաւակները պիտի ըլլային: Աւաղ ... իրականութիւնն, այլեւս՝ այլ էր: Ու մինչեւ այսօր կը զգամ իմ հոգիիս մէջ արմատացած ցաւը:

Կարսէն Անի ճանապարհորդութիւնը կը դառնայ վերջին հանգրուանը Արեւմտեան Յայաստան ուխտագնացութեան: Անիի ակերակներուն մէջ եկեղեցիէ եկեղեցի պտոյտները ներքին Նոր պոռթկումներ ու ըմբոստութեան անչափելիութիւն մը կը հաստատէ իմ մէջ, քանզի թուրք ոստիկաններու ներկայութենէ խոյս տալը գրեթէ անհնարին էր: Վայրկեանի մը համար կը խոնարհիմ գէթ անթառամ ծաղիկ մը քաղելու, երբ այս անգամ կ'արգիլուի ինձ թուրք զինւորին հրահանգով: ...Քիչ ակելի ուշ մեր առջեւ կը կանգնի հրաշակերտ Անիի Մայր Տաճարը, ուրկէ ներս մուտք գործելով երկիւղածութեան Նոր ապրում մը կը պատէ հոգիս: Իմ էութեան մէջ մշտապէս կ'ապրիմ առաջին տպաւորութիւնս: Տաճարին ներսը թոյլ էին տրուած անասուններ՝ մարդ անասուններու կողմէ: Տաճարի կեդրոնին գմբէթի փոխարէն դէպի երկինք բացուած ճանապարհը լոյսի առատ հեղումով մը Նորովի աղօթք կը պարտադրէր բոլորիս վրայ:

Արդարեւ, հոգեւոր ճանապարհորդութեան մը ընթացքին Նորակնունք կը դառնար էութիւնս: Յայրենեաց հողին ձայնը Նոր արծագանգ կը դառնար հոգւոյս մէջ ու հողին սերը կը սաղմնաւորուէր սրտիս մէջ: Այս զգացումներով իմ մէջ կը խմորուէր հայ ըլլալու հանգամանքը պարզ պատկանելիութենէ մը ակելի: Նախախնամողն Աստուծոյ տնօրինումն էր կարծես, որ դէպի Արեւելեան Յայաստան իմ առաջին ուխտագնացութիւնը իր սկիզբը կ'առնէր Արեւմտեան Յայաստանէն, որպէսզի իմ հոգւոյս մէջ

դրոշմուէր մեր Յայրերու բողոքի ու պահանջքի ձայնը՝ հողը տիրոջը վերադարձնելու տեսիլքը:

Տարիներու թաւալումին հետ միշտ թարմ մնաց իմ հոգիին մէջ Արեւմտեան Յայաստան ուխտագնացութիւնը: Ո՞վ չունի ամբողջական Յայաստանի երազը, անտարակոյս կը մեղանչէ: Ժամանակի հրամայականն է, որ սերունդէ-սերունդ փոխանցենք ամբողջական Յայաստանի երազը: Քանզի առանց նուիրական այս երազին ներկայ Յայաստանը իր իմաստէն կը պարպուի: Սա պահուն իմ հոգիին մէջ նոր աղօթք կը խմորուի, որ պիտի դրսեւորուի ծառայութեան ու նուիրումի գիտակցական կեանքի նոր մակարդակի մը վրայ:

1 Մարտ, 2004

ՀՈԳԻԻՍ ՄԿՐՏՈՒԹԻՒՆԸ

1976 թուականի Սեպտեմբերի կեսին էր, երբ առաջին անգամ ոտքը կը դնեի Մայր հողին վրայ ու այդ օրէն նոր կեանք կը բացուէր իմ առջեւ: Հոգիս կը մկրտուէր հայրենի արեւով ու շունչով: Ամէն վայրկեան աչքիս առջեւ կը բարձրանային ոգեկան ոյժ ներշնչող ու հայ հոգիին ու մտքին տեսիլքէն ծնունդ առնող արժեքներ: Էութիւնս կարծես ամբողջութեամբ կը նորոգուէր: Հայոց երկնակամարին տակ իրենց կլանող ներկայութեամբ մեծ եւ փոքր Մասիսները ամէն տեղ ըլլային կարծես: Անյագօրէն կը դիտեի անոնց ձիւնածածկ գագաթները, որոնց բարձունքէն իջած ոգեղէն տապանը Նոյեան՝ իր հսկայ բանակով տարածուած կը տեսնեի ամբողջ երկրով մէկ:

Վերջապէս կը հասնիմ Սբ. Էջմիածին: Մայրավանքին մէջ, ներշնչումներէ գինովցած, կը զգամ հոգիիս մկրտութիւնը: Ամէն տեղ կեանք կը տեսնեմ: Զրիստոսի հրաշափառ յարութեան լոյսէն խմած հայու հոգին՝ իր ապրող ձայնը լսելի կը դառնար ամէն մեկուն Էութեան մէջ: Ուխտաւորներ, ամէն կողմէ, կը փութային մոմ վառել Սբ. Էջմիածնի կամարներուն տակ ու մոմին մէջ խտացած լոյսին մէջ մկրտել իրենց հոգին: Վերջապէս կը հանդիպինք Ազգի Կաթողիկոսին, մեր շատ սիրելի Վեհափառին, որուն անձին մէջ կը գտնեմ իմ մտատիպարը: Իր անձին վեհութիւնը այդ վայրկեանին կը տպաւորէ զիս ու իմ հոգեկան գոհունակութիւնը կը հասնի իր ամենաբարձր կետին, երբ 1980 թուականին, Յունիսի Ցին, Սբ. Էջմիածնի Տօնին, ձեռնադրութիւն ու օծում կը ստանամ իր իսկ ձեռքով:

Երախտապարտ եմ Ձեզի, սիրելի Վեհափառ, քանզի տարիներ շարունակ, ինչպէս որ շատ շատերուն սրտին մէջ անթեղուած հայրենիքի սերը բոցավառեցիք Ձեր կրակէ խօսքերով ու կեանքի օրինա-

կով, իմ հոգիին մէջ ալ նետեցիք Յայ Եկեղեցին սիրելու ոգին: Ես իմ հոգիին մկրտութիւնը զգացի Սբ. Էջմիածնի մէջ: Սբ. Էջմիածնի խորհուրդը ամէն վայրկեան մարմին առած Ձեր խօսքերուն ու գործերուն մէջ եւ աւելին՝ այդ նոյն խորհուրդին առաջնորդեցիք սերունդներ: Այսօր ժամանակներու ու նոր պայմաններու մէջ անսահման կարօտն ունիմ Սբ. Էջմիածնի: Սա ի՞նչ անբացատրելի ապրում մըն է: Հոգիս կը պտըտի Մայրավանքին մէջ: Կը լսեմ Մայր Տաճարի զանգերուն ղօղանջը, առաւօտեան ու երեկոյեան շարականներու երգեցեղութիւնը, իրենց յամառ ու հաստատ քայլերով աղօթքի փութացող տարեց մայրիկներու թախանձագին աղօթքը: Բայց աւելին, կը տեսնեմ լոյսին հեղեղումը հիշման հորանին վրայ, որմէ անյագօրէն կը խմեն մեր ժողովուրդի զաւակները, յաւիտենական լոյսով սնուցանելու համար իրենց հոգին: Իմ տկար եութիւնը ծարաւի է այդ նոյն լոյսին: Կ'ուզեմ անյագօրէն խմել այդ նոր լոյսէն՝ զօրացնելու համար հոգիս, պահելու ու նոր ուժականութեամբ շարունակելու իմ առաքելութիւնը՝ քարոզելու համար Աստուծոյ խօսքը եւ տարածելու հայրենիքի շունչը:

Սբ. Էջմիածինը դարձաւ աւազանը հոգիի մկրտութեան: Այս սրբազան ուխտատեղին, ուր Զրիստոս այցի եկաւ մեր նախնեաց, հայոց սրտերը միացնող, մէկ զարկի վերածող հոգեւոր ու անժամանցելի մագնիսն է: Ով հայրորդի, քու սրտի զարկը իր սկիզբը կ'առնէ Սբ. Էջմիածնէն: Հերթը քուկդ է հիմա: Ձայն տուր մօրդ կանչին, զի հոգիդ տուն դարձի կարօտ ունի:

18 Փետրուար, 1994

ՔԱՀԱՆԱՅԱԿԱՆ
ՉԵՌՆԱԴՐՈՒԹԵՆԷՆ
ՄԻՆՉԵՒ
ԱՌԱՋՆՈՐԴԱԿԱՆ
ԸՆՏՐՈՒԹԻՒՆ

(1980 - 1990 թթ.)

Photos III

ՅՈՒՆԻՍ 8, 1980

Սբ. Էջմիածնի օրն է: Կեանքիս ամենանուիրական օրերէն մէկը, քանզի Միածնատէջ խորանին վրայ ծնկաչոք ուխտս կատարեցի Աստուծոյ ընծայած հաւատարմութեամբ, ծառայելու ազգիս ու եկեղեցիիս: Կու գայ նուիրական պահը, երբ հոգելոյս Վազգէն Վեհափառ Սրբալոյս Միւռնի օծումը ճակատիս ինձ կը վերանուանէ Յովնան անունով: Օրուան տուած խորհուրդին բացատրութիւնը պիտի չփորձեմ անգամ բառերով արտայայտել, որովհետեւ ոչ միայն պիտի ձախողիմ, այլեւ խորհուրդին հմայքը նսեմացուցած պիտի ըլլամ: Մարդուն կեանքին մէջ կը ծնին պահեր, որոնք մեզ կը կապեն Աստուծոյ հետ, պատմութեան հետ, բայց աւելին՝ գալիքին հետ: Տարողունակութեամբ անչափելի երևալու քահանայական օծումս ձեռամբ Վազգէն Վեհափառին: Տարիներն անցած են եւ այսօր աւելիով կը գիտակցիմ տրուած նուէրին անգնահատելի արժէքը:

Վեհափառ, երախտապարտ եմ քեզի իմ կեանքով: Ծառայութիւններուս առանցքը կը շարունակես մնալ դուն ամէն քայլափոխի: Միշտ քեզմով հզօր պիտի շարունակեմ քայլել կեանքի այն ուղիէն, որուն ընթացքին ես հաստատ գիտեմ, որ միշտ պիտի հանդիպիմ քեզի:

18 Մայիս, 2006

ԱՌԱՋԻՆ ՊԱՏԱՐԱԳԱ

Կիրակի, 10 Յուլիս 1980թ. մատուցեցի քահանայական առաջին Սուրբ Պատարագս: Վարդավառի Տօնին օրն էր: Մայր Տաճարի Սուրբ Սեղանին վրայ մատուցած Սուրբ Պատարագը կարծես նոր մկրտութեամբ մը կը պարուրէր հոգիս: Զարոգիս որպէս բնաբան ընտրած էի Պետրոս Առաքեալի սրտայոյզ բառերը. «*Տէր, բարւօք է մեզ աստ լինել*»: Երեսուն տարիներ շարունակ այս բառերը արձագանգեցին իմ էութեանը մէջ ու դարձան իմ կեանքն Աստուծոյ հետ շղթայող կապը, հոգիիս մէջ սնունդ ներառնող աղօթքը, բայց մանաւանդ խաւարին մէջ մերթ ընդ մերթ խարխաբող մտածումներս ահագանգող ձայնը:

Սուրբ Պատարագ մատուցի հաւատքի ամբողջ զօրութեամբ, համարձակ ու խոնարհ հպարտութեամբ: Եթէ ըսեմ, որ գիտէի գալիք փորձութիւններու մասին, անտարակոյս սխալած պիտի ըլլամ: Բայց յստակօրէն կրնամ ըսել, որ հոգեւոր ճանապարհորդութիւնս որպէս քահանայ ու սպասաւոր Եկեղեցւոյ, որուն ուժ տուի մշտապէս աղօթքով ու հարիւրներով մատուցուած պատարագներս դարձան դէպի Աստուած տանող նոր աստիճանները իմ հոգեւոր կեանքին: Պատարագներս դարձան ամփոփուած ծառայութիւններս, որոնց մէջ գործող ու ապրող մարդկանց հոգիներուն մէջ յաճախ փորձեցի գտնել զԱստուած եւ երբեմն ինքնըստինքեան Աստուծոյ խօսքն ու շունչը անոնց հոգիներէն թռիչք առնելով այլակերպեցին հոգիս ու էութիւնս:

Կիրակի, 10 Յուլիս 1980... կարծես դեռ երեկ էր երբ մատուցեցի առաջին պատարագս:

24 Մայիս, 2010

ՍՈՒՐԲ ԷԶՄԻՄԵՆԵՆ ՕՔՍՖՈՐՏ

Տարածքները իրար զօդողը մարդն է: Այդպես ալ եղաւ իմ պարագային: Ձեռնադրութիւնէ ամիսներ յետոյ կեանքս մտաւ նոր հունի մը մէջ, չափէն աւելի տարբեր: Չսպասուածին փորձառութիւնը՝ փորձութիւն մը եղաւ ինձ համար: Կարծես ինձ հրամցուածը կը կշռեր նաեւ հաւատքի ու համբերութեան տարողութիւնը: Երեք տարիներու ուսումնառութեանս տարիները դարձան հոգեւոր կեանքիս գուցէ ամենէն նշանակալից ու առանցքային նշանակութիւն ունեցող տարիները: Կրօնական ու ուսումնական բոլորովին տարբեր միջավայրը օրիցօր աւելի ամրացուց իմ մէջ պատկանելութեանս զգացումը՝ հանդէպ իմ Մայր Եկեղեցին: Ինձ համար յստակ դարձաւ, որ իմ Եկեղեցին՝ ինքնին ազգին հայելին էր, որ իր գոյութեանականութիւնը արդարացուցած էւ ապահովագրած էր իր ժողովուրդին հետ կեանքը ապրելով:

Համալսարանական տարիներս ինձ տուին իւրովի մօտեցումներ եւ հարուստ գիտելիքներ՝ Եկեղեցին դարձնելու համար՝ մեր կեանքով ու զոհողութիւններով ապահովագրուած Եկեղեցի: Եւ կարելի իսկ չէ երեք տարիներու փորձառութիւնները ամփոփել գրչի հարուածով թուղթին յանձնուած յօդուածի մը կամ յօդուածներու շարքով: Անոր փորձն իսկ չեմ ուզեր կատարել, բայց կ'ուզեմ յստակօրէն ընդգծել, որ այդ տարիներուն եղան հսկաներ, ինչպիսիք էին՝ Anthony Bloom, Michael Ramsey, Kalistos Ware, որոնց կեանքն ու խօսքը իրենց հետքը թողուցին իմ ներաշխարհին մէջ:

24 Մայիս, 2010

ՀԱՄԱԼՍԱՐԱՆԸ՝ ԵՐԵՔ ՀՐԱՀԱՒ ՏԱՐԻՆԵՐ

Համալսարանը դարձավ նոր ծննդավայրը իմ կեանքի: Հեռու Մայր Հայրենիքէն ու Ս. Էջմիածնէն հոգիս միշտ կարօտով մնաց: Տարիները, սակայն, իմ մէջ մշակեցին նոր մարդը, հոգիս վահանեցին հաւատքի նոր գորութեամբ, մտքիս տալով նոր թռիչքներ, որպէսզի գալիքը դարձնեի սիրոյ ու ծառայութեան մատակարարումով հարուստ կեանք մը:

Միշտ չէ, որ պատեհութիւն եմ ունեցած անդրադառնալու Օքսֆորտեան տարիներուն, բայց ճշմարտութիւնն այն է, որ այնտեղ թրծուեցաւ հոգեւոր միտքս եւ ողջ էութիւնս դեպի կեանք վերադառնալու եւ անկոտրում հաւատքով ու գիտելիքներս բաշխելու եռանդով:

Այսօր, տակաւին, միայն սկիզբն է կարծես հեռաւոր ճանապարհորդութեան, որուն տեսիլքը հաստատեցի շրջանաւարտութեանս օրը: Կամօքն Աստուծոյ, պիտի շարունակեմ ճանապարհորդութիւնս մինչեւ այն պահը, երբ զգամ սպառումը կեանքիս:

15 Դեկտեմբեր, 2011

ԼՈՅՐ ԿԸ ՑԱՆՈՒՄ...

1983 ամրանն էր, երբ համալսարանական ուսումնալարտելով կը վերադառնայի Մայր Աթոռ Սբ. Էջմիածին, Վեհափառ Հայրապետի հրաւերով, ծառայելու Հոգեւոր Ճեմարանէն ներս՝ դասախօսի պաշտօնով: Հետս Հայաստան կը տանէի նաեւ երիտասարդ-երիտասարդուհիներ, որոնք առաջին անգամ ոտք կը դնէին հայրենի հողին վրայ: Լրիւ երեք շաբաթներ կը զբաղիմ այդ երիտասարդներուն հետ, ամէն շանք թափելով, որ անոնք Լոնտոն վերադառնան ոգեշնչուած ու լեցուած Հայաստանով: Մեկնումի օրը, վաղ առաւօտեան ժամը 4-ին, կ'արթնցնեմ բոլորը ու կը տանիմ Մայրավանք, որպէսզի Սբ. Էջմիածնի կենարար լոյսը իջնէ անոնց հոգիներուն մէջ: ...Բոլորս միասին, ծրնադիր, կ'աղօթենք Մայր Տաճարի գաւիթին մէջ հեզհետէ տարածուող ուրիշ լոյս մը, շատ անելի վառ, շուտով կը համակէ մեր ողջ Էութիւնը:

Տասը տարիներ եւ անցած խորհրդաւոր այդ պահէն, երբ կարծես անտեսանելի ձեռք մը լոյս կը ցաներ բոլորիս հոգիներուն մէջ. լոյս՝ որ կը միանայ Զրիստոսի լոյսին, լոյս՝ որ կ'երթայ ներկայէն դէպի անցեալ ու կը զօրանայ մեր հայրերու հաւատքով եւ մեր մէջ կը հաստատէ գալիքի յոյսով առլցուն նոր տեսիլքները:

Սբ. Էջմիածնի խաղաղ լռութեան մէջ պայծառ լոյս մը կ'ողողէ հոգիս: Սիրտս, թափառումներէն յոգնած, կ'ուզէ միանալ իր Արարիչին ու կարծես նոր Էութիւն մը կը ծնի հին Էութեանս ընդմէջէն: Այդ օրուընէ, հոգիիս մէջ ցանուած լոյսը անվերջ նոր ծագումներ կ'արձանագրէ Էութեանս մէջ ու հոգիս կը շարունակէ ողողուած մնալ այդ լոյսով: Որպէս հոգեւորական եւ սպասաւոր Զրիստոսի Եկեղեցւոյ, անտարակոյս, յաճախ թոյլ կու տամ սխալներ ու

թերացումներ, տեղի կու տամ բարկութեան ու զայրոյթի. բայց, հոգիիս նոյն այդ լոյսը իր արմատներէն, նոր զօրութեամբ մը կարգի կը հրաւիրէ զիս, կոչումս:

...Լոյսը կը ցանուի՞: Ներքին ձայն մը կը պատասխանէ՝ Ես այն լոյսն եմ, որուն ծարաւի է քու հոգիդ, եկուր խմելու իմ լոյսէս:

1 Մարտ, 1993

ԹՈՐՈՆԹՕ

Իմ հովուական կեանքին մէջ անկիւնադաս մըն ալ Թորոնթոն է: 27 տարեկան էի, երբ յանձն առի հովուական պաշտօնը: Ապրիլ 1984 թուականին, Յոգելոյս Վազգէն Վեհափառի յանձնարարութեամբ, Չատկական տօնին առիթով մեկնած էի Պաղտատ. վերադարձին ինձ համար յստակ դարձաւ, որ պաշտօն պիտի ստանձնէի Գանատայի մէջ: Կրնամ պարզօրէն ըսել, որ թերեւս բացառիկ խանդավառութիւն մը այդ օրերուն չդրսեւորեցի իմ զգացմանց մէջ: Որեւէ պատկերացում, մըն ալ չունէի, թէ ինձ սպասող հովուական դաշտը ինչպիսի նոր անակնկալներ պիտի մատուցեր ինձ: Կրնամ անկեղծօրէն ըսել, սակայն, որ Թորոնթոն դարձաւ իմ հովուական կեանքի ամենէն շրջադարձային պահը, այն իմաստով, որ իմ մէջ խմորուեց հոգեւորականն ու հովիւը:

Յուլիսի վերջերուն կը հասնէի Մոնրէալ, ուր իմ առաջին օրերը անցնելէ յետոյ օրուան Առաջնորդ՝ Յոգելոյս Վազգէն Եպիսկոպոսի առաջնորդութեամբ կ'ուղեւորուէի Թորոնթօ: Մոնրէալէն Թորոնթօ մեքենայով ճանապարհորդութիւնը իրօք արկածախնդրութիւն մըն էր: Ինքնաշարժը վարողը հանգուցեալ Սրբազանն էր, որ աւելի քան հինգ ժամեր յոգնած ըլլալու պատճառով գրեթէ կիսով չափ քնացած վիճակով կը վարէր մեքենան:

Օգոստոս 3-ին կը հասնիմք Թորոնթօ եւ յոգնաբեկ ճանապարհորդութենէ մը յետոյ կ'անդրադառնամ, որ կորսուած ենք քաղաքի հիւսիսային թաղերուն մէջ, մինչեւ որ մեր մեքենային մօտ կը կանգնի ոստիկանակառք մը: Սրբազանի ուրախութիւնը մեծ էր եւ նախ քան ոստիկանին բարեւելը կը կարդայ մեքենայի վրայի գրութիւնը. “To serve and protect”. Իսկոյն ոստիկանին համար յստակ կը դառնայ, որ օգնութիւն կը հայցէիմք: Վերջապէս կը հասնիմք

այն յարկաբաժինը, որտեղ ապրած էր քաղաքի
նախկին հովիւը: Կը դժուարանամ բառերով բա-
ցատրել թէ ներքին ինչպիսի խաղաղութիւն մը ապ-
րեցայ, երբ վերջապէս դուրս եկայ անորոշութենէն:

Աւելի ուշ, յաջորդող տարիներուն, ամէն անգամ,
երբ կը տեղեկանայի թէ Սրբազանը Մոնրեալէն
Թորոնթօ կ'ուղեւորուէր, ապա սիրտս դող կ'ունենար,
քանզի երկիւղով կը վերյիշէի առաջին եւ անմո-
ռանալի ճամբորդութիւնս: Տարիներ յետոյ կը հաս-
կնամ, որ Աստուծոյ նախախնամութեամբ միայն ան
անփորձանք անցուց իմ ճանապարհորդութիւնները:

... Թորոնթօյի եւ ավելի ուշ Գանատայի յուշերս
թուղթին յանձնելէ առաջ կ'ուզեմ ջերմեռանդ իմ
աղօթքը բարձրացնել առ Աստուած Հոգելոյս Սրբա-
զանի հոգիին համար: Քաջ կը գիտակցիմ, որ շատ
բան սորվեցայ նաեւ իրմէ: Իր քարոզներու պերճա-
խօսութիւնը իրապէս հոգիները գրաւելու ուժակա-
նութիւն մը ունէր: Բնաւորութիւնը եւ նկարագրի իր
հիւրօրինակ գիծերը անջնջելի կը մնան իմ յիշողութեանը
մէջ: Տարակոյս չկար, որ անձնուէր հայրենասէր մըն
էր եւ բացառիկ կերպով նուիրուած Սբ. Էջմիածնին:
Շատ անգամներ իր կեանքը վտանգներու էր են-
թարկած յանուն Սբ. Էջմիածնի: Սբ. Էջմիածնի հան-
դէպ իր նուիրումը իրապէս նախանձելի էր:

Թորոնթօ իմ հովութիւնս սկիզբ առաւ Վազգէն
Սրբազանով: Անոր սիրտը խնդաց իմ հովուական
աշխատանքներով եւ զգացի, որ ամէն օր իմ մէջ յա-
րաճուն կը դառնար հովուական ծառայութեան ոգին:
Ինչքան յիշատակներ կան պարուրուած իմ հոգիին
մէջ... Այսօր արդէն կծիկը կը քակեմ...

25 Ապրիլ, 2006

ՕԳՈՍՏՈՍ 1984

Իւրաքանչիւրիս կեանքին մէջ կան պահեր կամ հանգրուաններ, որոնք վճռորոշ դեր կը կատարեն: Այդպէս ալ եղաւ Օգոստոս 1984 թուականին հով-
ւական իմ կեանքին մէջ, երբ Աստուծոյ նախախնա-
մութեամբ ու հոգելոյս Վազգէն Վեհափառի տնօրի-
նումով կոչուեցայ Թորոնթոյի հոգեւոր հովութեան
պաշտօնին:

Ինծի համար բոլորովին նոր էր Թորոնթոն: Յանձ-
նառութիւն կ'առնէի ապաւինելով Աստուծոյ զօրու-
թեան եւ ժողովուրդի աղօթքին: Այլեւս ուսանող չէի
եւ իմ առջեւ կը բացուէր ծառայութեան ընդարձակ
դաշտ մը, որ էապէս պիտի փոխէր հոգեւոր կեանքը
եւ պիտի դառնար ենթահողը գալիք յաջողութեանց
ու ձեռքբերումներուն:

Փառք կու տամ Աստուծոյ, որ իմ առջեւ բացաւ
հովուական կեանքի ճանապարհը, որու ընթացքին
մէջ կը գտնուիմ եւ կը զգամ որ օրեօր կ'աճի իմ մէջ
կոչումը քահանայութեան:

Առաջին օրերը Թորոնթոյի մէջ յստակօրէն կը
յիշեմ: Նոր տեղ, նոր մարդիկ, նոր պայմաններ, իսկ
եւ բոլորովին առանձինս, բայց Աստուծոյ Աջը իմ
վրաս: Ինծի Թորոնթօ առաջնորդողը հոգելոյս Վազ-
գէն Սրբազանը իւրովի ուրախութեամբ կը ներկա-
յացնէր հոգեւորականը պիտի դառնար տարտղնուած
գաղութին հովիւը:

Աղօթքը սրտիս մէջ, հոգեւոր խանդավառութեամբ
հնազանդեցայ Աստուծոյ հրամանին եւ խոնարհուե-
ցաւ Աստուծոյ ծառայութեան Սբ. Սեղանին առջեւ:

«Տէ՛ր, ուղղեա՛ր զգնացս իմ ի ճանապարհս խա-
ղաղութեան...»:

24 Մարտ, 2003

ԱՌԱՋԻՆ ՊԱՏԱՐԳԸ ՍԲ. ԵՐՐՈՐԴՈՒԹԻՒՆ ԵԿԵՂԵՅԻՈՅ ՄԷՋ

Սբ. Երրորդութեան մատրան մէջ առաջին պատարագս մատուցի Կիրակի, 5 Օգոստոսին: Զարոգիս որպէս բնաբան ընտրեցի Շնորհալի Զայրապետի «Յաւատով խոստովանիմ»ի հետեւեալ աղօթքը.

«Իմաստութիւն Զոր Յիսուս, տո՛ւր ինձ իմաստութիւն զբարիս խորհել եւ խօսել եւ գործել առաջի քո յամենայն ժամ...»:

Քաջ կը յիշեմ, որ պարզ քարոզ մը տուի, բայց խոր համոզումով ու աղօթքով: Ամէն ոք ուշի ուշով կը հետեւեր երիտասարդ հոգեւորականին, թէ ո՞վ էր եւ թէ արդեօք ի՞նչ պիտի բերէին գալիք օրերը: Երախտապարտ եմ, որ այդ օրուընէ սկսեալ, ներկայ հաւատացեալներն ու այնուհետեւ ինծի հանդիպող ամէն անձ բացառիկ հոգածութիւն ցուցաբերեցին ինծի, իրենց սիրոյ մէջ մշակել սկսան հովիւը:

Պատարագի աւարտին զգալիօրէն նոր խանդավառութիւն մը կը տիրէր եկեղեցւոյ ներքնասրահին մէջ: Ինծի մօտեցող ամէն անձ ինչ որ բան մը ունէր պատմելիք ու մաղթանքներու ջերմութիւնը իմ մէջ կը բռնկեցներ հաւատքի նոր կրակ մը: Միայն կը յիշեմ այնքանը, որ այդ երեկոյեան, իմ աղօթքիս մէջ եւ իմ սրտի մէջ արձագանգեցին պատարագէն քաղլած իմ ամենաշատ սիրած աղօթքի այս բառերը.

«Զքոյս ի քոյոց քեզ մատուցանեմք...»:

24 Մարտ, 2003

ԱՂՕԹՈՂԻ ՄԸ ԱՆՁԻՆ ՄԷՋԷՆ

Իրողությունն է, որ ամեն հոգեւորական Աստուծոյ ծառայութեան ճանապահին կ'ունենայ անսախընթաց փորձառութիւններ, որոնցմով կը պայմանաւորուի իր մէջ առաւել հաստատումը աղօթքի կեանքին: Նման փորձառութիւն մը ունցայ 1984 թուականի Օգոստոսի վերջին Կիրակին: Անդրանիկ պատարագս մատուցելէ յետոյ, ըստ տեղւոյն ընկալեալ սովորութեան, հաւատացեալ ժողովուրդը կը հանդիպէր եկեղեցւոյ սրահին մէջ: Թորոնթօ Նոր ժամանած ըլլալով, բոլորին անծանօթ էի եւ, անընդհատ, ինծի մօտեցողներ կ'ուզէին ձեռքս սեղմել ու զրուցել իրենց Նոր հովիւին հետ: Ահա այդ պահուն հաւատացեալներէն մէկը ինծի կը մօտեցնէ երիտասարդ աղջիկ մը, որպէսզի անոր փափաքով աղօթք մը կատարեմ: Չեմ գիտեր ինչու, բայց այդ պահուն կը դժուարանամ աղօթել: Մինչ այդ չէր պատահած, որ ընդհանուրին առաջ ձեռքս դնէի մէկու մը գլխուն ու աղօթէի: Միայն զգացի, որ Նոյն ժամուն անկարող գտնուեցայ ինծի դիմող երիտասարդուհիին զօրացնելու աղօթքով ու Աստուծոյ խօսքով: Չէի կրնար, սակայն, հաշտուիլ կատարուածին հետ եւ յաջորդող օրերուն իսկ իմ կապը, հաւատաւոր երիտասարդուհիին հետ զարգացուցի: Ներքին ձայն մը անընդհատ զօրացուց զիս, որպէսզի այցելութիւններով, զրոյցներով եւ միասնաբար արտասանուած աղօթքներով՝ ինծի դիմող հաւատքով լեցուն աղջիկը մնար հաստատ իր քաջութեան մէջ:

Այցելութիւնները շարունակուեցան՝ երբեմն տուն եւ երբեմն հիւանդանոց եւ, ամեն անգամ անելի ու անելի զգայացունց կը դառնար իմ մէջ Աստուծոյ Ներկայութիւնը: Երբեմն այնպէս կը զգայի, որ կարծես Աստուած իմ հաւատքը կը փորձեր անոր անծին մէջէն: Ինծի ուղղուած հարցումներէն շատերուն կը

դժուարանայի պատասխանել, բայց մեկ բան կը ներշնչէր զիս, այն ալ երիտասարդ աղջկան հաստատ հաւատքի արտայայտութիւնն էր Աստուծոյ ու յաւիտենական կեանքի հանդէպ: Ինչպիսի անսահման զօրութիւն կար այդ աղօթքին մէջ, որ կը ներգործէր նաեւ իր հարազատներուն կեանքին վրայ, բայց մանաւանդ իմ վրաս՝ հոգեւոր կեանքիս մէջ դնելով իրական կեանքի փորձ մը:

Ժամանակ մը յետոյ, այցելութիւններուս աւարտին, արդէն կը զգայի հանդարտ ու զօրացած: Մինչ այդ, այնքան զօրեղ կերպով չէի գտած իմ մէջ աղօթքի ներգործութիւնը, բայց երիտասարդ աղօթողը ամէն օր նոր ոյժ կը ներարկէր հոգեւոր կեանքիս մէջ:

1986 թուականի Ծաղկազարդը կանխող կիրակիներէն մէկն էր, երբ առաւօտ մը ան հեռաձայնեց ինծի եւ խնդրեց, որ անպայման այցելեմ հիւանդանոց: Պատարագէն առաջ այցելեցի իրեն ու հոն գտայ նաեւ իր մտերիմները: Այնքան զուարթ ու կենսալից, որ կարծես բոլորիս հոգիները կը լեցնէր անսպասելի հաւատքով ու քաջութեամբ: Միասին աղօթեցինք ու մեկնեցայ պատարագի:

Քանի մ'օրեր յետոյ, Չորեքշաբթի, երեկոյեան հսկումի պահուն, տարօրինակ ցնցում մը կ'անցնի մէջէս: Զիչ յետոյ կը լսուի սիրտ ճմլող դժբախտ լուրը: Նոյն երեկոյեան կ'երթամ հիւանդանոց, «հոգւոց» մը կ'արտասանեմ ու ցաւակցութեամբ կ'ողջունեմ հարազատները: Աղօթքի պահուն կը դժուարանայի նայիլ հանգուցեալի դէմքին եւ սակայն, հետզհետէ կարծես ան կը խօսէր բոլորիս հետ ու կ'ուզէր վստահ ըլլալ, որ իր աղօթքներուն հետ մենք ալ կը գտնէինք աղօթքին բարերար ներգործութիւնը:

Հովուական իմ ծառայութեան առաջին ամիսներուն աղօթքի ուսուցիչս եղաւ Մարալը:

1 Հոկտեմբեր, 1992

ԱՆՔԱՅԱՏՐԵԼԻ ՅԱՐԱԾՈՒՆ ՄԵՐԸ...

Ամիսները դեռ չէին անցած այն օրերեն, երբ հով-
ւական պաշտօն էի ստանձնած Թորոնթոյի մէջ:
Արդէն իմ մէջ զգալիօրէն կ'ապրեր անբացատրելի
յարաճուն սերը Զրիստոսի եկեղեցւոյ հանդէպ, ժողո-
վուրդին հանդէպ, որուն հետ ամէն օր սերտ միու-
թիւն մը կը հաստատուէր իմ հոգիին խորքը:

Ինչքան կարելոր կը համարեմ իմ զգացմանց
հաղորդակից դարձնել ժողովուրդս, որովհետեւ այդ
Նոյն բարի զգացմանց պատճառն եղան իրենք: Նոյն
«անբացատրելի» յարաճուն սերը կը մղէր ինծի ամէն
օր Նոր առաքելութիւններով խանդավառելու ժողո-
վուրդը:

Ուրբաթ, երեկոյեան (Նոյեմբեր) գաղութը կազ-
մակերպած էր բարիգալուստի ընդունելութիւն մը ի
պատիւ Նոր հովիւին: Այդ օր աւելի պարզ դարձաւ
ինծի, որ Թորոնթոն պէտք է դառնար ենթահողը իմ
հոգեւոր սպասաւորութեան: Այդ օր, իմ խօսքին մէջ
հրաւեր կարդացի բոլորին, որպէսզի մէկդի դրած
անցեալի բոլոր տեսակի դժուարութիւններն ու տար-
բերութիւններ, ձեռք-ձեռքի տուած գործի անցնէինք:

**«Թագաւոր երկնաւոր, զեկեղեցի քո անշարժ
պահեա՛»:**

24 Մարտ, 2003

ՕՐՀՆԵԱԼ ԸՆՏԱՆԻՔԸ ՊԱՀԱՊԱՆ ՀՐԵՇՏԱԿՆԵՐ

Թորոնթո հովուի թեանս առաջին օրերուն գրասենեակիս առջեւ հանդիպեցայ Տօքթ. Եւ Տիկին Մանուէլ Եւ Թագուհի Չագարեաններուն, որոնք առաջին իսկ վայրկեանիս ինծի վերցուցին իրենց ընտանիքի օրինութեան մէջ: Ինչքան բախտաւոր կը զգամ, որ աղօթքով լեցուն Չագարեան ընտանիքը տեր կանգնեցաւ ինծի: Տակաւին անփորձ հովուական իմ կեանքին մէջ, Տօքթ. Մանուէլ գրեթէ ամէն օր կը հետեւեր իմ քայլերուս, ուղղութիւն կու տար, կը թելադրեր, կը սրբագրեր իմ ընթացքը, որպէսզի լիովին ըմբռնէի, որ ժողովուրդին ծառայելը պարտք մըն էր Եւ սակայն ծառայութիւն պիտի մատուցէի երկիւղածութեամբ ու անկեղծ հաւատքով: Ամէն օր, երեկոներ, հոգ չէ թէ երբեմնի ժամս ալ ուշ ըլլար, տակաւին պէտք է անցնէի Տօքթորի բնակարանէն: Մտերմիկ գրոյցներու ընթացքին ինչքան բան սորվեցայ: Շատ յաճախ, երբ դժուարութեանց պատճառաւ քիչ թէ շատ տկարութեան նշաններ ցոյց կու տայի, ան դիպուկ առաձներով ու Կեսարիացի հայ մարդուն յատուկ ժպիտով, անզգալաբար կը զօրացներ ինծի:

Օրհեալ ընտանիքը...Պահապան հրեշտակներ: Այսպէս ալ եղան Չագարեանները: Աստուածային ներգործութիւնը կը տեսնեմ անոնց հետ իմ առաջին հանդիպման մէջ, քանզի այդ օրուրնէ սկսեալ, անոնք տեր եղան ինծի Եւ բառիս լման առումով դարձան պահապան հրեշտակներս:

Օրհնեալ ըլլաք դուք: Իմ սրտին մէջ դուք պիտի մնաք որպէս լոյս:

24 Մարտ, 2003

ԵՐԻՏԱՄԱՐԻ ԱՂՕԹՈՂ

Հովուական կեանքիս առաջին տարիները Թոբոնթոյի մէջ այնքան ալ դիւրին շրջան մը չեղաւ: Նախ կը զգայի կորսուած, անփորձ, բայց հետզհետէ իմ մէջ կը խմորուէր ընտելացումը նոր կեանքի մը, որն անշուշտ շատ տարբեր էր վանքի կեանքէն ու մանաւանդ, համալսարանական տարիներէն: Կը զգայի, որ ամէն քայլափոխիս Աստուած զիս կ'առաջնորդէր ու երբեմն ալ կը խօսէր ինծի ուրիշներուն մէջէն: Այդպէս ալ պատահեցաւ երեկոյ մը: Ընտանեկան այցելութենէ մը կը վերադառնալի տուն եւ պահ մը ուզեցի անցնիլ եկեղեցիէն: Ինքնաշարժ տեղաւորելէ յետոյ կը յառաջանամ դէպի եկեղեցւոյ դուռը եւ այդ պահուն կը նշմարեմ, որ մեքենայի մը մէջ մէկը կ'աղօթէ... Կը մօտենամ ու կը բարեւեմ զինք: Մնացեալը չեմ յիշեր, բայց մէկ բան շատ յստակ կերպով կը տպաւորէ զիս, այն չափով, որ կարծեք այդ պահուն աղօթքը նոր իմաստ մը կ'առնէ ինծի համար:

Ինչքան երախտապարտ կը զգամ իմ ժողովուրդին հանդէպ, որուն ծառայելով աղօթքի կեանքը կը նորոգուի մէջս: Այնքան մօտ ու հարագատ չէի զգացած Աստուծոյ, որքան հովուական կեանքիս առաջին օրէն սկսեալ: Վանքի մէջ, անշուշտ, մեզ կը դաստիարակեն կրօնական գիտելիքներով, շարականներով, հաւատքով, բայց այս բոլորը կ'արժեւորուին Աստուծոյ ու ժողովուրդին ծառայելով:

Ամէն մարդ, իր հաւատքի կեանքով, դիմացինը կը լեցնէ ներշնչումով մը: Երիտասարդ աղօթողը իրմէ բան մը հաստատեց մէջս, իմ հոգու աշխարհը դարձնելով Աստուծոյ բնակութեան մշտական բնակարանը: Այս եւ նման փորձառութիւններու մէջ ես կը տեսնեմ աղօթքի հրաւերով ուժեղ քաշողականութիւն մը, որուն աղբիւրը Աստուած Ինքն է: Աստուած

կը յայտնուի մեզ ամենուրեք, իսկ մեզի կը մնայ հա-
լատքով տեսնել ու լսել Աստուծոյ կանչը՝ աղօթող
երիտասարդին մէջ: Հալատքի նման փորձառութենէ
մղուած հոգիս կը ծարաւի Քրիստոսի խօսքին:

«Պիտի սիրես քու Տէր Աստուածդ ամբողջ սրտով,
ամբողջ հոգիովդ, ամբողջ զօրութեամբդ:

«Պիտի սիրես քու ընկերդ ինչպէս քու անձդ»:

9 Մեպտեմբեր, 1992

ԱՌԱՋԻՆ ԱՅՅԵԼՈՒԹԻՒՆՍ ԲԱՆՏ

Ցուրբ թուականներուն, երբ հովուական պաշտօն ստանձնեցի Թորոնթոյի Ս. Երրորդութիւն համայնքէն ներս, գուցէ ամենէն դառն փորձառութիւններէ մէկը եղաւ առաջին անգամ բանտ այցելութիւնս: Բանտարկեալներուն հասնելու համար անհրաժեշտ էր, որ մի քանի անգամ անցնէի երկաթ ծանր դռներէ, որոնք այնպէս կը փակուէին, որ կարծէք այլեւս բացուելու չէին: Բանտին մէջ աղօթելու փորձ չունէի: Եւ ինձմէ սպասուածը աղօթք էր: Առաջին անգամն էր, որ երբ այցելութիւն կը կատարէի, այդ միջոցին կը ներկայացուէի նաեւ ծագումով օտար բանտարկեալի մը, որուն հետ որոշակի զրոյցէ մը յետոյ տեղեկացայ, որ ենթական ոճրագործ մըն էր եւ սպաննած էր ընտանեկան պարագաները, որուն համար ալ դատապարտուած էր ցկեանս բանտարկութեան:

Բանտ կատարած իմ առաջին այցելութեանս ճանապարհորդութիւնը երեւի թէ իմ կատարած ուղեւորութեանս մէջ ամենէն երկարն էր կարծուած տեւողութեամբ, որովհետեւ չէի գիտեր ինձ սպասածը եւ թէ ինչպէս պետք էր վարէի հանդիպումս: Միայն կրնամ հաստատել այսքանը, որ հանդիպումս ունեցաւ իր դրական ակարտը: Ինձ անընդհատ անհանգըստացուց այն մտածումը, որ ենթական, որուն այցելութեան համար էի գացած, իմ վրայ թողած էր այնքան լաւ տպաւորութիւն, որ իրապէս դժուարութիւն կ'ունենայի ըմբռնելու, թէ ինչքանո՞վ արդար էր տրուած պատիժը:

Տարիները անցան արագ եւ բարեբախտաբար ենթական եւ անոր հետ նաեւ մի քանիսը ազատ արձակուեցան: Մինչեւ օրս, սակայն, աղօթքներուս մէջ կը յիշեմ առաջինը, բոլորը, որպէսզի Աստուած անփորձանք պահէ զիրենք, ու ազատ ապրին եւ բանտի երկաթեայ դռներու զարկերուն խլացնող աղմուկէն հեռու մնան մեր ազգի զաւակները:

ԲԱՐԻ ԼՈՅՍ, ՀԱՅՐ ՍՈՒՐԲ

Գեղեցիկ անակնկալ մը ամբողջ եռօրինա կը լեցնէ անհաւատալի ուրախութեամբ: Պատարագիչ էի Թորոնթոյի Սբ. Երրորդութիւն Յայր. Եկեղեցւոյ մէջ եւ ամէն ինչ կ'ընթանար սովորականին պէս: Երգչախումբ, սարկաւազներ եւ ժողովուրդ, բոլորն ալ աղօթքի մէջ էին, եւ ես իմ հերթին, մերթ ընդ մերթ ժողովուրդին հետ աւելի կը միանայի «Խաղաղութիւն ամենեցուն»ներու ժամանակ: Անգամ մըն ալ կը դառնամ ու նոյն պահուն փոքրիկ տղեկ մը Տիգրան անունով, ինծի կ'ողջունէ «Բարի լոյս, Յայր Սուրբ» ըսելով, հանգիստ ու զուարթ արտայայտութեամբ: Դեռ հազիւ չորս-հինգ տարեկան, փոքրիկ Տիգրանը իր ողջոյնի այնքան հարազատ արտայայտութեան մէջ կ'առնէ նաեւ փոխադարձ պատասխանը, որուն համար իր դէմքին վրայ կը տեսնեմ անսահման գոհունակութիւն:

Այս ամբողջը տեղի կ'ունենայ երկվայրկեանի մը մէջ, բայց ահաւասիկ տարիներ յետոյ նոյնը կը զգամ իմ մէջ: Եւ ամէն անգամ այս պատկերը կը թարմանայ յիշողութեանս մէջ, լուսաւորելով իմ հոգին՝ լսելու համար Քրիստոսի հրաւերը՝ ուղղուած մանուկներուն: Ահաւասիկ փորձառութիւն մը իմ հովուական կեանքէն, որ ամէն վայրկեան կը մղէ զիս աւելի սիրելու փոքրիկները ու աւելի նուիրուելու անոնց:

Այս օրերուն, երբ յիշողութեանս մէջ կ'արթննան այս քաղցր պահերը, հաւատքի կեանքս կը զօրանայ ու Աստուծոյ ներկայութիւնը կը զգամ ամէն քայլափոխիս: Ուրիշ խօսքով, կարծէք կեանքի փորձառութիւնները անհատնում հոգեւոր ուժականութիւն ունին իրենց մէջ, որոնք երբ կը պատկերուին մեր յիշողութեանը պաստառին վրայ, անբացատրելի զօրութեամբ մը կը լեցնեն մեր առօրեան ու գալիքը:

Այդ օրուրնէ փոքրիկ Տիգրանին մէջէն Աստուած ինքը խօսեցաւ ինծի, որպէսզի պատարագներու մէջէն «բարի լոյս» մըն ալ ես փոխանցեմ իմ ժողովուրդին, որոնք եկեղեցի կու գան աղօթքով ու Հաղորդութեամբ նորոգելու իրենց կեանքը: Տեսէ՞ք թէ Աստուած ինչպէս մեր մէջ կը հաստատէ մնայուն ապրումներ, որպէս գանձ անկողոպտելի:

9 Սեպտեմբեր, 1992

ԾԵՐՈՒՆԻՆԵՐԸ

«Ամենուր հոգեւորապէս անխափան կատարել աղօթքի ծառայութիւնը՝ թէ տանը նստած. թէ ճանապահ գնալիս, թէ աշխատելիս, թէ ննջելիս եւ թէ՛ արթնանալիս»: (Սբ. Գր. Լուսաւորիչ)

Գործնականօրէն աղօթքի ծառայութիւնը հաւատքի կեանքը դրսեւորող լաւագոյն արտայայտութիւնն է: Լուսաւորիչ այս յորդորը հոգեւորականներու կեանքին հետ հարազատօրէն կ'առնչուի: Զանգի հոգեւորականը, որպէս ծառայ Զրիստոսի, ամբողջ օրը կ'ապրի իր գաւակներուն ամօրեայով: Գրեթէ ամէն վայրկեան չսպասուած մէկ պահին, հովիւը կը կանչուի այս կամ այն պարտականութեան:

Հոգեւորականին կեանքը լեցուն է տեսակ-տեսակ փորձառութիւններով: Որպէս սպասաւոր Զրիստոսի Եկեղեցւոյ, անձնական իմ կեանքի փորձառութեամբ կ'ուզեմ ըսել, թէ յաճախ ունեցած եմ կեանքի երջանիկ հոգեկան պահեր ու բացառիկ ապրումներ՝ կատարելով աղօթքի իմ ծառայութիւնս: Նման փորձառութիւն մը ունեցայ տարիներ առաջ, երբ հովուական պաշտօնով կը ծառայէի Թորոնթոյի մէջ: Սովորական օր մըն էր ու կ'այցելէի տարեցներու յատուկ տուն մը, ուր կը գտնուէին նաեւ քանի մը հայ տարեցներ: Կեսօրուան մօտ ըլլալուն, քիչ մը ուշացումով կը գտնեմ իմիներս, որոնք ճաշարան էին առաջնորդուած: Սովորականին պէս ողջունելով կը մօտենամ անոնցմէ մէկուն, որուն մինչ այդ հեռուէն նկատելով, զգացի, որ ուրախ տրամադրութեան մը մէջ կը գտնուէր իր զրուցակից ընկերոջ հետ: Երբ աւելի կը մօտենամ ու մտիկ կ'ընեմ անոնց խօսակցութիւնը, կ'անդրադառնամ, որ երկուքն ալ կը խօսէին իրենց գիտցած լեզուով եւ հոգ չէ թէ իրար չէին հասկնար, բայց ինչպէս մերինը հասկցուց ինձի, այն

ալ տաճկերէնով բացատրելով, որ սրտներու գրոյց մը կ'ունենան: Երկուքն ալ անչափ ուրախ էին, թէ ինչո՞ւ համար, պատճառները միայն կրնամ ենթադրել: Բայց զիս միսիթարողը այն էր, թէ թէկուզ եւ լեզուները հասկնալու իրարու կը մնային անհաղորդ, բայց կարծէք Աստուած անոնց սրտերը կը խօսեցներ:

Այս պատկերին առջեւ ես գտայ նոր փորձառութիւն մը: Չէ՞ որ ես ալ իմ հերթին այցելութեամբս կ'ուզէի ուրախացնել ծերուկ մը: Կ'ուզէի ամբողջ սրտովս կատարել աղօթքի ծառայութիւնը եւ փառք կու տամ Աստուծոյ այն գեղեցիկ ու կենդանի տեսարանին համար, որուն մէջ ես գտայ իմ վարձատրութիւնը:

Տարեցներուն քովէն հեռացայ գոհ սրտով եւ այն զգացումով ու հաստատ համոզումով, որ Աստուած հնքն իր օրհնութիւնը կը բաշխէ բոլորիս անխտիր հազար ձեւերով:

28 Յուլիս, 1992

ԴԵՌ Կ՛ՈՒԶԵՆՔ ԵՐԵԽԱՅ ՄԸ ՈՐԴԵԳՐԵԼ, ՅԵՏՈՅ, ԶՈՅԳ ՄԸ ԱՂԶԻԿ

Չոյգը, որ զիս հիացուց հաւատքի իրենց վճռականութեամբ Աստուծոյ հանդէպ շնորհակալութեամբ, առաջին այցելութեան ընթացքին յայտնած էին իրենց փափաքը. կ'ուզէին երեխայ մը որդեգրել Յայաստանէն, որպէսզի իրենց օջախին մէջ աստուածային լոյսը աճեր: Մեր հանդիպման ժամանակ յայտնեցին իրենց դժուարութիւններու մասին եւ իսնդրեցին, որպէսզի Յայաստանէն երեխայ մը որդեգրեն: Այստեղ ամենէն տպաւորիչը անոնց հաւատքի արտայայտութիւնն էր: Երկուքին աչքերուն մէջ յուզումը անզսպելի էր: Ես կը հաւատամ, որ այդ պահուն իսկ Աստուած պատասխանեց անոնց աղօթքին:

Ամիսներ յետոյ բարի լուրը յուզեց զիս: Սրբազան յղի եմ, կ'ըսէր ինծի մօտեցողը: Ուրախութիւնը անելի իմն էր, կարծէք: Անբացատրելիօրէն անելի զօրաւոր կը զգայի եւ կարծէք Աստուած իմ հաւատքը կը դարձներ աննկուն: Վստահ եմ, որ հովիւի մը կեանքին մէջ ամենէն ուրախ պահերէն մէկն է այդ, որպէս վարձատրութիւն Աստուծմէ: Ամենէն յատկանշականը, սակայն, հետեւեալն էր. «Սրբազան, դեռ կ'ուզենք երեխայ մը որդեգրել»: Աստուծոյ երախտապարտ ըլլալու անկեղծ ապրումը չէին ուզեր խեղդել իրենց մէջ:

Հաւատքը իր լաւագոյն արտայայտութիւնը կը գտնէ, մանաւանդ, նման պարագաներու մէջ: Աստուած կը բաշխէ Իր օրհնութիւնը, որուն հաղորդակից դարձողը ոչ միայն կը նորոգէ իր կեանքը Աստուծմով, բայց մանաւանդ կը միանայ իր զաւակներուն: Ես իմ մէջ բուռն կերպով կը զգամ կապուածութիւն ու սեր դէպի իմ ժողովուրդը եւ նոյն անպայմանա-

կան սերը կ'ուզեմ տալ մարդկութեան: Որովհետեւ ամէն մարդու մէջ հրաշք մը կայ, որ անսպասելի ժամանակի մը մէջ կը յայտնուի ու կը նորոգէ դիմացինը:

Նոյնպիսի փորձառութիւն մըն ալ ուրիշ գոյգի մը հետ կ'ապրիմ: Ինձի մօտեցող երիտասարդ մօր մը կը բացատրեմ, որ Աստուած Իր Աջը անպակաս պիտի դարձնէ իր վրայէն: Մեծ հաւատքով ան իր աղօթքը կ'ընէ, մոմը կը վառէ ու կը մեկնի:

Տարիներ յետոյ գիրկս կ'առնեմ գոյգ մը աղջիկ, այնքան սիրուն աչուկներով, որոնք հաւատքիս թռիչք կու տան՝ յաւետ փառաբանելու համար Աստուծոյ անունը:

9 Սեպտեմբեր, 1992

ՅԻՍՈՒՄ ԶԵՋ ԿԸ ՄԻՐԷ

Մեր սուրբ Պատարագին քաջածանօթ հաւատացեալը անպայմանօրէն կ'ապրի այն պահը, երբ պատարագիչ քահանան Սուրբ Սկիհի մէջէն ողջոյնը կը փոխանցէ հաւատացեալներուն, որոնք միմեանց կը բարեւեն հետեւեալ բառերով. «Ողջոյն տուք միմեանց ի համբոյր սրբութեան», «Օրհնեալ է Յայտնութիւնն Քրիստոսի»:

Ժամանակ առ ժամանակ փորձած եմ ողջոյնի իմաստն ու փոխանցման ձեւը բացատրել յատկապէս փոքրերուն ու երիտասարդներուն, որպէսզի ողջագուրման պահը հասկնան եւ կիրարկեն:

Կիրակի մը, Սբ. Պատարագի աւարտին, ինծի կը մօտենայ Հայր Սուրբին մայրը եւ կը պատմէ իրեն հետ պատահածը: Սբ. Պատարագի ընթացքին, իր մօտ կը գտնուէր օտարական մը, որ նոյնքան հետաքրքրութեամբ կը հետեւէր Սբ. Պատարագին ու երգեցողութեան: Երբ կը հասնի ողջոյնի պահը, կարծէք ներքին զգացում մը կը թելադրէ զինք ողջունելու իր կողքին կանգնող օտարականը եւ անոր հետ կ'ողջագուրուի, ըսելով «Յիսուս քեզ կը սիրէ...»:

Այդ դիպուածը բաւական եղաւ, որ այնուհետեւ համեմատաբար աւելի փոքրիկներուն թելադրէի միմեանց ողջունել նոյնպիսի արտայայտութեամբ: Այդ փորձը բազում անգամներ կատարեցի եւ կը զգայի, որ ամէն երախայ կարծէք Սբ. Խորանէն իր հետ կը տանէր պատգամ մը: Կարելորդ անոնց համար այն էր, որ իրենց տրուած բառերուն հետ ոչ միայն դժուարութիւն չէին ունենար, այլեւ ամբողջութեամբ ու հաւատքով կը փոխանցէին իրենց ուրախութիւնը Յիսուսին սպասող ծարաւ հոգիներուն:

Այս եւ նման փորձառութիւններ, ապրող հաւատքի արտայայտութիւններ են, որոնք չսպասուած մէկ պահին կու գան ամրապնդելու մեր քրիստոնէա-

կան հաւատքը: Երեւակայեցեք, Սբ. Պատարագի մէջ, թիթեռնիկներու նման փոքրիկները կը վազեն դէպի ձեզ, մաքուր սրտով համարձակօրէն կը փաթթուին ձեզի ու կ'ըսեն. «Յիսուս քեզ կը սիրէ..»: Այս բառերուն հետ հաղորդուող քրիստոնեան անկասկածօրէն կը լսէ նաեւ Աստուծոյ կանչը՝ «Ողջոյն տուք միմեանց ի համբոյր սրբութեան» եւ նոյն ժամանակ կը փառաւորէ զԱստուած ի խորոց սրտէ պատասխանելով. «Օրհնեալ է յայտնութիւնն Զրիստոսի»:

20 Սեպտեմբեր, 1992

ՅԱԲՆ ՈՒ ԲԱՐԻ ԼՈՒՐԸ

Կենսունակ ու շենշող, հայրենասեր ու հպարտ երիտասարդին առաջին անգամ կը հանդիպէի 1985 թուականին, Թորոնթոյի մէջ: Իր ներկայութեամբ ու ձայնով, իր կուշտուկուռ խնդուքով ան կեանք կու տար շուրջիններուն: Պաշտօնի բերումով որպէս Յայ Եկեղեցասեր Երիտասարդացի պատասխանատու, միաժամանակ Թորոնթոյի հովիւի հանգամանքով, իմ կապը չափէն ատելի սերտ էր երիտասարդութեան հետ: Այս մէկը իր փափաքը դեռ այդ տարիներուն իսկ յայտնած էր ինձ, որ օր մը զինք պսակողն ըլլամ: Այդպէս ալ եղաւ: Զանի մը տարի առաջ մէկնեցայ Լոս Անճելըս, հոն կատարելու համար իր պսակադրութիւնը: Ամէն ինչ անցաւ փառաւոր եւ բառին բուն առումով հայկական շունչով:

Այսօր, դեռ նոր ծիլ նետած գեղեցիկ ընտանիքը ցաւ ունի: Նոյն երիտասարդը անողոք հիւանդութեամբ անկողնին գամուած, հոգիի մխիթարութիւն կը գտնէ իր ձագուկին քաղցրիկ ճռուողիւնը լսելով միայն: Նստած եմ քովը եւ անզօր կը զգամ: Մինչ այդ, Յայկօն, իր առաջնեկ, դեռ հազիւ երկու տարեկան, թռչնիկի նման կը թռվոյնայ ասդին ու անդին եւ իր ձայնիկով ահագին կեանքը կը պարգեւէ հօրը:

Այցելութիւնը կը կատարեմ Կիրակի, 13 Փետրուարին: Ինքզինքս կը գտնեմ անչափելի շփօթի մատնուած: Դեռ հազիւ երկու ժամ անցած այցէս, նոր կացութեան մը առջեւ կը գտնուիմ: Անիկոն, երիտասարդին կիւնը, երկունքի ցաւերով անմիջապէս կը տեղափոխուի հիւանդանոց: Այդ պահուն, երիտասարդը կը փորձէ ոտքի կանգնիլ, կ'ուզէ միանալ իր կողակցին ու ցաւակից դառնալ անոր: Բայց ֆիզիքապէս անկարելի էր այդ բանը ի կատար ածել: Դժուարութեամբ կը հաւաքեմ ոյժերս, սենեակին մէջ երկուքս առանձին՝ պահ մը լուռ մնալէ յետոյ կ'աղօ-

թեմ, ձեռքս կը դնեմ անոր գլխուն ու ծանր ցաւով կը
հեռանամ:

Դեռ հազիւ տուն հասած կը լսեմ բարի լուրը:
Երկրորդ երախան աղջնակ էր:

17 Փետրուար, 1994

ԱՂՕԹՈՂ ՉԵՈՔԵՐՈՂ

Սբ. Պսակի արարողութեան պահն էր: Դուրսը այնքան պաղ էր, որ կարծես իր սառնութեամբ կեանքեր կ'ուզէր խլել: Սբ. Երրորդութեան մատրան մէջ պսակ մը կ'օրհնէի ու իմ դիմաց կանգնած մայրը, արդէն քամուած իր ուժականութենէն, տակաւին հոգու զօրութեամբ իր ձեռքերը վեր բարձրացուցած այնպէս կ'աղօթէր, որ ամէն վայրկեան իմ մէջ կ'արթնցներ թաքուն յուշեր: Արարողութեան ամբողջ տեւողութեան ընթացքին իր ձեռքերը լայն ու բարձր պահած կ'աղօթէր հարսին մայրը, այնպէս՝ ինչպէս Մովսէս իր ձեռքերը դէպի երկինք պարզած, ժողովուրդը կ'առաջնորդէր դէպի ազատագրութիւն:

Դէպի Աստուած պարզուած աղօթող ձեռքերուն մէջ մաքրութիւն կար: Այդ նոյն ձեռքերը ինչպիսի աստուածահաճոյ ծառայութիւններով կեանք ու խնդութիւն էին պարզեւած շատերուն: Իրենց տկար ֆիզիքականին զօրութեամբ չէր, որ անշարժ ու երկարօրէն կ'աղօթէին այդ սուրբ ձեռքերը: Ես այդ ձեռաց մէջ կը գգայի Աստուծոյ կամքը:

Խունկ եւ աղօթք քու յիշատակի առջեւ, սիրելի Արշալոյս:

25 Յոկտեմբեր, 1993

ՄԵՌՈՒԼԻԿ ՄԱՆՉՈՒԿԸ

Տարիներ առաջ, Թորոնթոյի մէջ Արփի Մերաս ուսումնարան կատարած հերթական այցելութիւններէս մէկուն ժամանակ, հոգիիս խորը յայտնաբերեցի անսովոր, մինչ այդ ինծի անծանօթ զգացում մը, որ կարծես ի վերուստ տրուած աստուածային շնորհ մը ըլլար:

Ես, անշուշտ, չէի գիտեր, որ Արփի Մերասը կազմակերպած էր նաեւ մանկապարտեզի բաժին մը այդ շրջանին մէջ ապրող բոլոր փոքրիկներուն համար, առանց ազգային խտրականութեան: Ներս կը մտնեմ դպրոցէն եւ, ինչպէս միշտ, ինծի ճանչցող փոքրիկները անմիջապէս կը հաւաքուին շուրջս, իւրաքանչիւրին սպասելով, որ գուրգուրանքի արժանացնեմ զինքը: Եւ ահա, կը նկատեմ սեւուկ մանչուկ մը, վստահաբար սերած ոչ հայազգի ծնողներէ, որ կու գայ քովս եւ հայեացքը յառելով ինծի կ'ուզէ, որ զինքը նոյնպէս փայփայեմ ու սիրեմ:

Անկեղծ ըլլալու համար ըսեմ, որ մինչ այդ բնաւ առիթ չեմ ունեցած օտար, առաւել եւս սեւամորթ պզտիկ մը գրկելու: Պահ մը շփօթի կը մատնուիմ, բայց այդ վարանումը կը փարատի շատ շուտով եւ գրկելով փոքրիկը կաթոգին սիրով ու ջերմութեամբ կը սեղմեմ կուրծքիս ու կը համբուրեմ: Այս արդէն բոլորովին նոր փարձառութիւն մըն էր ինծի համար: Այդ փոքրիկ, սեւուկ տղեկի շնորհիւ ես կը զգամ մէջս վերազարթնումը աստուածային մեծ, անշահախնդիր սիրոյն, որ հաւասարապէս ու առատօրէն բաշխուելով կը փոխանցուի, ծանօթ թէ անծանօթ, սեւամորթ թէ կարմրամաշկ, բոլոր երախաներուն միջոցաւ:

Հրաշքի համազօր երեւոյթ մըն է ամէն մէկ մանկան ծնունդը. թերեւս նոյնքան զարմանահրաշ է անոնց հաղորդականութիւնը ...

15 Նոյեմբեր, 1992

«ՆԵՏՆ ԱՂԵՂԷՆ ԴՈՒՐՍ Է ԵՆԱԾ»

Աբ. Երրորդութիւն Յայց. Առաքելական եկեղեցւոյ Նոր շէնքը, որն այսօր հոգեւոր մագնիսն է դարձած թորոնթոհայութեան, երկար պատմութիւն ունի: Բարեբախտաբար, երբեմն կեանքի փորձ ունեցող, պարզ մարդու մը խօսքը անելի ազդեցիկ ու բարարար դեր կ'ունենայ, քան հազար խօսք:

Եկեղեցւոյ շինարարական աշխատանքներու նախօրէին անընդհատ կազմակերպուող ժողովները յաճախ տեղի կու տային նաեւ անտեղի վեճերու: Յստակ էր, որ Նոր ու անելի մեծ շէնքի մը կարիքը բուն կերպով կը զգացուէր, բայց տակաւին ոմանք կը յամառէին յետաձգել ծրագիրը: Այդ ժողովներէն մէկու ընթացքին ինծի հրապուրեց Տօթ. Երուանդ Տօվլէթեանի խօսքը, որուն մէջ երեւաց ժողովրդային իմաստութիւնը: Երկար համբերելէ ետք, ի տես ընթացող վեճերուն ան ոտքի ելաւ ու ըսաւ.

«Նետն աղեղէն դուրս է ելած...»:

Իրօք, այդ խօսքը խրախուսեց գիս եւ շատերը, որպէսզի առաւել սրտակցութեամբ մէկդի դրած տարակարծութիւններ, բոլորս լծուէինք բարդ աշխատանքի:

Եկեղեցին կառուցուեցաւ Աստուծոյ առաջնորդութեամբ ու օրհնութեամբ: Նոր եկեղեցւոյ շէնքը առաւել ամրացուց հաւատացելոց հաւատքի կեանքը:

Կիրակի, 17 նոյեմբերին, Յոգելոյս Վազգէն Ա. Կաթողիկոսը կատարեց եկեղեցւոյ օծումը: Աբ. Էջմիածնէն բերուած միւռնոսով օծուեցաւ բոլորիս կեանքը: Ուխտի օր դարձաւ Կիրակին: Պայծառակերպուեցաւ իմ կեանքը եւ գիտեմ, որ ամէն անոնք, որոնք այդ օրը ներկայ գտնուեցան օծման սրբազան արարողութեան, հոգեւոր վերածնունդ մը ապրեցան իրենց մէջ:

24 Մարտ, 2003

ՄԻԱԲՈՐՈՂ ՕՂԱԿԸ՝ ԵՐՐՈՐԴՈՒԹԻՒՆ ՀԱՅՑ. ԵԿԵՂԵՑԻՆ

Թորոնթոյի համայնքը 1987 թուականին ստացաւ իր նոր պատուաստը Սբ. Երրորդութիւն Յայց. Եկեղեցւոյ կառուցումով: Տարիներու երազը գրեթէ փշրուած էր եւ անոր որպէս հետեւանք փշրուած էր նաեւ համայնքը: Փառք Ամենակալին Աստուծոյ որ իր օրհնեալ Աջը պահեց համայնքին վրայ ու բոլորի կեանքը կերպարանափոխեց նոր առաքելութեամբ մը:

Այդ տարիներուն, լաւ կը յիշեմ, Եկեղեցւոյ կեանքին մէջ ապրող ու գործողները, որոնք կրցան թօթափել իրենց վրայէն անցեալի տաղտուկները եւ դառնալ մէկ մարմին, բոլորը կապող ու մէկ ընտանիքի վերածող Սբ. Երրորդութիւն Յայց. Եկեղեցւոյ նոր կառոյցովը, որը դարձաւ միաւորող օղակը:

Ինչքան ուրախալի է, որ այդ նոյն միաւորող օղակը նոր օրհնութիւններ կը ծնի այսօր իր հովիւով ու ժողովուրդով, պայքարելով ամրակալել նորահաս սերունդներու կեանքին մէջ մեր նախնեաց հաւատքն ու սերը Աստուծոյ:

Մէջէս ձայն մը կը լսեմ, որուն լսելի կ'ուզեմ դարձնել բոլորը... Ուր որ երթաք կառուցեք եկեղեցի, որովհետեւ Աստուծոյ կամքն է այդ:

30 Յունուար, 2007

ԹՈՐՈՆԹՈՆ ՈՒ ՆՈՐԱԿԱՌՅՅ ԵԿԵՂԵՑԻՆ

Թերեւս մինչեւ այսօր շատ քիչեր տեղեակ են դարձած, որ Թորոնթօ իմ հովուական ծառայութեանս առաջին օրերը ինչքան դժուարին էին, բայց առաջին օրերու առանձնութիւնը եղաւ իրապէս աննշմար հովուական ծառայութեանս տարիներու ընդհանուր շրջագիծէն ներս:

Այստեղ յատուկ երախտագիտութեամբ ու աղօթքով, կ'ուզեմ յիշել Չուարթ Պոյեաճեանի անունը, որուն անձը առաջին օրերուն դարձաւ հիմնական խթանն ու հոգեւոր ուժականութեան աղբիւրը՝ քաջութեամբ նետուելու համար հովուական ծառայութեան դաշտէն ներս:

Դեռեւս քանի մը օրեր չանցած զգացի, որ իմ երիտասարդ ուսերուն վրայ հետզհետէ կը ծանրանային նոր պարտաւորութիւններ: Գաղութը, որ երկար տարիներու պայքարներու մէջէն էր անցած, անտարակոյս մեծ վնասներու էր ենթարկուած, չըսելու համար, որ գրեթէ քայքայուած էր: Փառք Աստուծոյ, սակայն որ իր օգնականութեամբ հետզհետէ սկսաւ ձեւաւորուիլ ներքին կառոյց մը, որուն վրայ ալ յետագային կառուցուեցաւ նոր եկեղեցին եւ անոր հետ միասին անթիւ առաքելութիւններ կեանքի կոչուեցան, որոնք համայնքի կեանքին մէջ սնունդ տուին հոգեւոր վերազարթօնքին:

Այսօրուան պէս կը յիշեմ, որ 80-ական թուականներու աւարտին եկեղեցւոյ հովանաւորութեանը ներքոյ գործող յատկապէս դպրոցները ու երիտասարդական շարժումները իրենց թիւով գրեթէ կրկնապատկուեցան: Սբ. Սահակ - Սբ. Մեսրոպ Ազգային Շաբաթնօրեայ վարժարանը այդ օրերուն կը հաշուէր աւելի քան երեք հարիւր աշակերտ: Կիրակնօրեայ Վարժարանի աշակերտութեան թիւը հասած էր հա-

րիւր յիսունի: Երիտասարդական գոյգ կազմակերպութիւնները առանց չափազանցութեան, ամէն ուրբաթ կ'ունենային իրենց հանդիպում-ձեռնարկները եւ պարբերաբար գլխաւոր միջոցառումները: Այս բոլորի շարքին ստեղծուեցան նաեւ յարակից այլ մարմիններ, որոնք բոլորն ալ նպաստեցին գաղութի ներքին ամրապնդումին: Յիրաւի գաղութն այնքան միաւորուեցաւ, որ իր ներքին սրբութեամբ ապահովեց յետագայ տարիներու նորանոր յաջողութիւններ: Ժամանակի ընթացքին, թէեւ եղան փոքր ցնցումներ, բայց Աստուծոյ զօրութեամբ ու առաջնորդութեամբ համայնքը իր աշխոյժ գործընթացը շարունակեց: Թորոնթօ հովութեանս առաջին օրերն ու տարիները իրապէս եղան փորձառութիւններով լեցուն եւ օրինեալ տարիներ: Բնականօրէն, նոր եկեղեցւոյ շինարարութիւնը կը ներկայանար որպէս գլխաւորագոյն առաքելութիւնը, որուն իրագործումը կը պարտինք Աստուծոյ եւ բարեպաշտ հաւատացելոց մասնակցութեան: Այդ օրերու լուսանկարները եւ տեսաերիզները յստակօրէն կը վկայախօսեն այն խանդավառութեան մասին, որը դարձաւ ժողովուրդի հոգեւոր կեանքին արտայայտութիւնը եւ աւելին, անոնց տածած սերը հանդէպ Հայց. Առաքելական մեր Մայր Սուրբ Եկեղեցիին:

Իրարայաջորդ նուիրահաւաքներու հանդիսութիւնները օրիցօր առաւել ամրապնդեցին եկեղեցւոյ հիմքերը, մինչեւ որ Կիրակի, Նոյեմբեր 17-ին, 1987 Յոգելոյս Տ. Տ. Վազգէն Ա. Ամենայն Հայոց Կաթողիկոսը կատարեց նորակառոյց Սբ. Երրորդութիւն Հայց. Եկեղեցւոյ օծման հոգեպարար արարողութիւնը: Զահանայական իմ կեանքի առաջին մեծ իրագործումն էր Սբ. Երրորդութիւն Հայց. Եկեղեցւոյ կառուցումը, որն ինքնին դարձաւ մարտահրաւեր մը նոր առաքելութիւններով հարստացնելու համար իմ հոգեւոր ծառայութիւններու կոչուած կեանքը:

Կառոյցները միջոցներ են համայնքային կեանքին մէջ, որպէսզի նպատակները կեանքի կոչենք:

Սբ. Երրորդութիւն Յայց. Առաքելական Եկեղեցւոյ հոգեւորական կառոյցի իրագործումն ալ դարձաւ այն միջոցը, որուն պատճառով համայնք մը ստեղծելու եւ ուռճացնելու նպատակը յաջողութեամբ պսակուեցաւ:

Տարիներն անցած են եւ այսօր, Աստուծոյ աջքին տակ, բնութեան գրկին մէջ, երբ յուշերս կ'ուզեմ թուղթին յանձնել, երախտագետ սրտով կ'ուզեմ յիշել բոլոր անոնք, որոնք քաջ հաւատքով ու եռանդուն աշխատանքով իմ մէջ ամրացուցին նուիրումի եւ ծառայութեան ոգին եւ հաւատարմութիւնը Մայր Աթոռ Սուրբ Էջմիածնի հանդէպ: Եկեղեցւոյ շինարարութեան ընթացքը, բայց մասնաւորաբար Թորոնթօ հովուութեանս շրջանը դարձաւ հիմնաքար մը: Յետագայ տարիներուն նախաձեռնուած բոլոր ծրագրերու համար միշտ յետադարձ ակնարկով մը նոր ոյժ քաղեցի անցեալի փորձառութիւններէն: Ու այսօր իմ աղօթքը կը ձօնեմ մասնաւորաբար այն բոլոր պատանիներուն ու երիտասարդներուն, որոնց մկրտած ու պսակած եմ, այն քաջ համոզումով ու հաւատքով, որ անոնք պիտի պահեն մեր հայրերու հաւատքն ու ազգի անանդութիւնները:

13 Մայիս, 2006

ԿՐԻՉԵՄ ԱՊՐԻԼ ԱՍՏՈՒԾՈՅ ՆԵՐԿԱՅՈՒԹԻՒՆԸ ՈՒ ԱՆՈՐ ՄԷՉ ԱՆԷԱՆԱԼ

Թորոնթո հովուութեանս տարիներուն էր, այսօր-
ւան պէս կը յիշեմ, երբ եղան պահեր իմ հոգեւոր
կեանքին մէջ, որոնք իմ եութեանը մէջ խորացուցին
սերն Աստուծոյ հանդէպ: ...Իմ աղօթքներուն միակ
գրուցակից շարունակեց մնալ Աստուած, որուն առ-
ջեւ յաճախ ծնրադիր, տակաւ առ տակաւ հոգիս կը
լեցուեր անբացատրելի զգաստութեամբ մը: Արտա-
քին աշխարհի ժխորէն յաճախ ինքզինքս կտրելով
քայլերս կ'առաջնորդէի Սբ. Երրորդութիւն Յայց.
Եկեղեցի, ու խորանէն քիչ մը հեռու խոնարհած
ջերմեանդ կ'աղօթէի տկար հոգիիս մէջ առատա-
ցընելու համար Աստուծոյ յոյսը: Յաճախ այդ ներքին
ուժին առաջնորդութեամբ իմ մէջ վերագտած եմ հո-
գեպէս խորտակուած եութիւնս: Աղօթքին պարզեւած
ուժն է այդ, որ կը տաներ ինձ դէպի Աստուած, որպէս-
զի Անոր ներկայութեան մերկանար իմ ներաշխարհը
եւ սրբուեր եութիւնս նորին ձգտումովը: Հոգեւոր
կեանքս պատկերող ինչքան ծալքեր կան եութեանս
մէջ, որոնք պսակն են հոգիիս: Սա պահուն ներքին
բուն փափաք մը իմ մէջ անելի կը բիրեղացնէ սերը
Աստուծոյ հանդէպ:

...Կ'ուզեմ ապրիլ Աստուծոյ ներկայութիւնը եւ
Անոր մէջ անեանալ:

29 Հոկտեմբեր, 2007

ԳԱՆԱՏԱՀԱՅՈՅ
ԱՌԱՋՆՈՐԴՈՒԹԵԱՆ
ՏԱՐԻՆԵՐՈՒՆ

(1990 – 2003 թթ.)

Photos IV

ԱՌԱՋՆՈՐԴԱԿԱՆ ԸՆՏՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

1990 Մայիս 26 թուականը չափազանց յատկանշական պիտի մնայ յիշողութեանս մէջ: Այս թուականը կանխող եւ նոյն օրուան պատահարներուն մասին դեռ դժուար է ազատօրէն խօսիլ ու գրել: Այնքան ալ վստահ չեմ, որ օր մը տակաւին պիտի գրեմ այդ բոլորի մասին, միայն այն գիտակցութենէն ելլելով, որ քրիստոնեայի նկարագրին հակոտնեայ կը գտնեմ այդ բոլորին անդրադառնալը:

Ուրեմն, եականն այն է, որ պահն եկած էր, երբ Աստուծոյ կամքով եւ Վեհափառ Հայրապետի արտօնութեամբ, ես իմ թեկնածութիւնս դնէի առաջնորդական ընտրելիներու ցանկին վրայ: Ինչ որ ներքին ուժեղ զգացում մը կը մղէր ինծի առնելու վճռորոշ այս քայլը: Ծառայութեան ոգին ամենաեռուն կերպով կը խօսքէր մէջս եւ պատրաստ կը զգայի անձս աւելի տրամադրելի դարձնելու Թեմին:

Տարիներն անցան եւ շատ բնականօրէն ե՛լ յաջողութիւններ, ե՛լ թերութիւններ արձանագրուեցան առաջնորդական պաշտօնեութեանս ընթացքին: Եթէ յաջողութիւններ եղան, ապա աւելի խանդավառ տրամադրութեամբ շարունակեցի ծառայութիւնը: Իսկ երբ թերութիւններ տեղի ունեցան, ապա երբեք ընկրկում չունեցայ: Եւ աւելին, ոչ մէկ անգամ տկարացայ այն իմաստով, որ դոյզն իսկ չափով հարցականի տակ առած ըլլայի իմ հոգեւորական դառնալու որոշումս:

Փառք կու տամ Աստուծոյ, որ Իր Աջը միշտ հովանի պահեց իմ վրայ: Երախտապարտ կը զգամ ժողովուրդիս հանդէպ, որ անվերապահ զօրակցութիւն ցուցաբերեց եւ միշտ քաջալերեց նախաձեռնած ձեռնարկներ:

Այսօր, տասներեք տարիներ ետք, լիովի համոզուած եմ, որ Առաջնորդական ընտրութիւններուն իմ

մասնակցութիւնը արդար էր: Անցնող տարիները պիտի ըլլան ամուր կռուան, որպէսզի հովուական ծառայութեան գալիք տարիները դառնան առաւել արդիւնաւետ:

25 Մարտ, 2003

ԵՊԻՍԿՈՊՈՍԱԿԱՆ ՁԵՌՆԱԴՐՈՒԹՅՈՒՆ ԵՒ ՕԾՈՒՄ

Կիրակի, 7 Յոկտեմբեր 1990 թուական: Մայր Տաճարի Աւագ Խորանի վրայ կը ստանամ եպիսկոպոսական ձեռնադրութիւն եւ օծում, ձեռամբ հոգելոյս Վազգէն Վեհափառի: Այդ օր աննկարագրելի հանդարտութիւն մը կը տիրէր մայրավանքէն ներս:

...Ինչքան նուիրական պահ մըն է ձեռնադրութիւնը եկեղեցւոյ կեանքին մէջ: Ամէն անգամ, երբ ներկայ եմ ձեռնադրութեան ու օծման արարողութեան, կ'ապրիմ այդ հոգեպարար պահերը: Իմ մէջ կը վերանորոգուի ուխտը՝ հաւատարմօրէն Աստուծոյ ծառայելու: Ահաւասիկ այդ նոյն զգացումը կը հաղորդէր նաեւ ժողովուրդը: Արարողութեան աւարտին ներկայ բազմութիւնը խումներամ եկաւ շնորհաւորելու ձեռնադրեալները՝ Խաժակ, Գիսակ, Յակոբ եւ Յովնան եպիսկոպոսները:

Կիրակի, 7 Յոկտեմբեր 1990 թուականը կարծես երեկ ըլլար: Այնքան թարմ է յիշողութեանս մէջ օրինեալ այդ թուականը:

26 Մարտ, 2003

ԳԵՐԵԶՄԱՆՆԵՐ... 7 ԴԵԿՏԵՄԲԵՐ 1988

Երկուշաբթի, 8 Հոկտեմբեր 1990 թուական: Եպիսկոպոս ձեռնադրուելուս յաջորդ օրը կ'այցելենք Սպիտակ, այնտեղէն մեկնելու համար Կումայրի: Ինծի կ'ընկերանան մարս եւ խումբ մը հարազատներ ու մտերիմներ: Հասնելով Սպիտակ, առաջին հերթին կ'երթանք միասին աղօթելու բոլոր անոնց համար, որոնք զոհ դարձան 1988 թուականի Դեկտեմբեր 7-ի սհաւոր երկրաշարժին:

Առաջին անգամ չէր, որ կ'այցելէի, աներակի կոյտի վերածուած, այդ քաղաքը, բայց նման ընկճըւածութիւն ու մորմոք մինչ այդ չէի զգացած: Համատարած գերեզմաններու շարքերը կը ստեղծեն ցաւի, տառապանքի ու վշտի պատկեր մը, սակայն, որ ցաւէն ու կսկիծէն անելի, կանչ մը եղաւ հոգիիս համար. կանչ մը՝ մշտապէս ապրելու հայրենիքով, կանչ մը՝ տեսնելու եւ զգալու համամարդկային ցաւեր ու անոնց մէջ գտնելու նաեւ հայուն ցաւը:

Արդէն չորս տարիներ են անցեր երկրաշարժի ծանր օրերէն: Հայրենի մեր ժողովուրդը, սակայն, դեռ կը շարունակէ տառապանքի իր երթուղին՝ ձգտելով հասնիլ այն աղբիւրին, որմէ մեր նախնիք խմեցին ու արբեցան եւ ուրկէ, նոր օրերու մեր հերոսները, կը շարունակեն ըմպել ոգին մարտիրոսութեան:

Աստուած Ինքն է աղբիւր այդ անմահութեան: Երկրաշարժներէն վերապրած հայը կ'երթայ դէպի աղբիւրն այդ լոյսի՝ լի հաւատքով ու յոյսով:

Խունկ եւ աղօթք մեր զոհերու պայծառ յիշատակին:

15 Նոյեմբեր, 1992

ՑԱԲԻ ՈՒ ՅՈՅՄԻ ՎԿԱՅԱԽՕՍԸ

Երկրաշարժի ահաւոր տառապանքն ու ցաւը իր մէջ խեղդելու համար, իր Էուօթեան մէջ յոյսի ծնունդ տուաւ ինձ հանդիպող հայ հոգեւորականը: Ինչքան կը պատմեր, այնքան կարծես կը յուսադրուէր ու իր մէջ կը բազմեր Ամենակարող Աստուած: Փլատակներու ու մոխիրներու տակէն դուրս հանուած դիակներուն դիմացը կանգնած հայ հոգեւորականին առջեւ ես կը խոնարհիմ: Ինչպէս կը դիմանայ ան այդ ծանր ցաւին: Բայց նոր մարդը կը տեսնեմ ես այդ նոյնին մէջ, որ վկայախօսեց ցաւի մասին: Այդ նորին մէջէն կարդացի, առաջին անգամն ըլլալով, ճշմարիտ յոյսը, ապրելու տենչը: Եւ այսօր կը հասկնամ, որ յոյսի վկայախօսն է դէմս կանգնող նոյն հոգեւորականը, որուն աչքերուն մէջ կը կարդամ ամբողջ Ժողովուրդի մը ապրելու տենչը, հաւատքի կեանքը: Համատարած փլատակներու մէջ այսօր, նոր ծնունդներ, յոյսին վկայախօս հայ հոգեւորականին տեսիլքը կը խորհրդանշեն ու կը ներշնչեն նաեւ ինձ: Տաւին վկայախօս հայ հոգեւորականը իր հոգիին սնունդը կ'առնէ աղքատիկ հայ օճախէ մը ներս կատարած մկրտութեան ընթացքին, երբ Սրբալոյս Միւռնոսով յաւիտենական լոյսը կը դրոշմէ հայ մանուկներու ճակատին:

Սրբալոյս Միւռնոսով օճեալ հոգիներուն մէջ փլատակ չկայ: Սրբալոյս Միւռնոնը հայ մանկանց ճակատին դրոշմող հայ հոգեւորականը «ցաւ»ի ու յոյսի վկայախօսն է:

7 Մայիս, 1993

ՀՈԳԵԼԻՑ ՀԱՆԴԻՊՈՒՄ

Կիրակի, 15 Նոյեմբեր, առաւօտուն, պատուական ու յարգելի ազգայինի մը յետ կը ժամանենք Մոնկթընի Սենթ Ճորճ անգլիկան եկեղեցին, առաջին անգամ ըլլալով Սբ. Պատարագ մատուցանելու եւ հոն գտնուող խումբ մը հայ հաւատացեալներուն հոգեկան լիցք ու մխիթարութիւն ներշնչելու բարի միտումով: Եկեղեցին, ուր հրաւիրուած էինք, բնականաբար, պիտի ունենար իրեն յատուկ պաշտամունքի պահը: Տեղւոյն հոգեւորականը, լսած ըլլալով հայազգի եպիսկոպոսի մը այցելութեան մասին, արդէն յայտարարած էր կիրակնօրեայ իրենց թերթիկին մէջ եւ հիմա օգտուելով առիթէն, կը հրաւիրէր զիս յաւուր պատշաճի քարոզ տալու: Սիրով կ'ընդունիմ առաջարկը եւ ողջոյնի քանի մը խօսքերէն ետք կ'անցնիմ բուն նիւթին՝ առանցքը դարձնելով մարտիրոսութիւնը, որուն վրայ իսկ հաստատուած է Զրիստոսի եկեղեցին: Միտքս ընդարձակելով կը կեդրոնանամ, յատկապէս Յայ Եկեղեցւոյ վրայ, որպէս կենդանի վկայ մը մարտիրոսացած Եկեղեցւոյ:

Արարողութիւնը կ'աւարտի, հոգեւորականաց դասին հետ միասին կը մօտենանք Եկեղեցւոյ մայր դրան եւ, մուտքին մօտ կանգնած, կ'ողջունենք ներկայ հաւատացեալները մէկ առ մէկ: Ամենէն վերջը ինծի կը մօտենան երկու ծերունիներ, երկուքն ալ իննսուն անց ու, իրարմէ անկախ, կը պատմեն իրենց պատանեկան օրերու մասին, թէ ինչպէս 1900-ական թուականներու սկիզբը, տակաւին դպրոցական աշակերտներ, Մոնկթընի հեռաւոր այդ ափին իրենք եւս, շատ շատերու նման, իրենց լուման են ներդրած ի նպաստ հայ որբերու օգնութեան ֆոնտին: Այդ ծերունիներն, իրենց անկեղծ յուզումով, խորապէս կը ցնցեն զիս. պահ մը կը կտրուիմ տուեալ իրականութենէն ու կ'երթամ դէպի մեր ժողովուրդի սել օրերը,

դէպի 1896 թուականի ջարդերը: Ծերունիներէն մին, յաղթանդամ մարդ մը, անկարող զսպելու իր զգացումները, կու լար ու կ'ըսեր.

“I am delighted to see an Armenian bishop visiting Moncton. God has rewarded me.”

Նոյն օրը կը վերադառնամ Մոնրէալ: Գիշերը, ուշ ատեն, տակաւին կը զգամ այդ օտար ու անծանօթ մարդու հոգիին խռովքը՝ ի տես հայ ժողովուրդի կրած տառապանքներուն, եւ մեզի հանդէպ անոր ցուցաբերած անկեղծ նուիրումն ու սերը:

Հոգելից հանդիպում մը ... վարձատրութիւն մը Աստուծմէ:

1992

ԱՂՈՌՔԻ ՄԷՋԷՆ ՆՈՐ ԾՆՈՒՆԴ ՄԸ

Հոգեւորականը այն մարդն է, որ իր առօրեայ կեանքին մէջ ամենէն անելի պետքը ունի աղօթքի, որուն մէջէն դէպի Աստուած բարձրացողը իր ներսը կը զգայ աստուածային շնորհներու առատացումը, իր քաղցին յագեցումը, իր ծարաւին զովացումը, իր խաւարած մտքին լուսաւորումը, իր մէջ գտնելու ներքին ոյժը՝ թափառումներէն հաւաքելու համար իր խորհուրդներն ու մտածումները եւ, վերջապէս, իր սիրտը վերստին լեցնելու Աստուծոյ խօսքով ու շունչով:

Հոգեւորականը իր կոչումով այն մարդն է, որ կը դառնայ հովիւը իր ժողովուրդին՝ առաջնորդելու համար Զրիստոսի Եկեղեցւոյ անդամները դէպի ճշմարիտ ճանապարհը, Զրիստոսի խօսքովն իսկ հաստատուած. «Ես եմ ճանապահը, ճշմարտութիւնը եւ կեանքը»: Հետեւաբար, իր պաշտօնին բերումով հոգեւորականը պարտականութիւն ունի հովուելու իր զաւակները, ի մի բերելու զանոնք, ինամելու ու գուրգուրալու անոնց վրայ ու մանաւանդ անոնց պէս կարիքներուն հոգատարութիւն ցոյց տալու: Իր բազմազբաղ կեանքին մէջ հոգեւորականը եւս կ'ունենայ մարդկային տկարութեան պահեր, կը բարկանայ, համբերութիւնը կը հատնի, յաճախ առիթ կու տայ արագ որոշումներու, կը թերանայ իր սերը բաշխելու բոլորին: Ահաւասիկ այստեղ է, որ ամենէն անելի պետքը ունինք, որպէս հոգեւորական, հետեւելու Զրիստոսի օրինակին, Անոր յաւիտենական խօսքերուն՝ նորոգելու համար մեր ներսի աշխարհը:

Իմ անձնական կեանքին փորձով կ'ուզեմ ըսել, որ ինչքան կարեւոր է հովուական աշխատանքն ու վազվզուքը, այնքան եւս անհրաժեշտ է մնայուն դարձնել աղօթքի կեանքը առօրիային մէջ եւ այն ալ՝

կանոնաւոր ընթացքով: Հոգեւոր պատրաստութեան շրջանը վանքերու մէջ, անշուշտ, կը դաստիարակէ մեզ դառնալու համար Քրիստոսի ծառայող, բայց Նոյնպիսի կարգապահութեամբ պետք է աղօթքի կեանքը ստեղծէ հոգեւորականը իր հովուական կեանքին մէջ: Այս օրերուն, երբ շաբաթով կը գտնուիմ Սբ. Ներսէս Ընծայարան յատուկ առաքելութեամբ մը, ամբողջապէս Նոր իրականութեան մը կը հանդիպիմ: Հովուական ու վարչական գործերու հոսանքէն պահ մը դուրս գալով, ինքզինքս կը գտնեմ աղօթքի կեանքին մէջ, երբ հետզհետէ իմ մէջ տեղ կը գտնէ հին օրերու յիշատակը, երբ վանքը կը մղէր զիս աղօթքին պահանջքն զգալու ապրումին: Գոնէ ես իմ մասին խօսելով կրնամ ըսել, որ իմ մէջ տկարացած կը գտնեմ աղօթքի շարժումը, բայց Աստուծոյ Նախախնամութիւնն է, որ յատուկ պահի մը մէջ կարող դառնանք մեր մէջ վերահաստատելու յարատեւօրէն աղօթքի մէջ մնալու հոգեւոր ոյժը: Այս պահը մարդուն մէջ կը ծնի Աւետարանի սերտողութեամբ: Ով որ հաւատքով կը կարդայ Աւետարանը, հոն դէմ յանդիման կու գայ Քրիստոսի ու կը հաղորդուի անոր խօսքերուն հետ: Աղօթքի պահ մը ուժեղ կերպով զգացի ամբողջ Էութեամբ, երբ ամիսներ առաջ պատահաբար այցելեցի տարեց հայ մայրիկի մը: Առաջին առիթով ինձի անսահմանօրէն հոգեկան մխիթարութիւնը պատճառեց, երբ առանձին ապրող հայ մայրիկին աչքերուն մէջ կարդացի իր բարութիւնն ու ուրախութիւնը, իր ձեռքերուն շերմութեան մէջ զգացի կապուածութիւն, բայց ցնցելու չափ յուզեց զիս բաժանումի պահը: Կարճ աղօթքէ մը ետք բաժնուած էի իրմէ, արդէն յառաջացած դէպի ինքնաշարժ, երբ անգամ մ'եւս ուզեցի դառնալ եւ ձեռքս շարժելով բարեւել ու հեռանալ տունէն. ահա այդ պահուն տեսայ, թէ ինչպիսի երկիւղածութեամբ սեմին կանգնած ու կծկուած մարմնով կ'աղօթէր ան ու կը խաչակնքէր իմ ճանապարհը, այն կերպով,

ինչպես քահանան իր խաղաղութեան ողջոյնը կու տայ դառնալով դէպի ժողովուրդը:

Մինչեւ այսօր իմ հոգին կ'ապրի ու կը յուզուի աղօթքի այս՝ իր տեսակին մէջ անկրկնելի պատկերով: Սբ. Ներսէսի խաղաղ մթնոլորտին մէջ իմ հոգին խորքէն կ'արթննան յիշատակներ հովուական փորձառութենէս, որոնցմէ ամեն մէկը կու գայ ինծի ներշնչելու այն հաւատքով, որ հովիւը իր աղօթքի կեանքին մէջ կը գորանայ իր գաւակներով, անոնց ցաւերով, ուրախութիւններով, յաջողութիւններով, բայց մանաւանդ, անոնց մէջ տեսնելով Աստուծոյ կողմէ դրուած հաւատքի աճը:

28 Յուլիս, 1992

ՕՐԵՆՔ ԵՆՔ ՈՒԶՈՒՄ, ՏԵՐ ՀԱՅՐ

Քանի մը տասնեակ տարիներ յետոյ առաջին անգամն ըլլալով Սբ. Պատարագ կը մատուցուէր Ապարանի մէջ: Եկեղեցին փլատակ վիճակի մը մէջ ըլլալուն Սբ. Պատարագը կը մատուցուէր շրջանի գլխաւոր հրապարակին կից մարգադաշտին մէջ: Հագարէ աւելի հաւատաւոր գիւղացիներ հետաքրքրութեամբ կը հետեւէին Սբ. Պատարագին, որ մերթ ընդ մերթ կ'ընդհատուէր քահանայ Հայրերէն մէկու մը յայտարարութիւններով. «Սիրելի հայ ժողովուրդ, երբ Սբ. Պատարագ կը մատուցուի չենք ծխեր...»: «Սբ. Պատարագի ընթացքին կը խնդրենք աղմուկ չբարձրացնել եւ հետեւիլ աղօթքներուն...»: Այս վիճակը ոչինչով կը խանգարէր, սակայն, աղօթքի պահը: Ի՞նչպէս կարելի էր մեղադրել ժողովուրդ մը, որուն կեանքը կտրուած էր եկեղեցիէն տասնեակ-տասնեակ տարիներով: Բայց նոյն ժողովուրդի հաւատը, ես կ'ուզեմ ամբողջ սրտով հաստատել, կ'ապրէր եւ պետքն ուներ սնունդի:

Հաղորդութեան պահն է: Քահանայ Հայրեր ինձ հետ միասին հաղորդութիւն կը բաշխէին: Սկիհին մէջէն բաշխուող Մարմին ու Արիւնը նոր կեանք կը տարածէր հաւատացեալներուն վրայ: Գիւղացին, իր տառապող աչքերուն մէջէն կը ներշնչէր զիս յարութեան խորհուրդով, քանզի իր հոգու խորքը խարսխըւած էր նոյն պատկերը: Հակառակ անոր, որ Սբ. Հաղորդութեան բաշխումը կը կատարէինք ամենայն զգուշութեամբ ու հաւատացեալներու բազմութիւնը կը կերակրէինք Սրբութեան փոքրիկ մասնիկներով, մենք զմեզ գտանք անակնկալի մը առաջ: Հաղորդութիւն չունէինք այլեւս: Պարապ սկիհը կը մնար ձեռքերուս մէջ ու անընդհատ կը լսէի խորոխտ ձայն մը. «Օրէնք ենք ուզում, Տեր հայր»: Մինչ մօտը կանգնող Տեր Մկրտիչին կը հարցնեմ, թէ ի՞նչ է սա օրէնքը:

Ժողովրդական հասկացողութեամբ՝ Յաղորդութեան մասին է խօսքը: Այդ պահուն յագուրդ տալու համար սպասող հոգիներու ծարաւին, կը խնդրենք բուլորէն, որպէսզի մօտենան ու համբուրեն կենարար բաժակը, որուն մէջէն Զրիստոս կը բաշխուի:

Այսպիսի երկիւղածութիւն տեսած չէի երբեք: Նոր իմաստ մը կը գտնէի Սբ. Սկիհին մէջ: Հաւատքը իմ մէջ կ'ուռճանար, զգացում մը, որուն վայելքը թարմ պիտի մնայ հոգուս մէջ:

Ապարանի պատարագէն հետոյ կը հասկնամ, որ ժողովուրդը դեռ կը շարունակէ նոյն երկիւղածութեամբ հաղորդուիլ Սբ. Սկիհի կենսատու խորհուրդին, հոգ չէ թէ նիւթական հաղորդութիւնը սպառած է:

28 Սեպտեմբեր, 1992

ՐԱՖՖԻՆ ՄԿՐՏՈՒԹԻՒՆԸ

Հայերն սկսած են բնակություն հաստատել Հալիֆաքս քաղաքին մեջ դեռ 1890ական թուականներուն, թէեւ սկզբնական շրջանին միայն առանձին անհատներ էին, որ կը հասնէին հոն ու, յաճախ, ի հետեւանք բազում պատահականութեան: Եւ ահա, բազմաթիւ տարիներ անց, առաջին անգամ ըլլալով, Հալիֆաքսի ու Մոնկթընի մեջ կը կազմակերպուէր հայկական պատարագի մատուցում: Օգտուելով պատեհ առիթէն, ազգայիններէն մէկը, որ լսած էր իմ կատարելիք այցելութեան մասին, կը հեռաձայնէ Մոնրեալի գրասենեակս ու տատամսելով կը խնդրէ, որպէսզի իր գաւակը մկրտեմ: Խօսակցութենէն կ'եզրակացնեմ որ մկրտուելիքը արդէն չափահաս դարձած երիտասարդ մըն է, սակայն, ոչ միայն չեմ մերժեր խնդրանքը, այլ ատելի եւս կը քաջալերեմ ինծի դիմող հօրը:

Հասած ենք Հալիֆաքս եւ երիտասարդին հայրը ուրախ ու ժպտադէմ կը դիմաւորէ գիս: Մեր այցելութիւնը կը ծառայէ իր նպատակին, ամէն ինչ կ'անցնի բարեյաջող: Գազաթնակետը, սակայն, կը մնայ մկրտութեան պահը, խումբ մը հաւատացեալներ, թիւով 26 հոգի, փոքրիկ մատուռի մը մեջ շրջապատած են երիտասարդ Րաֆֆին, ով ծնրադիր ու լուռ, կը նորոգուէր ներքնապէս: Օրինուած ջուրով կը խաչակնքեմ գլուխն ու ձեռքերը եւ ապա սրբալոյս միւռոնով կը դրոշմեմ ճակատը:

Բոլորովին նոր եութիւն մըն է առջեւս կանգնածը: Կը նայիմ Րաֆֆիին լուսաւորուած դէմքին, որ սրբացած է մեր հայրերու սուրբ միւռոնով, մինչ անդին, հայրն ու կնքահայրը, ուրախացած եւ յուզում-նախառն արցունքներով կը վկայեն հոգիին մկրտութիւնը:

Հոգիիս խորքէն սրտագին աղօթք ու գոհութիւն կ'ուզեմ բարձրացնել առ Աստուած, որ այս եւ նման հոգեկորոզ աղբիւրներ կը բխեցնէ ու ապրումներ կը շնորհէ ինձի, ապրումներ, որոնց շնորհիւ ամէն օր, ամէն վայրկեան նոր եւ աւելի լայն ու խոր իմաստ մը կը ստանայ, ի բոլոր սրտէ, Աստուծոյ ծառայելու տենչանքս:

15 Նոյեմբեր, 1992

ՄԵԾ ՄԱՅՐԻԿ, ԴՈՒՆ ԱՆ ԿԻՐԱԿՆՕՐԵԱՅ ԵԿՈՒՐ

Կիրակի առաւօտ մըն է: Մոնրեալի Սբ. Գրիգոր Լուսաւորիչ եկեղեցւոյ նախասրահին մէջ կանգնած կը գրուցէի տարեց տիկնոջ մը հետ: Ժամերգութիւնն աւարտած էր ու պատարագիչ քահանան կը զգեստաւորուէր՝ նախապատրաստուելով Սբ. Պատարագի արարողութեան: Յանկարծ գրոյցը կ'ընդհատի մեզի մօտեցող եւ բացառիկ ուրախ տրամադրութեան մէջ գտնուող աղջնակի մը հետեւեալ խօսքերով, որով ան կը դիմէր տարեց տիկնոջ. «Մեծ Մայրիկ, դուն ալ Կիրակնօրեայ եկուր, շատ պիտի սիրես այս դպրոցը»:

Անմեղունակ փոքրիկի սրտաբուղիս այդ հրաւերը ինքնին գեղեցիկ եւ գողտրիկ պատկեր մըն է, որ կրնայ ներշնչանքի ու ոգեւորութեան կիրակնօրեայ սնունդն ըլլալ իւրաքանչիւրիս համար: Նման պահերը, յաճախ շատ աւելի քան որեւէ միջադէպ կամ արարք, կը լուսաւորեն հոգիս այնպէս, ինչպէս արեւի շողերով ողողուած եկեղեցին: Ի գուր չէ, որ Զրիստոս Ինք եւս անսահման անդորր ու խաղաղութիւն գտաւ մանուկներուն հետ եւ բոլորին յորդորեց նմանիլ անոնց՝ մաքրութեամբ ու անմեղութեամբ:

Սիրեցե՛ք մանուկները, փայփայեցե՛ք զանոնք, ձեր կեանքը դարձուցե՛ք կիրակնօրեայ պատարագ անոնց համար, որովհետեւ մանուկներու մաքուր հոգիներուն ընդմեջէն կը հասնի մեզի պատգամը Աւետարանի՝ «Սիրեցե՛ք միմեանց»:

15 Նոյեմբեր, 1992

ԿԵՏԻԿ ՓԱՇԱ

Վերջապես կը հասնինք Պոլիս: Լոյսերու մէջ ողողուած քաղաքը բնաւ չի հրապուրեր զիս, քանզի հոգիս կը տեսնէ աքսորի ու կոտորածի ճամբան բռնած հայ մտաւորականներու հոծ շարքերը, կը լսէ ժողովուրդի սրտաճմլիկ ողբը՝ Կոմիտասեան «Տէր Ողորմեայի» անվերջանալի հառաչը:

Աչք շլացնող լոյսերուն մէջ անյագօրէն կը փնտռեմ Յայոց Խորանները եւ ... ինքզինքս կը գտնեմ Կետիկ Փաշայի Յայոց եկեղեցւոյ շրջափակին մէջ: Մուօ ու նեղլիկ փողոցներ կը տանին դէպի աղօթքի մեր տունը: Կը մտնենք ներս, ու մեզ կը դիմաւորեն հայու բեկորներ: Կ'աղօթենք բոլորս միասին, Սրբազան Աւետարանի խօսքերը հոգիները կը շարժեն: Շղթայուած եկեղեցիին մէջ ես կը գտնեմ հոգիներու ազատ թռիչքը, դէպի Աստուած, մէկ կողմէն աղօթք, միւս կողմէն՝ Տէր Ողորմեա ... ծունկի եկած հայեր, որոնք իրենց հոգիներուն մէջ զԱստուած կ'ընդունին:

Շուրջ երկու շաբաթներ եւ անցած Պոլիս իմ այցելութենէն, բայց յիշողութեանս մէջ միշտ թարմ պիտի մնայ Կետիկ Փաշան՝ իր խուլ ու մուօ անկիւններով, ուր խումբ մը հայեր կառչած իրենց պապենական հաւատքին, կը պահպանեն զայն երկիւղած սիրով:

Ամէն անգամ երբ տկար ու թոյլ զգայ հոգիս, ձեզի պիտի գամ, սիրելի հայ քրիստոնեաներ, եւ ծարաւս պիտի յագեցնեմ ձեր հաւատքի շունչով:

Օրհնեալ ըլլաք դուք՝ վաղուան մարտիրոսներ:

15 Նոյեմբեր, 1992

ԱՊՐԵԼՈՒ ՏԵՆԶԸ

Ուրբաթ, 19 Փետրուար 1993-ին, առաւօտ կ'ուղեւորուիմ Վենքուվըր, Սբ. Վարդան Յայց. Առաքելական Եկեղեցւոյ 25-րդ տարեդարձի առիթով: Բնականօրէն պատեհութիւն կ'ունենամ հանդիպելու համայնքի հին ու նոր անդամներուն եւ, ինչպէս ամէն այցելութիւն, այս մէկը եւս խորապէս կը տպաւորէ զիս ու, գլխաւորաբար, ահա թէ ինչով. արարողութեան աւարտին դեմ յանդիման կը գտնուիմ համայնքի անդամներէն մէկուն, որ վերջերս էր վերադարձեր Յայաստան կատարած իր այցելութենէն: Ան մեծ յուզումով ու տրտմութեամբ կը նկարագրէր հայրենիքի մէջ տիրող տխուր վիճակը, նկարագրելով տնտեսական շրջափակման հետեւանքով ստեղծուած բազում դժուարութիւնները, քաղաքական անապահովութիւնը, եւ, տակաւին, գալիքի անորոշութիւնը: Սակայն, այս բոլորի մէջ յատկանշականը եւ ամենէն աւելի զինք ապշեցնողը, ներշնչանք ու հիացմունք պատճառողը այդ տառապանքներուն մատնուած հայրենի մեր եղբայրներուն ու քոյրերուն ապրելու տենչն էր: Սրբազան - կը կրկնէր ան շարունակ - անբացատրելի տառապալից իրենց այդ կեանքին մէջ իսկ պետք է տեսնել անոնց ապրելու տենչը:

Կը հաւատամ, իսկապէս, որ մեր ժողովուրդը, հիմա եւ բոլոր ժամանակները, ամենածանր պայմաններուն իսկ, ապրելու տենչը հոգիի մէջ ծրարած՝ կը նորոգէ իր կեանքը: Յատկանշականն այն է, սակայն, որ ներկայիս մղձավանջային այս օրերուն Յայաստան այցելող իւրաքանչիւր սփիւռքահայ կը վերադառնայ ամբողջապէս ոգեփոխուած: Կեանքի երեւոյթներու հանդէպ անոր մօտեցումը այլեւս առաջւանք չէ, բոլորովին այլ է: Յետս գրուցող վերը նշած ազգայինը կը կրկնէր շարունակ.- Այս բոլորը, արեւ-

մըտեան աշխարհի այս ճոխութիւնները այլեւս չեն շլացներ գիս, սիրտս հոն է...

Հայրենիքը պահողները, մանաւանդ բեկուած սիրտերուն մէջէն ճառագայթող «ապրելու տենչը» ներշնչող այրիներն ու որբերն են: Ներկայիս, աղետահար մեր հայրենիքին, անկասկածօրէն, կը ցաւակցին ու իրենց բարոյական պարտքը, աջակցութիւնը ցոյց կու տան բոլոր ճշմարիտ հայրենասէրները, հոգիով ու սիրտով քրիստոնեաները: Ես, որպէս սպասաւոր Հայց. Եկեղեցւոյ, առաջնահերթ պարտականութիւնն ունիմ այսօր, հայրենիքի կանչը հազար ու մէկ ձեւերով լսելի դարձնելու բոլորին: Միայն հաւատքի միջոցով կարելի է ըմբռնել ցուրտի ու խաւարի, ցաւի ու վիշտի մէջ ապրող հայու հոգիի ապրելու տենչը: Հայու ազատատենչ հոգին տակաւին նոր թռիչքներ կը պատրաստէ: Հոգիին ձայնը անհնար է խեղդել. այդ նոյն ձայնն է, որ իբրեւ ապրելու տենչ, կու գայ դիպչելու քու հոգիիդ, ամէն հայու հոգիին:

22 Փետրուար, 1993

ՆՈՐ ՓՈՐՉԱՌՈՒԹԻՒՆ ՄԸ ԵՄ

Ուրբաթ, 26 Փետրուար, 1993, Երեկոյեան Սք. Ներսէս Ընծայարանի ուսանողներուն հետ միասին կը հեռանանք քաղաքէն, որպէսզի աղօթքով Նոր սկիզբ մը հաստատենք մեր կեանքին մէջ: Անցեալին, փորձառութիւն ունեցած էի փոքրերու հետ խոկումի մասնակցելու կամ առաջնորդելու զիրենք աղօթքի: Այս անգամուան փորձառութիւնը տարբեր էր, իւրայատուկ: Առաջին անգամն էր, որ աղօթքն ու խոկումը կը կատարուէին երիտասարդ ուսանողներու հետ: Բնականաբար, ինքզինքս չափազանց պրկուած կը զգայի, սակայն հետզհետէ մտերմութիւն ու անկեղծութիւն հաստատուեցան մեր միջեւ եւ աղօթքն ու խոկումը սկսան դառնալ աւելի իրական, աւելի նպատակային: Երեկոյեան, կարճ ներածականէ մը ետք, ունեցանք միասնական աղօթքի պահ մը, որուն ընթացքին չեմ գիտեր ինչո՞ւ, անդադար կը լսէի ներքին ձայն մը՝ «Ներե ինծի, Աստուած իմ, քանզի դեռ շատեր կան, որոնց հանդէպ կը թերանամ բարեգործութիւն ցոյց տալ»:

Անցեալ տարիներու ընթացքին նախ՝ որպէս հովիւ, աւելի ուշ՝ որպէս Առաջնորդ, փորձած եմ կարելիս ընել օգնելու համար մարդկանց այլեւայլ ձեւերով, բայց իրողութիւնն այն է, քանզի այդպէս կը զգամ, որ կարողութեանս սահմաններուն մէջ, այնուամենայնիւ, թերացած եմ: Փառք կու տամ Աստուծոյ միայն այն բանի համար, որ քաջութիւնն ունիմ խոստովանելու եւ համարձակօրէն թուղթիս յանձնելու տկարութիւններս. այդ արարքով իսկ ես պարտաւորութիւն կը դնեմ վրաս ինքզինքս սրբագրելու:

Այս երեկոյ տարօրինակ խաղաղութեամբ մը կը համակուի հոգիս: Սարկաւազ եղբայրներով հեռանալով քաղաքէն, հաւաքուած ենք աստղազարդ երկինքին տակ, ընտանիք մը կազմած: Ինչ գեղեցիկ

ամիթ նորոգելու համար կոչումը ծառայութեան՝ Աստուծոյ եւ մարդկանց: Բայց աւելին, յիշողութիւնս կ'երթայ ետ, այն օրը, երբ, տակաւին պատանի, քայլերս կ'ուղղէի դէպի դպրեվանք, վարդապետ դառնալու հաստատ համոզումով եւ խոր հաւատքով: Այդ պահուն մէջս կը բորբոքէր ներքին անբացատրելի զգացում մը, զգացում՝ որ միեւնոյն ուժանութեամբ կ'ապրիմ նաեւ այժմ եւ կ'ուզեմ նոյն ապրումը փոխանցել շուրջիներուս:

Տարիներ են անցեր այդ օրերէն ու ժամանակի թաւալումին մէջ ինչեր ըսէք չեն պատահեր. ուրախութիւններ ու տխրութիւններ, յուսախաբութիւններ ու վիշտեր, բայց, ամենէն աւելի, մէջս կը զգամ ուճացումը հաւատքի. ամէն մարդու մէջ հաստատուած աստուածադրոշմ հաւատքի մը, որ տեսնելու եւ ճանչնալու համար պէտք է աղօթել՝ ու յարատեւօրէն:

26 Փետրուար, 1993

ՀԱՒԱՏԱԲՈՐ ՀԱՅՈՒՀԻՆ

Չիս ներշնչող թանկագին հայ մայր մը, որուն կը հանդիպիմ Մոնրեալի մէջ, հաւատաւոր հայուհի մը, որ շուրջ 60 տարիներ առաջ, ամուսնու հետ հաստատուած էր Մոնրեալ: Յուզումով ան կը պատմեր, թէ ինչպէս այդ տարիներուն իրենց անդրանիկ գաւակին ծննդեան հաւաքուած դրամական նուէրներէն գոյացած 76 գանատական դոլար կը յատկացնեն ապագայ եկեղեցւոյ հիմնադրամին: Տակաւին այդ օրերուն, գաղութը դեռ չէր կազմաւորուած, հայրենիքի կարօտով լեցուած պանդուխտ այդ քանի մը հայեր տեսիլքը կ'ունենան վաղուան իրենց ազգային եկեղեցիին:

Տարիները կ'անցնին եւ այսօր եկեղեցին կանգնած է շնորհիւ այն բանին, որ գանատաբնակ այդ առաջին հայերը տեսիլքը ունեցան հոգեւին անմացորդ նուիրուելու այդ նպատակին եւ իրենց ընտանիքներու սրբութեամբ ու անանդապահութեամբ դառնալու հիմքը՝ գալիք սերունդներուն:

Հաւատաւոր հայուհի, երանի քեզի, որովհետեւ դուն վարձատրութիւն ստացար Աստուծմէ: Լոյսերու մէջ թող խաղաղութիւն գտնէ իր կեանքը եկեղեցիին նուիրած ձեր ամուսնու հոգին: Անձնապէս ինձի, նաեւ շատ երիտասարդներու համար հաւատքի ներշնչում պարգեւող օրինակելի տիպարներ են այս գաղափարներու հիմքը դնող մեր մեծերը, որոնք իրենց կեանքը դարձուցին պատարագ: Այս պահուս կը յիշեմ Առաջնորդ ընտրուելու առթիւ արտասանած քարոզիս հետեւեալ խօսքերը. «Ծառայութիւնը կեանքը իմաստաւորող լաւագոյն ձեւն է...»:

Այսօր ալ մէջս կը զգամ պոռթկումը նոյն այդ զգացումին, կեանքի նպատակը տեսնելով նախ եւ առաջ, եւ ամենէն աւելի, Զրիստոսի եկեղեցւոյ, եւ

անբաժան մասնիկը կազմող Ջայգ. Առաքելական
մեր Եկեղեցւոյ ծառայութեան մէջ:

«Չքոյս ի քոյոց քեզ մատուցանեմ ըստ ամենայնի
Եւ յաղագս ամենեցուն»:

26 Փետրուար, 1993

«ԱՅՈՒՆ, ՏԷՐ, ԵՒ ԴՌՒԳ ԳԻՏԵՄ ԶԻ ՄԻՐԵՄ ԶՔԵԶ» (ՅՈՒՎ. 21.15)

Անցնող քանի մը օրերուն մէջս կրկին կը բռնկի սերը Աստուծոյ հանդէպ: Չարմանալի զուգահիստութեամբ, անտարանական ընթերցման նիւթս կ'ընտրեմ Դուկասի Աւետարանի այն հատուածը, ուր խոր ապրումով կը պատմուի Յիսուսի վերջին աղօթքի մասին՝ Գեթսեմանի պարտեզին մէջ: Այդ նոյն հատուածը կ'ընտրեմ որպէս անտարանական ընթերցում՝ Սբ. Ներսէս Ընծայարանի ուսանողներուն համար, որոնք իրենք եւս կրցան տեսնել մեր Տէրը, ջերմեռանդ աղօթքի պահուն: Այդ վերջին աղօթքի պահուն, սակայն, կար անելի ու տարբեր բան մը, որմէ պէտք է հաղորդուիք բոլորս: Գեթ ես, անձնապէս, ամէն վայրկեան կ'ուզեմ լսել Յիսուսի ձայնը, որ կ'ըսէր. **«Զի՞ ննչեք, արիք, կացեք յաղօթս՝ զի մի մտանիցեք փորձութիւն»:**

Եթէ, որպէս հոգեւորական, կանչուած եմ ծառայելու Աստուծոյ, ապա ես իմ անձը պէտք է դարձնեմ աղօթող: Կը զգամ, սակայն թէ չի բաւեր ունենալ աղօթքի յատկացուած պահեր, հարկ է աղօթել մշտապէս եւ ամբողջ եութեամբ: Ներքին այս մղումը կ'ունենամ բուռն փափաքով եւ, կ'ուզեմ անկեղծօրէն խոստովանիլ, զիս խորապէս ներշնչողը, մանաւանդ Պահքի այս շրջանին, հոգելոյս Շնորհք Պատրիարքն է, որ կ'ապրի հոգիիս մէջ, իր ուսանելի սրբագրութիւններով, դրոշմելով հոն Սուրբ Յովհաննէսի զօրութիւնը եւ Յիսուսի մէջ գտած խաղաղութիւնը:

«Ինչ ահաւոր աներ, ինչ խորունկ վիշտ. խեղճ հայրիկս, խեղճ մայրիկս, խեղճ աղբարիկս, խեղճ քոյրիկս, խեղճ թշուառականս. ամէնքն ալ խեղճ ու դժբախտ: Կարծես վիշտ կրելու համար ծնած ըլլայիք... Գիտակից խիղճը ինչպէ՞ս չըմբոստանայ, ինչպէ՞ս չլայ, ինչպէ՞ս չայրի... Բայց լուռ էր, անձն իմ, կուլ տուր

արցունքներդ, յիշէ թէ քեզմէ դժբախտներ կան. անոնց համար պահէ արցունքներդ... Ունէի իտեալներ՝ կեանքի իրականութեան մէջ յօդս ցնդեցան, զարնուեցան կեանքի բիրտ կարծրութեան ու փշուր-փշուր եղան: Եւ ես մնացի առանց սիրոյ: Ուզեցի կապել սերս Յիսուսին, մարդկանց մէջ ամենէն մաքուրին, բայց ան շատ մեծ է եւ ես շատ պզտիկ, գրեթէ ոչնչութիւն: Մինչ Ան՝ ամենայն ինչ է: Կրնայ ոչինչս (ես) ամենայն ինչի (Յիսուսի) հետ սեր կապել» (20 Դեկտ. 1935):

Հոգեւոյս Շնորհք Պատրիարքի այս տողերը մէշս կ'արթնցնեն անցեալի յուշեր, գեղեցիկ յիշատակներ մանկութեան օրերու, երբ դեռ շատ փոքր, շապիկ հագած կ'երգէի Սրբոց Քառասնից Մանկանց եկեղեցւոյ մէջ: Ինծի համար ոգեղէն ծննդավայր էր այդ եկեղեցին, ուր սնուեցաւ հաւատքս Աստուծոյ խօսքով եւ հոգեկան լիցք տուող մեր շարականներով ու հոգեւոր երգերով: Երախտագետ սրտով սիրով կը յիշեմ բոլոր անոնք, որոնք աղօթք դրին մանկական իմ հոգու մէջ. առաջին հերթին մայրս, որ ամէն գիշեր, քնանալէ առաջ, կրկնել կու տար «Պահապան ամենայնի»ն, աւարտելով աղօթքը իր սիրտէն բխած եւ յաւելեալ աղօթք դարձած բառերով, նաեւ մեծ մայրս, որմէ կը սկսէի բաշխումը Կիրակնօրեայ պատարագներէն ետք ընտանիքիս անդամներուն տրուելիք մասի:

Այս պարզ ավանդութիւնները, հաւատքով ու սրբութեամբ պահպանուած սովորութիւնները, հոգեւոր աճը սնող կարեւոր ներդրումներ եղան, որոնք զօրացուցին հաւատքը, ամրապնդեցին սերը՝ Յիսուսի հանդէպ: Եւ այսօր, կրկին կը լսեմ ձայնը Յիսուսի, որ կ'ըսէ Գեթսեմանի պարտեզին մէջ. **«Զի՞ նկչեք, արիք, կացեք յաղօթս՝ զի մի մտանիցեք ի փորձութիւն»:**

35 տարեկան հոգեւորական եմ եւ կ'ուզեմ նոր սկիզբ մը հաստատել կեանքիս մէջ: Զիս առաջնորդողը պիտի ըլլայ Յիսուսի ձայնը՝ **«Զի՞ նկչեք...»:** Կը զգամ, թէ Աստուծոյ հանդէպ սերս կը դառնայ անելի

խոր, անելի հաստատ: Կոչումիս սնունդ կու տան Յիսուսի իմաստալից խօսքերը, կրթիչ խրատները, մանաւանդ Այրի կնոջ լումայի անոր բերած օրինակը, որ ուսանելի դաս մըն է առանելաբար մեզի՝ հոգեւորականներու համար: Տէր Յիսուս Զրիստոս, քու խորանիդ առջեւ ծնրադիր ես իմ ուխտը կ'ուզեմ նորոգել...

«Այո՛, Տէ՛ր, եւ դու գիտես զի սիրեմ գրեզ»:

28 Փետրուար, 1993

ԿՈՄԻՏԱՍԵԱՆ «ՀԱՅՐ ՄԵՐ»Ը ԲՈՒՌ ՄԸ ՀԱՅԵՐ ՀԱՂԱԽԵՑ

Այսօր, Շաբաթ, 27 Մարտ 1993ին, առաջին անգամս ըլլալով հովուական պաշտօնով կ'այցելեմ Winnipeg՝ հանդիպելու համար հայու բեկորներու, որոնք հեռու ոչ միայն Մայր Հայրենիքէն, այլեւ Նոյնիսկ հայաշատ գաղթօջախներէ, քանի մը տասնեակ տարիներէ ի վեր մնացած էին ծարաւի՝ հոգեւոր սնունդի, առանց հայ հոգեւորականի մը այցելութեան:

Պատուական հայ ընտանիք մը, քանի մը շաբաթներ առաջ կը հեռաձայնէ ինծի Մոնրեալ՝ յայտնելու համար բուռ մը հայերու մասին, որոնք կ'ապրին Winnipegի մէջ: Անմիջապէս կը կազմակերպեմ այցելութիւնը եւ ինքզինքս կը գտնեմ տեղացի քան հայերով շրջապատուած, ամէն մէկը երկրէ մը գաղթած ու հաստատուած, գործի բերումով: Առաւօտեան, կարճ գրոյցէ մը ետք կը հաւաքուինք սեղանի շուրջ՝ արարողութեան: Միասին կ'երգենք «Միայն Սուրբ»ը, «Տէ՛ր, Ողորմեա՛ն», ապա Սբ. Հաղորդութիւն կու տամ ներկաներուն եւ վերջապէս, բոլորս միասին, շեշտուած ձայնով կ'ապրեցնենք Կոմիտասեան Հայր Մերը: Կարծեք անտեսանելի ներքին ոյժ մը կը շաղախէր բոլորս: Ներկաներու դեմքերուն կը կարդայի կարօտի խոր ապրում մը: Ոմանք անդադար կու լային, աւելի եւս յուզելով զիս: Արարողութիւնը կ'աւարտեմ տնօրհնէքով ու բոլորին կը բաշխեմ մէկական նշխար, խաչիկներ ու մոմեր՝ Սբ. Էջմիածնէն: Կը շարունակենք մեր գրոյցը եւ ես անհունօրէն վարձատրուած կը զգամ՝ բոլորին աչքերուն մէջ կարդալով գոհունակութիւն ու խաղաղութիւն: Մոնրեալ վերադարձիս, երբ այս տողերը թուղթին կը յանձնէի, ներքին ձայն մը կը յիշեցներ, որ յետ այսու, հոգատարութիւն ու ինձամբ պետք է տածել նաեւ այս փոքրիկ ածուին: Սա եւս հաւատքի

փորձառութիւն մըն է: Աստուծոյ նախախնամութիւնն է, որ նման հանդիպումներով իմ մէջ կը գորանայ հաւատքը եւ տակաւին նոր զգացումներ կը հաստատուին մէջս: Կը յիշեմ տարիներ առաջ միայն բազմութիւնը կը ներշնչէր զիս: Յետզիտէ, նոր ծուխերու հաստատումով, որոնք թէեւ թիւով փոքր են, աւելի եւս զօրութիւն հաղորդուեցաւ հաւատքիս:

Յեռաւոր Winnipegի հայեր, դուք «Յայր Մեր»ը կ'երգէիք այնպէս՝ ինչպէս Մայր մը իր գաւազնը կաթոգին սեղմած կը պահէ կուրծքին:

Յաւատքի վկայութիւն մը նոր լիցք առաւ հոգիիս...

27 Մարտ, 1993

ՄԱՆՈՒԿԻ ՄԸ ՎԿԱՅՈՒԹԻՒՆԸ

Հոգեւորականի մը կեանքին ամենէն ճոխ պահը մանուկներու հետ հանդիպման ընթացքին է: 11 Ապրիլ 1993ին, Սբ. Յարութեան տօնին, քարոզիս մէջ կը պատմէի մանուկներուն հետ իմ ունեցած փորձառութիւններէն մէկը, որ թէեւ պարզ, բայց իր խորքով հարուստ ու հաւատքի հրաւիրող ոյժ մը ունի իր մէջ:

Հովուական պաշտօնի կոչուելէս ի վեր սովորութիւն եմ դարձուցած, յատկապէս տօնական առիթներով, այցելել վարժարաններ եւ մօտակայ տօնի խորհուրդը բացատրել, ուսուցանել մանուկներուն ու պատանիներուն: Չատկի տօնին նախօրէին եր, կը յիշեմ, երբ այցելեցի վարժարան, ուր հարցում պատասխաններով կը խօսէինք Յիսուսի կեանքի վերջին օրերուն մասին՝ չարչարանքներ, խաչելութիւն, թաղում, յարութիւն: Եւ ահա, փոքրերուն կ'ուղղեմ նաեւ այս հարցումը. «Ի՞նչ պատահեցաւ Յիսուսի»: Խօսքը կը վերաբերէր անոր Յարութեան: Ամէն ոք պատասխան մը կու տար: Վերջապէս փոքրերուն մէջէն մէկը, կարծես ամենէն աւելի հաւատքի կրակով լեցուածը, այնքան համոզումով, այնքան մաքուր սիրտով ոտքի կը կանգնի եւ կը յայտարարէ. «Արթնցաւ»: Երկվայրկեանի մը մէջ հաւատքի նոր գորութիւն մը կ'անցնի մէջս:

Մանուկներուն շրթներով մեզի համար հասնող հաւատքի վկայութիւններ մեր ամբողջ ետիւնը կը կերպարանափոխեն: Ես ալ կ'ուզեմ, նման այդ մանուկին, ջիւղ հաւատքով երգել ու ըսել. «Արթնցաւ»:

12 Ապրիլ, 1993

ԱՍՏՈՒԾՈՅ ՕՐԷՆՔԸ ՀՈԳԻՆԵՐԸ ԿԸ ՆՈՐՈԳԷ

Չորեքշաբթի, 5 Մայիս 1993ին կեսօրին ես ներկայ կը գտնուիմ Սբ. Գայիանէ վանքին կից գործող Սբ. Աստուածածին Կիրակնօրեայ Վարժարանի հանդէսին՝ նուիրուած Զրիստոսի հրաշափառ Յարութեան Տօնին:

Երկու հարիւրէ աւելի հաշուող փոքրիկներու խումբ մը, որոնք այս պահուն իմ յիշողութեանս մէջ թարմ կը մնան իրենց քնքոյշ ձայներով ու հաւատքի իւրօրինակ արտայայտութեամբ, մեզի կը ներկայացնեն Զրիստոսի կեանքը՝ Ծնունդէն մինչեւ հրաշափառ Յարութիւն: Ամբողջ ժամ մը տեւող ներկայացում մըն էր, լեցուն ոգեշնչող պահերով: Փոքրերը ինչքան կ'երգէին ու կ'արտասանէին, կարծէք այնքան կը զօրանար հաւատքս ու կը նորոգուէր հոգիս: Այդքան յուզում ապրած չէի կեանքիս մէջ, որքան այդ օրը: Արցունքներս հազիւ կը զսպէի, ամէն անգամ, որ նոր պոռթկումով Աստուծոյ խօսքը լսելի կը դառնար երախաներուն շրթներէն: Սբ. Հոգիին զօրութիւնը կարծէք իր ամենէն ուժեղ արտայայտութիւնը կը գտնէր այդ փոքրերուն մէջէն: Եւ յիրաւի, յուզումով կը զգայի, որ Աստուծոյ օրէնքը՝ հոգիները կը նորոգէ: Ես կը հաւատամ, որ մանուկներու կամ փոքրերու հետ հանդիպումը հրաշքի պէս բան մըն է: Անոնց շրթներուն վրայ դրած Աստուծոյ խօսքը՝ աւելի առագօրէն կը բռնկեցնէ մեր հոգիներուն մէջ անթեղուած սերը դէպի Աստուած:

Աստուծոյ օրէնքը մեզի կը բացայայտուի Զրիստոսի Մարդեղութեան խորհուրդով՝ իր բոլոր հանգրուաններով: Խոր հաւատքով պէտք է կարդալ Աւետարանները ու պարտինք պատասխանել Զրիստոսի կանչին՝ հովուելու համար իր հօտը: Ամէն անգամ, երբ կը հետեւինք Զրիստոսի կեանքի հանգրուաննե-

րուն Աւետարանի սերտողութեամբ, պետք է միանանք
հր առաքեալներուն, որպէսզի լիովին ապրինք Անոր
ներկայութիւնը: Ներքին այս պահանջքն ու կապը
Քրիստոսի հետ իմ մէջ ծնունդ կ'առնեն աւելի զօրեղ
կերպով, երբ հանդիպումը փոքրերուն հետ է, որոնց
սիրտերը ջինջ են:

Սբ. Աստուածածին Կիրակնօրայ Դպրոցի աշա-
կերտները ինծի պարգեւեցին հոգեւորոգ ապրում-
ներ: Անոնց ելոյթը օրհնութիւն մը բերաւ իմ կեան-
քին եւ ես իմ մէջ հաստատեցի Նոր խորհուրդներ՝
ծառայութեան իմ կեանքը հարստացնելու համար
առաւել ոգեւորութեամբ:

7 Մայիս, 1993

ՏԻՐԱՄԱՅԻՆ ՈՒ ԴՈՒՍՏԸ

Իրարմէ անբաժան այս գոյգին կեանքը ճշմարտապէս աղօթքի կը հրաւիրեր զիս: Քով քովի նստած, համակ սիրով ու բարութեամբ լեցուած այս հոգիները, ինչքան թաքուն ցաւ ու տառապանք կը բարդէին իրենց հոգու խորքը: Ես իմ քայլերը յաճախ կ'առաջնորդէի դէպի անմեղունակ այս հոգիները, որոնց աչքերուն մէջ սպասումը կը կարդայի: Անյագօրէն կը վայելէին ներկայութիւնս, ինչպէս իրենց գաւկին: Անսպասելիօրէն, անոնց տխուր մահը եւս դարձաւ գրեթէ իրարմէ անբաժան: Յողին մէջ իրենց հանգիստը գտան միմեանց փարուած հոգիները, որոնց համար կեանքն այլեւս տաժանակիր էր դարձած:

Իր դատեր տխուր մահէն յետոյ կ'այցելէի տիրամօրը հիւանդանոցին մէջ, որուն հետ, օր մը, երկար պահ մը մնացինք առանձին: Խեղճին սիրտը պիտի պայթեր: Կ'ուզէր այլեւս պարպուիլ եւ իր մէջէն դուրս հանել ցաւն ու տառապանքը: Դժուարութեամբ կը հետեւէի անոր խօսքերուն, քանզի նոյնքան տառապալից էր լսելը: Բոլորէն յետոյ ես աղօթք կարդացի տիրամօր վրայ: Աղօթեց նաեւ ինքը, որուն զօրութիւնը անսահմանօրէն կը զգամ ես:

Բարի հոգիներուն հետ հաղորդակցութիւնը, անկասկածօրէն իր անջնջելի դրոշմը թողուց իմ վրայ: Դուք, սիրելիներ, անկորնչելի յուշեր թողուցիք իմ հոգու մէջ: Լոյսերու մէջ մնայ ձեր հոգին:

26 Յոկտեմբեր, 1993

ԵՂՔԱՅՐՆԵՐ ՈՒՆԵՄ ԽՆՁՈՐԵՍԿՈՒՄ

17 Փետրուար 1994ին, երկրորդ անգամս ըլլալով կ'այցելեմ Ուիլքեյ, նպատակ ունենալով առաւել եւս կազմակերպել տեղւոյն հայկական համայնքը, որ արդէն իսկ կը հաշուէ հարիւրէ աւելի հոգիներ: Կ'իջեւանիմ տեղւոյն ազգայիններէն մէկուն տունը եւ երեկոյեան զրոյցի ժամանակ տանտէրը կը պատմէ, թէ ինչպէս պատահաբար կը հանդիպի համաշխարհային երկրորդ պատերազմէն Գերմանիոյ վրայով մինչեւ Ուիլքեյ հասած ու կայք հաստատած հայու մը, որ այսօր արդէն շուրջ 75 տարեկան է: Այդ թուականէն սկսեալ ծերունին ոչ մէկ կապ ունեցած է իր հարազատներուն հետ: Յանդիպելով իմ երիտասարդ տանտիրոջը, կը խնդրէ անոր օգնութիւնը, որպէսզի ձեռով մը տասնեակ տարիներու փափաքին հասնի ու ի վերջոյ վերամիանայ իր հարազատներուն:

Փետրուար 17ի երեկոյեան, համայնքի հետ մեր հանդիպումէն ետք, նշմարելով անոր բացակայութիւնը, տուն վերադարձին կը հեռաձայնենք իրեն եւ տեղեակ կը պահենք իմ այցի մասին: Ենթական՝ Բաբգէն Ալեքսանդրեան, հայերէնը լրիւ մոռցած, կերպով մը կը հասկցնէ իր եղբայրներուն անունները, միաժամանակ յայտնելով, որ անոնց մէջ ինք անդրանիկ գաւակն էր:

«Եղբայրներ ունիմ Խնձորեսկում, Եփրեմ, Սամսոն եւ Մանուէլ»: Ինչքան պիտի ուզէի տեսնել անհուն ուրախութեան փայլքը հեռաւոր այս ափերուն քանի մը տասնեակ տարիներ ապրող հայ ծերունին դէմքին:

Սիրելի ընթերցող, հաւատք ունիմ, որ շուտով բարի լուրեր պիտի հաղորդեմ կնճռոտած Բաբգէնին, որ անձկութեամբ կը սպասէ կանչի մը Մայր Երկրէն ու իր հարազատներէն:

18 Փետրուար, 1994

ՀՈԳԻՍ ԹՈՒԻՉՔ Կ'ԱՄՆԵՐ

Յոգիս թռչք կ'ամներ, երբ օրեցօր անելի ամրացած կը տեսնէի հոգեւոր կապը՝ Յայրենիքի ու մեր երիտասարդներու միջեւ: Իրենց թափած քրտինքին մէջ կը տեսնէի մարմնացումը կատարուող աշխատանքներու, արտացոլումը իրենց հոգիներու:

Շաբաթ մը ետք, Օգոստոս ճին, կը հասնինք Խոր Վիրապ: Արարատի փեշերուն, դէպի երկինք իր սլացքին մէջ ան ծնած էր Յայ հոգիները դէպի նորակնունք տանող հոգեւոր ճարտարապետը՝ Լուսաւորիչը, որուն տեսիլքով վերստին ծնունդ ապրեցաւ հայ ժողովուրդը եւ Սբ. Էջմիածինը դարձաւ յաւիտենական ներշնչարանը մեծ եւ սուրբ տեսիլքին:

Խոր Վիրապէն երիտասարդները կ'ուղեւորուին Արարատի շրջանի Աւշար գիւղը, ուր անցեալ տարի կայք էին հաստատած խումբ մը Գանատահայեր ու ջերմեռանդ հաւատքով վերակառուցած Մանկապարտեզը: Ինչ հոգելից էր պահը, երբ կը տեսնէինք պտղաբերում կատարուած աշխատանքին: Ամայի շէնքը այժմ լեցուած էր թռչնիկներով, որոնք եկած էին իրենց երգով ու պարով խանդավառելու մեզ: Յոգեթռչ այս մթնոլորտին մէջ գիս խորապէս կը յուզէ փոքրիկ աղջնակի մը երգը՝ «Կարոտել եմ ես հայրիկիս»: Իր երգով ան կը փնտռէր նահատակուած հայրիկը: Իր ձայնիկով հօրը փառքը կը հիւսէր: Եւ ինչ հպարտութիւն ու քաջութիւն կար անոր ահեղ ձայնին մէջ:

«Կարոտել եմ ես հայրիկիս»: Լսեցէ՛ք հայեր, փոքրիկ աղջնակի ձայնը. գի այդ ձայնին մէջ սեղմուած է հազարներու կարօտը:

Օրերու թաւալումին հետ աշխատանքի թափը կը ծաւալի եւ վերջապէս կը հասնի օրը Յռոմի մանկապարտեզի բացման: «Թռչնոց բոյն» կը կոչենք վերակառուցուած տունը: Մանկապարտեզի աշխա-

տանքին հետ իրենց լրումին կը հասնին նաեւ յարակից, նոյնքան կարեւոր ու առաքելական նպատակի ծառայող միւս աշխատանքները: Շաբաթ, 13 Յուլիսի առաւօտեան, աղօթքով ու օրհնութեամբ «Թռչնոց բոյն»ը կը նուիրենք Յառիճ գիւղին: Երախտագիտութեան խօսքեր, հոգիներու գրկախառնութիւն, ու բոլորի ապրումները իր սրտին մէջ առած ուխտաւոր մը, որ սիրագեղ յուզումով յօրինուած հետեւեալ երգը կը ձօնէ Գանատահայ երիտասարդներուն.

Եկել էք որ Յայրենիքից

Ձեր անթեղուած կարօտն առնէք,

Ձեր մայր հողին փարուէք, գգուէք,

Եկել էք, որ Ձեր Մայր հողում

Անմահների հետ գրուցէք,

Կոմիտասի, Եկմալեանի պատարագից

Ձեան պէս հալուէք:

Եկել էք Ձեր հոգու երգը

Մեր անարատ երգին խառնէք,

Ոյժը հատած ժողովրդիս դժուար պահին

Նեցուկ լինէք:

Եկել էք, որ օրհասի մէջ

Բազմաչարչար ժողովրդիս վիշտը կիսէք,

Մանուշակի հառաչանքը մի քիչ մեղմէք:

Արագածի լանջին փարուէք:

Եկել էք, որ մեր գանձերով հպարտ ճախրէք,

Մարմարակերտ վանք, խաչքարով յափըշտակուէք

Իմ Մանթաշի ծաղկանց բոյրով Դուք էլ հարբէք:

Եկել էք, որ հազարամեայ մեր քարերին

Ձեր ձեռքերի մատնահետքը անջինջ թողնէք,

Սեգ Մասիսից ոգի առնէք

Անշէջ նոր հուր առնէք տանէք:

Ձորերի մէջ հեքիաթային Ձեր ժպիտը մեկ-մեկ թողնէք,

Նախնիների շիրիմներից բարեւ տանէք:

Իմ մենաւոր ընկուզենու հառաչանքը ճիշտ թարգմանէք:

Եկել էք, որ աղերսանքը մտապահեք,
Հայաստանիս պատիւը միշտ բարձր պահեք
Եւ բախտաւոր մի օր ելնէք՝
Մեծ տունդարձի ճամբան բռնէք:

*Գանատայի հայ քարեկամներիս
Մուրադեան Արեւ
3-08-94*

ՀԱՅՈՒ ՀՈԳԻՆ

Շատեր գրած են ու բանաստեղծած՝ հայու հոգին գովքը հիւսելով: Ամենէն իրականը ու ներշնչողը պիտի ըլլայ հեռաւոր աշխարհի ու խուլ անկիւններու մէջ ապրող հայու բեկորներուն տեսնել Լաւան՝ հայու հոգին, որը կարծես աւելի ահագնօրէն ուժգին կը ժայթքի: Երեւի կարօտն էր, որ երբ հայումը կ'առնէ ուրիշ հոգիէ մը, ինքզինք նորօրինակ ձեւով կ'արտայայտէ:

Գալկըրի միօրեայ այցելութեամբ կը գտնուէի, հանդիպելու համար տեղւոյն համայնքի անդամներուն: Բնականօրէն կը հանդիպիմ տարբեր տարիքի ներկայացուցիչներու եւ ամենքի հետ քիչ-քիչ խօսելու առիթը կ'ունենամ: Ինձ հետ կը հանդիպին նաեւ երեք պատանիներ, որոնք իրենց բացառիկ հայրենասիրութեամբ կը յուզեն զիս: Օտար հողին վրայ կանգնած այս երիտասարդները ճշմարտապէս հաղորդակից կը դարձնէին զիս իրենց հոգիի մաքուր ապրումներուն: Անոնց դէմքին վրայ յստակօրէն գծագրուած էր հայու վճռականութիւն եւ իրենց կեցածքին մէջ՝ քաջարի արտայայտութիւն: Յայու հոգին կը խօսէր ինծի այդ պահուն եւ աւելին՝ կը լեցուէր իմ հոգին վաղուան յոյսովը: Սա ի՞նչ անբացատրելի խորհուրդ խորին է: Շատ դիւրութեամբ կրնայի յուսահատիլ ի տես հայկական հին, ցամքած փոքրաթիւ համայնքներուն, բայց յանկարծ անոնց մէջ ժայթքող հայու հոգին կը սթափեցնէր զիս, երբ ինծի մօտեցող երիտասարդներէն մէկը, անվստահ ու վեհերոտ ըսաւ. «Կ'ուզեմ Յայաստան երթալ եւ ծանայել CYMA խումբին մէջ»:

Փառք Աստուծոյ: Վարձատրուած կը զգամ, երբ իմ տկար եութիւնը նոր թափ կ'առնէ այսօրինակ պատկերի մը առաջ:

Փնտռեցե՛ք ձեր մեջ հայու հոգին: Բոլորիս սիրտերը իրարու կապող անտեսանելի ոգեկան թելն է հայու հոգին: Քրիստոսի սերն է այդ Սահակ-Մեսրոպեան տեսիլքը. Վարդանանց հաւատքը, Շնորհալի-Նարեկացիի աղօթքի մրմունջն է այդ, Խրիմեան-Կոմիտասի ձայնն է: Այս բոլորը խտացած են Սբ. Էջմիածնի կամարներուն տակ Լուսաւորչի անմար կանթեղի լոյսին մէջ, ուր կը նորոգուի հայու հոգին: Թաթխեցե՛ք ձեր հոգին այդ նոյն լոյսին մէջ:

18 Փետրուար, 1994

ՀԱՅՐԵՆԻ Թ-ՌՉՆԻԿՆԵՐԸ

Տարիներու երազանքը վերջապես կ'իրականանայ, երբ Երկուշաբթի 7 Մարտ 1994ին Մոսկուայի Միրապէլ օդանաւակայանին մէջ կը դիմաւորէինք հայրենի թռչնիկները: «Մանկունք» արական երգչախումբը ու «Նորահրաշ» Երիտասարդաց պարախումբը հայրենիքի շունչը կը բերէին, որպէսզի Նոր կենսունակութիւն բաշխէին Գանատահայոց համայնքին եւ վերջապէս իրենք դառնային անքակտելի ու հանգուցող հոգեւոր կապը հայրենիքի ու Գանատահայոց միջեւ: Լման երկու շաբաթներ Թեմի հայ հասարակութիւնը խումներամ ներկայութեամբ վայելեց հայրենի թռչնիկներուն բարի ձայնը: Անոնք կ'երգէին իրենց հոգիին ամբողջ զօրութեամբ ու կը պարէին հայուն իւրայատուկ վճռակամ ու խրոխտ քայլերով: Աննախնթաց ու պատմական օրեր կ'ապրի Գանատահայութիւնը, քանզի անոնցմով կը Նորոգուի ամբողջ Թեմը: Նուաստս, որպէս սպասաւոր Հայց. Առաքելական Եկեղեցւոյ, կ'ուզեմ սրտբացօրէն խոստովանիլ ու իմ զգացումներուն հաղորդ դարձնել ընթերցողը, որ երբէք այսպէս ուժեղ կերպով ցնցուած չէր իմ եւութիւնը: Գրեթէ ամէն վայրկեան սիրտս կը լեցուեր անբացատրելի ուրախութեամբ միախառնուած կը զգայի անոնց անընկճելի կամքն ու յարատեւելու ոգին: Ամենուրեք, իրենց ներկայութիւնը կը ստեղծէր ոգու ամբողջներ: Ներկաները անոնց ձայնին ու պարին միջոցով կը հաղորդուէին հայրենիքի շունչով:

Ով իմ Մայր Հայրենիք, կը սիրեմ քեզ իմ ամբողջ հոգիովս: Զու գաւակներուն ձայնը սնունդ տուաւ իմ սիրտին, զի այդ Նոյն ձայնին մէջ ես կը զգայի հայրենեաց պաշտպան հերոս նահատակներու ապրելու տենչը: Նոր կեանքի յոյսը կը մարմնաւորուէր

հայրենի թռչնիկներուն ներկայութեամբ: Հայրենիքը
իր երկունքին մէջ կը ծներ վաղուան լոյսը:

Իմ սիրելի թռչնիկներ, դուք ձեր քաղցր ձայնով
ու Սբ. Պատարագի երգեցողութեամբ իմ հոգին խմորեցիք
նոր հայրենասիրութեամբ ու ձեր պարերով
կարծեք կը թրծէիք խմորուածը: Օրհնեալ ըլլաք
դուք: Թող ձեր մաքրամաքուր ձայնով լեցուին հայոց
երկրի եկեղեցիները: Ես կը խոնարհիմ ձեր հայրե-
նանուէր ծառայութեան ոգու առջեւ:

23 Մարտ, 1994

ԻՄ ԱԶԳԱՆՈՒՄԸ ՆՈՅՆԸ ՉԷ

Հայստանէն ժամանած «Մանկունք» եւ «Նորահրաշ» խումբերուն հետ մօտիկէն ծանօթանալու ու մտերմանալու պահուն ես ունեցայ նաեւ տխուր ապրումներ: Կը մօտենամ երկու պատանիներու եւ կարծէք ներքին ձայն մը կը թելադրէ զիս մտածելու, որ անոնք եղբայրներ են: Կը հարցնեմ իրենց, դուք եղբայրներ՞ր էք: Անոնց պատասխանը կ'ըլլայ՝ այո: Նոյն պահուն, սակայն, անոնցմէ մին կ'ըսէ. «*Իմ ազգանունը նոյնը չէ*»: Ինքնին այս խօսքը կը բացատրէ կացութիւն մը, այդ երեխան որդեգիր մըն էր: Կը մխիթարուիմ միայն անով, որ բարի ծնողներ տիրութիւն կ'ընեն որբ մանչուկին: Աստուծոյ նախախնամութիւնն է, որ այս օրերուն, իմ հոգին առաւել կը կապուի Մայր Հայրենիքին ու անոր ցաւերուն: Հայաստան, Սբ. Էջմիածին. Նուիրական այս անունները գէթ արտասանելով կարծէք կը Նորոգուիմ ու կը զօրանամ: Ի՞նչպէս կարելի է մնալ անտարբեր, երբ այսօր, այս պահուն, հայրենի հերոսներ կը նահատակուին վաղուան հայրենիքը որպէս ժառանգ դրոշմելու համար մեր սրտերուն մէջ:

«Իմ ազգանունը նոյնը չէ»:

Սիրելի որբուկ, դառն է ճակատագիրը հայուն: Բայց յիշէ, որ 1915ի եղեռնասերունդ որբերը դարձան այսօրուան հայրենիքի ժայռը, որուն վրայ կանգնած ամբողջ ազգ մը իր եութեամբ կը մարմնաւորէ Զրիստոսի հրաշափառ Յարութեան տեսիլքին ոգին: Զու հոգիիդ մէջ կեանք կայ: Զու հոգիիդ մէջ գեղուն կարօտը կայ ծնողներուդ, որուն պոռթկումով պիտի յաղթահարես կեանքի դէմ ծառացած փորձութիւնները: Զու հոգիիդ ձայնը կը լսեմ ես ու կ'ուզեմ ուխտ կատարել Նուիրուելու հայ որբին եւ այսօրինակ ծառայութեան մէջ բարձրանալ միայն:

23 Մարտ, 1994

ՀԱՌԻՃԸ

Հառիճ գիւղը նոր կենսունակութիւն կը բաշխեր նաեւ իմ ամբողջ եւութեան: Կը խոնարհէր անձս հայ գիւղացու առջեւ, անոնց հոգիներէն բխում առած ապրումներով ոչ միայն կը զգայի, որ կատարուածը հոգեկերտումի առաջնորդող զօրութիւն մը կը պարունակէր իր մէջ: Բարի մայրիկի մը սրտաբուղխ մաղթանքը ճառագայթի նման կը լուսաւորէր իմ ներքին աշխարհը, երբ մեզ կը դիմէր սա բառերով. *«Զեզանով մենք արթնացել ենք»*: Մէկ այլ տեղ, փոքրիկ մանչուն մը հաւատքի վկայութիւն կու տար ու իր հաւատքով մը նորոգէր իմ միութիւնը Աստուծոյ հետ: Տնօրհնէքի մը ատեն հայ մայրիկ մը կը պատգամէր յաղթանակի ոգին ու կ'ըսէր. *«Տէր Հայր, երեսուն թոռ ունենմ»*: Երկու երիտասարդներ՝ Բարունակն ու Ներսէսը, իրենց մկրտութեամբ կը դառնային Հայ Զրիստոնէայ եւ իրենց հետ նորակնունք կը դարձնէին բոլորը: Իմ առջեւ տակաւին կանգնած կը տեսնեմ Արայիկը, որուն մէջ կ'ուզեմ կարդալ վաղւան արշալոյսը կերտող հայ քաջարի երիտասարդը:

Հոգիիս խորքէն կ'ուզեմ դուրս բերել իւրաքանչիւրին, որպէսզի անոնք խօսին նաեւ քեզի հետ:

«ԶԵԶԱՆՈՎ ՄԵՆՔ ԱՐԹՆԱՅԵԼ ԵՆՔ»:

Նորանկախ մեր մայր հողին վրայ ապրող ժողովուրդին հոգիէն բխած բառեր են ասոնք, որոնք լսելի կը դառնան ամէն անգամ երբ կ'այցելեն գիւղացիներուն:

«Զեզանով մենք արթնացել ենք»:

Կեանքը կը վերանորոգուի, կը վերածնի հայ հոգիներու հաղորդակցութեամբ: Արտաշխարհէն Հայաստան ժամանող երիտասարդները խանդավառութիւն կը սերմանեն նաեւ հայ գիւղացիին օճախին մէջ: Ամէն քայլափոխիս կ'ըմբռնիս եւ եւրթիւնը այդ

հոգեբուխ խօսքերուն՝ «Ձեզանով մենք արթնացել ենք»:

Հայրենիքը արթնութեան ոգին ծնունդը կ'առթէ Մայր հողին վրայ ապրող, այլեւ տարաշխարհէն Հայաստան այցի եկող հայ բեկորներու սիրտերուն մէջ: Կը բաւէ որ երկուքը հանդիպին իրարու, որպէսզի դառնան մէկ սիրտ, մէկ հաւատքի արտայայտութիւն, մեր հայրերու սիրոյ մարմնացումը խորհրդանշող նոր օրերու ոգեղէն Սբ. Էջմիածինը, որ կ'ապրի ներկային մէջ ու կ'երթայ դեպի յաւիտենութիւն:

1 Օգոստոս, 1994

«ՅԱՄԵՆԱՅՆ ԺԱՄ ՅԱՂՕԹՍ ԿԱՅԷՔ ԵՒ ՄԻ՝ ՁԱՆՁՐԱՆԱՅՔ»

Տերունական այս պատգամը, այս օրերուն իմ հոգին կը լեցնէ նորօրինակ ու անբացատրելի զօրութեամբ: Կես գիշերն անց, մոմի աղօտ լոյսին տակ կ'ամփոփուի ողջ եութիւնս: Ներքին ապրում մը անչափելի մխիթարութիւն կը պարգեւէ ինծի, քանզի յատկապէս այս օրերուն, Յանդի վանքի շրջափակին մէջ կը նորոգուի աղօթքի իմ կեանքը ու ես, անգամ մը եւս, կը լսեմ Տիրոջ պատգամը, որուն վրայ խարսխուած մարդ արարածի կեանքը:

«Յամենայն ժամ յաղօթս կացեք եւ մի՛ ձանձրանայք» (Մատթ. 26:41):

Բոլորս ալ կը գիտակցինք այս պատգամին կենսաբաշխ ոյժը, կարողութիւնը: Բայց տեսէք, թէ ինչպէ՞ս այդ նոյն պատգամը կը մարմնաւորուի այսօր, Յայաստանի հայուն առօրեային մէջ: Արդարեւ, ներկայ Յայաստանի տառապալի կեանքին համար պէտք է ամրանալ աղօթքի զօրութեամբ, եւ մանաւանդ, չձանձրանալ ու աղօթքը դարձնել յարատեւ:

Յիշարժան է Յիսուսի Առակներէն՝ Անիրաւ Դատաւորին մասին պատմուածը, ուր մեզի կը ներկայանայ աղքատ այրին, որն իր դատի արդար լուծումին համար յարատեւ կ'աղօթէ: Միթէ այրիին կերպարին մէջ խտացած չէ՞ հայ ժողովուրդի պատկերը: Արդարեւ, մեր նախնիք դարեր շարունակ Զրիստոսի Աւետարանի լոյսով են սնուցած իրենց հոգին: Պահը մերն է հիմա լսելու Աստուծոյ կանչը հոգեկերտումի, որ Զրիստոսով է աւանդուած մեզի:

«Յամենայն ժամ յաղօթս կացեք եւ մի՛ ձանձրանայք» (Մատթ. 26:41):

1 Օգոստոս, 1994

ԲԱՅՑ ԵՍ ՀԱՒԱՏՈՒՄ ԵՍ

Հառիճի վանքի շրջափակին մեջ շուրջս կը բուրուին տասնեակէ աւելի պատանի տղաք ու աղջիկներ: Անոնց կենսախինդ դեմքերուն վրայ եւ փայլուն աչքերուն մէջ կը կարդամ արտակարգ հետաքրքրութիւն վանք այցելողներուս հանդէպ: Կը գրուցեմ երիտասարդներէն մէկուն հետ ու պարզ բառերով կը բացատրեմ Գանատահայ երիտասարդներու Հայաստան առաքելութեան նպատակը: Կ'ընգծեմ, մասնաւորաբար, ամենօրեայ ճամբարի կազմակերպման անհրաժեշտութիւնը: Կը խօսիմ նաեւ այն մասին, որ մեր կեցութեան ընթացքին ճամբարի փոքրիկներուն պիտի սորվեցնենք աղօթքներ ու անոնց հոգիները հաստատենք Յիսուսի պատմութիւններով: Ներկաները այս բոլորը կը լսեն լարուած ուշադրութեամբ եւ յանկարծ, անոնցմէ մին, յառաջ գալով կը յայտարարէ. «*Բայց ես հաւատում եմ*»: Այս ինքնաբուխ խօսքի մէջ կը տեսնեմ հաւատքի պոռթկում մը, համոզում մը, այլ եւ ամբողջ ազգի մը ապրելու, յարատելելու վճռականութիւնը:

«Բայց ես հաւատում եմ»:

Անմահութիւն կերտող մեր նահատակ սերունդի ձայնին արձագանգումն է այս, որմէ հաղորդուեցայ նաեւ ես ու յագեցուցի ծարաւը հոգիիս:

Հառիճի վանքի շրջափակին մէջ հասակ առնող մեր մանուկները ոչ միայն կը զգան իրենց հոգիին խորքը նետուած Աստուածադիր լոյսին ճառագայթումը, այլեւ այդ նոյն լոյսին ճաշակը կը բաշխեն Հայ Եկեղեցւոյ սպասաւորիս:

Իմ հանդիպումը, վանքի բակին մէջ, ես կ'ընդունիմ իբրեւ օրինաբեր պարգամ ի վերուստ առաքուած:

1 Օգոստոս, 1994

ԲԱՐՈՒՆԱԿՆ ՈՒ ՆԵՐՍԷՍԸ

Աստղագարդ երկինքը կը լուսաւորէ երկու երիտասարդներու քայլքը դէպի Յառիճի հինաւուրց վանքի Սբ. Գրիգոր Լուսաւորիչ եկեղեցւոյ խորանը, ուր պիտի մկրտուին այդ երկուքը լոյսովը մեր Տիրոջ:

Կը հարցնեմ պլպլացող մոմերուն տակ յառաջացող երկու երիտասարդներուն՝ Բարունակին ու Ներսէսին դէպի լոյս առաջնորդող կնքահայրերուն. «Երախաները ի՞նչ կը խնդրեն»:

- Հաւատք, յոյս, սեր եւ մկրտութիւն,- փութութեամբ կը պատասխանեն հայրենիքով արբեցած կնքահայրերը՝ Արմէնն ու Երիքը:

Կը մկրտուին Բարունակն ու Ներսէսը. սորակնունք կը դառնան անունք: Սրբազան Միւռնոսի հեղուկը կը զգանք նաեւ մենք, որպէս մեր նախնեաց հաւատքի ու վկայութեան հպումը՝ մեր հոգիներուն:

Դէպի երկինք խոյացող Յառիճի վանքի գմբէթը իր հետ միասին կը բարձրացնէ նաեւ մեզ: Երգուող շարականին կը խառնուի ու կը միւռնուի նաեւ քայլերգը հայրենի:

Նոր ուխտ մըն էր, որ կը շաղախուէր Յառիճի վանքին խորանին առջեւ, Աստուծոյ ու հայ երիտասարդներուն միջեւ:

Շաղախը՝ Սրբալոյս Միւռնոսն էր:

6 Օգոստոս, 1994

ԱՐԱՅԻԿԸ

Հառիճ գիւղին տուն առ տուն այցելելով տնօրհնէք կը կատարէինք: Ամէն տեղ ուր կ'երթայինք, եկեղեցական արարողութեան ընդունուած կարգի համաձայն, կ'օրհնէինք աղն ու հացը: Աղօթքի այս կատարումը անչափ կը մխիթարէր գիւղացիները, որոնք տարիներու ընթացքին կիրառուող խստութիւններու ու հալածանքներու հետեւանքով բոլորովին մոռցած էին աւանդական իրենց ազգային-եկեղեցական սովորութիւնները: Բարեբախտաբար, սակայն, գրեթէ ամէն տան մէջ, որպէս թթխմոր կար ծերունի մը, որ դեռ աղօտ կերպով կը յիշէր, կ'ապրէր տնօրհնէքի հինաւուրց այդ ծեսը:

Կը հասնինք տուն մը, ուր երկիւղածութեամբ կը կատարէնք տնօրհնէքի արարողութիւնը, եւ երբ կը պատրաստուէինք հեռանալ, տանտէրը կ'ըսէ. «Տէր Հայր, խնդրում եմ, հարեւանիս տունն էլ օրհնիր»:

Մեզ կ'առաջնորդէն հարեւանի նեղլիկ տնակը, որ խուց մըն էր պարզապէս: Կը մտնենք ներս: Մենեակին մէջտեղը, տանտէրը՝ տասներկու տարեկան Արայիկը կանգնած կը սպասէր, որ իր տան աղն ու հացը օրհնուէր: Երկրաշարժին ատեն ծնողքը կորսընցուցած այս պատանին խոր յուզում կ'առթէ բոլորիս սրտերուն: Կ'աւարտենք արարողութիւնը, բայց կը դժուարանանք մխիթարական սովորական խօսքերով դիմել իրեն: Փառք Տիրոջ, բարի մարդիկ վերցուցած են զինք իրենց հոգատարութեան տակ եւ ընտանիքի դուստրերէն մէկուն նշանակած՝ խնամատար:

Նախքան բաժնուիլը՝ կուրծքիս կը սեղմեմ Արայիկն ու կը հեռանամ, զինք ձգելով իր խցիկին մէջ: Օրեր են անցած մեր հանդիպումէն, բայց տակաւին կը զգամ սեւեռուն հայեացքը այդ պատանիին, կը

տեսնեմ աչքերուն խորքը նկատուող ծալքերը, լուռ
ցաւերու, խորունկ վիշտի:

Սիրելի Արայիկ, օրհնուած մնայ քու տնակը, քու
աղն ու հացը: Այսօրուրնէ դուն սիրտիդ մէջ ունիս
տեսիլքը հայ ընտանիքի: Օրհնուած ըլլան քու հա-
րեան հարազատները, որոնք առաջնորդեցին քայ-
լերը դէպի քու տան սեմը:

6 Օգոստոս, 1994

«ՏԷՐ ՀԱՅՐ, ԵՐԵՍՈՒՆ ԹՈՒ ՈՒՆԵՄ»

Տնօրհնեք կը կատարեիք: Շարականին երգեցողութիւնը յաճախ կ'ընդհատուէր հպարտութեան արտայայտութիւնը դէմքին Մայրիկի մը միջարկութիւններով. *«Տէր Հայր, երեսուն թոռ ունեմ»*:

Պահ մը թուեցաւ ինծի, թէ Մայրիկը յոյս ու կեանք կը ներարկէր հոգիիս: Ի՞նչպէս կարելի է բացատրել անոր գոհունակ ժպիտին իմաստը, միթէ՞ յաղթական երթի նշանակը չէ այդ: Ծով տառապանք տեսած մօր սիրտին ցաւը փարատողը եւ օրհնաբեր միակ մխիթարութիւնն էին թոռները: Անոնց մէջ հայոց հպարտ Մայրիկը կը տեսնէր ուռճացում հայրենի մատողաշ ծիւերու, հզօրացումը հայրենիքի:

Նոյն ձայնն է, որ կը լսեմ ամէն տունէ՝ *«Տէր Հայր, երեսուն թոռ ունեմ»* ու կը լիցքաւորուիմ, հպարտ Մայրիկի շնորհիւ նոր ոգիով կը հարստանայ հոգիս:

Սիրելի Մայրիկ, ես քու թոռներուդ մէջ կը տեսնեմ նոր ծնունդը մէն մի հայ նահատակի, որ ապրելու տեսիլքով զոհաբերեց կեանքը, յանուն հայրենիքի:

Յիշեցէ՛ք Զրիստոսի խօսքը.

«Ամէն ամէն ասեմ ձեզ. եթէ ոչ հատն ցորենոյ անկեալ յերկիր մեռանիցի, ինքն միայն կայ. ապա եթէ մեռանիցի, բազում արդիւնս առնէ» (Յովհ. ԺԲ. 24-25):

6 Օգոստոս, 1994

ՆՈՐԱԿՆՈՒՆՔ

Խորհրդանշական այս բառը, ինքնին, կը սահմանէ ամիս մը Հայաստան կատարած առաքելութեան ոգին: Յիսունէ աւելի երիտասարդներով կ'ուղեւորուինք Մայր Հայրենիք ու հայրենի հողը կը դառնայ հոգեւոր վերածնունդի աւազանը. նորակնունք կը դառնան Գանատահայ մեր երիտասարդները, որոնցմէ շատերուն համար այդ առաջին այցելութիւնն էր Հայաստան:

Ամբողջ տարուան մը նախապատրաստական աշխատանքներէն ետք, աւելի քան յիսուն երիտասարդներու խումբով մը Չորեքշաբթի, 20 Յուլիս 1994ին, Փարիզի վրայով կը թռչինք Երեւան: Հայրենիքը վայելելու սպասումը կը համակէ բոլորս անհամբերութեամբ, երբ վերջապէս, Ուրբաթ, 22 Յուլիսի վաղ առաւօտեան, օդանաւը վայրէջք կը կատարէ Երեւանի Չուարթնոց օդանաւակայանը: Այդտեղ իսկ, ջերմ հանդիպում մը կ'ոգեւորէ մեր երիտասարդները: Կարծէք այդ պահէն սկսած, ամէն մէկ հայ երիտասարդ կը դառնար նորակնունք: Նաեւ ինծի համար անսպասելի էր ականատեսը դառնալ երիտասարդներու ներքին եութենէն բխող նոր զգացումներու պոռթկումին:

Կ'ուղեւորուինք Սբ. Էջմիածին: Աներեւոյթ ուժականութիւն մը դէպի իրեն կը քաշէր երիտասարդութիւնը: Կ'երթային անոնք՝ հինաւուրց ու դարաւոր մեր Մայր Եկեղեցւոյ կենարար բաժակէն յագեցնելու իրենց հոգիներուն ծարաւը: Ու, վստահաբար նոր սլացքով կ'ուռճանար հաւատքը ամէն մէկ երիտասարդի ներսիդին:

Վերջապէս կը հասնինք Հառիճ: Այն մտավախութիւնն ունէի, թէ Գանատայի պէս լուսաւոր երկրէ մը, բարեկեցիկ ու հանգիստ կեցութենէ մը ետք ինչպէ՞ս կարելի պիտի ըլլար ուրախ պահել երիտասարդու-

թիւնը Հառիճի մէջ, ուր կեանքը կ'ընթանար բոլորովին տարբեր ձեւով: Կարճ ժամանակ անց, սակայն, մտահոգութիւնները կը փարատին, ի տես մեր երիտասարդներու՝ նոր պայմաններու եւ միջավայրի հետ ունեցած արագ մերձեցման: Եւ այդ օրէն, նորակնունք կը դառնար ողջ Հառիճը, իր գիւղացիներով ու հեռաւոր Գանատայէն ժամանած երիտասարդներով: Եւ ամէն մէկ վայրկեանը կը դառնայ տեսիլքի պահ մը՝ նորոգուելու համար հայրենիքի շուէնչով ու տառապանքով. տառապանք, որուն մէջ միայն կեանք ու, առաւել, կեանքի խորհուրդ կայ. տառապանք՝ արժեւորած մեր քաջարի զինուորներու նահատակութեամբ ու վաղուան հայրենիքի վառ արշալոյսի ոգիով, որ անցնելով Սբ. Էջմիածնի խորանին քուրայէն կը հասնի մինչեւ հեռաւոր ափերը արտաշխարհի մէջ ապրող մեր զաւակներու ականջներուն, ու այդ նոյն ձայնով նորակնունք կը դարձնէ մէն մի հայու հոգին, կը միաւորէ ամբողջը ու կը դարձնէ մէկ եւ անքակտելի:

Շաբաթ, 23 Յուլիս, 1994

Հառիճ գիւղէն ճամբայ կ'ելլենք դեպի Արթիկ քաղաք, ուր տեղի պիտի ունենար Գանատահայոց Թեմի բարերարութեամբ կառուցուած բուժարանի բացումը: Քաղաքի կեդրոնը կը բարձրանար նոր կառոյց մը, առաջինը՝ երկրաշարժէն յետոյ: Հազարներով հայեր եկած էին իրենց հոգիին ուրախութիւնը հոսեցնելու նոր կեանքի աղբիւր հանդիսացող բուժարանի շուրջը խմբուած հաւատացեալներու սիրտին մէջ: Տեղի կ'ունենար տնօրինեք, ամէն կողմ ուրախ ձայներ, երգ ու պար. հոգիներու զրկախառնում... ու նորակնունք կը դառնար հայու հոգին:

Կիրակի, 24 Յուլիս, 1994

Սբ. Պատարագ կը մատուցանեմ ու կը քարոզեմ երկրաշարժէն աւերուած Կիւմրիի Եօթ Վերք եկեղեցիին մէջ: Կը հասնի Սրբազան Պատարագի ամենէն ոգեշնչող պահը, երբ հարիւրներով որբացած պզտիկներ, ձեռնամած դէպի երկինք կ'առաքեն իրենց սրտի աղօթքը: Ի տես այդ փոքրիկներուն, սիրտս կը թելադրէ խօսիլ՝ հիմք ընդունելով Յիսուսի հետեւեալ պատգամը. **«Դո՛ւ մի գարմացիր, որ քեզ ասացի՝ պէտք է ձեզ վերստին ծնուել»** (Յովհ. Գ. 6-7): Այդ պահուն, երեխաներու լուսաւոր ներկայութիւնը, որպէս միւռոն, կը թափուէր ներկայ հաւատացեալներու հոգիներուն մէջ ու նորակնունք կը դառնար ամբողջ եկեղեցին: Պատարագին մէջ կը ծնէր անիմանալի, բայց հաստատապէս աստուածային լոյսը, որմէ հաղորդուելու էին եկած մեր երիտասարդները:

Երկուշաբթի, 25 Յուլիս, 1994

Գանաստահայ երիտասարդները կը լծուին աշխատանքի, հիմնովին վերանորոգելու համար Յռոմի գիւղի մանկապարտեզը, կազմակերպելու գիւղի պզտիկներու ամենօրեայ ճամբարը, ընտանեկան այցելութիւններն ու տնօրհնէքները, Յռոմի վանքին կից գտնուող խուցերու վերանորոգումը եւ, վերջապէս, հարցազրոյցներ վարելու Սումկայիթէն եւ Պաքուէն Երեւան ապաստանած գաղթականներու հետ: Բացառիկ խանդավառութեամբ սկսած առաքելական աշխատանքը մեծ թափ կ'առնէ, մեր տղոց կը միանան Սբ. Էջմիածնի Յոգեւոր Ճեմարանի, ինչպէս եւ Կիւմրիի Ճեմարանի աշակերտները, ու կը սկսի խմորումը: Մայր Յայրենիքէն հեռու ապրող մեր երիտասարդներու կեանքը կը սկսի թթխմորուիլ հայրենի հողէն սնունդ առնող ու Յայաստանը իրենց կեանքի պատուանդանը դարձուցած Յռոմի իրենց եղբայրներով. ու շաբաթն ամբողջ կը լեցուի աշխատանքային եռուզեռով: Մեր երիտասարդներու քրտինքը կը խառնուի հայրենի հողին ու նոր ուժականութիւն

մը կը լեցնէ անոնց երակները, կը տանի գիրենք դէպի հարազատ ակունքները, դէպի ինքնութեան արմատները:

Ուրբաթ, 29 Յուլիս, 1994

ՄԷԿ շաբաթ է անցած ու ես ինքզինքս կը գտնեմ Տէրեան տան առաջ: Անօրինակ զգացում մը սարսուռ կ'ազդէ եութեանս: Վեր կը բարձրանամ խարխուլ աստիճաններէն. գաղթական հայեր, որոնք ապաստանած են հոս, մատնուած ծայրայեղ աղքատութեան, կարծես հաշտուած ըլլան այդ վիճակի հետ, հնազանդելով իրենց բաժին հասած «բախտ»ին: Կը գտնուիք բնակարանի սեմին. կը բախենք դուռը: Ընտանիքի մայրը, հպարտ հայուհի մը, ներս կը հրաւիրէ մեզ. կարճ ժամանակ անց գիտենք արդէն անցած տարիներու իրենց փորձառութիւններու պատմութիւնը: Ղարաբաղի մէջ ծնած եւ ապա Պաքու բնակութիւն հաստատած այդ կիներ մեզի իրազեկ կը դարձնէ վերջին շրջանին կատարուած անկարագրելի վայրագութիւններուն:

Սումկայիթով վերսկսած նոր եղեռնը զիս կը բերէ Տէրեան 107 տան առաջ ու ներքին ձայն մը մէջս կ'արձագանգէ,

«Նորոգէ՛ հայրենասիրութիւնդ, ո՛վ հայ մարդ, աւելի ու աւելի փարէ՛ մայր հողին ու այդ հողը պահպանող եւ տառապող հայ ժողովուրդին»:

Տէրեան 107: Անբացատրելի խորհուրդ մը կ'առաջնորդէ քայլերս դէպի այդ տունը: ինչպէ՞ս բացատրել այս: Աստուծոյ նախախնամութիւնն է անտարակոյս:

Շաբաթավերջին, 30-31 Յուլիսին, ամբողջ խումբը կը հասնի Գորիս: Հայրենի բնութիւնը կը հմայէ բոլորս: Սլացիկ լեռներուն եւ խրոխտ ժայռերուն մէջ կարելի է գտնել աղբիւրը այն վճռականութեան ու տոկունութեան, որմէ հաղորդուած է մշտապէս մեր ժողովուրդը, ու կը շարունակէ հաղորդուիլ նաեւ այ-

սօր, արհամարհելով ամեն դժուարութիւն ու արգելք,
ամեն ակեր ու աղէտ:

Երկուշաբթի, 1 Օգոստոս, 1994

Լիցքաւորուած իմ հոգին կ'ուզէ խօսիլ ու հա-
ղորդ դարձնել նոր հոգի մը՝ այս քանի մը օրերու իմ
ապրած փորձառութիւններու մասին:

«ՅԱՂԹԱՆԱԿՈՎ ՎԵՐԱԴԱՐԾ»

Ոգեշնչող ու սթափեցնող այս բառերը կը կարդամ դեպի Գորիս ճանապարհին, երբ կարճ դադարով մը կանգ կ'առնեմ: Արցախէն վերադարձող հայ քաջարի զինուորները առաջնորդող պատգամն էր այդ՝ արձանագրուած գիրենք տուն բերող մեքենային վրայ. «Յաղթանակով վերադարձ»:

Երեկոյեան կը հասնինք Գորիս ու կը տեղաւորուինք քաղաքի կեդրոնական հրապարակին վրայ գտնուող պանդոկին մէջ: Զիչ ետք ինձի կը մօտենան վեց հայ զինուորականներ, որոնցմէ մին կ'ըսէ. «Տէր հայր, օրհնիր մեզ ու աղօթիր մեզ համար»: Առաջին անգամն ըլլալով, իբրեւ Հայ Եկեղեցւոյ սպասաւոր, կ'ապրիմ հոգեցունց անպատմելի պահ մը: Հազիւ 19-20 տարեկան երիտասարդներ են, որ աղօթք կը հայցեն. ի՞նչ է սա Աստուծոյ կա՞նչ, թե՞ նախախնամութիւն, որով հայ հոգեւորականը եւ հայ զինուորը, այդ պահուն կը դառնան մէկ՝ վասն հայրենեաց, վասն հաւատոյ:

Յաղթանակով կը վերադառնան հայ մարտիկները, իրենց զինակից ընկերները յանձնելէ ետք հողին: Յաղթանակի իրենց տեսիլքն ու ոգեկանութիւնը անոնք կը բաշխեն վաղուան հայրենիքի գաւակներուն:

Մէկական խաչիկ կը դնեմ վեց զինուորներուն միւռնուած սիրտերուն վրայ ու կը շարունակեմ քալել մուրի մէջէն զիս առաջնորդող «Յաղթանակով վերադարձ» լոյսին հետքերով:

1 Օգոստոս, 1994

ՆՈՐ ՆՈՐԱԿՆՈՒՆՔ

«Նոր Նորակնունք»:

Բառին մեջ կ'ուզեմ գտնել ոչ միայն իմաստ, այլև նպատակ ու նոր ոգեկանություն: Վերստին կը կնքուեր Վերիշենի հայոց աղօթքի տունը, ուր Աստուած եւ հայ մարդը, խաղաղ ու լուռ, կը հաղորդուէին դարերով: Հայոց հաւատքի այս օճախին մեջ կը մարմնաւորուեր սրբութիւնը, ծնունդ կ'առնէր հայ ընտանիքը: Տասնամեակներ շարունակ լռած էր դողանջը Վերիշենի հայ եկեղեցւոյ, բայց մարդկանց հոգիներուն մեջ կը հնչէր ձայնը անտեսանելի գանգերուն:

Կը հասնինք Գորիս եւ քիչ անց կ'ուղեւորուինք Վերիշեն: Հոն, ականատես կը դառնանք հոգեցունց ու ոգեւորիչ այնպիսի տեսարանի մը, որ գէթ ինձ համար, աղօթքի ամենաիրական արտայայտութիւններէն մին էր. հայ գիւղացին՝ ծեր թէ մանուկ, հայ զինուորը, բոլորը միասին, ձեռք-ձեռքի տուած կը նախապատրաստուէին յաջորդ օրուան տօնակատարութեան՝ շանալով իրենց լրումին հասցնել շինարարական աշխատանքները:

Նորակնունք տեղի կ'ունենար: Հայ գիւղացին կը թօթափէր հինը ու նոր կնունք կը ստանար: Աստուծոյ տունը կը կառուցուեր հայ գիւղացու քրտինքով շաղախուած քար ու ակազով: Ի տես այդ պատկերին, հոգեկան լիցք կը ստանար, նորակնունք կը դառնար նաեւ իմ հոգին, կը լեցուեր լոյսով մեր հաւատաւոր ժողովուրդի:

Նորակնունք կը դառնար ամբողջ գիւղը: Կիրակի առաւօտ քայլերս կ'ուղղեմ դէպի Վերիշենի եկեղեցին, ինդունութիւն է ամէն տեղ: Ամէն տուն կը պատրաստուի նորակնունքի: Երկար տարիներու լռութենէ ետք կրկին միւռնոնով պիտի օծուեր իւրաքանչիւր հայու ճակատ ու միւռնոնով լուսաւորուեր հայու հոգին:

«Նորակնունք» եկեղեցւոյ օծումը Նոր մկրտութիւն պարգեւեց Նաեւ ինծի. հոգիս թթխմորուեցաւ հայրենի հողի վրայ ապրող հաւատքի շունչով:

Փառք քեզ Աստուած, փառք քեզ. յաղագս ամենայնի, Տէ՛ր, փառք քեզ:

Վերադարձած ենք Սբ. Էջմիածին, բայց դեռ կը լսեմ Վերիշէնի բլուրին վրայ խռնուած ժողովուրդի՝ միւռնիկ գինովցած յաղթանակի երգը Նոր:

Նորակնունք կը դառնար իմ հոգին: Նորակնունք կը դառնային երիտասարդները: Նոր հայը կը թթխմորուէր ամեն մէկու մէջ: Հոգիները կը թրծուէին ճշմարիտ հայրենասիրութեամբ: Հայ գիւղացու յարկին տակ, Գանատահայ երիտասարդները կը տեսնէին թէ ինչպէս կը մարմնաւորուէր Զրիստոսի աւետարանի ոգին: Աղօթք էր Հայ գիւղացիին կեանքը, կը սպառէր անոր կեանքը, մարմինը, բայց հոգին կը մնար անաղարտ, քանզի հայ գիւղացին ըմպած էր աւետարանի կենարար աղբիւրէն ու Զրիստոսի պատգամը դարձուցած իր կեանքի պատուանդանը:

«Հոգին է կենդանարար, մարմին ոչ օգնէ»:

ՀԱՆԳՐՈՒՄՆԵՐ ՀՈԳԵՒՈՐԱԿԱՆ ԴԱՌՆԱԼՈՒ ԾԱՄԲՈՒՄ ՎՐԱՅ

«Տեղ, եթե գշրթունս իմ բանաս, բերան իմ երգեսցե գորհնութիւնս քո»:

Սաղմոսերգուի սա աղօթաբոյր բառերուն մէջ կ'ուզեմ ամփոփել նաեւ իմ ապրումներս եւ վերընծայել իմ կեանքս Աստուծոյ եւ իմ հոգւոյս ծննդավայր Յայց. Առաքելական Եկեղեցիին, որուն հորանին առջեւ ծնրադիր՝ աղօթքի են եկած իմ ծնողները եւ ան նոյն հորանը դարձած է նաեւ մանկութեան յուշերունս մէջ ամենէն ապրող ու ներշնչող աղբիւրը նոր կեանքի:

Գիշեր է: Աստղերու փայլքին մէջ կը լուսաւորուին նաեւ մանկութեանս տարիներէն ինծի հասնող պատկերներ, որոնք կը հարստացնեն կեանքս: Մնայուն ապրումի վերածուած քանի մը յուշեր կ'ուզեմ յանձնել թուղթին:

Իմ առաջին քայլերս դեպի եկեղեցի ...

Իմ առաջին աղօթքի հորանը ձօնուած էր Զառասնից Մանկանց յիշատակին: Դեռ հազիւ հինգ տարեկան, մեծ մայրս զիս կ'առաջնորդէ դեպի Աստուծոյ տունը, ուր զիս կը դիմաւորեն քահանայ հայրեր ու սպասաւորներ, որոնք անմիջապէս շապիկ մը անցնելով իմ ուսերունս վրայ՝ կարճիկ հասակիս վրայ, կը տանին հորանին առջեւ՝ ուր կը զգամ ու կ'ապրիմ Աստուծոյ ներկայութիւնը՝ երկիւղի անօրինակ մղումով մը: Այդ նոյն զգացումը անյագօրէն կ'ապրիմ տակաւին ու փառք կու տամ Ամենակալին Աստուծոյ, զի այդ անխառն ապրումը այդ օրուրնէ մնաց իմ հոգիիս մէջ, որուն համար ալ սաղմոսերգուի բառերը կ'ուզեմ կրկնել անդադար, ինչպէս արտասանեցի քահանայական ձեռնադրութեան եւ օծմանս օրը, Կիրակի, 8 Յունիսին, Մայր Աթոռ Սուրբ Էջմիածնի մէջ:

«Տէր, եթէ գշրթունս իմ բանաս, բերան իմ երգեցոյ գօրհնութիւնս քո»:

«Առաւօտ լուսոյ, արեգակն արդար, առ իս լոյս ծագեա՛»:

Շատ յաճախ ինծի հարց կու տան, թէ ի՞նչ բանն է, որ զիս մղեց դէպի հոգեւորականութիւն: Պարզ բառերով կ'ուզեմ բացատրել զգացումներս ու ըսել, որ դպրոցական տարիներուս, երբ ամէն առաւօտ աղօթահաւաքի պահը կու գար եւ հազարէ անելի աշակերտներով կ'երգէինք Շնորհալու հոգիէն բխած «Առաւօտ լուսոյ» աղօթքը, կարծես նոր կաթիլ մը եւս լեցուեր իմ հոգիիս մէջ, նոր եւ անելի ջերմ զգացումով մը սիրելու զԱստուած եւ Հայց. Եկեղեցին: Աստուած կ'իջներ իմ մանուկ կեանքիս մէջ ու սիրտս կը դարձներ Իրեն համար բնակարան՝ գանձարան, Իրեն վերառաքուող աղօթքներուն: Ու այսօր, երբ զանազան առիթներով կ'այցելեմ դպրոցներ ու կը լսեմ մանուկներու սրտին աղօթքը, անոնց մանկութեան մէջ կը տեսնեմ - կը հասկնամ իմ մէջ ծնունդ առնող հետզհետէ աճող հոգեւոր կոչումը:

«Առաւօտ լուսոյ, արեգակն արդար, առ իս լոյս ծագեա՛»: Բոլորի հետ կ'երգեր նոյն աղօթքը՝ դպրոցին տնօրէնը՝ Սեդրակ Չաւէնը, այն պատուական հայը, որուն կերպարը միշտ կ'ապրի իմ մէջ ու տակաւին կը լսեմ իմ սրտիս մէջ անոր բարոյախօսութիւնները, որոնք օրուան դպրոցական կեանքին մէջ որպէս թթխմոր կը խառնուէին մեր մտքին ու հոգիին: Իմ մանուկ հասակիս մէջ կը խառնուէր հաւատքի զգացողութիւնը այնքան զօրեղ կերպով, որուն ուժականութիւնը դեռեւս կ'ապրիմ, զի այդ զգացումը տակաւ առ տակաւ դարձած էր արմատ ու հիմք՝ պատանեկան իմ քայլերս առաջնորդելու համար դէպի Դարեւանք:

«Խորիէ՛ եւ Մտի՛ր»

1970թ. Սեպտեմբերի վերջերուն էր: Կիրակի առաւօտ մը մայրս ձեռքս բռնած կ'առաջնորդէր զիս դէպի հաւատքի դարբնոցը, որուն ճակատին դրոշ-

մըւած երկու բառերը կը փոխեն իմ կեանքը, զի այդ նոյն բառերը իմ պատանի կեանքիս մէջ կը հաստատեն նոր հանգրուան մը՝ կեանքս պատրաստելու համար Աստուծոյ ծառայութեան:

Դպրեվանքեան տարիները իմ մէջ կը խմորեն կոչումի գիտակցութիւնը: Օրինեալ տարիներ: Ամբողջ սրտովս երախտապարտ եմ իմ տեսուչին եւ բոլոր դաստիարակներուն, որոնք պատանիներուն կեանքը առին իրենց գուրգուրացող ձեռքերուն մէջ որպէս կաւ եւ ձեւաւորեցին ու թրծեցին նաեւ իմ մէջ հոգեւորականը: Անոնց հոգիներուն մէջ կարդացի սերը Աստուծոյ հանդէպ, երկիւղածութիւնը Յայ Եկեղեցւոյ, անոր աւանդութեանց ու աղօթք դարձած շարականներուն հանդէպ:

«Աստուած փնտռելու ճանապարհին ես գտայ Սուրբ Էջմիածինը եւ Մայր Յայրենիքը ու խոնարհւեցի ճակատագրի առաջ»:

1970ի Սեպտեմբերին, իմ քայլերը առաջնորդուեցան դէպի հայրենեաց հողը՝ Սուրբ Էջմիածին: Ուխտաւորի ճանապարհորդութիւն մըն էր, քանզի մինչեւ Սուրբ Էջմիածին, հոգիով-սրտով կ'ըմբռնէի այն սուրբ եկեղեցիները, որոնք տակաւին կը կամրջէին հողը եւ երկինքը: Կը համբուրէիք այն քարերն, որոնց վկայախօս ներկայութեանը մէջ կը տեսնէի ազգի մը նահատակութիւնը: Տիգրանակերտէն Վան, Ալաշկերտ, Վան-Վասպուրական, Կարս ու Անի երկարող ճանապարհի վրայ կը լսէի Կոմիտասեան «Տէ՛ր, Ողորմեա՛»-ն, որուն մէջ կը խտանար արծագանգը նահատակուող ազգի մը: Անբացատրելի զգացումներ կ'ապրէի ու, կարծէք, անելի ու անելի կ'իջնէի իմ հոգիի խորքը, այնտեղ գտնելու համար մեր հայրերու կտակը: Ահա այս զգացումին թարգմանը կը դառնար Յայրապետը Յայոց, որուն յիշատակին առջեւ միշտ խոնարհած կ'ուզեմ մնալ: Միւռնի օրինութեան նախօրէին էր, կլանուած կը դիտէի չորս

կողմս, երբ կոչումի կեանքս ապրեց նոր մկրտութիւն մը Վազգէն Ա. Վեհափառի սա խօսքին մէջ.

«ՁԱստուած փնտռելու ճանապարհին ես գտայ Սուրբ Էջմիածինը եւ Մայր Յայրենիքը ու խոնարհուեցի ճակատագրի առաջ»:

Հայրենական շունչով ու Սբ. Էջմիածնի ողջանջներուն տակ եւ տարիներու թաւալումին մէջ Աստուծոյ առաջնորդութեամբ քայլերս առաջնորդեցի դէպի ընծայում եւ հոգեւոր ծառայութեան դաշտ: Ու անցնող ծառայութեան տարիները նուաստիս համար դարձան օրհնեալ տարիներ: Իմ մէջ բուռն կերպով զգացի առաւել սեր Աստուծոյ եւ իմ ժողովուրդիս հանդէպ: Հասկցայ որ ժողովուրդը՝ ինչպէս Սբ. Էջմիածինը, ինծի համար դարձաւ մկրտութեան նոր ակազան մը, որուն ծառայութեան ճանապարհին կոչումս ալ ակելի զօրեղ կերպով զգացի: Անտարակոյս, ծառայութեան տարիներուն բազում տկարութիւններ արձանագրեցի, բայց աղօթքի կեանքով իմ մէջ անդադար գտայ նորոգուելու ու զօրանալու ոյժը: Ու Բարսեղ Մաշկեւորցիի քարոզներէն մէկուն մէջ արձանագրուած մէկ խօսքը ինծի համար դարձուցի առաջնորդող ոգի, որպէսզի իմ մէջ պահեմ կեանքս նորոգելու թթիմորը: *«Չարիքներու յատակը հասնիլը այնքան դժնդակ է, որքան անհոգ ըլլալու հոն մնալը»:* Այս խօսքէն ներշնչուած՝ 9 Մարտ 1995ին արձանագրած իմ խորհրդածութիւններուս մէջ աղօթեցի սա բառերով. *«Առ Աստուած: Դէպի Աստուած պէտք է ըլլայ մեր կեանքի նպատակը: Այս ճանապարհէն շեղումը կը բացատրուի այն ձեւով միայն, որ անհօգօրէն կը մնանք մեղքի տիղմին մէջ»:*

Տեր Յիսուս Բրիստոս, գիշերուան այս լռութեան մէջ Զեզի կը վերընծայեմ հազար անգամ աղօթք դարձած Շնորհալի Հայրապետի այս բառերը.

«Պահապան ամենայնի Բրիստոս, աջ քո հովանի լիցի ի վերայ իմ՝ ի տուէ եւ ի գիշերի, ի նստիլ ի տան, ի գնալ ի ճանապարհ, ի ննջել եւ ի յառնել, զի

*մի՛ երբեք սասանեցայց: Եւ ողորմեա քո արարածոց
եւ ինձ բազմամեղիս»:*

Հոգիս ծարաւի է նորոգութեան: Գիտեմ, որ ի մանկութենէ նոյն ծարաւն եմ ունեցած: Դեռ մանուկ տարիքէս, գիշերները, մօրս առաջնորդութեամբ, աղօթքը եղած էր իմ ու եղբայրներուս շրթներուն վրայ արտասանուող վերջին խօսքն ու շշուկը: Այսօր ալ, այդ նոյն ծարաւի զգացումը կը նորոգէ եութիւնս: Շարժում մը կայ եութեանս մէջ, որուն մէջ կ'ուզէ իջնել հոգիս՝ ինչպէս անդամալոյծը Պրոբատիկէի աւազանին մէջ: Ու կը լսեմ Յիսուսի ձայնը՝ **«Ես եկի, զի առաւել կեանս ունիցիք» (Յովհ. 10:10)**

Աստուած իմ,

Վաղուան արշալոյսին ակնդէտ է հոգիս, որպէսզի աղօթե՞րգէ սաղմոսին բառերով.

«Տէր, եթէ զշրթունս իմ բանաս, բերան իմ երգեսցէ զօրհնութիւնս քո»:

8 Դեկտեմբեր, 1996

ՀԱՒԱՏՔԻ ՓՈՐՉԱՔԱՐԸ ԺՈՂՈՎՈՒՐԴԸ ԻՆՔՆ Է

Հաւատքը Աստուծոյ հանդէպ, որուն մէջ կ'ուզենք հաստատել մենք զմեզ աղօթքի ճանապարհով, իր ամբողջ իմաստը կը ստանայ, երբ ժողովուրդը ինքն է մեր հաւատքի փորձաքարը:

Հոգեւոր ծառայութեան կեանքը այնքան զօրաւոր քաջողականութիւն պիտի չունենար նոյնիման ինծի համար, եթէ երբեւէ չստեղծուէին բացառիկ առիթներ, ինչպիսիք եղան հոգեւոր հովուութեանս տարիները եւ յատկապէս «Առաքելութիւն ի Հայաստան» երկշաբաթեայ ծրագրով իմ մէջ ծնունդ առած երկշաբաթեայ ապրումները: Ինչքան ժողովուրդին կը հանդիպիմ, այնքան աւելի կը զգամ, որ Աստուած կը մղէ զիս ծառայութեան: Ծառայութիւն, որ անչափօրէն կը սիրեմ: Ծառայութիւն, որ անսահմանօրէն հոգեւոր ուրախութեամբ կը լեցնէ եութիւնս եւ օրեցօր կը զգամ Աստուծոյ ներգործութիւնը իմ կեանքիս մէջ:

Տարիներ առաջ, ըլլայ ճեմարանէն ներս, եւ ապա աւելի ուշ՝ Համալսարանին մէջ, սորվեցանք կեանքի մասին եւ յարակից գիտելիքներով հարստացանք: Տակաւին նոր շրջանաւարտ, բնականօրէն, կը կարծէինք որ այլեւս պատրաստ ենք հոգեւոր առաքելութեան: Այսօր, տասնեակ տարիներէ ի վեր, իրական կեանքը անթիւ փորձերով կը ստուգէ, թէ ինչքանով Աստուած ապաւէն է իմ կեանքին: Տարօրինակ է, բայց հաւատքի ապրումը, զոր ունիմ Աստուծոյ նկատմամբ, կարծես ամէն վայրկեան նոր նուաճումներ կ'արձանագրէ եութեանս մէջ: Նոյն զգացումէն մղուած կ'ուզեմ աւելի սիրել մարդիկը, առանց խտրութեան եւ բաշխել իմ սերը, հասկացողութիւնը ինչքան կարելի է: Այս ներքին հոգեկան վիճակը՝ իմ մէջ նոր թափ առաւ, յատկապէս խումբ մը հոգեւորականներու ու երիտասարդներու հետ միասին Հայաստան կատարած իմ վերջին այցելութենէն յետոյ:

“I CAME WITH A LIVING MONUMENT”

Պաշտօնիս բերումով կ'այցելէի Ուաշինկթօն, երբ այդ ընթացքին ծագումով հրեայ երիտասարդ մը կը վերլիշէր իր կեանքին նոր իմաստ տուող այն պահը, երբ իր պատանեկութեան տարիներուն իր հայրը ձեռքէն բռնած զինք կը տանէր Լեհաստան, դէպի այն վայրը, ուր քառասուն եւ ավելի տարիներ առաջ նոյն տեղի մէջ պատմութիւնը կ'արձանագրէր մարդկութեան պատմութեան մէջ անպատիժ մնացած արարքի մը կրկնութիւնը՝ ցեղասպանութիւնը: Բայց այս այցելութիւնը՝ յաղթական վերադարձ մըն էր: Յայր մը, իր զաւակը կ'առաջնորդէր դէպի այն տեղը, որ դարձած էր գողգոթան իր ազգին. այնուամենայնիւ՝ հաւատքի վճռակամութեամբ նոյն ազգի բեկորները ձեռք-ձեռքի տուած, ապրելու տենչով կը կերտէին հայրենիք, ոչ միայն իրենց հայրենական հողի վրայ, բայց այս անգամ ամէն վերապրողի սրտին մէջ: Եւ վերադարձող Լեհ հրեան իրեն դիմաց եկողներուն կ'ըսէր, “I came with a living monument.” Իր զաւակին կեանքը կը խորհրդանշէր այն, որ թէեւ բռնի ոյժով դէպի մահ առաջնորդուեցաւ ժողովուրդ մը, բայց եւ այնպիս հայրենիքի տեսիլքը երբեք չէր մեռած, այլ ընդհակառակը, այդ ոգին նոր մարմին եւ նոր վկայութիւն կը դառնար իր զաւակին կեանքով:

Ապրիլեան յուշահանդէսներու արարողութեան մասնակցելով, ամէնուրեք իմ մէջ կ'արձագանգէր հպարտ հօր խօսքը. “I came with a living monument.” Ու ներքին ձայն մը ես ալ կը լսէի: Իմ նախնեաց ոգին կը խօսէր նաեւ իմ մէջ եւ կարծես եութեանս մէջէն մղում մը կ'ուզէր նոյնին հաղորդակից դարձնել նաեւ բոլորին: Մի՞թէ այսօր, Մայր Յայաստանն ու աշխարհասփիւռ հայութիւնը, իր պատմութեան գողգոթայէն յետոյ իրաւունք չունի պոռալու աշխարհին

Եւ իր վերածնունդը նոյն խօսքով. “I came with a living monument.”

Հոգիս այս գիշեր կը խոնարհի նահատակաց չորացած ոսկորներուն առջեւ, որպէսզի անտեղէն ճառագայթ մը առած նոր ուխտի վերածեմ կեանքս, զայն նոր ուժականութեամբ վերընծայեմ Աստուծոյ եւ իմ Աբ. Եկեղեցիին՝ որուն աւիւնն ազգիս զաւակներն են իրենց ստեղծագործ կեանքով ու յարութեան յաղթական տեսիլքով:

8 Մայիս, 1997

ՀԱՃԿԱՏԱՐ

Հաճոյակատար Սուրբ Աստուածամայր, հոգիս կը բանամ քեզի աղօթքով առլցուն եւ կը յիշեմ թէ ինչպէս գրեթէ երկու տասնեակ տարիներ առաջ քայլերս ուղղեցի դէպի քեզ, որպէսզի ուխտաւորի կեանքս ապրէր իր ներքին պայծառակերպութիւնն ու լուսաւորութիւնը:

Հաճոյակատար Սուրբ Աստուածամայր, այսօրուան պէս կը յիշեմ ուխտատեղիիդ տուած աղօթքի իմ առաջին այցը, երբ Շաբաթ գիշերով ժամանեցինք վանքիդ պատերուն մօտ, մոմ վառելու համար այնտեղ ու քարտրուդ մէջէն լսելու մեր նախնեաց աղօթքին ձայնն ու արծագանգը, որ իմ տկար մարմնին մէջ շարժեց նոր կեանքի հոգեւոր հոսանքը:

Հաճոյակատար Սուրբ Աստուածամայր, այսօրուան պէս կը յիշեմ Շաբաթ երեկոյեան ուխտաւորաց հետ աղօթասացութեամբ ականջապուրի պատրաստութիւնը, աւանդութիւն մը, որ Կեդրոնական Եւրոպա կը հասներ պատմական Անիէն:

Հաճոյակատար Սուրբ Աստուածամայր, այսօրուան պէս կը յիշեմ Կիրակի, առաւօտեան Վերափոխման Սուրբ Պատարագը եւ ներշնչումի առիթ տուող այն բացառիկ պատկերները, որոնք ապրեցանք մեր ուխտագնացութեան ընթացքին: Հաճկատար հասնելով վաղ առաւօտեան այնտեղ ականատես դարձանք անկրկնելի փորձառութեան մը, երբ յուզումով ու հիացումով դիտեցինք ուխտաւորներու ծնրադիր եւ աղօթանուէր բարձրանալը բարձունքին հաստատուած վանք-եկեղեցին:

Հաճոյակատար Սուրբ Աստուածամայր, այսօրուան պէս կ'ապրիմ ուխտի Սուրբ Պատարագս այն Նոյն Խորանին վրայ, ուր իր անդրանիկ Սուրբ Պատարագը մատոյց Հոգելոյս Վազգէն Ա. Ամենայն Հայոց Կաթողիկոսը: Հաճկատարայ Սուրբ Աստուածա-

մօր Եկեղեցին ուխտի կ'երթամ անգամ մը եւս, թէեւ
Ֆիզիքապէս ընթացք չեմ արձանագրեր, հոգիս թռիչք
առած դէպի քեզի կու գայ Հանկատարայ Սուրբ
Եկեղեցի:

10 Յունիս, 2012

ՀԱՃԿԱՏԱՐԻ ՈՒԽՏԱԲՈՐԸ

Հաճկատարի Սբ. Սեղանին պատարագուող Ուխտաւորը հոգիներու ճարտարապետը դարձաւ քառասուն տարիներ անընդմէջ: Կիրակի, 8 Յունիս 1980ին եւ Կիրակի, 7 Հոկտեմբեր 1990ին, Հաճկատարի ուխտաւորը Սրբալոյս Միւռնոսով այլակերպեց Նաեւ իմ հոգին ու ներաշխարհը՝ իմ առջեւ ճանապարհ դարձնելով ծառայութիւնը հանդէպ Սբ. Էջմիածնին ու Հայրենիքին:

Տարիներ յետոյ, Աստուծոյ կամքով, ինձ եւս բախտը վիճակուեց ուխտի Սուրբ Պատարագ մատուցելու Հաճկատարի Սուրբ Խորանին վրան: Իմ աղօթքներուս միախառնուեց Նաեւ քու անդրանիկ աղօթքը Սուրբ Պատարագը: Մինչեւ այսօր, քու աղօթքին արձագանգը կ'առաջնորդէ իմ հոգեւոր կեանքը: Զու հոգւոյդ մէջ հաւատքի խմորում դարձած Աւետարանի այս խօսքը. «Սերը երբեք չի կորչում»: ...Առաւօտեան Սուրբ Պատարագին ջերմեռանդ աղօթեցի Հաճկատարի Ուխտաւորի՝ Վազգէն Վեհափառի հոգւոյն համար: Աղօթքիս մէջ նոր աղօթք դարձար դուն սիրելի Վեհափառ: Զու մտատիպարը իմ եութեանը մէջ անչափելիութիւն դարձած խորհուրդի մըն է վերածած: Տակաւին սեղմ բռնած իմ ձեռքէն՝ յարածամօրէն կը զօրացնես խոնարհ սպասաւորիս:

12 Հոկտեմբեր, 2003

«ԱՍՏԾՈՒՆ ԴԺՈՒՄՐ Է ՀԱՄԱՏԱ, ԱՌԱՆՅ ՄԷԿԻ ՀԵՏ ԽՕՍԵՒՈՒ»

1700ամեակին նուիրուած ցուցահանդէսին հետեւող պաշտօնական ընդունելութեան ընթացքին զուգադիպութեամբ մը գտնուեցայ այն սեղանինի շուրջ, ուր տեղ էր գրաւած նաեւ Անաստաս Միկոյեանի հարսը՝ Նամին Միկոյեանը: Չրոյցի ընթացքին ան պատմեց իր անցեալի յուշերէն, որոնք առնչուած էին Միկոյեանի կեանքին: Չափազանց ոգեւորող էր նաեւ այն պահը, երբ Նամինը կը խօսեր իր հաւատքի կեանքին ու փորձառութեանց մասին, երբ ան վերոյիշեալ նախադասութեանը մէջ հաստատեց կամ բացայայտեց իր մտածելու կարողութիւնը:

«Աստծուն դժուար է հաւատալ, առանց մէկի հետ խօսելու»:

Արդարեւ, փոխյարաբերական կեանքին մէջ է միայն, որ հաւատքի կեանքը կը պտղաբերի: Նման վիճակներու ընթացքին է, որ կ'ըմբռնենք թէ իւրաքանչիւրիս մէջէն Աստուած հնքն է, որ կը խօսի, եթէ անշուշտ հաւատքի կեանքը մեռած չէ տուեալ անձի մօտ: Իսկ եթէ տուեալ անձը կ'ապրի հաւատաւոր կեանք մը, ապա ան ոչ միայն հաւատքի վկայութիւններով կը դրսեւորէ իր կեանքը, բայց աւելին՝ հոգեւոր կեանքով սնունդ կը բաշխէ նաեւ դիմացի-նին:

Վերոյիշեալ խորհրդածութիւնները թուղթին յանձնեցի գլխաւորաբար այն բանի համար, որ Նամին Միկոյեանին խօսքը կը համապատասխաներ ճշմարտութեան, երբ կ'ըսեր՝ *«Աստծուն դժուար է հաւատալ, առանց մէկի հետ խօսելու»:* Ան իր առօրեային մէջ յատուկ պահեր կը վերապահէր հանդիպելու համար հոգեւորականներուն, որոնք իրենց կեանքով, կեցուածքով խորապէս կը տպաւորէին զինք եւ

աւելին՝ իր մէջ կ'ամրապնդէին հաւատքը Աստուծոյ հանդէպ:

Կը հաւատամ, որ Յայց. Առաք. Եկեղեցւոյ ամեն մեկ հաւատացեալ նոյնը կը զգայ, ինչպէս կը զգայ Նամինը: Անոր համար ալ, հոգեւորականներս, պատասխանատու ենք մեր Եկեղեցւոյ զաւակներուն հոգիին ու սրտին մէջ Աստուծոյ հանդէպ հաւատք արթնցնելու պարտականութեամբ:

4 Յուլիս, 1997

“WE BLEND THIS CHURCH WITH A STONE FROM HOLY ETCHMIADZIN”

Մարտ ամսուան ընթացքին եր, երբ Մոնրեալի էքումենիկ շրջանակին ուղեկցելով կ'այցելի Ուաշինկթընի մեջ բացուած Միացեալ Նահանգաց ցեղասպանութեան թանգարանը (United States Memorial Museum): Ամբողջ օր մը յատկացուցինք թանգարանի ծանօթացման, եւ ինձ ամենէն աւելի տպաւորեց այն պահը, երբ պատի մը վրայ կարդացի հետեւեալ բառերը.

“We blend this building with a stone from Jerusalem.”

Բնականօրէն, թանգարանը ամբողջութեամբ եւ ամենայն կազմակերպուածութեամբ նուիրուած էր Յրեա ժողովուրդին դէմ սարքուած ցեղասպանութեան յիշատակին: Հետաքրքրաշարժը, սակայն, այն էր, որ Երուսաղէմէն բերուած քար մը խառնուած էր շէնքին հետ, որ ամէն Յրեայ, պետք է իր հոգին խմորէ Երուսաղէմի խորհուրդով: Այդ պահուն ես ալ ունեցայ նոյնպիսի մտածում մը, որ ամէն Հայ Եկեղեցին իր նիւթէղէն ու հոգեւոր կառոյցը պետք է խմորէ Սբ. Էջմիածնէն բերուած քարով մը:

Ամիսներ յետոյ, Մոնրեալի Սբ. Գրիգոր Լուսաւորիչ Առաջնորդանիստ Եկեղեցւոյ կառոյցի 27րդ տարեդարձին, երբ խորհրդածութիւնները կը բաժնէի հաւատացեալ ժողովուրդի հետ՝ ես իմ պատգամս զարգացուցի հետեւեալ բացատրութեամբ.

«Տարեդարձները կ'արժեւորուին, եթէ երբեք մենք ալ մեր Եկեղեցիներու կառոյցները խմորենք Սբ. Էջմիածնէն բերուած քարով մը: Այդ քարը՝ Սբ. Էջմիածնի տեսիլքն է, որուն ճառագայթումովը լեցուած կ'ապրեցնենք մեր հայրերէն մեզի ժառանգութիւն տրուած Եկեղեցին: Ուրեմն, քար մը խառնենք մեր

կառոյցներուն մէջ, որպէսզի այդ քարը դառնայ մեր
նիւթեղէն ու հոգեւոր կառոյցներուն՝ եկեղեցիներուն
խարիսխը, քանզի Սբ. Էջմիածնէն բերուած ամէն
մէկ քար եւ ասելին՝ Սբ. Էջմիածնի կամարներուն
տակ աղօթք դարձած ամէն մէկ հայու սիրտն ու հո-
գին անկասկածօրէն կ'արձագանգէ պատմութեան
ձայնը՝ ներկային մէջէն, որուն թրթռացումը զգացող
հայ քրիստոնեան ինքզինք կը հաստատէ վաղուան
եկեղեցին կերտող ճարտարապետներու առաքելու-
թեանը մէջ»:

3 Յուլիս, 1997

«ՄԵՆՔ ՓՈՔՐԻԿՆԵՐՍ ԳԱՐՈՒՆ ԵՆՔ ՈՒՂՈՒՄ»

Օգոստոս 1998ին Հայաստան կը գտնուէի ուխտագնացութեամբ, երբ պատեհութիւնը ունեցայ ներկայ գտնուելու նաեւ Օշականի անմահ վարդապետ՝ Սբ. Մեսրոպ Մաշտոցի անուան ձօնուած դպրատան մէջ կազմակերպուած գեղարուեստական հանդէսի մը, որու ընթացքին իրենց մասնակցութիւնը բերին նաեւ փոքրիկներ: Ներկայացուած ելոյթներէն մէկը տպաւորեց զիս, երբ այնքան համոզուեմով ու ապրուեմով անոնք արտասանեցին՝ *«Մենք փոքրիկներս գարուն ենք ուղում»:*

Միայն Հայաստան ուխտագնաց մը կրնայ հասկընալ, թէ ինչպիսի աղօթք ու մաղթանք կայ այս բառերուն մէջ: Հայաստան ապրող մեր սիրասուն փոքրիկներու կեանքը այնքան ալ դիւրին չէ: Չմիայն դժուարին պայմաններու մէջ անոնք կը տոկան, իրենց ծնողներու բացառիկ զոհողութիւններով ու անբացատրելի գուրգուրանքով: Եւ երբ իրենց ելոյթով կ'արտասանեն *«Մենք փոքրիկներս գարուն ենք ուղում»*, գուցէ անոնք չեն գիտակցիր իրենց խօսքին, բայց ես կը կարդամ մեր քաղցր փոքրիկներու աչքերուն մէջ գարնան կարօտը՝ կեանքի գարունը:

«Մենք փոքրիկներս գարուն ենք ուղում»:

Այս պարզ խօսքը չէ: Սա համոզում է ու հաւատքի վկայութիւն: Աւելին, նոյն փոքրիկներուն մէջ նոր ծնունդ մը կ'ապրի՝ վաղուան Հայրենիքը:

6 Յոկտեմբեր, 1998

ՈՒՍՏԱԳՆԱՑՈՒԹԻՒՆՆԵՐԸ

«Ուխտագնացությունները վերանորոգության առիթ են Հայ Եկեղեցւոյ կեանքին մէջ»: Գարեգին Ա.

1700ամեակի նուիրուած ուխտագնացություններու առաջին փուլը անցած է արդէն եւ ես կը վերյիշեմ Հայոց Հայրապետի ոգեշունչ պատգամէն ճառագայթող հատուածներ, որոնցմէ ամեն մէկը խորհրդածութեան առիթ կու տայ ինձ:

«Ուխտագնացությունները վերանորոգութեան առիթ են Հայ Եկեղեցւոյ կեանքին մէջ»: Աւելի խոր պիտի կարենայի ըմբռնել այս խօսքը, եթէ երբեք հոգեւոր կեանքի վերանորոգութեան խմորումը չտեսնէի ուխտաւոր հաւատացեալներու մօտ, որոնք Հայաստան ուխտի գալով որպէս նոր մարդ՝ նորոգուած տեսիլքով կը վերադառնային: Ահա այս ուխտաւորներուն իր խօսքը ուղղելով կ'ըսէ Վեհափառը. *«Նա ով ուխտ կը կատարէ, կը կերպարանափոխուի»:* Վեհափառի խօսքերը կարծեք մեր հոգիներուն լոյս ու կեանք ներարկող հոգեւոր հոսանք մը ըլլար, երբ կը խօսէր Սբ. Էջմիածնի քարերուն ու հայրենիքի մասին:

«Քարին մէջէն Աստուած է, որ կը խօսի:

Քարին մէջէն մեր հայրերն են, որ կը խօսին,

Քարերը կը խօսին ականջ ունեցողին համար:

Հայաստանը կեանք է, ապրող ժողովուրդ է»:

Այս խօսքերը, որպէս 1700 ամեակի հոգեւոր հաց ըմբռնչիւնելէն յետոյ՝ ուխտաւոր հաւատացեալները բաժնուեցան Վեհափառէն, աղօթելով Վեհափառի մշտական քաջառողջութեան համար:

6 Յոկտեմբեր, 1998

ԵՐՈՒՍԱՂԵՄԸ ՅԱՆԵՐԺԱԿԱՆ ՂԱՐԱՔԱՂ Է

Սթափեցնող է այս խօսքը այն ուխտաւորին համար, որ այս օրերուն աղօթքի կ'երթայ Յայ Երուսաղէմ.

«Երուսաղէմը Յաւերժական Ղարաքաղ է»:

Երկօրեայ իմ կարճատեւ այցելութիւնը Յայ Երուսաղէմ հոգիիս մէջ արթնցուց հին օրերու ձայնը, որոնց մէջէն կը լսեմ մեր հայրերու սրբանուէր ու անձնուէր կեանքի խորհուրդն ու քրիստոնէական հաւատքի գիտակցութիւնը:

Երուսաղէմ հին քաղաքի մէջէն կը քալեմ ու իմ հոգիիս մէջ սարսուռ կը զգամ: Կարծեք այնտեղ լքուած ու անպաշտպան է թողնուած Յիսուս, որ կը շաունակէ տառապիլ ողջ մարդկութեան համար: Յիսուսի հետ չարչարակից է նաեւ Յայ Երուսաղէմը, որուն ներկան պարզ արտայայտութեամբ եւ, սակայն ճշմարիտ կերպով կը բնորոշէ միաբաններէն մէկը, երբ կ'ըսէ. *«Երուսաղէմը Յաւերժական Ղարաքաղ է»:*

Երկօրեայ իմ կեցութեան ընթացքին մօտիկէն կը շփուիմ վանքի կեանքին հետ:

Երեքշաբթի, 26 Յունուարին, Սբ. Յարութեան տաճարին մէջ ներկայ կ'ըլլամ անուանակոչութեան պատարագին: Վերացումով կը հետեւիմ պատարագի սրբազան երգեցողութեան, պատանի տղոց սրտերէն առ Աստուած բարձրացող երգը պարզ աղօթք մը չէ, այլ հոգիի նոր թռիչք տուող հրաւեր մը: Պատարագիչ Սրբազանը օրուան պատարագի խորհուրդը կ'ամփոփէ երկու խօսքի մէջ. *«Կարելորդ սրտին թլփատութիւնն է»:*

Երուսաղէմ իմ այցելութիւնը իրօք դարձաւ ուխտագնացութիւն մը: Բանգի այնտեղ, Սբ. Տեղեաց քարերուն վրայէն ու քովերէն քալողը կը զգայ այն-

պէս, որ կարծես իր ողջ էութիւնը կը սուզուի ու կը խառնուի Յիսուսի կեանքին մէջ: Հայ հաւատացեալին Երուսաղէմը՝ հոգեւորոգութեան առաջնորդող ճանապարհն է: Այս ճանապարհին մէջէն քալողը կը դառնայ ուխտաւոր, որ իր մէջ կը զգայ Աստուծոյ զօրեղ ներկայութիւնը, որպէս աղբիւրը՝ նոր տեսիլքներու ու հեռանկարներու:

Երուսաղէմ իմ երկօրեայ կեցութեան ընթացքին կ'այցելեմ նաեւ Դպրեվանք, ուր իմ ուխտը կը նորոգուի, երբ կը տեսնեմ պատանի երիտասարդներու հաւատքի կեանքը: Կը հիանամ անոնց կողմէ ներկայացուած շարականներու երգեցողութեան: Ո՞վ չէ տեսած աղօթքին ծնունդն ու խմորումը մարդկային հոգիներուն մէջ, ապա թող հանդիպի Սբ. Տեղեաց վայրերուն մէջ ապրող սաներուն:

Վերատեսուիչ Սրբազանը գիս կը հրաւիրէ խօսելու սաներուն: Խօսքիս աւարտին իրենց կ'ուղղեմ հետեւեալ պատգամը. «Սիրելի Դպրեվանեցիք, դուք ծնած էք որպէս հոգեւորականներ: Այստեղ գալով դուք ձեր մէջ պիտի պահէք ու զօրացնէք հոգեւորականութիւնը»:

Չորեքշաբթի, 27 Յունուարին, միաբանական թաղէն վերադարձիս, սաներէն մէկը լուռ կը մօտենայ ինծի եւ իմ հոգեւոր կեանքի կանթեղին մէջ նոր իւղ կը թափէ. «Սրբազան Հայր, երբ Սբ. Էջմիածին վերադառնաք ինծի համար մոմ մը վառեցէք»:

28 Մայիս, 1999

ՎԵՆԵՏԻԿ ՍԲ. ՂԱԶԱՐ

Դեռ վաղուց երազ մ'ունեի ծնրադիր աղօթելու Սբ. Ղազարի հայրենակարօտ հողին վրայ, որտեղ ապրող Մխիթարեան Հայրերը անժամանակին հասնելու տեսիլքով են ստեղծագործած:

2001 Նոյեմբեր 7ի երեկոյեան կը հասնիմ Վենետիկ: Ջուրերուն վրայ տեղաւորուած կղզեակը կ'ալեկոծէ հոգիս: Սարսուռ մը կ'անցնի եութենես եւ կը զգամ այնպես, որ անցեալի փառքէն մերկացած ըլլար նոր օրերու Վենետիկը: Լռութեան մէջ ընկղմած կղզին կը պայքարէր ջուրերու ալիքներուն դէմ: Պայքարը՝ ուխտին միաբան վարդապետներու առաքելանուէր ծառայութիւնն էր, ցրուած՝ աշխարհով մէկ:

Քիչ յետոյ վանքի մուտքին կանգնած Հայր Վրթանեսն է, որ մեզ կ'առաջնորդէ դէպի մատուռ եւ մատենադարան: Աղօթքի կեանքին ձգտող իմ հոգին միաժամանակ կը հետեւէր վարդապետի բացատրութիւններուն: Երախտագետ սրտով, բայց անհանգիստ ներքին եութեամբ, կը վերադառնամ Վենետիկ հոգւոյս հայեացքը միշտ կեդրոնացուցած ջուրերուն մէջ խորացող Սբ. Ղազարին վրայ:

Սբ. Ղազար ուխտի իմ այցելութիւնը ... նոր այցերու երազով հեռացայ:

2001

ԵՐԿՈՒ ԼՈՒՄԻՆՆԵՐՈՒ ՄԷՋ ԲՈՆՈՒԹ ՀՈՒՐԶՊԱՐԸ

2001 թուականի Յուլիս ամսուան կեսին էր, երբ 1700-ամեակի առիթով հարիւրներով երիտասարդներ առաջնորդեցի Հայաստան: Միջոցառումներու շղթան անվերջ էր, որոնց շարքին ինձ ամենէն անելի տպաւորողներէն մէկն էր Նաեւ երիտասարդական ուխտագնացութեան վերջին խրախճանքը Սեւանի ափին՝ լուսնի լոյսին տակ: Այդ երկու լուսիններու մէջ առինքնուած երիտասարդներու ներկայութիւնը դարձած էր հոգեւոր շարժում: Լուսինը իր ամբողջութեամբ կարծես ընկղմուած ըլլար Սեւանայ մեծ անազանին մէջ, ու երկու լուսիններու մէջ կ'արտացոլուէր անելի քան երկու հազար երիտասարդներու շուրջպարը:

Ինչպէ՞ս բացատրել երեւոյթը, որն այսօր տասը տարիներ յետոյ դեռեւս կը մնայ արթուն յիշողութեանս մէջ: Սովորականէն տարբեր պար մըն էր այդ: Հայրենական սերը երիտասարդ կեանքերու մէջ ներառնուած խորհուրդը կը բացատրէր պահը: Երկու լուսիններու մէջ արտացոլուող հայկական շուրջպարը անտարակոյս տիեզերքի մէջ յաւերժութիւն է դարձած՝ մարմնաւորուած երիտասարդներու կերպարանափոխութեամբ: Յուլիս 2001 թուականէն դեռեւս տասը տարի է անցած, բայց օրուայ խորհուրդն ու ուրախութեան լոյսը յարաժամօրէն դեռ կ'աճի իմ ներաշխարհին մէջ:

6 Յոկտեմբեր, 2010

ՆՈՐԸՆԾԱՆԵՐԸ

Ռուբէն, Գարեգին, Խոսրով, Վահրամ, Մամբրէ, Պարոյր, Գեղարդ... , անուններ չեն միայն, այս եօթն ինծի համար: Կարծէք հոգեւոր նորոգութեան տանող մեկական ճանապարհ՝ իմ կեանքիս մէջ: Հոգեւոր անխառն ապրումներով ու ջերմ սիրով կատարեցի ձեռնադրութիւնը եօթ սարկաւազաց, որոնց մէջ տեսայ էջըր Սբ. Հոգւոյ շնորհաց, որ միաժամանակ իմ մէջս վերարթնցուց զգաստութեան պահը՝ անդրադառնալու եւ հասկնալու, որ քահանայութիւնը խորհուրդ խորին մըն է, որ կը բացուի մեր առջեւ Քրիստոսի մարդեղութեամբ:

Տակաւին քառասուն օրեր առաջ միայն, եօթ սարկաւազներ ծունկի եկան Սբ. Սեղանի առջեւ եւ իրենց հոգիներուն մէջ առին Միաձնի էջըր, այն մաքուր հաւատքով, որ Սբ. Հոգու շնորհներով պայծառագոյստ կը դառնար իւրաքանչիւրին կեանքը, որն այսուհետեւ պիտի իմաստաւորուի ու դրսեւորուի քրիստոսանմանութեամբ, ծառայութիւններով ու իրենց եութիւնը Աստուծոյ սիրոյն ենթահողը դարձնելու ձգտումով:

Նորընծաները՝ կեանքի նոր հրաւեր դարձան նաեւ ինծի համար: Անոնց կեանքն այլակերպուեցաւ ձեռնադրութեամբ ու օծումով, բայց նոյնպիսի ձեռնադրութիւն ու օծում ստացաւ նաեւ իմ կեանքը: Ջերմեռանդ աղօթեցի ամեն մէկուն համար եւ զգացի, որ նորոգութեան պահը կը խմորուեր նաեւ իմ հոգու աշխարհէն ներս: Այդ ապրումը բացատրելը պարզ է, եթէ երբեք կ'ուզենք բառերով դրսեւորել. Աստուծոյ ներկայութիւնն է այդ, որ յաճախ կը կորսնցնենք, բայց Քրիստոս շարունակ մեր սրտերուն մէջ կը նետէ դէպի Աստուած վերադարձի կամուրջը:

Նորընծաները եօթ, պատարագում Աստուծոյ Սբ. Սեղանին առջեւ, արդարեւ նոր աւիւն են մեր Սբ.

Եկեղեցւոյ կամարներուն մէջ: Նոր պատարագումներով աւելիով կը նուիրականանայ ընծայման սեղանը եւ Աստուծոյ անունը կը փառաւորուի մեր մէջ:

Նորընծաներուն կեանքը ճշմարտապէս նոր աղօթք մը դարձաւ ինծի համար՝ իմ կեանքիս վրայ տարածուած: Կ'ուզեմ եւ կը գիտակցիմ, որ մարդկային կարողութեանս համաձայն պէտք է հետեւիլ անոնց դողդոջ, սակայն, վճռական քայլերուն, որպէսզի անոնց կեանքը դառնայ պսակ՝ մեր Սուրբ Եկեղեցւոյ առաքելութեան:

Նորընծաներուն հոգիներուն մէջ կը տեսնեմ դարձի ճանապարհը բռնող մեր Սբ. Եկեղեցւոյ հաւատաւոր զաւակները: Անոնց ծառայական կեանքը՝ որպէս հոգեւոր գործիք Աստուծոյ ձեռքերուն մէջ, ինչպիսի հրաշքներ պիտի գործեն անհատ քրիստոնյաներու թէ համայնքերու կեանքերուն մէջ:

Մէկ խօսքով, սիրելի նորընծաներ, քահանայութիւնը ամէն օր աւելի սիրեցէք, աւելիով ապրեցէք ու ձեր անձերը դարձուցէք նոր կեանքի աղբիւրը՝ ձեր խնամքին յանձնուած Քրիստոսի հօտին: Երանի ձեզի, որ ձեր կեանքը պիտի ապրիք քահանայութեամբ: Յիշեցէ՛ք ամէն ընդամենը, որ Քրիստոս ձեր մէջ է եւ ամէն անգամ, երբ կը տկարանայ մեր մէջ քահանայական կոչումը, ապա աղօթքով պէտք է լոյսի բերենք ձեռնադրութեամբ մեր մէջ բացուած հաւատքի գիտակցութիւնը եւ յայտարարենք Պետրոս առաքելի հետ. «**Տէ՛ր, բարօք է մեզ աստ լինել**» (Մատթ. 17:4):

8 Սեպտեմբեր, 2001

ԱՆՆԱԽԵՆՆԹԱՅ ՄԿԲՏՈՒԹԻՒՆԸ

Հոգելոյս Մեսրոպ Արք. Աշճեանի մտայղացքն էր հինգ հազարին մկրտութիւնը Մայրավանքին մէջ: Յունիս 2001-ի ամարտին էր, երբ Մայրավանքէն ներս համատեղուած հազարներով հայորդիք եկած էին Զրիստոսի դարձնելու ներկայութիւնը իրենց կեանքին մէջ: Արարողակարգի բացառիկ կարգապահութիւնը, հաւատացելոց երկիւղածութիւնը, օրուան խորհուրդը, այս բոլորը մտածել կու տային ինձ, որ աւելի քան եօթ տասնամեակներու կոմունիզմը անկարող էր դարձած հաւատքի զգացողութիւնը խաթարել մեր ժողովուրդի գաւակաց, որոնք դեռեւս հաւատքի կեանքին առընթեր գիտելիքներով մնացած էին բոպիկ, բայց ամենէն էականը՝ իրենց մէջ Զրիստոնեայի հոգին մնացած էր անաղարտ:

Տասնեակ մը տարիներ են անցած պատմական այս մեծ իրադարձութենէն եւ սակայն այսօրուան պէս կը վերյիշեմ օրուան վայրկեաններն ու ամբողջ անցուդարձը: Վարդապետ-քահանաներու մասնակցութիւնը, հաւաքական աղօթասացութիւնները, հաւատացեալներու դէմքերուն գծագրուած հաւատքի կեանքը արտացոլող խոր հայեացքները, բոլորն ալ նոր աւիւն կը ներարկէին հոգիիս մէջ: Այս բոլորը տակաւին ինձ մտածել կու տան, որ կատարուածը կարելի չէր բնութագրել այլ կերպ քան որպէս հրաշք, որուն զօրութեանը այս օրերուն ծարաւի էր մեր ժողովուրդը:

Այսօր իմ մէջ կ'արթննայ կարելոր ձգտում մը, որ մկրտութիւնները պէտք է դարձնենք առանցքը մեր Ս. Եկեղեցւոյ հոգեւոր կեանքին: Այդ է գլխաւոր պահը, երբ հոգեւորականը իր քարոզով հաւատացելոց հոգիին մէջ կ'արմատաւորէ Աստուծոյ սերը եւ ներքին փափաքը՝ ապրելու համար Զրիստոսի հաւատքով:

9 Հոկտեմբեր, 2010

ԽՈՐ ՎԻՐԱՊԷՆ ԸՆԾԱՅՈՒՄ

2001 թուականի երիտասարդական ուխտագնացություններուն մէջ անփոխարինելին պիտի մնայ Խոր Վիրապը: Յուլիսի տօթ կէսօրէ վերջ մըն էր, երբ Խոր Վիրապի բարձունքէն դիտելով հարիւրներով սպիտակ շապիկներ հագած երիտասարդներուն հոսանքը, որոնք կարծէք նոր աղօթք կը բերէն ընծայելու Լուսաւորչի խորանին: Անընդհատ եւ ժամեր երկարող այս արարողութիւնը ինչպէս եւ ինչքանով նկարագրել: Անտարակոյս Խոր Վիրապը այնպիսի օր չէր վկայած գէթ վերջին տասնամեակներուն: Զետզհետէ շարքերը կը խտանային եւ սպիտակը կը դառնար համատարած: Զիչ յետոյ երիտասարդները աշխարհի տարբեր ցամաքամասերէն իրենց ուխտը կ'արտասանէին եւ լուսաւորչահիմն Մայրավանքին հովանիին տակ կը խմորուէր հայ երիտասարդին աղօթքը առ Աստուած:

Երեկոյեան, ամբողջ զանգուածը, պատկերացուցէք Խոր Վիրապի պարիսպներէն ներս, մոմերը վառած ի ձեռին, ծնկաչոք, Տէր ողորմեա կ'երգէինք: Զրաշագործուած երեկոյի նմանը չունեցող օր մը, որուն փորձառութիւնը բոլորս ունեցանք: Զազարումէկ միջոցառում մինչ այդ եւ այնուհետեւ կազմակերպուեցան 1700-ամեակի առիթով, բայց Խոր Վիրապի պահը պիտի մնայ ամենէն հոգեցունցը: Խոր Վիրապի ուխտագնացութիւնը մոմավառ թափօրով առաջնորդուեցաւ մինչեւ Սբ. Էջմիածին: Ուշ երեկոյին, գիւղերու միջով անցնելով Սբ. Պատարագէն հատուածներ երգելով, վաղ առաւօտեան հասանք Սբ. Էջմիածին-Մայրավանք: Առաւօտեան ժամը 5:00-ին, արեւածագին, երիտասարդութեան իր հայրական խօսքը ուղղեց Վեհափառ Զայրապետը Տրդատայ Դրան մօտ պատրաստուած բեմահարթակին վրայէն: Ծայր աստիճան յոգնութեան տակ կքած՝ երիտա-

սարդները Մայրավանքի գետիկները փռած կը քնանային: Թէ ինչքանով արթուն էին մտիկ ընելու համար արտասանուած խօսքերը, ով գիտէ: Բայց թէ այդքան հարազատօրէն իրենց սիրտը Աթոռին ու Սբ. Էջմիածնին կապուած ըլլալը յստակօրէն կ'երեւէր: Երիտասարդները իրենց տան մէջ կը գտնուէին: Սուրբ գետիկը կը համբուրէին եւ ոչ մէկ ձեւով այդ պահը կարելի էր խանգարել: Երբ թուղթին կը յանձնեմ զգացումներս ու ապրումներս շատ ամփոփ կերպով, անկասկած արդարութիւնը ըրած չեմ ըլլար կատարուած ամբողջ եղելութեան նկատմամբ: Բարեբախտաբար, սակայն, կայ արձանագրութիւնը այս բոլորին, որպէս վկայութիւն պատմական այս օրերէն:

Օրը իր աւարտին հասաւ ուխտի Սբ. Պատարագով: Երիտասարդութեան Կիրակին էր Սբ. Էջմիածնի մէջ: Սբ. Էջմիածնիը այդքան երիտասարդներով կը նորոգուէր ու կը նորոգէր անոնց կեանքը: Գիտեմ, որ գալիք օրերուն այս բոլորի մասին նոր ապրումներէն հին յուշեր եւս թուղթին պիտի ուզեմ յանձնել: Բաւ է միայն ըսել, որ կեանքիս մէջ այդքան հայ երիտասարդ, քանի մ'օրերու վրայ անընդհատ Սեւանէն-Երեւան, Երեւանէն-Խոր Վիրապ, Խոր Վիրապէն-Սբ. Էջմիածին ու Ծիծեռնակաբերդ չէի տեսած: Տարիներ յետոյ այնպէս կը զգամ, որ կրակը դեռ հոգիիս մէջ է եւ նորը կազմակերպելու եւ աղօթքի նոր կանչ մը կրկնապատկեալ թիւերով առ Աստուած բարձրացնելու Խոր Վիրապի Խորանէն, Սբ. Էջմիածնի Մայրավանքէն ու Ծիծեռնակաբերդի բարձունքէն: Աղօթքի նոր ձայնին սպասողն Աստուած է: Թող Աստուծոյ կամքը կատարուի, որ հազարաւոր աղօթքներու միացումովը նոր աղօթք բարձրացնենք հայրենի հողին վրայ, որպէս ոգեղէն խարիսխը նոր եկեղեցւոյ:

3 Փետրուար, 2007

ԽՈՐ ՎԻՐԱՊԻ ՎԱՆՔԸ՝ ԲԱՅ ԵՐԿԻՆՔԻ ՏԱԿ ԱՂՕԹ-ԱՐԿՈՒ ԲՈՒՐՎԱԾ

Եթե միայն հոն ըլլայիք, այն ժամանակ պիտի ըմբռնէիք Արարատեան դաշտէն դէպի Խոր Վիրապ բարձրացող սպիտակազգեստ վերնաշապիկներով ու մոմերը իրենց ձեռքերուն պահած երիտասարդներու շարան-շարան հոսանքը: 1700-ամեակի տօնակատարութեանց նուիրուած երիտասարդական միջոցառմանց գագաթնակէտն էր այս մէկը: Բարեբախտութիւն է, որ լուսանկարահանուած է այս պահը, որ մեր Ս. Եկեղեցւոյ մէջ պիտի արձանագրուի որպէս իւրայատուկ նշանակութիւն ունեցող երեւոյթ: Աշխարհի տարբեր գաղութներէ Հայաստան ժամանող երիտասարդներ խումբ առ խումբ կը մօտենային Խոր Վիրապի վանք, ուրկէ կը ճառագայթէր Լուսաւորչի տեսիլքը, որպէս անջնջելի դրոշմ հայ քրիստոնեայի արեան մէջ շաղախուած: Հոգեւորարականներ, երիտասարդներ, մոմավառ թափօրներ, շարական ու աղօթք, ու այս բոլորին մէջ ամրացած հայուն հաւատքը իր նոր մկրտութիւնը կը ստանար: Բառերը բաւական չեն նկարագրելու օրն ու խորհուրդը: Հոգին ձայնին ընդառաջ, մեր հայրերու հաւատքի առջեւ խոնարհած, ամբողջ երիտասարդութիւնը ծնրադիր, բաց երկինքի տակ իրենց մոմերուն լոյսը դարձուցած էին երկինքն ու երկիրը օղակող խորհուրդը:

Աւելի ուշ, երիտասարդները պատարագի երգեցողութեամբ, գիւղերուն ու դաշտերուն մէջէն ուխտի աղօթքով քայլեցին եւ վաղ առաւօտեան յոգնաբեկ հասան Մայրավանք՝ Ս. Էջմիածին:

Ինչքան դժուար է ինձ համար, իր բոլոր մանրամասնութիւններով, նկարագրել ամէնը. Վեհափառի

մուտքը, Տրդատայ կամարին տակ տեղադրուած բեմահարթակէն իր արտասանած պատգամը, երիտասարդներու ծնկաչոք աղօթքն ու «Տէր ողորմեա»-ի երգեցողութիւնը, Սուրբ Պատարագը եւ բոլորին մատուցուած հաղորդութեան պահը: Բաւական է միայն աչքերով տեսնել տեսաերիզը, որովհետեւ բառերով այդ բոլորը ականատեսի մը վկայութեան վերածելը պիտի ըլլայ անարդարութիւն:

6 Յոկտեմբեր, 2010

ԻՒՐՈՎԻ ՈՒՐԱԽՈՒԹԻՒՆ

Արձակուրդով կը գտնուէի Պարսիլոնա: Երեկոյ մը կանգ կ'առնեմ քաղաքի կրպակներէն մէկուն առջեւ, որպէսզի անօթութիւնս յագեցնեմ արեւելեան ճաշակով: Մինչ խանութպանը իր պատրաստութիւնը կը տեսնէր, այդ միջոցին ուշադրութիւնս կը գրաւէ միջին տարիքը անցած կին մը, արձագանգով երաժշտութեան տակ բարի շարժումներով իւրովի ուրախութեամբ կը պարեր:

Երկար դիտեցի իմ առջեւ պարզուող երեւոյթը: Ի՞նչ կը կատարուէր իմ աչքի առջեւ: Ոմանք գուցէ յիմարի մը կը նմանեցնէին իւրովի ուրախութեամբ գիտովցած կինը: Ինչքան կը ներթափանցէի անոր եութեանը մէջ, այնքան կը զգայի անոր հոգիին տառապանքը: Ու ինքնիստիւնքեան կը մտածէի թէ գուցէ աշխարհի մը չափ ցաւեր ապրած այս կինը պարզ գուրգուրանքի մը կարօտն ունէր:

Ահա ճիշտ այդ պահուն կրպակին մէջ աշխատող երիտասարդ գոյգը կը մօտենար անոր եւ ահագին գրկախառնութեամբ անկեղծ սեր կը փոխանցէն անոր: Կեանքէն նոր դաս մը առած ըլլայի կարծես, քանզի անպայմանական սիրոյ զգացումը կը լեցնէր տառապած սիրտը իւրովի ուրախութիւն ներշնչող կնոջ:

30 Յունուար, 2002

ԱՂՕԹԱՀՐԱԲԷՐ ՁԵՌՔԵՐ

Չորեքշաբթի, 30 Յունուար 2002 թուական, Պարսիլոնա: Վաղ առաւօտեան զանգերու ղօղանջը քայլերս կ'առաջնորդէն հիւրանոցիս մօտակայ մատուռներէն մէկը: Ներս կը մտնեմ ու երկիւղածութեան հրաւիրող չորս կրօնաւորուհիներու աղօթահրաւեր ու դէպի երկինք բարձրացուցած, ձեռքերուն յառած իմ աղօթքներուս մէջ ծունկի կու գամ՝ միանալու համար իմ Աստուծուն ու միաբանակից եղբայրներուս: Աղօթքներուս մէջ սուգուած՝ մտածումներս ինձ կը տանին շատ հեռուները: Առաջին հերթին, հիացումը՝ հոգեւոր նոր շունչ մը կը պարգեւէ եւութեանս: Մատուռին մէջ սաղմոսերգող չորս կրօնաւորուհիները ունկնդրող միակ անձն էի: Ու ես ինձ կը մտածեմ թէ սա ինչ պարգեւ մըն է, որ հոգեւորոգ իր պատկերով մէջս կը լեցնէ աղօթքով: Տարօրինակ, բայց իրական այս խորհուրդին առջեւ փառք կու տամ Աստուծոյ, որ աշխարհի խաժամուժին մէջ արեւածագին հետ արթնցող այս չորս կրօնաւորուհիները իրենց աղօթքին արձագանքով կ'ուզէին լեցնել աշխարհի մարդկանց կարծրացած սրտերը, որպէսզի խաղաղութեան ու սիրոյ ձայնը դառնար առաջնորդող ոգին՝ նոր արշալոյսով բացուող աշխարհին. **«Տէ՛ր, եթէ զշրթունս իմ բանաս, բերան իմ երգեսցէ զօրհնութիւնս քո»:**

Տէր իմ Աստուած, գիտեմ որ Զեզի կը փարիմ սիրոյ նոր խմորումով մը: Զեզի կը վերառաքեմ իմ սրտի աղօթքը սաղմոսերգուին բառերով, որպէսզի Զեզմով զօրացած իմ տկար հոգիս լուսաւորուի ամէն առաւօտ, այն նոյն լոյսով, որուն ճանապարհէն քայլող աղօթահրաւեր ձեռքերը լուսաւորեցին հոգիս՝ հաւատքի նոր կրակով մը:

Դուրս կ'ելլեմ մատուռէն, կը քայլեմ ճամբաներէն եւ կը զգամ այնպէս, որ կարծես ամէն մարդու դեմ-

քին կը ճառագայթեր աղօթահրաւեր ձեռքերէն՝ մատուռին պատերէն անցած ու հոգիներուն մէջ ներթափանցած Քրիստոսի խաղաղութեան ու սիրոյ պատգամը:

30 Յունուար, 2002

ՂՕՂԱՆՋՆԵՐՈՒ ԿԱՐՕՏ ԻՄ ՀՈԳԻՆ

Երեքշաբթի, 23 Օգոստոս, վաղ առաւօտեան ինքնաթիռս վայրէջք կը կատարէ Յունաստանի կղզիներէն Սան Թորիի կից փոքրիկ օդանաւակայանը: Ճարժավարի մը առաջնորդութեամբ կ'ուղեւորուիմ գիւղին կեդրոնը եւ հազիւ թէ կը պատրաստուիմ տեղաւորուիլ, երբ հոգին լեցնող եկեղեցիներու զանգերու ղողանջները օրհնութեամբ կը լեցնեն առաւօտը: Ղօղանջներու կարօտ իմ հոգին առաւօտեան լոյսին հետ աստուածային լոյսին հեղը կը զգայ ու կ'ապրի: Ղօղանջներու առաջնորդութեամբ քայլերս կ'ուղղեմ դէպի մօտակայ առաջին եկեղեցին, որուն մօտ ալ ապրեցայ: Ներս կը մտնեմ ու աղօթքի հրաւիրող հոգիներուն մէջ կը գտնեմ հաւատքի նոր շունչ մը: Աղօթքներուն արտասանութեան ու շարականներու երգեցողութեան հետ ներդաշնակօրէն անընդհատ խաչակնքումներուն մէջ կը տեսնէի ամբողջական աղօթքի դրսեւորումը:

Ղօղանջներու կարօտ իմ հոգին ծարաւի էր հոգեւորոգումի: Զիչ յետոյ, նորոգուած հոգով, գիւղին նեղլիկ փողոցներէն անցնելով, ամէն ինչ կը տեսնէի նոր աչքերով: Եւ եթէ գիտենայինք, որ ամէն մարդ դէպի Աստուած տանող կամուրջ մըն է մեր կեանքին մէջ ու բնութիւնը ամբողջացնող բոլոր գեղեցկութիւնները Աստուծոյ փառքը վկայող ներկայութիւն մը, ապա աշխարհը իրօք նոր կեանքով պիտի շարունակէր իր ընթացքը:

Ղօղանջներու կարօտ իմ հոգին կեանքի նոր արշալոյս մը ապրեցաւ այդ առաւօտ, քանզի Աստուծոյ տան մէջ լոյսի առաւօտ մը ըմբռնանքի հոգիիս մէջ:

28 Օգոստոս, 2002

ԱՍՏՈՒԿԾ ՕԳՆԱԿԱՆ

Կիրակամուտի ժամերգութեան ներկայ ըլլալու բուռն կարօտով քայլերս կ'առաջնորդեմ Մայր Տաճար: Դեռ ճանապարհի կեսին ինծի կը մօտենայ սարկաւազներէն Արմանը, իր գրկին փոքրիկ տղեկ մը, հազիւ երկու տարեկան: Այնքան քաղցր այս տղեկին ամուր կը սեղմեմ իմ կուրծքին ու համբոյր մը դրոշմելով անոր ճակատին անմիջապէս խօսքերս կ'ուղղեմ սարկաւազին ըսելով. «Այս ինչքան սառն են թաթիկներն ու երեսները»: Արմանին պատասխանը ինծը կ'ըլլայ հետեւեալը. «Յոգ չէ, Սրբազան, հիմակուանից կոփուում է»:

Ու քայլերս կը շարունակեմ Մայր Տաճար: Առանձինս եմ ու կը փորձեմ աղօթքի առաջնորդել հոգիս ու միտքս ու սրտէ բխած կարօտի զգացումներով կ'ուզեմ միանալ հարազատներուս: Այդ պահուն կրկին փոքրիկ տղեկն է, որ ինձ մօտ կ'առաջնորդէ Արմանը եւ երկար կը գրուցեմ անոր հետ: Ինչ հաճելի հանդիպում: Մաքրութեան ու սրբութեան աղբիւր մըն էր փոքրիկ տղեկը: Կիրակնամուտից ժամերգութեան սկզբնաւորութեան փոքրիկ տղեկի հետ զրոյցը կարծես լուացումի պահն ըլլար ինծի համար: Զաղցրահամ տղեկի անմեղ հարցումներն ու բառերը միայն խաղաղութիւն կը ներշնչէին ինձ:

Աստուած իմ, հազար պատճառ ունիմ փառք մատուցանելու Զեզի, քանզի փոքրիկ տղեկին հետ երկխօսութեան պահուն լեցուցաւ իմ հոգին նորօրինակ ապրումներով: Անոր ներկայութիւնը ինծի համար դարձաւ «Լոյս Չուարթ»:

Գիտեմ, որ Դուն մանուկ հոգիներուն ընդմեջէն նոր կեանքի ու սրբութեան հրաւեր կը կարդաս բոլորիս:

26 Յունուար, 2003

ՍԲ. ԷԶՄԻԾԻՆԸ ՉԵՐ ՆՈՐ ԿԵԱՆՔԻ ԵՐԱՇԽԻՔ

Քու յիշտակիդ առջեւ ծնրադիր, Քու խօսքը՝ իմ հաւատամքը՝ Վեհափառ Հայրապետ,

«ՉԱստուած փնտռելու ճանապարհին ես գտայ Սբ. Էջմիածինը եւ խոնարհուեցի ճակատագրի առջեւ»: (Վազգէն Ա.)

Կեանքիս նշանաբանը դարձաւ Սբ. Էջմիածինը այն պահէն սկսեալ, երբ առաջին անգամ ոտք դրի հայրենի հողին վրայ եւ մանաւանդ երբ մոմ վառեցի Սբ. Էջմիածնի լուսեղէն կամարներու ներքոյ: Այդ օրուրնէ սկսեալ Սբ. Էջմիածինը յարատեւօրէն Նոր կեանք ներարկեց հոգւոյս մէջ: Ահաւասիկ այն Նոյն գոհացումին հաղորդ կ'ուզեմ դարձնել բոլորն անխտիր՝ հոգեւոր դասի սպասաւորներուն եւ աշխարհիկ ծառայողներուն:

Տակաւին քանի մը օրեր առաջ, երբ պատահականութեամբ կը գտնուէի Սբ. Էջմիածին, Հիգշաբթի, առաւօտեան ժամերգութեան մտնելէ առաջ, Վեհափառի շիրիմին առջեւ, աղօթք կատարեցի, եւ ահա այս խօսքերուս մէջ կ'ամփոփեմ ներաշխարհիս մէջ շարժող ապրումներս.

Քու յիշտակիդ առջեւ ծնրադիր,

Քու խօսքը՝ իմ հաւատամքը՝ Վեհափառ Հայրապետ,

«ՉԱստուած փնտռելու ճանապարհին ես գտայ Սբ. Էջմիածինը եւ խոնարհուեցի ճակատագրի առջեւ»:

30 Մարտ, 2003

ԱՌԱՋՆՈՐԴՈՒԹԵԱՆ
ՏԱՍՆԱՄԵԱԿԸ
ԱՐԵՒՄՏԵԱՆ ԹԵՄԷՆ
ՆԵՐՍ

(2003 - 2013 թթ.)

Photos V

ԵՂԵՄ

Արեւմտեան Թեմի հոգեւոր Առաջնորդ իմ ընտրութենէն ի վեր՝ համայնքին տուած այցելութիւններու շարքին վերջապէս կ'այցելեմ Եղեմ: Կեդրոնական Գալիֆորնիոյ մէջ, երկինքն ու երկիր իրար օղակող, հայկական ոճով ու Մեսրոպաշունչ ոգեկանութիւն ներշնչող աղօթքի Տունը իմ մէջ կը բոցավառէ Պօղոս Առաքեալի Գաղատաւոց ուղղուած սա խօսքը.

«Եւ Քրիստոսի հետ խաչը ելայ. այլեւս կենդանի եմ. ոչ թէ ես, այլ իմ մէջ կենդանի է Քրիստոս» (Գաղ. Բ. 20):

Յիրաւի, խորապէս կը զգամ որ Պօղոս Առաքեալի այս բառերը դեռ իմ մանկութենէս եղած են իմ հոգիին աղօթքը: Բայց կ'ուզեմ հաստատում մը ընել որ այս օրերուն իմ հոգիին մէջ աւելի շեշտակի կը զգամ Աստուծոյ շունչն ու զօրութիւնը:

«Ուրբաթ, 3 Յոկտեմբեր, Երեկոյեան ժամը 6:30 Է: Կը հասնինք Եղեմի Սբ. Աստուածածին Յայց. Եկեղեցւոյ շրջափակին մէջ: 19րդ դարու վերջին Չոմախլունէն ժամանած գաղթականներու գաւակներ չարաչար աշխատանքով ու արդար վաստակով Կեդրոնական Գալիֆորնիոյ հողին հետ շաղախուած հայուն քրիստոնէական հաւատքը վկայող այս սուրբ եկեղեցւոյ մէջ այսօր չորրորդ սերունդն է, որ իր աղօթքը կը վերառաքէ բացառիկ ապրում մը, որ կը նորոգէ իմ հոգեւոր կեանքը: Նորածնունդ կը դառնայ իմ կեանքը: Ծառայութեան նոր եռանդով պատրաստ եմ կեանքս ընծայաբերելու Արեւմտեան Թեմին, որպէս նոր վկայութիւն իմ հաւատքի կեանքին:

4 Յոկտեմբեր, 2003

ԼՈՅՍ ԶՈՒԱՐԹ

Կիրակամտից երեկոյեան ժամերգութեան մէջէն կը ճառագայէ «Լոյս Չուարթ»ը, որուն ջերմութեամբ կը յագեցնենք ծարաւը մեր հոգեւոր կեանքին: Աշխարհի թոհուբոհէն աղօթքի զօրութեամբ իրենց քայլերը դէպի Եկեղեցի առաջնորդած խումբ մը հաւատացեալներ, շարականներու երգեցողութեամբ կ'ուզեն խեղդել չարին խորհուրդները, որպէսզի «Լոյս Չուարթ»ը գերիշխէ մարդոց հոգիներուն մէջ: Եկեղեցւոյ պատերէն անդին խաղաղութիւնը ինքզինքը կը փորձէ հաստատել ամենուրեք: Աշխարհի չորս ծագերուն «ես»ը կ'իշխէ մարդոց հոգիներուն մէջ:

«Արթուն կեցի՛ր»... կը պատգամէ Աւետարանին մէջէն ճառագայթող Յիսուսի ձայնը: Պայծառակերպէ հոգեւոր կեանքդ ո՛վ հայ քրիստոնեայ Աւետարանի լոյսովը՝ քանզի Անոր լոյսը յաւիտենական է ու բալասանը մեր վերքերուն:

«Ով գթած Հայր, բարեխնամ Արարիչը բոլոր արարածներուն, ընդունէ Զեզի ծառայողներու այս պաղատանքը երեկոյեան այս ժամուն, Դուն՝ որ առատօրէն պարգեւներ կու տաս բոլորին: Ողորմէ, Տէր, ամբողջ աշխարհին՝ եւ մանաւանդ Քու Սուրբ Եկեղեցիիդ, հիւանդներուն, վշտահարներուն, ճամբորդներուն, նաւորդներուն, խոստովանողներուն եւ հանգուցեալ հոգիներուն, որովհետեւ Դուն, Ամենակալ Տէր, գիտես մեր պէտքերն ու կարիքները մեր խնդրածէն ու գիտցածէն աւելի. Որդիիդ եւ Ամենասուրբ Հոգիիդ հետ միասին՝ Զեզի կը վայելեն փառքը, իշխանութիւնն ու պատիւը, այժմ եւ միշտ եւ յաւիտենաս յաւիտենից: Ամէն»:

3 Հոկտեմբեր, 2003

ՊԱՏԻՄ ԱՐԺԱՆԱԲՈՐԱՅ

Յաճախ ենք լսած այս խօսքի արտայայտութիւնը ուղղուած ընդհանրապէս հասարակական կեանքէն ներս հոգեւոր ու մշակութային ծառայութիւն մատուցող սպասաւորաց: Այս անգամ նոյն խօսքի արտայայտութիւնը կ'ուզեմ ձօնել յատկապէս այն ծառայողներուն, որոնք ընկերային կեանքի մէջ իրենց շնորհները ի գործ կը դնեն հիւանդանոցներէն ներս: Պայմաններու բերումով վերջին քանի մը շաբաթներու անձամբ գտնուելով Լոս Անճելըսի հիւանդանոցներէն մէկուն մէջ ականատես դարձայ հոգիները շարժող, ներագոյող երեւոյթներու, որոնք կարծես կեանքի մէկ այլ երեսը կը ներկայացնեն: Պէտք է միշտ եւ ամէն տեղ փնտռել եւ գտնել Աստուծոյ սպասաւորը, որը խղճի ձայնին հարազատ մնալու գիտակցութեամբ իրեն վստահուած պարտականութիւնը գիտէ կատարել բացառիկ վեհանձնութեամբ:

Իմ խօսքը այս պարագային կը վերաբերի հիւանդանոցի մէջ ծառայողներուն, որոնց մէջ գտայ սիրոյ գործնական արտայայտութիւնը, խոնարհ սպասաւորութեան ոգին: Յիրաւի այսպիսի պատկերներու առջեւ է, որ մարդը կանչ մը կը ստանայ կերպարանափոխելու իր կեանքը:

Իմ այս համեստ տողերուն մէջ անուններ արձանագրելու հարկ չեմ տեսներ, այլ կը բաւարարուիմ միայն աղօթք բարձրացնել առ Աստուած բոլոր անոնց համար, որոնք Աստուածատուր իրենց առաքելութիւնը իսկամբով կը կատարեն:

Պատիւս արժանաւորաց: Խօսքի այս արտայայտութիւնը իր մէջ կ'ամփոփէ նաեւ իմ անկեղծ սրտի աղօթքները:

18 Մայիս, 2006

ԱՌԱՐՁՆԱԿԻՌԹԻՒՆԸ ՀԻՆ ՅՈՒՇԵՐՈՒ ԿԱՆՉՆ Է

Յաճախ չէ որ երկար ժամանակով մը առանձին մնալու բարի պատեհությունը կ'ունենամ: Բայց այս անգամ, աւելի քան անցեալ փորձառություններս, ինչքան հին յուշեր արթնցան իմ ներաշխարհին մէջ, որոնք անտարակոյս հոգիիս գանձարանը կը կազմեն: Չարմանալի է մարդուն կեանքի ընթացքը: Այս կեանքն ինքնին ճանապարհորդութիւն մըն է՝ լեցուն պարտականութիւններով ու պարտաւորութիւններով, որոնց ճնշումին տակ, կարծեք, մոռացութեան կը տրուի անցեալը՝ իր քաղցր եւ դառն յուշերով:

Անցնող քանի մը օրերու ընթացքին, երբ պարբերաբար ովկիանոսի ջուրերուն դիմաց նստած մտորումներու մէջ կ'ընկղմեի, կարծեք, ամբողջ յիսնամեակ մը կեանքս իմ առջեւ կը պարզուէր: Ներքին ուրախութիւն մը պարուրեց հոգիս հին յուշերու մտաբերումով: Եւ յաճախ իմ մէջ հաստատուեցաւ նաեւ այն համոզումը, որ կամաց-կամաց շատէն քիչը մնաց կեանքէն ինծի բաժին: Մտածումը, որ արթնութեան հրաւեր է ինծի համար, որպէսզի գալիք ժամանակին մէջ Աստուծոյ կամքով ու առաջնորդութեամբ շարունակեմ կեանքս իմաստաւորել բարի գործերով ու դեռ չիրականացած երազներս կեանքի կոչելով:

Հոգեւորականի մը կեանքին մէջ, առաւելաբար, առանձնակիութեան պահերը հոգին լեցնող են: Տեսակով մըն ալ աղօթքի մէկ արտայայտութիւնն է առանձնակիութիւնը, երբ չկան քեզ խանգարող արտաքին ազդակներ, որոնք կրնան խանգարել կեանքիդ ու մտածումներուդ ընթացքն ու դրսեւորումը:

ԳԻՇԵՐՈՒՄ ԱՆՀՈՒՆԻՆ ՄԷՋ ԱՍՏՈՒԾՈՅ ՆԵՐԿԱՅՈՒԹԻՒՆ

Երկրորդ գիշերն է եւ հիացմունքով կը դիտեմ, կ'ըմբռնեմ ովկիանոսի ահաւորութիւնը: Մարդկային բոլոր կարողութիւններէն վեր ոյժ մը կը գտնեմ իմ առջեւ բացուած ովկիանոսի ջուրերու անսահմանութեանը մէջ: Աստուծոյ հզօր Աջին ստեղծագործութիւնը խոնարհութեան կը հրաւիրէ զիս: Ալիքներու մշտական զարկերը գիշերուան լռութեան մէջ աղօթքի հրաւիրող ոյժ մը կու տան նաեւ ինծի: Արդէն աւելի լաւ կ'ըմբռնեմ մեծ նկարիչ Այվազովսկիի սերը ծովուն հանդէպ: Ամենազօր Աստուծոյ ձայնն է, որ կը լսեմ ովկիանոսի խորերէն, որուն անսահմանութեանը եւ միլիոնաւոր մարդիկ խոնարհեցան եւ այդ բոլորին մէջ տեսան Աստուծոյ փառքը: Սաղմսերգու Դաւիթ Մարգարէն ի զուր չէ, որ իր սրտի խորերէն, բացագանչեց եւ ըսաւ. **«Երկինք եւ երկիր պատմեն զփառս Աստուծոյ»:**

Այս երեկոյ բոլոր ժամանակներէն աւելի Աստուած իմ, Զեզի հետ կը զգամ: Զու ներկայութիւնը ամբողջութեամբ կը լեցնէ էութիւնս: Մերթ տկարացող մարդը պետք է կանգ առնէ ովկիանոսի ալիքներուն դիմաց, որպէսզի իր վրայէն թօթափէ նիւթին պաշտամունք մատուցելու իր ձգտումները եւ ապրող մարդուն գերագոյն իտեալը պետք է ըլլայ ապրիլ Աստուածգիտութեամբ լեցուն կեանք մը, որն ուրիշ բան չէ, եթէ ոչ կեանք մը որ ունի ստեղծագործ ընթացք: Այս է հրամանը Աստուծոյ: Մեր կոչումն է ապրիլ Աստուծոյ հետ եւ դառնալ ստեղծագործակից Աստուծոյ:

30 Յունուար, 2007

ԵՐԿԽՕՍՈՒԹԻՒՆ

Ինչքան լեցուն է հոգիս այս պահուն, երբ նոր Տարուոյ առաջին իսկ օրը եւ առաջին ժամուն երկխօսութիւն մը կը հաստատուի իմ եւ Աստուծոյ միջեւ: Ներքին ձայն մը կը մղէ ինձ բանալու սիրտս Զեզի, Աստուած իմ, որպէսզի լսես ձայնը սրտիս եւ գալիք տարին եւս Զու առաջնորդութեամբը իմ քայլերս ուղղեմ դէպի բարին:

Նոր Տարուոյ առաջին օրը պարտ ենք լեցնել աղօթքով, որպէսզի մեր ողջ Էութիւնը խմորուի աղօթքի ձայնով ու գիտակցութեամբ, որով կը պայմանաւորուի մեր Զեզմէ ամուսելիք քայլերու ընթացքը: Սա պահուն Զեզի կը բանամ իմ սիրտն ու հոգին, Աստուած իմ, եւ ներքին անկողոպտելի ուրախութեամբ մը նոր ուխտ կը հաստատուի իմ եւ Զու միջեւ, որպէսզի Նոր Տարին որպէս նոր նուէր կարողանամ լեցնել բարի արարումներով: Յատկապէս անցնող քանի մը օրերուն, երբ հետզհետէ կը մօտենայինք տարեփակումին, աղօթքի հաշուեյարդարի մը ենթարկել անցնող յիսուն տարիները եւ ի մասնաւորի 2007 տարեշրջանը: Ես գիտեմ ու քաջ կը գիտակցիմ, որ շատ անելին կարելի էր իրագործել եւ կեանքի այլ ընթացքով կարելի էր անելիով արժեւորել տրուած կեանքը: Այդ անդրադարձումը ինքնին բաւական է, որ ըստ այնմ ուղղեմ քայլերս, որպէսզի չիրականացուած ու սպասուած յոյսերս ու երազանքներս կեանքի կոչեմ:

Սա պահուն ներքին ուրախութեանս հաղորդակից կ'ուզեմ դարձնել նաեւ ընթերցողս: Երեկ 31 Դեկտեմբերը իր լրումին չհասած քահանայ հայրերէն մէկուն ուղեկցութեամբ այցելեցի երիտասարդի մը, որ վերջերս արկածի մը հետեւանքով մատնուած էր ֆիզիքական դժուարութիւններու: Այցելութիւնս անոր օջախէն ներս եւ ծնողներու հոգիին մէջ իմ

գտած ուրախութիւնը բաւական կը համարեմ որպէս վարձատրութիւն Աստուծոյ: Աղօթքս կատարեցի երիտասարդին համար այն համոզումով, որ Աստուած ամբողջութեամբ պիտի վերականգնէ զինք իր նախկին վիճակին մէջ: Ինչ որ ւելիով խանդավառեց զիս սակայն, երիտասարդին հաւատքին կեանքն էր: Իր մէջ կուտակուած հաւատքին ուժին ներշնչումով կը յաղթահարէր ֆիզիքական տկարութիւնները եւ յարատեւ պայքարով պատրաստակամ էր քայլերը առնելու եւ ամբողջութեամբ ոտքի կանգնելու լիարժէք կերպով գտնելու համար իր առողջութիւնը: Հոգեւորականներու կեանքին մէջ այս պահերը ամենէն էականն են, քանզի մենք զմեզ կը զգանք իրական աշխարհին մէջ, ուր կան մարդիկ, որոնք հաւատքով ու Աստուծոյ հանդէպ հաւատարմութեամբ կ'ապրին իրենց կեանքը:

Նոր Տարուոյ առաջին օրուան աղօթքներուս մէջ ամենէն ւելի կ'աղօթեմ աղքատներուն համար, տառապեալներուն համար, երիտասարդներուն համար, աշխարհի խաղաղութեան համար: Կ'աղօթեմ, որ Աստուծոյ սերը տիրապետէ մարդկանց հոգեւոր կեանքին վրայ, քանզի Աստուծոյ սիրոյն մէջ կը գտնենք մեր կեանքին իմաստն ու նպատակը, մեր կեանքի խաղաղութիւնն ու առաքելութիւնը, բայց մանաւանդ Աստուծոյ սիրոյն տուած փրկարար դերը, ինչպէս նաեւ կը հաղորդէ Աւետարանէն ճառագայթող առաքեալին պատգամը՝

«2ի սեր ծածկէ զբազմութիւն մեղաց»:

29 Յունուար, 2007

«ԾԱԳԵԱ ԶՈՂՈՐՄՈՒԹԻՒՆՍ ՔՈ, ՈՐՔ ՃԱՆԱԶԵՆ ԶՔԵԶ, ՏԵՐ»

Անցնող քանի մը օրերուն իմ հոգեւոր կեանքը նոր թռիչք մը կ'արձանագրէ, որուն գլխաւոր դրդապատճառը Կիրակի, Յոկտեմբերին օդանաւային անկարագրելի արկածէ մը ազատումն է: Կեանքի մէջ կան պահեր, երբ ակամայ կեանքդ ամբողջութեամբ կը ներդնես Աստուծոյ ձեռքերուն մէջ, ապաւինելով Անոր ողորմութեան ու գթութեան: Զուփըրթինոյի Սբ. Անդրէաս Եկեղեցւոյ մէջ Սուրբ Պատարագ մատուցելէ յետոյ կը վերադառնայի տուն: Ճանապարհորդութեան կեսէն անդին զգալի էր, որ սովորականէն տարբեր փոթորիկի առթած ցնցումներ սարսափն ու ահը կը խորացնէին բոլոր ճամբորդներու հոգիներուն մէջ: Յիշատակներու վերարթնացումը, սիրելիներէն բաժնած ըլլալու ցաւը, ճնշող շքերթի զգացումը մնայուն աղօթքի էր առաջնորդած նաեւ նուաստիս: Բուն աղօթքով կառչած էի Աստուծոյ, բայց միւս կողմէ օդանաւին կրած հարուածներուն ցնցումը անընդհատ կը խանգարէր նաեւ աղօթքս: Դժուար է նկարագրել թէ ինչպիսի հրաշքով առաջին անյաշող վայրէջքէն յետոյ օդանաւը ինքզինք պարտադրեց հովին ու փոթորիկին եւ վայրէջքը կատարեցինք խառն զգացումներով...

Փառք Աստուծոյ ողորմութեան: Պատահած հրաշքը պատճառ է, որ անելի մօտիկէն ուզեմ ճանչնալ զԱստուած, որուն աներեւոյթ ձեռքերուն զօրութիւնը սարսափ ազդող վտանգին գալիքէն խնայեց բոլորս: Եւ հիմա ինչքան օրերը կ'անցնին, այնքան հոգիիս խռովքը կը զգամ Աստուծոյ ողորմութեան ուժը:

29 Յոկտեմբեր, 2007

ԲԱՐՁՐԱՅՈՂ ԽԱՀՆ ԵՒ ԼՈՅՍԻՆ ՀԵՂԵՂԸ

Կիրակի, 28 Յունիս 2009ի երեկոյեան, Առաջնորդանիստ Մայր Տաճարի կեդրոնական գմբէթի խաչին հետ դէպի երկինք յառած մնացին հաւատացեալներուն աչքերը: Խաչը դարձաւ խաչեր՝ հաւատացեալներու աչքերուն մէջ. գմբէթին վրայ հանգչող խաչին հետ ամրապնդուեցաւ հաւատացեալներուն հաւատքը:

Դէպի երկինք խոյացող սպիտակ աղաւնիները կարծէք իրենց փափուկ թելերուն վրայ վեր հանեցին կենարար խաչը՝ զայն դարձնելով նոր կամուրջը երկինքն ու երկիրը ամրապնդող: Խաչին յաղթութիւնը խորհրդանշող այդ պահը՝ հոգիները շարժեց բոլոր անոնց, որոնք Աստուած գիտէ, թէ ինչպիսի ուխտ ու աղօթք վերառաքեցին, նոյն խաչին մէջ տեսնելով հրաշալի Յարութիւնը մեր Տիրոջ Եւ Փրկչին Յիսուսի Քրիստոսի:

Ամեն առաւօտ հայեացքս դէպի խաչին յառած քայլերս կ'առաջնորդեմ դէպի գրասենեակ: Իմ եւ բոլորին աղօթքները ամրագրող խաչն ես արդէն դուն: Խաչին վրայ հանգրուանող բոլորիս աղօթքները՝ միւռոնաբոյր թռչիչքով քեզի պիտի հասնին Աստուած իմ: Եւ բոլորիս վարձատրութիւնը պիտի ըլլայ այն, որ քու Աստուածային լոյսին հեղումովը պիտի ամրանայ մեր մէջ հաւատքի նախանձախնդրութիւնը, որպէսզի Մայր Տաճարի կառոյցը դարձնենք քու Սուրբ Սեղանին ընծայուած բարի ընծայ, հոգիները շարժող, հոգիներուն մէջ Սուրբ Էջմիածինը ծնող ոգեղէն ներկայութիւն մը:

Դէպի երկինք բարձրացող խաչը երազն է անտարակոյս անցնող տասնամեակներուն մեր Սուրբ Եկեղեցւոյ խորանին առջեւ աղօթք դարձած բոլոր հոգիներուն: Խաչէն ճառագայթող լոյսերու հեղեղը

Աստուծոյ Աջին զօրութիւնս է, որուն մէջ խառնուած է աղօթքի ձայնը բոլոր երախտաւորներուն: Յերթը մերն է, որ նոյն աղօթքի ձայնը դարձնենք լիցքը երկնային գանձարանին մէջ:

3 Յուլիս, 2009

ԾԱՌԱՅՈՒԹԵԱՆ ՃԱՆԱԴԱՐՀԸ

Քահանայական ձեռնադրության եւ օծմանս երեսնամեակի սեմին եմ հասած եւ ինքնաբերաբար կը խորասուզուիմ ներաշխահիս խորքերը՝ հոն հանդիպելու համար Աստուծոյ հօր ներկայութեան, որ 1980 թուի Յունիսի Ցին, Սուրբ Էջմիածնի Մայր Խորանին վրայ կերպարանափոխեց իմ ողջ էութիւնը, հոգեւոր կեանքս մշակեց ու ներշնչեց գիտակից կեանք մը ապրելու գիտակցութեամբ:

Այսօրուան պէս կ'ապրիմ այն խոր գգացումները, որոնք մէջս բիւրեղացուցին քահանայութիւնը, ծառայութեամբ ապրելու կեանքը եւ աւելին՝ մէջս գտնելու կեանքիս նպատակը՝ Աստուծոյ սերը մարմնաւորելու ամէն քայլափոխիս եւ նոր կեանքով փորձ մը կատարելու, աղօթք ու օրհնութիւն մատակարարելու մարդոց հոգիներուն մէջ:

Ձեռով մը այս երեկոյ հոգեւոր կեանքս իր հաշուեյարդարը կ'ուզէ կատարել, թէ ինչքանով արժեւորեցի կոչումս, անցնող երեսուն տարիներու քահանայագործութիւնս, ժողովուրդին ծառայելու տեսակետէն, մարդը սիրելու իմաստով եւ իմ առջեւ ծառայած մարտահրաւերներով ինչպիսի՞ պատասխան գտայ: Ճշմարիտ պատասխանը Աստուած ինք տուած է, որուն կ'ուզեմ արձագանգել նոր խոստումով մը, որ Աստուծոյ կամքով կարելիս ի գործ պիտի դնեմ առաւել արժեւորելու ծառայութեանս ճանապարհը՝ աղօթքի կեանքիս մէջ աւելի կեդրոնացում արձանագրելով, ամենօրեայ կարգապահ հոգեւոր սերտողութիւններով:

3 Յուլիս, 2009

ԹԻԻ 59

Յաճախ լսած եմ պատմութիւններ, որոնք խորապէս տպաւորած են ինձ եւ որոշակի հետք մըն են արձանագրած իմ հոգեւոր կեանքին վրայ: Այս մէկը, որ թուղթին կը յանձնեմ, բաւականին ցնցեց ինձ:

Պատմութիւնը կը լսեմ հայ տիկինէ մը, որ երկրորդ հաշմաշխարհային պատերազմի տարիներուն կ'ապրէր Սուրապայա եւ պատերազմին պատճառած բարդութիւններու հետեւանքով իր ընտանիքը եւս ենթարկուած էր որոշակի դաժան փորձութիւններու: Ինչպէս շատերուն հայրերը եւ տղամարդիկ, իր հայրը եւս այդ տարիներուն գերի կը տարուի եւ հինգ երկար տարիներ կապը կը խզուի ընտանիքի եւ գաւակներու միջեւ: Դուստրը, որ գերութեան տարուած տարին միայն տասներկու տարեկան էր, երբ կը հասնի տասնեօթ տարեկանը, կամաւոր ծառայութիւններ յանձն կ'առնէ քաղաքէն ներս: Իրեն բաժին կ'իյնայ պարբերաբար եւ խումբ-խումբ դէպի տուն վերադարձող գերիներու հաշուարկը: Օրերէն մէկը, իր պարտականութիւնը լիովին կատարած ըլլալու հոգեկան իւրովի բաւարարութեամբ կ'ունենայ ցնցող փորձառութիւն մը: Սայլը կը կանգնի եւ վար իջնող գերիներու հաշուարկը կը սկսի կատարել: Հաշուարկը կատարած ժամանակ այժ ձեռքի հպումով թեթեակի կը զարներ իւրաքանչիւրի ուսին՝ տալով անոնցմէ ամեն մէկուն թիւը: Սովորականին պէս կը կատարէ նաեւ թիւ 59 համարը կրող ծերունիին, որ գլխահակ կքած ու տառապանքի ահաւոր ծանրութիւնը իր սրտին մէջ առած քայլերը կ'առաջնորդէ դէպի առաջ: Ու ահա այդ պահուն երիտասարդ աղջնակը անոր քայլերուն առաջընթացին հետ միասին կը զգայ հինգ տարիներ առաջ տունէն բռնի գերի տարուած իր հօր քայլերուն իւրայատուկ ռիթմը եւ պորթկումով մը պապի պապի

ըսելով ընդամառ կ'երթայ: Երկուքին հայեացքները ինչպե՛ս կը յափշտակեն միմեանց՝ կարօտի անհա-
լատալի ու անբացատրելի զգացումներով: Պապին,
որ իր երկու ձեռքերուն մէջ պահած ուներ հագուստ-
ներուն ծրարները, իսկոյն եւ ինքնստիւնքեան վար կը
թողու գանոնք իր ձեռքէն եւ երկուքը կը գրկախառ-
նըւին:

Մինչ տիկինը այս իրական պատմութիւնը կը
պատմէր եւ հագիւ կը զսպէի արցունքներս ու ներ-
քին յուզումս: Ինչ զուգադիպութիւն, հարազատնե-
րու այս անօրինակ հանդիպումը ցնցող էր իր տարր-
դութեամբ: Ինձ համար անհասկնալի է, թէ տուն վե-
րադարձին ինչպե՛ս ուրախացան, ինչպե՛ս տօնեցին
կատարուածը: Ինձ համար հրաշք էր այդ հանդի-
պումը: Եթէ աշխարհը դրուի նժարի մէկ կողմը եւ
միւսին՝ եղելութիւնը, անտարակոյս հանդիպումը
աւելի ծանր պիտի կշռէ, որովհետեւ աւելի հարուստ
փորձառութիւն չէր կրնար ապրիլ 59 թիւը կրողի
աղջնակը:

Տարիներ են անցած, բայց երբ Զաթլին Փոլ ինձ
կը պատմէր իր փորձառութիւնը, անոր աչքերուն մէջ
հաւաքուած արցունքներուն մէջ եւ տեսայ իր ան-
բացատրելի յուզումն ու ուրախութիւնը միախառնուած:

Կ'աղօթեմ, որ աթիւ անհամար զաւակներ օրհնուին
նմանօրինակ հանդիպումով:

22 Յուլիս, 2009

ԵՐԵՍՈՒՆ ՏԱՐԻՆԵՐՈՒ ՈՒՂԵՒՈՐՈՒԹԻՒՆ

Կիրակի, 8 Յունիս: 1980 թուականը կը համարեմ կեանքիս ամենէն նշանակալից հանգրուանը, այն գլխաւոր պատճառին համար, որ հոգեւոր եռանդով առաջնորդուած գլուխս խոնարհեցուցի Իջման Սուրբ Սեղանին առջեւ եւ կատարեցի հաւատարմութեան ուխտս՝ Աստուծոյ ներկայութեան, Մայր Աթոռ Սուրբ Էջմիածնի հանդէպ: Եւ ինչքան շարունակեցի ուղեւորութիւնս Աստուծոյ գծած ճանապարհի ընթացքին մէջ, այնքան զգացի հոգիիս մինչեւ խորքը Աստուծոյ սերը, որ ուզեցի բաշխել ժողովուրդիս ծառայութեան ոգով ու գիտակցութեամբ:

Երեսուն տարիներու ուղեւորութեան տարիները քահանայական իմ կեանքին մէջ հաստատապէս կրնամ ըսել, որ իրօք եղան մարդկային կարողութեանս ներածին չափով ծառայութեամբ լեցուն տարիներ: Բնականօրէն, ինչպէս բոլորս, ես եւս ունեցայ տկարութեան պահեր, բայց սրտիս խորքին յոյսին նետած արմատները միշտ նոր ծիլեր արծակեցին աղօթքի զօրութեամբ ու ներշնչումով ու իմ մէջ զգացի հոգեւոր այն ուժը, որ նորոգեմ ուխտս, ծառայութեան տենչս եւ Աստուծոյ կողմէ ինձ շնորհուած կեանքը դարձնեմ հնարաւորին չափ իմաստաւորւած եւ օգտաշատ:

Կիրակի, 8 Յունիսին, Սբ. Էջմիածնի տօնին, օծակից եղբայրներուս հետ բարձրացանք հայրենի հողի վրայ ամրացած թափօր լեռը՝ Սբ. Էջմիածնի Մայր Խորան, ուր աղօթքներու առաջնորդութեամբ, ու Յոգելոյս Վազգէն Վեհափառի աջին հպումով զգացի հայրերու հաւատքէն ճառագայթող սիրոյ կրակին ջերմացումը հոգիիս խորքին:

Այսօրուան պէս կը յիշեմ այն հարուստ վայրկեանները, որոնք հոգիիս թելերը մէկ առ մէկ փո-

խակերպեցին նորերով, որպեսզի իմ եուօթան մէջ ծնունդ առնէր նոր Մարդը՝ ի Քրիստոս. հոգիս այդ օրը դարձաւ կարծես անցեալի հայրապետներու ու վարդապետներու աղօթքներուն ընդարձակ ակազանը, տարողութիւն մը, որուն սնունդը մինչեւ օրս սնունդ ու նպատակ կու տայ նուաստիս:

Երեսնամեակի սեմին եմ հասած ու հոգիիս խորքէն աղօթք կը վերառաքեմ բոլոր այն հոգիներուն համար, որ իմ մէջ մշակեցին հայ հոգեւորականը: Սա ի՞նչ պարգեւ մըն է, եւ երանի թէ բառերով կարողանայի բացատրել ու արտայայտել հոգեւոր ուրախութեանս տարողութիւնը: Ձեռնադրութեան եւ օծմանս ակարտին, Յոգելոյս Վազգէն Վեհափառը, ի տես չորս ձեռնադրեալներու, իր ուրախութիւնը արտայայտեց սա բառերուն մէջ. *«Էջ Միածին ահեղ գորութեամբ»*: Վեհափառը կը պատգամէր Ս. Էջմիածնի խորհուրդի մասին այն հաստատ համոզումով, որ դարերէ մեզի հասնող աստուածատուր մեր հաւատքի ու լոյսի կեդրոնը պիտի մնար միշտ անսասան, քանզի Անոր կանթեղին իւղը կը նորոգուէր ու կը լեցուէր նոր քահանաներով, որոնք կը պատասխանէին Աստուծոյ կանչին. *«Միմոն Յովնանու կը սիրէ՞ս զիս»*, եւ մինչ այսօր ձայնակից առաքեալին կը պատասխանեմ. *«Այո՛, Տէր, եւ դու զիտես որ սիրեմ զքեզ»*:

24 Մայիս, 2010

ԱՍՏՈՒԾՈՅ ՄԻՐՈՅՆ ԱՆՕԹՆԵՐՆ ԵՆՔ

Կիրակի, 19 Սեպտեմբերի առաւօտեան կը վերադառնամ Առաջնորդարան Արիզոնայի Ս. Աբգար Յայց. Եկեղեցւոյ համայնքի տուած հովուական կարծայցելութենէ մը յետոյ: Ճանապարհին թուղթին կ'ուզեմ արձանագրել զգացումներս, որոնք իմ ներաշխարհին ուրախութիւնը կը դրսեւորեն եւ անելին՝ կարծէք հոգեւոր հարստութիւնը խորհրդանշող ժառանգին սեփականատէրն ըլլալու զգացողութիւնը պարզեցնէ ինձ: Ինչպէս իմ նախորդ այցելութիւններուն, այս անգամ եւս ականատեսը կը դառնամ վաւերական համայնքի մը վարկը ապահոված համայնքի մը զաւակաց օրինակելի ծառայութիւնը համատեղ աշխատանքով: Այցելութեան առիթ տուող պատճառը Ս. Աբգար Եկեղեցւոյ օժման առաջին տարեդարձն էր: Հանդիսութեան անարտին իմ խօսքը կը զարգացնէմ Մայր Թերեզայի հետեւեալ խորհրդածութիւններուն վրայ. “Carriers of God’s love” եւ “Give your hands to serve and your heart to love”:

Արդարեւ, այս երկու խորհրդածութիւններով առաջնորդուող անհատն ու հաւաքականութիւնը միայն բարութիւն կրնայ բաշխել եւ բարգաւաճում կը բերէ իրեն վստահուած ծառայութեան մէջ: Եւ ինչքան կը նայիմ աշխարհի կեանքին, այնքան եւս իմ մէջ կը խորանայ այն համոզումը, որ Աստուծոյ սիրովը շահախուած կեանքը սրբութիւն կը հաղորդէ, խաղաղութիւն կը ներշնչէ եւ ուրախութեան աղբիւրի մը կը վերածէ իր կեանքը:

Կիրակի առաւօտեան, ինքնաթիռով վերադարձի ճամբուս, այս զգացումները աղօթքն են իմ հոգիին, որոնք ինձ կը պարզեցնէ կեանքը Աստուծոյ եւ մարդկութեան ընծայաբերելու ոգիին գիտակցութիւնն ու գորութիւնը:

Քեզի կը բանամ իմ հոգիին դռները Տեր իմ Աստուած, այն հաստատ քաջութեամբ, որուն զգացողութիւնը ինձ է հաղորդած Շնորհալի Յայրապետին աղօթքի բառերը. «*Քեզ յանձն առնում զանձն իմ*»: Քեզի կը կարդամ իմ հոգիին թռիչքները Տեր իմ Աստուած, այն անկեղծ ապրումներով, որոնք կը դրսեւորեն կեանքս ծառայութեամբ լեցնելու գիտակցութիւնը: Ու փառք կու տամ Քեզի, Տեր իմ Աստուած, որ ինձ հասնող աստուածային սիրոյ պատգամին ենթահողը ժողովուրդս է, որուն մէջ լոյսի նոր ճառագայթ մըն է դարձած Աստուածգիտութիւնը:

19 Սեպտեմբեր, 2010

7 ՀՈԿՏԵՄԲԵՐ

Յատկանշական օր մըն է այս ինձ համար: Եպիսկոպոսական ձեռնադրութեանս թուականն է եւ Եպիսկոպոս ձեռնադրութեանս 20-րդ տարեդարձը: Ինչքա՛ն արագ անցան տարիները եւ երբ յետադարձ ակնարկ մը կը նետեմ անցեալ տարիներուն վրայ ապա լիապէս կ'անդրադառնամ, որ կեանքս առաւել արդիւնաւորելու համար մնացեալ ժամանակն ու օրերը լուրջ մարտահրաւեր մը կը կարդան ինձ: Նպատակս այն չէ, որ թուղթին յանձնեմ մինչեւ օրս իրագործուած ծրագրերը, որովհետեւ այն բոլորը որ կարելի դարձաւ կեանքիս մէջ Աստուծոյ առաջնորդութեան եւ գործակից հոգեւորականներու ու աշխարհիկ սպասաւորաց կը պարտիմ: Եւ աւելին՝ որեւէ վարձատրութեան հիւանդագին տենդ ալ չունիմ, քանզի գիտեմ, որ ճշմարիտը՝ Աստուծոյ կողմէ տրուելիքն է, իսկ մնացեալը՝ ժամանցելին է, որ ընդունելի է այն պայմանաւ, որ այդ մեզ առաջնորդ դէպի խոնարի կեանք:

7 Հոկտեմբեր, Եպիսկոպոսական ձեռնադրութեանս 20-րդ տարեդարձի առիթով կ'ուզեմ որդեգրել կեանքի նոր եղանակ, այն իմաստով, որ հոգեւոր գործունեութեանս ասպարեզի մնացեալ շրջանը կ'ուզեմ նուիրել Եկեղեցւոյ բարեկարգչական հարցերուն՝ հիմք ունենալով Գուշակեան Պատրիարքի, Կիւլէսերեան Կաթողիկոսի, Օրմանեան Պատրիարքի եւ Խորէն Մուրադբեկեան կաթողիկոսի յօդուածները, որոնք եթէ օրին որդեգրուէին Եկեղեցւոյ կողմէ, արդէն այսօր մեր Ս. Եկեղեցին կ'ըլլար հզօր: Յաւ ի սիրտ օրերը անթիւ արգելքներ դրին մեր ազգի եւ Եկեղեցւոյ առջեւ, որով եւ անկարելի դարձաւ լուսամիտ եկեղեցականներու ծրագրերը կեանքի կոչել:

Երբ այս տողերը թուղթին կը յանձնեմ արձակուրդէն վերադարձիս ճանապարհին եմ դէպի Լոս

Անշեղես: Ամպերուն մեջէն սուրացող օդանաւին մէջ սիրտս կը բանամ եւ կ'աղօթեմ առ ամենաբարին Աստուած իր ընծեռած բոլոր բարիքներու ու օրհնութեանց համար: Ու ինչքա՛ն գողտրիկ պատուհանէն դուրս կը նետեմ հայեացքս, այնքա՛ն հիացմունքով ու երկիւղով լեցուն սիրտս խորապէս կ'ըմբռնէ Աստուծոյ զօրութեան անսահմանելութիւնը: Եւ եթէ մարդիկ անկեղծ հաւատով ըմբռնէին այս ճշմարտութիւնը, ապա ինչքա՛ն խոնարհ ու խաղաղ պիտի ըլլային հոգիով:

7 Յոկտեմբեր, 2010

GOD IS MY BEST FRIEND ՀՈԳԻՍ ԾԱՐԱԻ Է ՔՈՒ ՆԵՐԿԱՅՈՒԹԵԱՆ

Անբացատրելի, բայց իրական ներքին հարուստ զգացողութիւն մը կը պարուրէ հոգիս: Եթէ պարզ բառերով ցանկութիւն ունենայի արտայայտելու ապրումներս, ապա այդ կարելի է բացատրել հետեւեալ կերպ, որ հոգիս ծարաւ է Քու ներկայութեան: Աստուծոյ շունչը դեռ իմ մանուկ հասակէն առաջնորդած է հոգեւոր կեանքս եւ նոյնին առաջնորդութեան կառչած կ'ուզեմ մնալ:

Աստուած իմ, կեանքն ինձ պարգեւած է մեծագոյն եւ անկողոպտելի գանձը. այդ Քու ներկայութիւնն է, Քեզի հետ՝ խոնարհիս կեանքն է: Եւ այս պահուն կը յիշեմ մանուկի մը պարզ, բայց այնքան խորունկ եւ խոհուն խօսքը, որուն մէջ զօրութիւն կը գտնեմ ես: Դպրոցներուն տուած իմ այցերէն մէկու ընթացքին, երբ հարցազրոյցներով կ'ուզէի զարգացնել մանուկներուն հոգիներուն մէջ կապը Աստուծոյ հետ, մեկը բոլորին մէջէն քաջ ու համարձակ ոտքի բարձրանալով արտասանեց հետեւեալ բառերը. **“God is my best friend”**: Եւ իրօք այդ զգացողութեան կարօտ է հոգիս: Այդպէս կը զգամ, բայց կ'ուզեմ աւելիով զգալ Աստուծոյ հզօր ներկայութիւնը: Ամենակարողն Աստուած լեցուցած է մեր ամբողջ էութիւնը, բայց թէ որքանո՞վ իւրաքանչիւրս կ'ապրինք այդ: Ահա այդ մակարդակին կը ձգտի հոգիս: Մանուկի մը անկեղծութեամբ կ'արտասանեմ նոյն բառերը: Եւ ինչքան կը նայիմ աշխարհի մարդկանց, այնքան աւելի ամուր է կապս Քեզի հետ Տէր Աստուած, քանզի Քու մէջդ է կատարելութիւնը, բարութիւնը եւ յաւիտենականութիւնը:

10 Դեկտեմբեր, 2011

ԵԿԵՂԵՑԻՆԵՐԸ՝ ԵՐԿԻՆՔՆ ՈՒ ԵՐԿԻՐԸ ԻՐԱՐ ԿԱՄՐԶՈՂ ԱՍՏՈՒԾՈՅ ՏՈՒՆԵՐՆ ԵՆ

Դէպի Սիաթըլ ճանապարհորդութեանս ընթացքին ներքին զգացում մը ինձ պարգեւեց նոր երազանքներու ու յոյսերու տեսիլքը, որոնց արմատը անտարակոյս Աստուած ինք է: Հագարումէկ պատճառ ունի մարդը մտածելու Աստուծոյ մեծութեան եւ մեզի շնորհած հրաշալիքներու մասին: Բոլորիս մէջ երկինքն ու երկիրը մեզի կը պատմեն Աստուծոյ փառքի մասին, ինչպէս եւ կը հաստատէ Դաւիթ մարգարէն: Այս երկուսին ամբողջութիւնը Աստուծոյ ներկայութեամբ է պայմանաւորուած: Իսկ մեզի համար, որպէս մարդ, որ ստեղծուած ենք Աստուծոյ պատկերին համաձայն, Աստուծոյ ներկայութիւնը ներշնչող աղբիւրն է անհրաժեշտ: Այդ տեղը, ներշնչում հաղորդող այդ աղբիւրը Աստուծոյ տունն է, Եկեղեցին, ուր աւելի շէշտակիօրէն կը զգանք Աստուծոյ ներկայութիւնը, կը խոնարհինք Անոր մեծութեան առջեւ, աղօթքով կը բարձրանանք դէպի Արարիչը եւ մէկ խօսքով Եկեղեցւոյ նուիրական կառոյցին մէջ կը զգանք մեր հոգիներուն կերպարանափոխութիւնը:

Երանի եկեղեցի կառուցողներուն: Երանի՛ անոնց, ովքեր Աստուծոյ տան մէջ կ'ապրին, որովհետեւ այդպիսիներ Աստուծոյ երեսը պիտի տեսնեն:

Սա պահուն, իմ խօսքն ուղղելով Սիաթըլի հայ համայնքին, կ'ուզեմ բոլորին հաղորդ դարձնել զգացումներուս, եւ յայտարարել, որ օրհնուած են եկեղեցաշինութեան մէջ ներգրաւուած ըլլալով:

«Օրհնուած էք դուք, սիրելի բարեպաշտ եւ հաւատաւոր զաւակներ մեր Սուրբ եկեղեցւոյ: Օրհնուած էք, որովհետեւ ձեր իսկ ձեռքերով կը կառուցէք Աստուծոյ տունը, ձեր հոգեւոր կեանքի ամրոցը, ուր

պիտի ապրիք Աստուծոյ հետ եւ ամէն օր դէմ յանդիման պիտի գտնուիք Աստուծոյ»:

Այս տողերը թուղթին կ'արձանագրեմ դեռ Սիաթըլ չհասած, քանզի իմ հոգու աչքերով կը տեսնեմ իմ հաւատաւոր ժողովուրդը նորակառոյց Եկեղեցւոյ տարածքին, որոնք ակնդէտ կը սպասեն գմբէթի խաչին օծումը եւ նաւակատեաց արարողութիւնը: Աւելին, սակայն որ իմ հոգին կը պարուրէ ուրախութեամբ, այն զգացումն է, որ անոնք կ'ուզեն դառնալ ապրող ու շնչող Եկեղեցին, այն երկիրը, որը նորակառոյց Եկեղեցիով պիտի կամրջուի երկինքի հետ: Եկեղեցին պիտի այդ պահուն եւեթ դառնայ այն աստիճանը, որուն վրայ պիտի բարձրանանք առ Աստուած:

10 Դեկտեմբեր, 2011

ՀՐԱՇՔԻ ՏՈՒՆԸ

Ուրբաթ, 9 Դեկտեմբերին, երեկոյեան, քայլերս կ'ուղղեմ դեպի Լարք երաժշտական հիմնարկ, ուր ունկնդիր կը դառնամ պատանիներու շրթներուն վրայ արտասանած խօսքերուն, երաժշտական համայնքներու կատարողութեան: Բառերս բաւական չպիտի ըլլան արտայայտելու հոգեկան ներքին գոհունակութիւնս: Հանդիսութեան աւարտին բնականօրէն կ'ունենամ գնահատանքի խօսքեր ուղղուած պատանիներուն, ուսուցիչներուն, տնօրինութեան՝ յանձին՝ Վաչէ Պարսումեանին եւ ծնողներուն: Վերջապէս զգացումներս կ'ամփոփեմ երկու բառերու մէջ՝ ի տես ներկայացուած բացառիկ ելոյթներով, լարք երաժշտական հիմնարկը որակելով «Հրաշքի տունը»:

Թող Աստուած անսասան պահէ «Հրաշքի տունը», քանզի Լոս Անճելըսի հայութեան կեանքին մէջ, սա այն հիմնարկն է, ուր կը վերածնին մեր պատանիները նոր տեսիլքներով, որպէս Զրիստոսի Յարունութեան խորհրդանիշը:

11 Դեկտեմբեր, 2011

ԴԷՊԻ ՍՐԲՈՒԹԻՆ՝ ԿԵԱՆՔԻ ՃՀՄԱՐԻՑ ՃԱՆԱՊԱՐՀԸ

Կիրակի, 11 Դեկտեմբերին, Սրբոց Ղեւոնդեանց Մայր Տաճարը նոր օծումով մը պարուրուեցաւ, քանզի աղօթքի այս տան պատերէն ներս աղօթասացները մանուկներն ու պատանիներն էին, որոնք իրենց ներկայութեամբ Սրբութիւն կը հաղորդէին մեզ:

«Չի այդպիսեաց Է Արքայութիւն երկնից» (Մատթ. 19:14): Քրիստոսի այս խօսքը կը բացատրէ ինքնին թէ մանուկները ինչպիսի մաքուր սրտով մեր եութեանը մէջ կ'արթնցնեն ոգին՝ դէպի Սրբութիւն առաջնորդելու մեր կեանքը:

Կեանքի ճշմարիտ ճանապարհորդութիւնը՝ դէպի Սրբութիւն տանող ուղին է, որուն մէկնակետը Աստուած է:

Մանուկներու ու պատանիներու ներկայութիւնը Եկեղեցւոյ մէջ չափահասներու համար հրաւեր է, որպէսզի մանկանանք, այլ խօսքով խոստովանութեամբ լուանք մեր անձերը մեղքերէն եւ նոր միութիւն մը հաստատենք Արարչին հետ:

11 Դեկտեմբեր, 2011

ՍՈՒՐԲ ՅԱՐՈՒԹԻՒՆ ՀԱՅՑ. ԵԿԵՂԵՑԻՆ

Շաբաթ, 14 Յունուարին կատարեցի Ուաշինկթըն համայնքի առաջին Յայ Եկեղեցւոյ օծումը: Եկեղեցու շինութիւնը օրհնեալ առաքելութիւն մըն է, բայց երբ եկեղեցի մը երկինք կը բարձրանայ աշխարհագրական այնպիսի տարածքի մը մէջ, ուր երբեւէ եկեղեցի չենք ունեցած, ապա այս պարագային իւրաքանչիւր հայ մարդու հոգեկան հրճուանքը իր գագաթնակէտին կը հասնի: Աւելի քան երեք հարիւր հաւատացեալներու ներկայութեան տեղի ունեցաւ օծման հոգեպարար արարողութիւնը: Աւետարանիչներուն ձօնուած խաչերու օծումէն յետոյ կատարեցի առաքեալներուն ձօնուած խաչերը մինչեւ որ պահը եկաւ Եկեղեցւոյ անուանակոչութեան: Յատկապէս վերջին մի քանի ամիսներու ընթացքին անընդհատ կը մտածէի թէ ինչպիսի՞ անունով մը պիտի յաւերժանար Ուաշինկթընի համայնքի Յայց. Եկեղեցին: Երկար մտածելէ յետոյ եւ ի մասնաւորի հիմք ունենալով Պաքուէն ժամանած գաղթական հայերու հոգեւոր վերածնունդը որոշեցի եկեղեցին անուանակոչել Սուրբ Յարութիւն: Արդարեւ, այդ պահուն եւեթ ժողովուրդի աչքերուն մէջ ակնյայտ էր յուզումնախառն ուրախութիւնը, որն արտայայտուեց ինքնաբուխ ծափահարութիւններով:

«Իմ փառաւոր ժողովուրդ, դարերով մեր հայրերու (նախնեաց) կեանքը եղած է արտայայտութիւնը քրիստոսի հրաշալի Յարութեան խորհուրդին: Այդ խորհուրդը անգամ մը եւս ճառագայթեց ձեր կեանքին մէջէն, երբ հեռաւոր այս ասիերուն դուք ձեր սեպուհ պարտքը համարեցիք կառուցել Յայց. Եկեղեցի մը եւս, որպէս յուշարձան ձեր նահատակաց եւ որպէս հիմնաքարը ձեր հաւատքի կեանքին»:

Այս էր իմ պատգամը ուղղուած օծման վկայա-
խօս հաւատացելոց: Հոգեւորապէս հարստացած կը
վերադառնամ Առաջնորդարան եւ հազար փառք կու
տամ Աստուծոյ, որ անգամ մը եւս օրհնեց նուա-
սիս կեանքը: Քեզի կը բանամ իմ հոգիին ծալքերը
եւ աղօթքս կ'ընծայեմ.

*«Քեզ յանձն առնում զանձն իմ,
Դու հոգա և պատրաստեա զպէտս հոգւոյ
եւ մարմնոյ իմոյ»:*

16 Յունուար, 2012

ՄԱՆՐԱՊԱՏՈՒՄՆԵՐ ՆՈՒՐՈՒԹՅԱՆ ԱՆՀԱՏՆԵՐՈՒ

Photos VI

ԽՈՐՀՐԴԱՌՐ ԵՐԵԿՈՆ

Կեանքիս ամենէն երջանիկ եւ անմոռանալի երեկոն պիտի շարունակէ մնալ այն պահը, երբ 1977 թուականի Յուլիս ամսուան վերջաւորութեան Սբ. Էջմիածնի մենաւոր ներկայութեան մէջ նշմարեցի ալեհեր՝ բայց իր խրոխտ քայլերով ինձ դէպի իր գմայլեցուցիչ անձը հրաւիրող Վազգէն Վեհափառը:

Գերագոյնի ժողովէն յետոյ, ժողովականներն արդէն մեկնած, Յայոց Յայրապետը լուսնի լոյսով պայծառացած երեկոյին խորհուրդն էր, որուն Եութեանը մէջ կը տեսնէի համակ ժողովուրդը, բայց աւելին՝ Սբ. Էջմիածնի պսակը: Աստուած գիտէ միայն, թէ ինչպիսի մտորումներու մէջ ընկղմած էր այդ պահուն Յայրապետի միտքն ու հոգին: Յանկարծ Վեհարանի դարպասին ներսի կողմէն լսուող ձայնը դիմելով պահակին կը հարցնէր. «Պահակ, ո՞վ է եւ ի՞նչ կ'ուզէ»: Զիչ յետոյ ինքզինքս արդէն կը գտնեմ երկիւղածութեան հրաւիրող Վեհափառի առջեւ: Առաջին անգամն ըլլալով առիթը կ'ունենայի մտերմիկ խօսելու Վեհափառի հետ, որուն հետ իմ կապս այդ օրուրնէ սկսեալ մնաց անքակտելի: Հոգիիս մէջ պարուրող անչափելի ուրախութիւնը այնքան առատ էր, որ մինչեւ այսօր կը նորոգէ Եութիւնս եւ իր ներսիդին կը շարունակէ հաստատել խոնարհութեան ոգին:

Բախտաւոր են բոլոր այն մարդիկ, որոնք իրենց կեանքին մէջ կը հանդիպին մեծութիւններու, որոնք արմատապէս կը փոխեն մեր կեանքը, եւ անոր կուտան նոր ընթացք մը: Դուն, Վեհափառ, կը մնաս առաջինը ինձ համար: Մեծութիւն որուն առջեւ կ'ուզեմ մնալ խոնարհած: Եւ եթէ միայն մարդիկ հասկընային բարի խռովքը հոգիիս, անտարակոյս շատ պիտի ուզէի ինձ հետ ըլլալ այն պահուն, հանդիպելու համար խաղաղ երեկոյին մէջ, աստղերով զարդար-

ւած լուսնի լոյսին տակ՝ հոգիներուն լոյս տուող հրեշտակին:

Յիշատակիդ առջեւ խոնարհած՝ հոգիս իր նոր մկրտութիւնը կ'ապրի այս գիշեր: Ու կ'ուզեմ քալել դէպի քեզ՝ ստանալու համար օրհնութիւնդ հայրական, զգալու համար Սբ. Էջմիածնի խորհուրդին արձագանգը սրտիդ զարկին ընդմեջէն լոկ Աջահամբոյրով մը թանկագին:

18 Մայիս, 2006

ԱՆՈ՛, ԱՆՈ՛, ԱՅՍԵՂ ՎԵՀԱՓԱՆ Է

Յովուական իմ կեանքի առաջին տարիներուն շատ յաճախ հեռախօսազանգեր եմ ստացած հոգելոյս Վազգէն Վեհափառէն, որ մեծապէս ե՛լ գարմանք ե՛լ մեծ գոհունակութիւն կը պարգեւէր ինծի: Գիտէի, որ ինչպէս ես որդիական ջերմ սիրոյ կապ մը կը տածէի իր անձին նկատմամբ, նոյնքան եւ անելի հայրական սիրոյ ու գուրգուրանքի զգացումը կը փոխանցէր ան ինծի: Իր հեռախօսազանգերը միշտ կը խրախուսէին զիս, քանզի մօտէն կը հետաքրքրուէր կատարած հովուական աշխատանքերով եւ ինծի զգացնել կու տար իր գոհունակութիւնը:

Տարիներ անցած են, բայց Վեհափառի քաղցրահնչիւն ձայնը, տակաւին կ'արձագանգէ հոգւոյս մէջ: «Այո՛, այո՛, այստեղ Վեհափառն է»:

Վեհափառ, Աստուծոյ նախախնամութեամբ, աղօթքով եւ յարատեւ աշխատանքով կ'աշխատիմ իմաստաւորել իմ հոգեւոր սպասաւորութիւնը:

25 Մարտ, 2003

ՀԱՅՈՑ ՀԱՅՐԱՊԵՏՆ

Տիսուր Է նորակնունք ապրող իմ հոգին, իմ ողջ երթինը: Առաջին անգամ ըլլալով անկողնին գամ-լած կը գտնեմ երբեմնի աշխոյժ, կենսախիւնդ, ներ-շնչում ճառագայթող, ոգեւորութիւն սերմանող հայ-րենասէր մեր Յայրապետը, որ ակնյայտօրէն կը սպա-ռեր: Ակամայ կը մտաբերեմ 15 Սեպտեմբեր 1976 թուականը, իմ առաջին հանդիպումը Վեհափառի հետ: Իր անծի պատարագումով նոր կեանքեր սլացք են առած այսօր, մինչ ինք կը հալի, ինչպէս մոմ, ու հեզհետէ կը նուազի ճառագայթումը լոյսին:

Խաղաղ Է այսօր առաւօտը Սբ. Էջմիածնի, որ կ'ապրի ու պիտի ծաղկի յաւետ, քանզի կարելի չէ պատնէշել արդիւնքը Յայոց Յայրապետի քառաս-նամեայ յոգնաջան տընութիւններու:

Երկուշաբթի, 25 Յուլիսին, միաբան վարդապետ-ներով կ'այցելենք Կաթողիկոսին: Իր անկողնին մե-ջէն Վեհափառ Յայրապետը, հայրական սիրով ու գուրգուրանքի խօսքերով կը պատգամէ՝ *«Յիշեցէք Երջանկայիշատակ Գեորգ 2. Կաթողիկոսի խրատը,-Սեղք Է Սբ. Էջմիածինը, տէր կանգնեցէք դարաւոր ու սրբազան այս հաստատութեան»:*

Յայոց Յայրապետի պատգամը ուղղուած է ողջ հայ հոգեւորականութեան: Դժուար է պատկերացնել հայ հոգեւորական մը, որն ապրի առանց հաղորդուե-լու Իջման Սբ. Սեղանի լոյսով, որուն ճաշակումով իսկ կը դառնայ նորակնունք՝ հոգին հայու:

Տակաւ առ տակաւ կը սպառի պարթեւահասակ Անձը Յայոց Յայրապետի. կը մնայ, սակայն, ձայնը՝ լսելի բոլոր տեսլապաշտ հոգիներուն:

Յայ հոգիներու մկրտութեան աւազանն է Սբ. Էջմիածինը: Իսկ դուք, Վեհափառ, դարձած քառաս-տուն տարիներու կնքահայրը բոլոր հայ հոգիներու, որոնք եկան մկրտուելու Սբ. Էջմիածնի աւազանին մէջ ու անոր ջուրերուն շարժումով ըմբռնեցին խոր-հուրդը՝ Պրոբատիկէի հրաշքի:

ՎԵՀԱՓԱՌ, ՕՐՀՆԷ ԶԻՍ

1994 Յուլիս եւ Օգոստոս ամիսներու ամբողջ տեսողութեան եւ մնացի Յայաստան: Այս օրերուն ինծի հետ Յայաստան էի բերած նաեւ СУМАի երկրորդ խումբը, որոնց անդամները իրենց առաքելութիւնը կը ծաւալէին Շիրակի Թեմէն ներս, Յառիճայ գիւղին մէջ: Երիտասարդներուն հետ մնալով հանդերձ ամէն օր Երեւան կ'իջնէի այցելելու համար անկողնին գամուած կաղնիին՝ իմ սիրելի Վեհափառին: Այդ օրերուն ինչքան մտերմիկ հանդիպումներ ունեցայ Վեհափառին հետ: Յետգիտէտ հիւժուող Վեհափառը, ով գիտէ, ինչեր կ'ուզեր պատմել, որոնք իր կեանքի բաժինն էին եղած: Ինծի համար անբացատրելի խորհուրդ մը պիտի մնայ թէ ինչպէս կը զսպէր ան իր մէջ տառապանաց ալիքը, որ կը խռովէր իր հոգին ու ողջ եութիւնը: Լիովին կը զգայի, որ անհանգիստ էր. բայց անկէ անդին անցնելու համարձակութիւնը ո՞վ կրնար ունենալ:

Վեհափառը իր պատկառանքը չէր կորսնցուցած: Ազդեցիկ իր ներկայութիւնը պարտադրող էր: Ինծի համար բաւական էր, որ երկարօրէն իր մօտ նստէի ու զրուցէի Վեհափառին հետ: Ինչ յիշատակներ չէին անցներ այդ օրերուն իմ մտքէն: Մասնաւոր կերպով կը յիշեմ իմ առաջին մտերմիկ հանդիպումը Վեհափառին հետ Յուլիս 1977ին: Ճիշտ է, որ արդէն գրեթէ տարի մըն էր որ մայրավանք կը գտնուէի որպէս ուսանող, բայց թէ ուսանողի մը համար հնարաւոր չէր այդքան մօտիկ կապ մը հաստատել Ամենայն Յայոց Վեհափառին հետ: Իմ վրայ խոր տպաւորութիւն թողեց այդ գիշեր այն հանգամանքը, որ Վեհափառը երկար ու մանրամասն լսեց ընտանիքիս մասին:

Վեհափառի հետ ունեցած յուշերէն անմոռանալի պիտի մնան այն պահերը, որոնց ականատես եղայ ու ըմբռնչիսնեցի: Յատուկ կերպով կը յիշեմ Արամ

Խաչատուրեանի վերջին այցելութիւններէն մէկը Մայրավանք: Ուխտաւորը իր ուսերուն շալկած ուլիկ մը դրաւ Վեհափառին ոտքերուն առջեւ, Վեհափառի աջը առաւ ու երկուսով ողջագուրուեցան: Ազգի մեծերուն ջերմ սիրով հանդիպումը ազդեցիկ էր ու սարսուռ տուող:

Վեհափառի հետ անթիւ հանդիպումներու շարքին տպաւորող պիտի մնայ այն օրը, երբ իր հետ միասին հեռուստատեսութեամբ հետեւեցանք Շիրազի յուղարկաւորութեան: Ես այդ օր միայն հասկցայ, որ Վեհափառը անսահման սէր ու յարգանք կը տածէր Շիրազի նկատմամբ:

Ահաւասիկ այս եւ նման բազում յիշատակներ կ'արթննային իմ մէջ իւրաքանչիւր այցի ժամանակ: Շատ յստակ կը յիշեմ եւ մանաւանդ կ'ապրիմ այդ հարուստ պահը, երբ օր մը, չեմ գիտեր ինչու, յանկարծ ներքին ձայն մը մղեց ինծի մօտենալու Վեհափառին, երբ գլուխս անոր կուրծքին դնելով ըսի. «Վեհափառ, օրհնէ՛ զիս», իր երկու ձեռքերը գլխուս դրաւ աղօթեց Վեհափառը: Բառեր չկային...

27 Մարտ, 2003

ՎԵՀԱՓԱՌ... ՅՈՎՆԱՆՆ Է

Քիչ անցած, Օգոստոսի 18ի վաղ առաւօտեան շտապեցիկը Վեհափառի մօտ: Վերջին ժամերն էին հասած: Յոգնած էր Վեհափառը իր պայքարին մէջ: Իր մօտ նստած կը խօսիմ աչքերս ուղիղ իր աչքերուն յառած ու անընդհատ կը կրկնեմ. «Վեհափառ, Յովնանն Է»: Առաջին անգամներուն փորձեց ինչ որ բաներ ըսել ձեռքի շարժումներով, բայց միշտ ձեռքերը պահեցի ձեռքերուս մէջ անոր փոխանցելու համար որդիական սերս ու հաւատարմութիւնս: Կեանքիս մէջ առաջին անգամն էր, որ բաժանումի այդ պահը կ'ապրեի: Ձեռքերուս մէջ պինդ բռնած իր ձեռքերը քիչ մը կը զօրանային, բայց հետզհետէ կը թուլնային:

Ընու հոգին, Վեհափառ Տէր, հոգւոյս մէջ առած կը շարունակեմ սիրել Սբ. Էջմիածինը, որուն խորհուրդին հաղորդակցութեան հրաւիրողը եղար դուն: Սերունդներու հոգիներուն մէջ արթուն պիտի մնայ յիշատակդ որպէս անսման Վեհափառը, որուն անձին մէջ արմատացած էր ճշմարիտ հայրենասիրութիւն, մարդասիրութիւն, բարութիւն եւ դեռ իրմէ այնքան լոյս ամբարած Վեհափառը, որ կը շարունակէ իր տիրական ներկայութեամբ առաջնորդել զիս Էջմիածնի լոյս հաւատքին:

27 Մարտ, 2003

ՄԻՐՈՅ ԵՐԵՔ ՊԱՏԳԱՄՆԵՐԸ

«Սիրեցեք զմիմեանս»:

«Սիրեսցես զընկեր քո իբրեւ զանձն քո»:

«Սէր երբեք ոչ անկանի»:

Այս երեք պատգամները, զիրար լրացնող մէկ ամբողջութիւն մըն են: Եթէ կ'ուզէք նոյնիսկ բաւական պիտի ըլլար անոնց մէջ տեսնել ամբողջ Աւետարանը՝ Քրիստոսի կեանքը, որ յարատեւօրէն կը վերակերպարանաւորուի հաւատացեալին ներաշխարհին մէջ:

Իմ հոգիս մէջ նոր մղում մը կ'առթէ Վեհափառը, երբ Էջմիածին վերադարձիս վաղ առաւօտեան միայնակ կը ծնրադրեմ անոր շիրիմին առջեւ ու այնտեղ կը կարդամ. «Սէր երբեք ոչ անկանի»: Իր կեանքին անդադրում ներշնչում շնորհած ու իրեն համար շատ սիրելի դարձած ավետարանական այս խօսքին կ'ուզէ հաղորդակից դարձնել բոլոր այն այցելուները, որոնք իբրեւ լոյս՝ ծաղիկ կը տեղադրեն իր յոգնած ոսկորներուն վրայ:

«Սէր երբեք ոչ անկանի»: Սերը պէտք է դարձնենք մեր խօսքերուն ու գործերուն շաղախը: Սերը՝ մարմնաւորուած Քրիստոսի կեանքով, ըմբռնուած խորհուրդ մըն է, որուն այնքան կարօտ է մարդկութիւնը այսօր: Հարկ է խօսիլ սիրոյ մասին: Պարտ ենք քարոզել սիրոյ անհրաժեշտութեան մասին կեանքի բոլոր երեսները վերաբժեւորելու համար: Սիրոյ բացակայութիւնը սկիզբն է բոլոր չարիքներուն:

Սերը երբեք չի կորչում: Բայց մարդը՝ ինք կը կորսնցնէ սերը՝ իր կեանքի նպատակը: Երբ սերը կը խօսի մարդուն մէջէն, այդ Աստուծոյ ձայնն է, երբ սերը կը լռէ մեր մէջ, ապա կը խաւարի մեր ետեւները: Նորէն կը լսեմ Վեհափառին հոգեթոփչ աղօթքի ձայնը. «Յիսուսի ավետարանը կոչուած է նաեւ սիրոյ Աւե-

տարան, իսկ քրիստոնեական ուսմունքը՝ սիրոյ վարդապետութիւն»։ ...Ուրեմն քանի որ այդպէս է, հարց տանք, թէ ի՞նչ պէտք է հասկնանք սեր ասելով, մարդասիրութիւն ասելով։ Հաւաքական կեանքում, սեր ասելով պէտք է հասկանանք առաջին հերթին՝ գութ եւ կարեկցութիւն մեր նմանների նկատմամբ։ Երկրորդ՝ սեր, մարդասիրութիւն ասելով պէտք է հասկնանք մեր նմաններին օգնելու մեր մղումը։ Մարդասիրութիւն ասելով պէտք է հասկնանք նաեւ մէկս միւսի նկատմամբ գնահատանքի վերաբերմունք ունենալ։ Եւ, վեջապէս սեր ասելով պէտք է հասկնանք նաեւ ներողամտութիւն»։

14 Նոյեմբեր, 1995

ՀՐԱՇԱԳՈՐԾ ՄԷՐԸ

«Միրով քո ճմլիր սիտն իմ քարտեղէն»:

Շնորհալի Հայրապետի այս երգը հոգիին թռիչքէն է եղած նաեւ հոգելոյս Վազգէն Ա. Կաթողիկոսին Ամենայն Հայոց: Իր բարի զգացումներուն շաղախն էր եղած Շնորհալիի երգը, որուն մարմնացումը ես գտած էի Վեհափառի Էութեան մէջ: Պատահական չէր, որ իմ առաջին հանդիպումը անընդհատ կը վերակերպարանափոխուի իմ աչքերուս առջեւ, ու անվերջ ինծի կը պարգեւէ նորոգութիւն՝ երակներուս մէջ հոսեցնելով հայրենեաց շունչը եւ Սբ. Էջմիածնի ջերմութիւնը:

Կը լսեմ սա պահուն անոր պարզ բառերուն մէջ թաքնուած կեանքի ճշմարտութիւնը սահմանող խորհուրդը. *«Աստուծոյ եւ մարդկանց հանդէպ մեր սիրուց է, որ բխում է գոյութեան իմաստը երկնային կեանքի եւ ուրախութիւնը ապրելու, սերը բարու եւ ճշմարտի, սերը արդարութեան ու խաղաղութեան, սերը շինարար աշխատանքի եւ համերաշխ գործակցութեան, մարդկանց եւ ազգութիւնների միջեւ»:*

Յիրաւի Վեհափառի մտորումներու եւ յոյզերու աշխարհի արգասիքի ծնունդը հանդիսացող այս բառերը կեանք կը ներշնչեն ու զիս կը տանին դէպի ակունքը՝ հաւատքը բացայայտող բազում խօսքերու, որոնց հետ իր անձը հաղորդականութեան մէջ հաստատող քրիստոնեան կ'ըմբռնէ, որ *«Մարդու գոյութիւնը եւ պատմութիւնը պատահական եւ աննպատակ իրողութիւններ չեն: Անհնար է համոզուել, թէ մարդկային կեանքը նիւթական տիեզերքի կոյր փոթորկումների մի ակնթարթի փրփուր է միայն»:*

Քրիստոս՝ աւազանն է մեր հոգիի փրկութեան: Մեր հայրերու աղօթանուէր խրատները կամուրջներ են նետուած դէպի յարութեան բարձունքները՝ *«դէպի կատարները յարութեան հրաշքի»:* Սա է՝ կո-

չումը քրիստոնեային՝ հետեւող ըլլալ Զրիստոսի ու աւելին՝ անոր կեանքէն այնտեղ դրուած Աստուծոյ շնորհները ապրեցնել ու անոնցմով իսկ վերաբժեւորել մեզի բաժին տրուած կեանքը՝ վասն փառացն Աստուծոյ:

«Նայեցէ՛ք աշխարհին, մեր ժամանակների կեանքի պատկերին, միջպետական յարաբերութիւններին, միջազգային անցուդարձերին ու պիտի տեսնէք, թէ մարդկութիւնը այսօր էլ տագնապում եւ տառապում է վատառողջ, հիւանդագին մղումներից, շահագործումներից, բռնութիւններից, ազգամիջեան ատելավառ թշնամութիւններից, եղբայրասպան արարքներից, արյունալի պատերազմներից»: (Վազգէն Ա.)

Զրիստոսի Աւետարանի խաղաղարար շունչը կը խօսի Վեհափառի սիրտէն ու հոգիէն: Մարդկութիւնը սիրող խոնարհութիւնը կ'անձնաւորուի վերոյիշեալ բառերուն մէջէն: Ինչքան ուրախ է հոգիս, քանզի անոր անձը կ'ապրի իմ մէջ ու կը նորոգէ իմ հոգեւոր կեանքը նորօրինակ տեսիլքով, որուն ծարաւի եմ: Ահա թէ ինչու երկխօսութիւն մը կը վերապրի իմ եւ Զու միջեւ, սիրելի Վեհափառ: Գերեզմանդ անշունչ՝ շունչդ իմ մէջ:

14 Նոյեմբեր, 1995

ԱՆՆՄԱՆ ՎԵՀԱՓԱՌ

Ժամանակի թափալումին հետ իմ մեջ օրեցօր կ'առաւելի նաեւ սերը ու կարօտը աննման Վեհափառ՝ Վազգէն Ա. Ամենայն Յայոց Կաթողիկոսի անձին հանդէպ: Թուականները կեանքիս մէջ դարձան նշանակալից, քանզի մօտիկէն հետեւեցայ անոր գործունեութեան, ըմբռնչիւնեցի ամեն խօսք ու վերաբերմունք, բայց ամենէն աւելի վայելեցի աննման մեծութեան մը ներկայութիւնը:

Վեհափառը այն մեծութիւնը պիտի շարունակէ մնալ պատմութեան մէջ, որուն մասին դեռ բազում վկայութիւններ ըստ արժանւոյն պիտի գնահատեն իր գործը՝ պատմական այնպիսի ժամանակահատուածի մը մէջ դրսեւորուած, որը կը պահանջէր իմաստութիւն, զգայուն քաղաքականութիւն, ճշմարիտ քրիստոնէավայել կեանքի ընթացք: Այսօր կը վերընթերցեմ իւր քարոզներն ու պատգամները, բոլորին մէջ կը գտնեմ պատասխանները ժամանակի հրամայականին: Միշտ չափաւորուած իր արտայայտութեանց մէջ, յստակ վերլուծումներով համեմուած իր խօսքերը, եւ մանաւանդ քաղաքական իրադարձութեանց նկատմամբ գրեթէ անսխալ դատումներով հարուստ անձ մըն էր Վազգէն Վեհափառը:

Վերոյիշեալ պարզ ու անկեղծ զգացումները կ'ունենամ այս օրերուն, քանզի իմ կեանքի մէջ կը զգամ բացակայութիւնը հայրական կերպարի մը կամ խոստովանահօր մը, որուն առաջնորդութեամբ պէտք է որդեգրեմ նոր ուղի մը՝ առաւել արժեւորելու համար Աստուծմէ տրուած կեանքի պարգէւը:

28 Օգոստոս, 2002

ՎԵՀԱՓԱՌ

Այս օրերուն կը կարդամ իմ սիրած հեղինակներէն Յենրի Նուրնի “Can You Drink the Cup” հեղինակած գիրքը, որտեղ արձանագրուած ամէն մէկ խօսք նոր զօրութիւն մը կը ներարկէ հոգեւոր կեանքիս մէջ: Գրքի առաջին էջերուն մէջ հեղինակը կը մասնաւորէ իր կեանքին մէջ հաստատուած նոր հանգըրուանը հոգեւորականի հանգամանքով, որը եւս մտածել կու տայ ինձի, թէ յիրաւի, 1980 թուականէն սկսեալ, երբ ծնրադիր Սբ. Էջմիածնի Մայր Խորանին վրայ քայլերս դէպի Աստուած առաջնորդեցի եւ այդ պահուն իսկ զգացի նոր կեանքին ծնունդը իմ ողջ էութեանը մէջ: Եւ այսօր, գրեթէ քսանեւիհինգ տարիներ ետք տակաւին նոյն ապրումներով հարուստ է հոգիս, եւ չեմ կրնար պատկերացնել կեանքս առանց քահանայագործութեան: Կ’ուզեմ այս պահուն թուղթին յանձնել զգացումներս ու ապրումներս, որոնց մէջէն ակնյայտ կը դառնայ իմ սիրոյ ու երախտագիտութեան անչափելիութիւնը բոլոր անոնց նկատմամբ, որոնք իմ մէջ թթխմորեցին հոգեւորականի կոչումը, ծառայութեան գիտակցութիւնը՝ քրիստոնէական կեանքով ապրելու ոգին: Բոլորին մէջէն կը ճառագայթէ դեմք մը, որ շարունակ ներկայութիւն է իմ կեանքի մէջ, եւ որուն յիշատակի առջեւ խոնարհած՝ կ’ուզեմ նորոգուած հաւատքով իմաստաւորել աստուածապարգել իմ կեանքը: Ծառագայթող դեմքը Վազգէն Վեհափառն է: Հոգեւորս Վեհափառ Հայրապետը իմ կեանքի մէջ ներդրած է անընկճելի այն եռանդը, որ մշտապէս կը խանդավառէ իմ հոգեւոր կեանքը՝ նոր արշալոյսներու տեսիլքով, բայց ամենէն աւելին՝ Եկեղեցին ու ժողովուրդը սիրելու անպայմանական սիրով:

Տասնամեակ է անցած այն օրերէն, երբ երբեմնի կաղնին, իր յոգնաբեկ էութեամբ կը պայքարէր մահ-

լան դեմ միայն անոր համար, որ կ'ուզեր ըմբռնել տասնեակ տարիներու երազը՝ վերանկախացել Հայաստանը՝ Լուսաւորչի կանթեղին լոյսին ընդմէջէն:

Վեհափառ Հայրապետ, մարդիկ կան, որոնք պատմութեան մէջ յաւերժութիւն խորհրդանշող իրական ներկայութիւն ունին իրենց կեանքով ու գործով: 1976 թուականէն սկսեալ, օրհնեալ այն թուականը, երբ ուռք դրի Մայր Հայրենիք ու Սբ. Էջմիածին իմ կեանքը այլակերպուեցաւ: 1976 թուականի Սեպտեմբեր 15-ին էր, երբ առաջին անգամ ըլլալով մուտք գործեցի Սբ. Էջմիածնի դարպասներէն ներս եւ մինչեւ Ձերդ Սրբութեան հետ հանդիպումը դեռ չէի զգար իմ հոգեւոր Էութեան մէջ ոգեւորութիւն ամթող անբացատրելին: Առաջին աշխամբոյրով իմ մէջ ապրեցայ հոգեզարթում: Նոր կեանքը կը ներարկուէր իմ Էութեան մէջ: Սբ. Էջմիածնի խորհուրդին դեռ անհաղորդ՝ իմ հոգին ամենագեղեցիկ ու յագեցնող ճաշակը կ'ունենար: Չգացում մը, որուն համար փառք տուի եւ նոյն զգացումին անընդհատ կրկնապատկումն է, որ կ'ապրիմ այսօր:

Այս գեղուն զգացումները կ'ունենամ, քանզի Վագգէն Վեհափառով իմ մէջ դրուեց նոր Մարդը: Անոր ներշնչող ներկայութիւնը իմ միտքն ու հոգին առաւել եւս մշակեց քրիստոնէական սիրով, հաւատքի գիտակցութեամբ, Հայրենիքին նուիրուելու տեսիլքով ու Սբ. Էջմիածինը դարձնելու իմ նոր կեանքի ճանապարհը: Այնուհետեւ, տարիներու թաւալումին հետ, իմ մէջ արմատաւորուեցաւ նաեւ յարգանքը Վեհափառ Հայրապետին հանդէպ: Վեհափառին ներկայութիւնը վայելեցի այնքան, որ այսօր տակաւին կը զգամ իր հոգեւոր ներկայութիւնը, կը լսեմ իր պատգամները ու կ'ապրիմ լուռ հաղորդակցութեան հրաւիրող անձը: Վեհափառ, որուն անձին մէջէն ճանապարհեց Սբ. Էջմիածինը եւ դարձաւ լոյսը իմ եւ բոլորի կեանքին անխտիր:

Վեհափառ Հայրապետ, ճշմարտապէս կեանքը կը շարունակէ երկխօսութեան մէջ մնալ քեզի հետ:

Կեանքի նոր մարտահրավերներու ճանապարհին գիտեմ, որ կը շարունակես յորդորել զիս ու անելին՝ զօրացնել մերթ ընդ մերթ տկարացող իմ հոգին՝ քու հոգիիդ մէջ տեղաւորած Սբ. Էջմիածնի անչափելիութեամբ:

Քեզի, Վեհափա՛ռ Զայրապետ, սրտի ամբողջ զօրութեամբ, քեզի կ'ուզեմ ընծայել հոգեւոր ծառայութեանս ամբողջութիւնը՝ որպէս դրսեւորում երախտագետ իմ սրտի զգացումներու:

Սբ. Էջմիածնի յաւրեժական ղօղանջներուն տակ արթուն է հոգիդ ամէն ժամ, ու քեզմէ հասնող արթնութեան հրաւերը դեռ կ'արձագանգէ նաեւ հոգւոյս մէջ...

2 Յուլիս, 2004

ԵՐԿԱՐ ՀԱՆԴԻՊՈՒՄԷ ՄԸ ՅԵՏՈՅ

Մայրավանք կատարած իմ այցելություններու հոգիս միշտ ծնրադրած է հոգելոյս Վազգէն Վեհափառի շիրիմին ամջել: Այս անգամ եւս երկար հանդիպումէ մը յետոյ, Մայր Տաճար առաջնորդելով քայլերս, պահ մը կանգ առի հոգելոյս Վեհափառի շիրիմին ամջել եւ աղօթքս կատարեցի: Եւ ինչպէս անցեալ հանդիպումներուս, այս անգամ եւս աղօթքս դարձաւ երկխօսութեան դուռը Վեհափառին հետ: Դժուար թէ մարդիկ ըմբռնեն իմ խոնարհումին տարողութիւնը Վազգէն Վեհափառի անձին նկատմամբ: Ու երեւի միայն այն մարդիկ, որոնք մօտիկէն են ճանչցած Վեհափառը, իրապէս հասկնան ապրումներու անկեղծութիւնն ու կարօտիս անսահմանութիւնը:

Կեանքի մէջ կը հանդիպինք հսկաներու, որոնք անջնջելի դրոշմ մը կը դնեն մեր հոգեւոր ներաշխարհին վրայ: Այդպիսին եղաւ Վազգէն Վեհափառը: 8 Յունիս 1980 թուականին Վեհափառի ձեռամբ ստացայ ձեռնադրութիւն եւ օծում, որը եւ կեանքիս ուղղութիւն տուաւ սիրելու գլխատուած եւ նուիրուելու իմ եկեղեցիին անմնացորդ ծառայութեամբ: Այս զգացումը արթնացնող հանդիպում մըն էր նաեւ, որ տեղի ունեցաւ Յուլիս 22ի վաղ առաւօտեան Վեհափառի շիրիմին կատարած աղօթքի պահուն: Յանկարծ ես ինքս հարց կու տամ զարմանքով, թէ ինչպիսի ազդեցութիւն է թողած Վեհափառը իմ կեանքի վրայ, որ անխօս գերեզմանէն դեռ կը լսեմ ձայնը Վեհափառի տիրական ու առաջնորդող: Իրապէս օրհնուած կը զգամ, որ երկար հանդիպումէ մը յետոյ, սիրելի Վեհափառ, մեր գրոյցը կը շարունակենք, այնպէս մը, որ կարծէք դեռ երեկ միասին ըլլալինք եւ սպիտակներու մէջ բարձրացած էութիւնդ խունկերու բուրմունքով մը կ'օծեր ինձ:

24 Յուլիս, 2009

20Ն՝ ԳԱՐԵԳԻՆ Ա. ԱՄԵՆԱՅՆ ՀԱՅՈՑ ԿԱԹՈՂԻԿՈՍԻՆ

Երեքշաբթի, վաղ առաւօտեան ժամը 3:00ն անց է: «Վեհափառը իր ժողովուրդի հետ» տեսաերիզը կ'առաջնորդէ զիս դէպի Սբ. Էջմիածին ու ամբողջ հոգիով կ'ըմբռնիսնեմ Հայոց Հայրապետի եւ իր ժողովուրդի աննախընթաց հանդիպումը: Ապրող պատկերներուն մէջ կը տեսնեմ նոր Ծնունդը Սբ. Էջմիածնի: Սբ. Էջմիածինը այս անգամ ծնունդ կ'առնէ ամեն մէկ հայի սրտին մէջ ու այնպէս կը զգամ, թէ Հայոց Հայրապետը իր ժողովուրդի զաւակներուն սրտին մէջ կը ներարկէ մեր հայրերու հաւատքի լոյսը այնքան տարածուն կերպով, որ յիրաւի հրաշքի համազօր այլակերպութիւնը կը դրսեւորուի ամենուրեք եկեղեցին կազմող հաւատացեալներու կեանքին ընդմէջէն:

Փառք Ամենակալին, որ Սբ. Էջմիածինը նոր թռիչք կ'առնէ Գարեգին Ա. Ամենայն Հայոց Կաթողիկոսի գահակալութեամբ: 21-րդ դարու սեմին, երբ Հայաստանեայց Առաքելական Եկեղեցին պիտի տօնախմբէ 1700ամեակը, քրիստոնէութիւնը որպէս պետական կրօն հռչակուելու առիթով, այնքան բախտաւոր կը զգամ, որպէս խոնարհ սպասաւոր Հայաստանեայց Առաքելական Եկեղեցւոյ ու Միաբան Սբ. Էջմիածնի, երբ կը տեսնեմ թէ հայ հոգեւորականութիւնը, տեսիլքի առաջնորդող Հայրապետի մը անձին շուրջ կը համախմբուի: Հայրապետ մը, որ իր զաւակներու սրտին մէջ կ'արժեցնէ հաւատքի գիտակցութիւնը, առաւել ուժականութեամբ ու կը պատգամէ. *«Սբ. Էջմիածինը առաքելութիւն է»:*

Սիրելի Վեհափառ, Դուք մեզ կը կանչէք խոնարհուելու Սբ. Էջմիածնի առաքելութեան առջեւ: Ես այն-

պես կը զգամ, որ Ձերդ Սրբութեան անձին մէջ այս գիտակցութիւնը յարածուն ապրում է դարձած եւ անով իսկ ներշնչած էք սերունդներ անհամար: Կի-լիկիոյ Կաթողիկոսութիւնը Ձեր հոգիին մէջ իջեցուցած է Լուսաւորչի տեսիլքը այնպիսի տարողութեամբ, որ Դուք՝ այսօր ալ, նոյն տարողութեամբ ու ջերմութեամբ զայն կը բաշխէք աշխարհացրիւ մեր ազգի զաւակներուն՝ որպէս հոգեւոր սնունդ ու դէպի յաւիտենականութիւն տանող թռիչք:

Մայր Աթոռ Սբ. Էջմիածինը կ'ապրի այսօր, քանզի դուք ձեր անձը կ'ընծայաբերէք որպէս իւր անոր կանթեղին մէջ: Սբ. Էջմիածինը Յայոց հոգիները լուսաւորող Միւռնի աւագանն է: Թող Աստուած առաւել եռանդ պարգեւէ Ձերդ Սրբութեան, որպէսզի համակ ծառայութիւն դարձած ձեր անձը դառնայ միութեան օղակը ոսկի՝ Յայ եկեղեցւոյ բոլոր զաւակներուն, անխտիր: Սբ. Էջմիածնէն դէպի Շիրակ, Արցախ, Գուգարաց աշխարհ, դէպի քաղաքամայր Երեւան ու աշխարհացրիւ ձեր զաւակներուն բաշխած ձեր օրհնաբեր հովուապետական այցելութիւնները դուք վերածեցիք հոգեւոր ուժականութեան մը, որ ոչ մէկ հայորդի կրնայ այլեւս անտարբեր մնալ ձեր պատգամներուն: Ձեր խօսքերուն մէջէն ոչ միայն մեր նախնիք կը խօսին: Ձեր խօսքը այսօրուան Յայրենիքի ձայնն է: Ձեր խօսքը՝ հայոց նորանկախացեալ Յայրենիքի փառաբանութիւնն է ու մեր ազատատենչ ժողովուրդի անկոտրում կամքի արտայայտութիւնը: Ձեր խօսքին մէջ կը ծնի նոր Բեթղեհէմը՝ Սբ. Էջմիածինը, որտեղ ուխտի եկող հայ քրիստոնեան կը հանդիպի իր սուրբերուն, ու կը խոնարհի համբուրելու Իջման Սբ. Սեղանի Խաչը, հոգեւոր այն մագնիսը, որուն մէջ մէկ կը դառնան Յայոց հոգիները: Ամէն անգամ, որ դուք կը խոնարհիք Իջման Սբ. Սեղանին առջեւ, այնտեղէն կ'առնէք ձեր ազգի զաւակներուն աղօթքի ոյժը՝ Աստուծոյ Սէրը, զայն վերընծայելու համար նոյն ազգի զաւակներուն:

Վեհափառ Տեր, հոգիս այս պահուս նոր մկրտութիւն մը կ'ունենայ: Առաւօտեան այս խաղաղ լռութեան մէջ կ'աղօթեմ հոգիս՝ Սբ. Էջմիածնի կանթեղին առջեւ: Այնտեղ կը հանդիպիմ Ձերոյ Սրբութեան: Կ'ուզեմ աղօթել Ձերոյ Սրբութեան հետ ու գօրանալիմ կոչման հետ՝ հաւատարիմ մնալու համար Սբ. Էջմիածնին, այն ժայռին, որուն վրայ հաստատ է մնացած 1700ամեայ մեր աղօթքի տունը՝ Հայաստանեայց Առաքելական մեր Մայր Սուրբ Եկեղեցին, որուն քուրայէն ամէն ջերմութիւնը առած հոգիները Հայոց՝ Քրիստոսի յարութեան շունչը մարմնաւորած են, ապրելու տենչով:

12 Մարտ, 1996

ՆՈՐ ԱՐՀԱՆՈՅՄ ՄԸ... ՃԱՌԱԳԱՅԹՈՂ ԴԷՄՔ ՄԸ

Նախախնամողն Աստուած Ինքը կը տնօրինե մեր կեանքին ընթացքը: Մենք կը մնանք հաշուետու մեր կատարածներուն համար եւ ի մասնաւորի այն տնտեսութեան համար, որ կեանքն է, որպէս մեծագոյն շնորհը Աստուծմէ մեզի տրուած:

Եկեղեցւոյ նաւարկութեան ոչ խաղաղ ընթացքը վերջապէս իր աւարտին հասաւ: Նոր արշալոյսը բացուեցաւ եկեղեցւոյ մէջ հոգելոյս Գարեգին Առաջինի ընտրութեամբ: Ճառագայթող այս դէմքը համեմատաբար կարճ ժամանակամիջոցի մը մէջ նոր շունչ ու ոգի տարածեց իր շուրջը՝ ըլլայ մայրավանքէն ներս եւ, առհասարակ, ամենուրեք: Իր խօսքին մէջ նորովի շեշտ կար: Խօսք չէր միայն, այլեւ՝ կեանք տուող պատգամ: Տնցող ու արթնցնող իր պատգամներով սերունդներ խմորեց Վեհափառը Հայաստանեայց Եկեղեցւոյ մէջ, որոնք այսօր բարի ծառայութիւն կը մատակարարեն Եկեղեցւոյ անդաստանին մէջ:

«Ժամանակի հրամայականին ու ոգիին պէտք էր անսալ», միշտ այս մնաց Վեհափառի պատգամը: Ժամանակի հրամայականն ու ոգին Հայրենիքն ու Սբ. Էջմիածինն էին, այն գերագոյն սրբութիւնները, որոնց առջեւ ան խոնարհած մնաց: Իր սիրոյ չափը Հայրենիքի ու Սբ. Էջմիածնի հանդէպ անկշռելի պիտի մնար:

27 Մարտ, 2003

ՎԵՀԱՓՈՒՒ ՊԱՏՈՒՀԱՆԻՆ ՏԱԿ

Երեկոյ մը, միաբաններուն հետ ընթրիքէն յետոյ կը վերադառնայինք Սբ. Էջմիածնի մայրավանք: Ուրախ տրամադրութիւն մը կը կապեր բոլորս միմեանց: Ու այդ պահուն կը զգամ որ պարտականութիւն մը եւս ունէի սրտակցութեան նոր կապ մը ստեղծելու նորընտիր Վեհափառի եւ երիտասարդ միաբաններուն միջեւ: Բոլորին քայլերը կ'առաջնորդեմ դէպի Վեհարան: Ժամս ալ կէս գիշեր է: Վեհափառի ննջասենեակի լոյսը տակաւին կը վառէր: Ըստ սովորութեան, գրքերու աշխարհին մէջ էր ան: Կը մօտենանք պատուհանին, եւ կը փորձեմ վարդապետները համոզել, որ միասին երգենք Վեհափառի սիրած երգերէն, որոնց մէջ յատուկ կերպով իր սրտին էր դիպչած Խրիմեան Յայրիկին նուիրուած *«Եկել է գարունը»*:

Պատուհանի ցանցին ետին կը յայտնուի Վեհափառը՝ շփոթած ուրախութեամբ: Նաեւ կատակով մը կ'ըսէ. *«Կարծես սխալ հասցէի էք եկած»*: Բայց անմիջապէս կը կանչէ բոլորը աշխատասենեակին փակած պատշգամբը եւ կարճ մտերմական գրոյցէ մը ետք կը բաժնուինք:

Ուրախ էր այդ հանդիպումին Վեհափառը: Հօր ու որդու միջեւ կապը պէտք է մնայ սերտ ու անմիջական: Միաբանական կեանքի մէջ ամենազօրեղ պահն է, երբ սերը կը փոխանակուի մեծին ու փոքրին միջեւ:

27 Մարտ, 2003

ԶՈՒՐԱԳԻՆ ԿԸ ՄՊԱՍԵՄ

1999 թուականի Յունիսի ամառին օրերն էին Էջմիածնէն քանի մը օրերով կը հեռանայի ու մեկնումէս ամառ մօտեցայ հոգելոյս Գարեգին Ա. Վեհափառին, իր օրհնութիւնը հայցելու եւ ապա հարցնելու եթէ որեւէ փափաք ունէր: Լռութեան մէջ Նոր լռութիւն մը տիրեց մեր միջեւ... Ինձ երկարեց թուղթի կտոր մը, որուն վրայ արձանագրուած էր հետեւեալը. «Չոհրապը կը սպասեմ»: Տառապող իր հոգւոյն մէջ կարօտով կը սպասեր իր հարազատ եղբօրը, որուն հանդէպ տածած էր անսահման սեր, որ ոչ մէկ անգամ այնքան զօրեղ կերպով չէր դրսեւորած: Արցունքն աչքերուն մէջ կը պատգամեր, որ պիտի տուկար մինչեւ Չոհրապի գալուստը:

Էջմիածին վերադարձիս Չոհրապը այնտեղ էր արդէն: Խաղաղ էր այլեւս Վեհափառը, քանզի իր ձեռքերուն մէջ կը սեղմեր սերը իր հարազատ եղբօր: Լուռ ցաւերով կը հաղորդակցէին Վեհափառն ու Չոհրապը: Լոյս գիշերներուն յաճախ միասին կ'ըլլայի նաեւ ես: Լռութիւնը խանգարող բառեր չկային, այո, բայց իր ներկայութիւնը կը շարունակէր ճառագայթներ արձակել մեր հոգիներուն մէջ:

Վեհափառ Յայրապետ, այսօր, Նոր օրերը Նոր արշալոյսներ կը դառնան մեր կեանքին մէջ, երբ քու պատգամներով կ'օծուին հոգեւորականներու կեանքը: Նոր իմաստ կ'աննեն քու քարոզները իմ կեանքի մէջ ու կը լուսաւորեն իմ հոգին: Երանի քեզ, Վեհափառ, որ Զրիստոսի եկեղեցիով օրհնեցիր ե՛ւ քու ե՛ւ շատերուս կեանքը: Դուն հաւատացիր, որ ծառայութեամբ հարուստ կեանքդ պիտի ապրիս անժանամակին մէջ, որպէս աղբիւր ներշնչումի՝ գալիք սերունդներուն մէջ:

23 Օգոստոս, 2002

ԿԵԱՆՔԻՍ ՏՆՅՈՂ ՊԱՀԵՐԷՆ ՄԷԿԸ

Քանիցս մտադրած էի թուղթին յանձնել զգացումներս ու ապրումներս, որոնք կը վկայեն դառն ճշմարտութեան մը մասին: Այդ երեկոյ ինծի հետ էին նաեւ միաբանակից եղբայրներս մի քանիսը, երբ տխուր պարտականութեանց կ'այցելէինք հոգելոյս Գարեգին Վեհափառին Երեւանի մօրկը: Աւելի անշուք տեղ մը բնաւ չէի պատկերացներ քան այն տեղը, ուր գտանք անշունչ մարմինը երբեմնի պերճախօս ու ետեւամբ համակ տեսիլք ներշնչող անձին, որուն հանդէպ մանկութենէս բացառիկ յարգանք ու սեր էի տածած: Վստահաբար միաբանակից եղբայրներս եւս ունեցան իւրովի ապրումներ, որոնց մասին գէթ բառերով չարտայայտուեցանք: Երբեմնի հսկան, որուն սրտին մէջ սերը Յայց. Եկեղեցւոյ հանդէպ միշտ բռնկուն էր, այդ օր հանգած էր: Գիշերւան լուրթեան մէջ բոլորս խոնարհած աղօթեցինք անոր հոգիին համար ու հանդարտ քայլերով վերադարձանք Մայր Աթոռ:

Յաճախ մտածեցի, որ հոն առանձնութեան մէջ ինչպէս զգաց Վեհափառի հոգին: Սբ. Էջմիածինը խորհուրդի մը վերածած դէմքն էր Վեհափառը, որ ժամանակներու ճնշումներուն տակ ունեցաւ շփոթի պահեր: Բայց ճշմարտութիւնն այն է, որ իր մէջ գտաւ քաջութիւնը յաւերժական Սբ. Էջմիածնի խորհուրդին առջեւ խոնարհելու: Պետք չունէր բառերով դրսեւորելու իր զգացումները, այլ միայն պատասխանելու Աստուծոյ կանչին՝ Սբ. Էջմիածինը դարձնելու մեր սրտի զարկերուն արիւնը ու ղօղանջը: Իր ընտրութեան նախորդող օրերուն, երբ, առանձինն այցելութեամբ մը իր մօտ գտնուեցայ ան բացաւ իր սիրտը ամբողջութեամբ եւ իր բառերուն մէջ եւ հասկցայ, որ իր ոգու ամբողջ զօրութեամբ կ'ուզէր կերպարանափոխել Եկեղեցին՝ Սբ. Էջմիածինը բար-

ծրացնելու համար նոր մակարդակի մը վրայ: Տուաւ ան ինչ որ մարդկային կարողութեան սահմանները կը ներէին եւ վստահաբար աւելի ուշ տեսաւ որ գալիք օրերը պայծառ պիտի ըլլային: Հոգիները շարժող իր պատգամներով ու քարոզներով, ան սերունդներուն սիրտերուն մէջ արմատացուց սերը Հայց. Եկեղեցւոյ: Այսօր մեզի ժառանգ կը թողուի իր վաստակը, անթիւ անհամար ելոյթներն ու գիրքերը, որոնք իր մտքին ու հոգիին թրիչքն են: Հաւատաց, որ մարդը ժամանակէն անդին կ'ապրի:

Դուն, սիրելի Վեհափառ, քու վրադ առիւտ տառապանքի ամենէն ծանր տեսակը, բայց երանի քեզի, որ կը շարունակես լուսաւորել բոլորիս հոգիներն ու եութիւնը քու տեսիլքներով ու երազներով որոնք քու արտասանած քարոզներուն մէջ դարձած են մշտավառ կանթեղը՝ մեր կեանքը առաջնորդելու համար հոն ուր սիրտդ կը հանգչի: Սբ. Էջմիածնի ղօղանջներուն տակ անընդհատ կը լսես բոլորիս աղօթքի ձայնը: Այդ ձայնը եկեղեցասիրութեան ուխտն է:

30 Փետրուար, 2007

ԼՈՒՄԲՈՐ ԱՍՏՂ ՄԸ ԿԸ ՀԱՆԳՉԻ

Ժամանակի հասկացողութեամբ կարճ եղաւ Գարեգին Ա. Ամենայն Յայոց Վեհափառ Յայրապետի գահակալութեան շրջանը: Բայց գործի առումով այնքան լեցուն եղաւ անոր կեանքը, որ ժամանակ է պէտք, որուն մէջ պէտք է արձանագրուին իր խօսքն ու գործերը:

Անողորք հիւանդութիւնը անաւարտ թողուց իր բազում երազներն ու յոյսերը: Մահուան դէմ պայքարող, բայց մահէն բնաւ չվախցող Վեհափառը մեծութիւն մը պիտի մնայ մեր կեանքին մէջ: Իր կեանքի վերջին ամիսները եղան տառապալից: Անողորք հիւանդութիւնը հանգիստ չտուաւ Վեհափառին: Բայց իր հոգիէն մշտապէս ժայթքեց պատգամ ու լոյս, որուն հաղորդակցութեան հրաւիրեց բոլորս:

Վեհափառ, մանկութենէս ճանչցայ քեզ: Տակաւին քու եպիսկոպոսական տարիներուն արտասանած խօսքերուն շեշտով կը տրոփե սիրտս ու կը շարժի հոգիս: Զու պատգամներուն արձագանգը կայ ամէն տեղ: Երանի քեզ, Վեհափառ, որ վայրկեան առ վայրկեան լեցուցիր կեանքդ՝ ի սպաս Յայաստանեայց Եկեղեցւոյ:

27 Մարտ, 2003

ՓԱՌՔ ԱՄԵՆԱԿԱԻՆ ԱՍՏՈՒԾՈՅ... ՕՐՀՆԵԱՆ ՈՒ ՓԱՌՔՈՐ ՄՆԱՅ ԱՄԵՆԱՅՆ ՀԱՅՈՑ ԿԱԹՈՂԻԿՈՍՆ

Գարեգին Բ. Վեհափառ: Հողին ձայնն է ան: Սիրոյ նոր կամուրջը Հայ Եկեղեցւոյ զաւակներուն սիրտերը միացնող: Անսախընթաց խանդավառութեամբ կը բացուի Վեհափառի Կաթողիկոսութեան շրջանը: Հիմնապէս նորոգութիւններ կը ձեռնարկուին ամենուրեք, բայց ամենէն եականը կը մնայ իր գործունեութեան մէջ սերունդ պատրաստելու նուիրական առաքելութիւնը:

Այսօր, երբ մայրավանք կը մտնենք, ակնյայտ է, որ Դպրեվանքի սաները ներկայութիւն են այնտեղ իրենց աղօթքով ու շարականներու երգեցողութեամբ: Վաղուան հովիւները կը պատրաստուին Սբ. Էջմիածնէն հեռու, օտար աշխարհի մէջ, միաբան շրջանաւարտ վարդապետները իրենց բարձրագոյն ուսումը կը ստանան, որպէսզի ուսմամբ զինուած ձեռք առնեն եկեղեցւոյ հոգեւոր տեսուչներ դառնալու պատշտօնները: Խրախուսող է այս սկիզբը: Ի շարս անթիւ, բարի արարումներու ամենէն ակնին զիս յուսադրողը եւ ներշնչողը այս առաքելութիւնն է:

Փառք Ամենակալին Աստուծոյ:

Օրհնեալ մնայ Ամենայն Հայոց Կաթողիկոսը:

27 Մարտ, 2003

ՀԱՅՈՑ ՀԱՅՐԱՊԵՏԻ ՀՈՎՈՒՄՊԵՏԱԿԱՆ ԱՅՅԸ Կ. ՊՈԼԻՍ

Յունիս 20-ին, կը ժամանեմ Կ. Պոլիս, միանալու Վեհափառ Հայրապետի Կ. Պոլիս իր անդրանիկ հովուապետական այցելութեան շքախումբին: Տարօրինակ, բայց նոյնքան ալ արդար երեւի, որ խառն զգացումներ կը պարուրեն միտքս, հոգիս ու եութիւնս, քանզի Կ. Պոլիս այցելութիւնը անտարակոյս իւրաքանչիւր հայու համար հոգեցունց պիտի ըլլար, միայն անոր համար, որ ամէն քայլափոխի կը լսենք ձայնը նահատակ սերունդին Կոմիտասեան «Տէր Ողորմեա»-ին մէջ խտացած: Ուրեմն կարելի է ըսել, որ կեցութեանս ամբողջ ընթացքին ներքին ձայն մը անբացատրելի յուզումով մը կը լեցնէր եութիւնս: Յաջորդիւ ներկայացուած առաջին դրուագներու նկարագրականներէն ոմանց մէջ երբեմն որոշ չափով տեղի պիտի տամ զգացումներուս, երբ հիմնականին մէջ պիտի ներկայացնեմ Վեհափառի հովուապետական այցի ժամանակացոյցի մանրա-մասնութիւնները, որոնց մէջէն նաեւ ընթերցողը պիտի տեսնէ Հայոց Հայրապետով նորոգուող ժողովուրդը:

Յունիս 21-22 - Հայոց Հայրապետը կը հիւրընկալուի Յունաց Տիեզերական Պատրիարքի կողմէ: Բնականօրէն ուղեւորութեան այս մասը իր ամբողջ խորքովը երկու Եկեղեցիներու միջեւ փոխադարձ յարգանքի ու սիրոյ արտայայտութիւնը կարելի է համարել: Պաշտօնական այցելութեամբ մը կը հիւրընկալուինք Յունաց Տիեզերական Պատրիարք Նորին Սուրբ Օծութիւն Բարթողիմէոս Բ.-ի կողմէ, որ իր կողքին կ'ունենայ Սինոդի անդամները: Հիւրընկալ Պատրիարքը ինք անձամբ կ'ուղեկցի Վեհափառ Հայրապետին Յունաց Պատրիարքարանը իր բոլոր բաժանմունքները ներկայացնելով: Կեսօրուայ հիւրասիրութենէն առաջ Հայոց եւ Յունաց կողմերու

միջեւ տեղի կ'ունենայ մտերմիկ երկխօսութիւն գլխաւորութեամբ երկու Եկեղեցիներու Պետեր Զայոց Զայրապետի եւ Յունաց Տիեզերական Պատրիարքի ու մասնակցութեամբ ուղեկից Եպիսկոպոսներու: Այստեղ ուրախութեամբ պէտք է ընդգծել, որ տիրող ընդհանուր մթնոլորտը դրական էր, մանաւանդ ի նկատի ունենալով նաեւ այն հանգամանքը, որ երկու հոգեւոր Պետերու միջեւ տիրող սիրալիր ու յարգանքի անվերապահ մթնոլորտը կը դրսեւորուէր նաեւ երկխօսութեան մասնակից Եպիսկոպոսներու միջեւ:

Օրուան երկրորդ մասին Յունաց Տիեզերական Պատրիարքը փոխադարձ այցելութիւն կու տայ Զայոց Զայրապետին Կ. Պոլսոյ Զայոց Պատրիարքարան այցելութեամբ, ուր Վեհափառի կողքին կը գտնուէր նաեւ Պոլսոյ Զայոց Պատրիարք Ամենապատիւ Տ. Մեսրոպ Արքեպիսկոպոս Սուրբաֆեան: Օրը իր եզրակացութեամբ կը հասնի Յունաց Պատրիարքի կողմէ Վեհափառ Զայրապետին ի պատիւ սարքուած ընթրիքով մը:

Յունիս 22-ին Յունաց Տիեզերական Պատրիարքի առաջնորդութեամբ Վեհափառ Զայրապետը եւ ուղեկից Եպիսկոպոսները կ'ուղեւորուին Զեյպէլի կղզի, դէպի Այա Թրիատայի վանքը, որը եղած էր Յունաց Պատրիարքութեան հոգեւորականաց պատրաստութեան կարեւորագոյն ուսումնական կեդրոններէն: Բնական է, վանքը ներկայիս դադրած է գործելէ, չունենալով պետական համապատասխան արտօնութիւնը: Իր տպաւորիչ կայքով եւ տարողութեամբ վանքը կը խօսէր ու կը վկայէր այն մասին, որ ամլութեան դատապարտուած վանքը պէտք է եղած ըլլար երբեմնի հզօրագոյն կեդրոններէն մէկը: Զամատեղ արտասանուած աղօթքէ ու միասնական ճաշէն յետոյ նաւով կ'ուղեւորուինք Գնալը հայոց Եկեղեցին, Յունաց Տիեզերական Պատրիարքութեան հետ պաշտօնական այցը աւարտած համարելով: Այստեղ տեղին է անդրադառնալ Յունաց Տիեզերական Պատրիարքի Բարթողիմէոս Բ.-ի անձին գէթ քանի մը

խօսքերով: Ուղեկից բոլոր եպիսկոպոսներու համար տպաւորիչ էր տեսնել յարգանքի այն բացառիկ վերաբերմունքը, զոր ան տածեց Հայոց Հայրապետի անձին նկատմամբ: Իր կեցուածքով ու սիրոյ արտայայտութիւններով ան դրսեւորեց ճշմարիտ քրիստոնեայի մօտեցում: Իր այնքան խոնարհ ու հեզահամբոյր վերաբերմունքով անտարակոյս շարժեց բոլորիս հոգիները: Մէկ խօսքով Տիեզերական Պատրիարքի բարի վերաբերմունքը աննկատ չմնաց բոլորիս կողմէ:

Յունիս 22-ի կեսօրէ վերջ կը հասնինք Գնալը: Այնքան յաճախ էինք լսած Գնալը կղզիի մասին, որն այլեւս կը թուէր ըլլալ հեքիաթային երկիր մը: Գնալը մուտքէն սկսեալ հայկականութիւնը տիրապետող էր: Նաւամատոյցին հաւաքուած հայերը գրեթէ գրկախառնութեամբ ընդունեցին Հայոց Հայրապետը, կարծեք կարօտով սիրող հօր մը ներկայութեան: Մէկ կողմէ Վեհափառի յուզումը եւ միւս կողմէ ժողովուրդի բուն ծափահարութիւնները՝ հովիւ եւ հօտ սիրտերը մէկի կը վերածէին: Թափօրը կը շարժի դէպի Գնալը Սբ. Գրիգոր Լուսաւորիչ եկեղեցի, ուր հարիւրաւոր ժողովուրդ անհամբեր կը սպասէին Վեհափառին: «Հրաշափառ»-ի անանդական արարողութենէն յետոյ եկեղեցւոյ շրջափակին մէջ Վեհափառը կը հանդիպի իր հօտի զաւակներուն հետ: Բառերով կարելի չէ նկարագրել տիրող մթնոլորտը: Եկեղեցւոյ ուրախ դօղանջներուն ներքոյ, Վեհափառի աչքերուն մէջէն խօսող սրտի բարութիւնը եւ ժողովուրդի կարօտի գեղուն զգացումները նոր յոյս ու կեանք կը տարածէին բոլորին մէջ: Ներքին յուզում մը կը լեցնէ հոգիս: Դէպի եկեղեցի փութացող մայրիկներն ու երիտասարդ մայրերը իրենց փոքրիկներով կ'ուզէին Վեհափառի սքեմին հպումովը զգալ Մայր Հայրենիքի ու Սբ. Էջմիածնի ներկայութիւնը: Անուշիկ բալիկներու շրթներուն վրայ լսուող քաղցրահնչիւն հայերէնը նոր պատգամ մը ըլլար կարծես նաեւ ինձ համար: Ես այդ մանուկներու ձայնին ու խօսքին մէջ ամ-

փոփոխած հայերենով կ'ապրեի հայուն մէջ վճռակամ ոգիին արտայայտութիւնը: Ճշմարիտ հերոսներ են անոնք, որոնք կ'ապրին չսպասուած ճնշումներու ծանրութեանը տակ: Իրենց մէջ հայութիւնը մնացած է անաղարտ եւ ինչ խօսք անոնց եկեղեցասիրութեան մասին, բառերն անկարելի պիտի ըլլան տալու ամբողջական պատկերն անոնց երկիւղած աղօթքին եւ համայնքային կեանքին: Թերեւս ճիշդ պիտի ըլլար ըսել, որ տակաւին ակնյայտ էր այն, որ Տրապիզոնցի Խաչատուրեան Պատրիարքի հոգիները շարժող պատգամները արթուն էին անոնց մէջ եւ հոգեւոյս Շնորհք Պատրիարքի միւռոնաբոյր ներկայութեան ոգին կ'արտայայտուէր անոնց երկիւղած աղօթքին մէջ: Այս զգացումներով, եւ տակաւին սրտիս մէջ ծրարուած, բայց չքակուած ապրումներով, կը վերադառնանք Կ. Պոլիս, Պատրիարքարան, Մայր Եկեղեցւոյ մէջ կայանալիք «Հրաշափառ»-ի պաշտօնական արարողութեան:

**«ՀՐԱՇԱՓԱՌ»-Ի ԱՐԱՐՈՂՈՒԹԻՒՆ
ՍԲ. ԱՍՏՈՒՎԾԱԾԻՆ
ԱԹՈՌԱՆԻՍ ՄԱՅՐ ՏԱՃԱՐԻՆ ՄԷՋ**

Ինչքան էական էր տեսնել այն պահը, երբ Հայոց Հայրապետը իր սիրտը լայնօրէն կը բանար իր զաւակաց համար, որոնք կարօտակեզ կը սպասէին Սբ. Էջմիածնի օրհնութիւններուն: Թափօրը նոր իմաստ կ'առնէր ինձ համար: Հայոց Հայրապետի սիրոյ դրսեւորումն էր, որ կ'արձանագրուէր թափօրի ամբողջ տեւողութեամբ: Հաւատաւոր ժողովուրդի համար երազը կը դառնար իրական եւ ապա պատմութիւնը՝ Հայոց Հայրապետի Կ. Պոլիս այցելութեամբ: Դպրոցական մանուկներ, պատանիներ թափօր կազմած, իրենց սրտերուն մէջէն ճանապարհ կը հարթէին Վեհափառի համար մինչեւ Խորան: Հայրապետական պատգամը անընդհատ հազար փառք կը վերառաքէր առ Աստուած ի տես արթուն հաւատ-

քին, որ ամկայ էր ժողովուրդի կեանքին մէջ: Խանդավառութեան ալիքը հետզհետէ սոր եռանդով ու թափով փոխանցիկ կը դառնար նաեւ յաջորդող օրերուն:

ՈՒՐԱԿԹ, 23 ՅՈՒՆԻՍ, 2006

Օրուան ամբողջ ժամանակացոյցը հոգեցունց արարողութիւններով կը լեցնէ բոլորս: Հերթաբար կ'այցելենք Պաքը գիւղ Շնունդ Սբ. Աստուածածին եկեղեցի, Սբ. Փրկիչ Մատուռ եւ հիւանդանոց, Սամաթիա Սբ. Գեորգ եկեղեցի, այնուհետեւ Ազգային Պատրիարքարանի մէջ հանդիպում մտաւորականներու եւ արուստագետներու հետ, հանդիպում երիտասարդներու հետ եւ երեկոյեան ընթրիք՝ հոգեւորականներու եւ Պատրիարքարանի Յանձնախումբերու հետ: Իսկ օրուան ընթացքին Վեհափառ Հայրապետը պաշտօնական այցով մը կը գտնուի Ստամբուլի Նահանգապետին մօտ:

Իւրաքանչիւր այցելութիւն իր խոր տպաւորութիւնը թողուց բոլորիս վրայ: Յատկապէս ներշնչող էր դպրոցականներու հետ հանդիպումը եւ անոնց շրթներուն վրայ արտասանուող հայերէնը: Ամէն վայրկեան մը մտածէի այն մասին, որ երբեմնի Կ. Պոլիսը, որ արեւմտահայ գրականութեանն օրրանն էր եղած, ինչո՞ւ համար այս բախտին արժանի պիտի դառնար: Բայց կ'ուզեմ ըսել նաեւ, որ այն ինչ կայ այսօր Պոլսոյ մէջ, եկեղեցիներ ու դպրոցներ, թէկուզ եւ թիւով անհամեմատելիօրէն քիչ անցեալի յուշ դարձած փառքի օրերէն, տակաւին մեզ կը ներշնչէ բացառիկ հայկականութեամբ: Խորքը ըմբռնելու ատակ մարդը յստակօրէն կը կարդայ պոլսահայութեան պայքարի կեանքը, որն աւելի զոհողութիւն կը պահանջէ քան այն ինչ որ կը կատարուի այսօր արտասահման: Կ. Պոլսոյ մէջ պահուածը հերոսական աշխատանքի վկայութիւնն է: Լաւապէս հասկնալու համար իրավիճակը պետք է ըլլայ հոն, քալելու թաղերուն մէջէն, որ-

պեսզի պատկերացումն ըլլայ շատ յստակ եւ արժե-
ւորումն ալ ըստ այնմ եւ արդար:

Ինչքան հաճելի էր հանդիպիլ Պոլսոյ հայ մտա-
ւորականութեան հետ, որոնցմէ թիւով շուրջ քառա-
սուն հոգիներ եկած էին յարգանքի իրենց տուրքը
մատուցելու Վեհափառին: Անձնապէս ուրախ մնա-
ցինք անգամ մ'ես ըմբռնուելու ներկայութիւնը բո-
լորին եւ ի մասնաւորի Ռոբերտ Յատտեճեանի, Չահ-
րատի, Չարեհ Խրախունիի, Վարդ Շիկահերի, որոնց
հետ երկար տարիներու բարեկամութիւն ենք մշակած:

Մտաւորականութեան հետ հանդիպումը յաջոր-
դեց երիտասարդութեան հետ երկխօսութիւնը, որը
այնքան յուսալից եւ ոգեւորող էր: Շատերու պարզ
հարցադրումները կը բացատրէին այն մասին, որ
Հայրենիքն ու Եկեղեցին իրենց կեանքի նպատակն
էր: Տարակոյս չունինք, որ նոյն երիտասարդութիւնը
պիտի շարունակէ վերապրեցնել Պոլսահայ համայն-
քէն ներս երբեմնի փառքի օրերն Պոլսոյ:

ՇԱԲԱԹ, 24 ՅՈՒՆԻՍ, 2006

Կեսօրէ առաջ կազմակերպուած է այցելութիւն
պատմական-մշակութային արժէք ներկայացնող վայ-
րեր, Տօլմապահչէ - պալատ - թանգարան, Այա Սոֆիա:

Կեսօրէ յետոյ այցելեցինք Սկիւտարի գերեզմա-
նատուն, Սբ. Խաչ եկեղեցին եւ Սբ. Խաչ Դպրեվանք:
Ինչպէս նախկին այցելութիւնները, այս այցելութիւն-
ները եւս իրենց խորքով ուխտագնացութիւններ էին:
Սկիւտարի գերեզմանատանը աղօթք կատարեցինք
Եղեռնի նահատակաց հոգիներուն համար: Աղօթք
կատարեցինք Պետրոս Դուրեանի շիրիմին: Ինչպէս
մեր նախորդող այցելութեանը Կ. Պոլիս, Շիշլիի գե-
րեզմանատան այցելութիւնը մեզի համար կարեւոր
էր, ապա այս անգամ Սկիւտարի գերեզմանատուն
այցելութիւնը եւս ներշնչող էր:

Շաբաթ, երեկոյեան, Հայոց Հայրապետին ի պա-
տիւ սարքուած ընդունելութեամբ, օրը կը հասնի իր

լրումին: Ընդունելութեան ողջ ընթացքին կը տիրեր տօնական մթնոլորտ մը: Հայերէնը կը տիրապետեր հոգիներէն ներս: Անտարակոյս Հայոց Հայրապետի պատգամը նոր մարտահրաւեր մըն էր ուղղուած ներկայ հանդիսականներուն, որպէսզի Յարութեան շունչը շարունակէին դարձնել իրենց հոգեւոր ու ազգային կեանքին թթխմորը: Ինձ համար յստակ դարձաւ, որ ժողովուրդը կարօտ էր հայրենասիրական ոգով օծուն խօսք ու բառի: Խանդավառութեան ալիքը դարձաւ երեկոն արշալոյսին օղակող ներքին զգացողութիւնը...

ԿԻՐԱԿԻ, 25 ՅՈՒՆԻՍ, 2006

Գում-Գափուի Հայոց Պատրիարքութեան Մայր Եկեղեցւոյ մէջ կը մատուցուի Հայրապետական Սբ. Պատարագ: Եկեղեցւոյ զանգերու ղօղանջները կ'արձագանգէին Սբ. Էջմիածնի խորհուրդը: Լսուող ղօղանջներուն մէջ նոր արձագանգ կը դառնար նահատակներուն ընծայուած կեանքը «Վասն Յիսուսի - վասն հայրենեաց»: Հայոց Հայրապետը թափօրով կ'առաջնորդուի Մայր եկեղեցի, ուր Պատարագի ամբողջ տեւողութեանը, ժողովուրդը յոտընկայս կը լսէ ու կը հետեւի Սրբազան Պատարագին: Շատ անգամներ ներկայ եմ եղած Վեհափառի Պատարագին, բայց այս Պատարագը ուրիշ էր իր հոգեշարժ ուժականութեամբ: Ամէն անգամ, երբ Վեհափառը Սբ. Սեղանէն դէպի ժողովուրդ դառնալով կը խաչադրոշմեր հաւատաւոր ժողովուրդը, կարծեք նոր լոյս տարածուէր բոլորիս սրտերուն մէջ: Մայր եկեղեցւոյ պատերէն դուրս արեւու լոյսին տակ համակ խաւար կը տիրեր: Անապատին մէջ կարծես Քրիստոսի լոյսի ու յոյսի ովասիսն ըլլար Մայր եկեղեցին: Թափօրով սկսուող ու թափօրով աւարտող Սբ. Պատարագը նորօրինակ հոգեւոր ամուր միութիւն մը կը հաստատէր Հայոց Հայրապետի ու հաւատաւոր ժողովուրդի սրտերուն միջեւ:

Անյոզնաբեկ Յովուապետը Յայց. եկեղեցւոյ Սբ. Էջմիածնի օրհնութիւնը կը դրոշմէր ամէն մէկու սրտին վրայ: Զաւատաւոր սրտերուն մէջէն ճառագայթող գոհունակութեան զգացումները լոկ երկու բառով մըմունջ դարձած կը զօրացնէին հոգիս. *«Վեհափառ, փառաւոր մնաս, օրհնուած մնաս»:*

Սրբազան Պատարագին յաջորդող թղթակիցներուն հանդիպումը կը հանդիսանար ամէնէն զգայացուցը: Իրեն ուղղուած բազում հարցերուն Վեհափառը կը պատասխանէր վճռակամ ու Յայրապետին յատուկ քաջութեամբ. *«Յեղասպանութիւնը պատմական փաստ է. մեզի համար վիճարկելի հարց չէ եղեռնը»:* Պատմութեան ձայնը կ'արձագանգէր Վեհափառի հոգիէն: Ազատ աշխարհի մէջ նոյն խօսքը չէր կրնար ունենալ նոյն կշիռը՝ քան այն տեղին մէջ, որտեղ նահատակներու ոգին կը սաւառներ՝ լսելու համար արդարութեան ձայնը:

Վեհափառ Յայրապետի Կ. Պոլիս Յովուապետական այցելութիւնը արթնութեան կոչն է ուղղուած ի Յայաստան, յԱրցախ եւ ի սփիւռս ապրող մեր ժողովուրդի զաւակաց համար: Յայոց Յայրապետի կոչը արթնութեան հրաւերն է, որպէսզի դառնանք մօտիկ անցեալին պատմութեան վկայախօսները: Կ. Պոլիս իր հովուապետական այցելութենէն Վեհափառ Սբ. Էջմիածին կը վերադառնար իր ժողովուրդի կարօտի ապրումներով: Աստուծոյ նախախնամութիւնը նոր հանգրուան մը կը հաստատէր Յայոց Յայրապետի հոգիին խորքը եւ նոր հանդիպում մըն ալ բոլորիս եւ Վեհափառին միջեւ: Նահատակներու կտակէն բխած նոր կտակը կը բերուէր առաւել բոցավառելու յաւերժական կրակը, որ ուրիշ բան չէ, եթէ ոչ արշալոյսուող նոր Յայաստանը՝ Սբ. Էջմիածնի ժայռին վրայ խարսխուած:

Ըաջարի Յայրապետ, քու սրտին մէջ թթխմորած Աստուծոյ սերը իր մէջ կը խտացնէ մեր նախնեաց լոյս հաւատքի զօրութիւնը: Բաշխէ այդ լոյսը անընդհատ, զի այդ լոյսին մէջ Սբ. Էջմիածինը կը

բաշխես ազգիդ գաւակաց: Սբ. Էջմիածնի խորհուրդին առջեւ խոնարհած՝ Վեհափառութիւնդ թող իր սրտէն ու հոգիէն Զրիստոսի սերը լեցնէ բոլորիս եութեան միջեւ Սբ. Էջմիածնի ոգեղէն ներկայութիւնը՝ նոր կեանք ներառնէ Հայց. եկեղեցւոյ գաւակաց հոգիներուն մէջ, որպէսզի բոլորիս մէջ յաւերժական Սուրբ Միւռոնը դառնայ Սբ. Էջմիածինը, զի Սբ. Էջմիածինը Աստուծոյ ձայնն է, նոր կեանքի հրաւիրող պատգամն է, հոգիները միացնող ու ամրացնող հայոց Սրբութիւն Սրբոցն է:

28 Յունիս, 2006

ՍԲ. ԷԶՄԻՄՇՆԻ ԿԱՆԹԵՐԷՆ ՃԱՌ-ԱԳ-ԱՅԹՈՂ ԼՈՅՍ

Համայնքներու կեանքին մէջ կը հաստատուին հանգրուաններ, որոնցմով կը պայմանաւորուին գալիք յառաջընթացները, հոգեւոր կեանքի նոր մակարդակներն ու ազգային ոգին վերագարթօնքը: Հոկտեմբեր թուականը Հիւսիսային Ամերիկայի Հայց. Առաքելական մեր Մայր Եկեղեցւոյ եւ համայնքներու կեանքին մէջ կը յատկանշուի որպէս պատմական այն ժամանակահատուածը, երբ Ն.Ս.Օ.Տ.Տ. Գարեգին Բ. Ամենայն Հայոց Կաթողիկոսը, որպէս Հայոց Հայրապետը եւ գլուխը Հայց. Առաքելական մեր Մայր Եկեղեցւոյ, Հովուապետական աննախընթաց այցելութեամբ իր հօտին գաւակներուն հոգիները շարժեց եւ բլուրիս սրտին մէջ խորապէս ամրապնդեց Սբ. Էջմիածնի տեսիլքն ու ոգին: Վեհափառ Հայրապետի Հովուապետական այցելութիւնը սկիզբ առաւ Արեւմտեան Թեմէն, ուր երկօրեայ տեւողութեանը ընթացքին ան նախագահեց չորս գլխաւոր միջոցառումներու, որոնք հիմնական նշանակութիւն ու դերակատարութիւն արձանագրեցին Թեմի հաւատացելոց հոգեւոր կեանքին մէջ: Մեր այս յուշագրութիւնը նպատակ չի հետապնդեր ընդարձակ նկարագրական մը ներկայացնել, քանզի այդ արդէն իսկ օրը օրին կատարուեցաւ համապատասխան անձանց ու գրասենեակներու կողմէ: Կ'ուզենք միայն յիշատակել ձեռնարկները եւ ապա որոշակի ընդգծումով մը վեր առնել Հայոց Հայրապետի Հովուապետական այցելութեան հիմնական առաքելութիւնը բնորոշող երեւոյթներ:

Վեհափառ Հայրապետի Արեւմտեան Թեմին շնորհած Հովուապետական այցելութիւնը նշանաւորուեցաւ հետեւեալ ձեռնարկներու իրագործումներով,

որոնք բոլորն ալ նուիրուած էին Թեմի հաստատման 80ամեակին:

Հանդիպում Լոս Անճելոսահայ վարժարաններու շրջանաւարտից ուսանողութեան հետ, Փասատիսայի Նորակառոյց Սբ. Գրիգոր Լուսաւորիչ Հայց. Եկեղեցւոյ Մայր Խորանի օծումը, Մանուկեան-Տեմիրճեան վարժարանի նոր կառուցուելիք Մատրան խաչքարի օծումը նուիրուած Թեմի 80-ամեակին, Մայր Տաճարի հիմնարկեքը, «Տաղէան Մշակութային Կեդրոն»-ի պաշտօնական բացումը:

Արեւելեան Թեմէն ներս Վեհափառ Հայրապետի Հովուապետական այցելութիւնը հիմնապէս կը տարբերէր իր բովանդակութեամբ ու տարողութեամբ անցնող Հովուապետական այցելութիւններէն: Վեհափառ Հայրապետը իրեն յատուկ քաջութեամբ խիզախ քայլի մը դիմելով կ'այցելէր գրեթէ բոլոր մեծ ու փոքր գաղութները խանդավառութեան նոր ալիք մը եւ հոգեւոր ու ազգային նոր շունչ մը տարածելով բոլորին վրայ: Ամենուրեք կազմակերպուած էին բազմատեսակ բնոյթի ձեռնարկներ, որոնց միջոցով Եկեղեցւոյ ու համայնքի զաւակները իրենց սերն ու յարգանքը կը տածէին Վեհափառ Հայրապետի անձին նկատմամբ: Յօդուածի մը մէջ կարելի չէ սեղմել ու ամփոփել խանդավառութեան պոռթկումը, այն յուզումն ու հոգեւոր նոր կապը, որ կը հաստատուէր Վեհափառի, Սբ. Էջմիածնի ու արտասահման ապրող ժողովուրդի հոգիներուն միջեւ: Հանդէսներէն մէկուն աւարտին փոքրիկ տղէկի մը սրտէն բխում առած պարզ ու անկեղծ բառերը բաւական էին արտայայտելու համար կատարուածին տարողութիւնն ու ոգին: Տակաւին իմ հոգիին մինչեւ խորքը կ'արձագանգէն փոքրիկին եութենէն բխած բառերը. «Մնաք բարով Վեհափառ», որուն մէջ կարդացի համակ սեր, կարօտի զգացում, զաւակին դէպի հայրը ուղղուած կապուածութիւն, վերջապէս հոգիէն ընծայում մը, որը վստահօրէն պիտի մշտապէս ներշնչէ, զօրացնէ ու խանդավառէ Վեհափառին սիրտը:

Վեհափառ Հայրապետի Հովուապետական այցը երկու շատ յատկանշական պատգամ փոխանցեց բոլորիս անխտիր: Իր առաջին պատգամին գործնական արտայայտութիւնն էր յատկապէս փոքր ու հեռաւոր ծուխերուն շնորհած իր այցելութիւնը: Հաւանաբար առաջին անգամն է, որ Ամենայն Հայոց Կաթողիկոսը այնքան երկար ժամկետի մը վրայ տարածելով իր այցելութիւնը նպատակ կը հետապնդէր հասնելու իր ժողովուրդի գաւակներու այն հատուածին, որոնք միշտ զրկուած էին մնացած Հայրապետը տեսնելու ու անոր ներկայութիւնը վայելելու բարիքէն: Վեհափառի այս քայլը պետք է բնորոշել որպէս խոնարհութեան ոգիին արտայայտութիւնը: Իր անձը մօտիկէն ճանչցած ըլլալով, որոշապէս կարելի է հաստատել այն, որ Հայոց Հայրապետի սիրտը կը բաբախէ անխտիր բոլորին համար, մեծին ու փոքրիկին համար, մեծ ու փոքր համայնքներուն համար: Իր տարերքին մէջն էր ան, երբ հանդիպումը փոքրիկ հրեշտակներու եւ պատանի երիտասարդներու հետ կը կայանար: Անոնց հետ հանդիպումներէն մէկուն ակարտին հետեւեալ բառերով իր սիրտը բանալով երիտասարդներուն կ'ըսէր. *«Ձեզմով գորացած կը վերադառնամ Սբ. Էջմիածին»*: Վեհափառ Հայրապետի Հովուապետական այցելութեանը յատկանշող այս քայլը՝ փոքր ու հեռաւոր ծուխերուն տուած այցելութիւնը բարձրօրէն պետք է գնահատել, որովհետեւ իր կողմէ առնուած քայլը ուրիշ բան չի կրնար խորհրդանշել քան խոնարհութիւն Վեհափառ Հայրապետին կողմէ:

Վեհափառ Հայրապետի Հովուապետական այցելութիւնը բնորոշող երկրորդ հիմնական ու յատկանշական պատգամը ամփոփուած է Կիրակի, 28 Հոկտեմբերին արտասանած իր քարոզին մէջ: Խոր հաւատքով, քրիստոնէաշունչ պատգամներու ամբողջութիւն մը կազմող Նոր ժամանակներու ու Նոր բարքերու պատասխան տուող բարոյական յստակ դաս մըն էր օրուան քարոզը: Զարոգ իր բոլոր կիրա-

կիներուն համար, քարոզ մը որ հոգիները կը շարժէ, որպէսզի մեր մէջ ապրեցնենք Աստուծոյ ներկայութիւնը: Քարոզի առաջին մասը իր գոհունակ սրտի զգացումները արտայայտող խօսք էր, քանզի վկայ էր դարձած իր ժողովուրդի ջանքերուն, հաւատքի կեանքին, եկեղեցասիրութեան.

«Յովուսպետական մէկամսեայ այցի ընթացքում աղօթեցինք Արեւելեան Թեմի հաւատաւոր զաւակների հետ, խօսեցինք ու լսեցինք ձեզ, իբրեւ Յովուսպետ ուրախացանք ձեր յաջողութիւններով ու մարտահրաւերներով: Մենք տեսանք ձեր յանձնառութիւնները եւ հաղորդ դարձանք ձեր ջանքերին, որոնցմով պայծառ են ձեր եկեղեցիները, լուսաւոր՝ դպրոցները, շէն ու զօրացեալ հոգեւոր ու ազգային կեանքը: Դուք անմնացորդ նուիրում էք բերում, որպէսզի հաւատքի լոյսը, որ Տիրոջ ողորմութեամբ ծագեց Արարատի փէշերին ու վահան եղաւ մեր ժողովրդին հողմերի դէմ եւ լուսաւորեց նրա տարագրութեան ճանապարհները, շարունակի ապրել մեր կեանքի, ապրել մեր զաւակների հոգում եւ առաջնորդել մեր ժողովրդի ընթացքը»:

Վեհափառի քարոզին մէջ յստակօրէն արձանագրուած էր այն միտքը, որ Աստուծոյ ներկայութիւնը մեր կեանքի մէջ եւ անոր ստեղծագործութիւնը ուրիշ բան չէ, եթէ ոչ «Աղբիւր բարեաց, աղբիւր գիտութեան եւ արարումի»: Ան յստակօրէն կը հաղորդէ մեզի այն պատգամը, որ բոլորիս պարտքն է դառնալ Աստուծոյ սուրբ ընտանիք.

«Աստուած մեր մէջ բնակուում է իր Արարչագործութեամբ, ստեղծագործելու՝ մեզ պարզեւած գործութեամբ: Աստուած մեր մէջ բնակուում է իր սիրով, որով ստեղծել է արարչութիւնը եւ որով խնամում է, որով փրկել է մարդուն, որպէսզի նա մաքուր սրտի կատարեալ հաւատով հաստատուն մնայ դէպի իր Արարիչը ընթացքի մէջ՝ միշտ հայցելով շնորհը, սերը եւ աստուածային սրբարար զօրութիւնը: Արդարեւ, Աստուած աղբիւր է իւրաքանչիւր գոյութեան ու ամեն

բարութեան: Եւ երբ ճանաչում ու զգում ենք այս իրողութիւնը՝ մենք էլ հրաշքով դառնում ենք աղբիւր բարեաց, աղբիւր գիտութեան ու արարումի»:

Վեհափառը շատ յստակօրէն վեր կը հանէ բարոյականով հարուստ ու սուրբ ընտանիք կազմելու տեսիլքը, միաժամանակ ուղղակի քննադատութեան իր սլաքը ուղղելով նոր ժամանակներու մէջ ի յայտ եկած այն երեւոյթներուն, որոնք իրենց էութեամբ ու բովանդակութեամբ, շատ հեռու են անտարաններուն հաղորդած պատգամներէն եւ անհաղորդ Քրիստոսի վարդապետութեանը.

«Ընտանիքի միջոցով Աստուած կեանք պարգեւելով, տնօրինել է, որ այդ միջավայրի մէջ, հաւատքի, յոյսի եւ սիրոյ առաքինութիւններով մարդը աճի ու զարգանայ՝ ընթանալով դէպի բարին ու կատարեալը: Այդ է ընտանիքի սուրբ նկարագիրն ու առաքելութիւնը: Դժբախտաբար, այսօր փոխուում է ընտանիքի ճշմարիտ ըմբռնումը, նոյնիսկ անտեսուում է հիմնական սկզբունքը՝ այդ եւ կնոջ աստուածային սիրով պսակուած միութիւնը եւ որդեծնութեամբ բախտաւորուելու եւ երջանկանալու պատիւը: Մենք չենք կարող ընդունելի համարել եւ անտարբեր մնալ այս ցաւալի իրականութեան հանդէպ, որքան էլ արդիական հնչողութիւն ունենան, որքան էլ ժողովրդավարութեան եւ մարդու իրաւունքի պաշտպանութեան անուան ներքոյ հանդէս գան: Եկեղեցու պարտքն է Աստուծոյ օրէնքը գործադրել: Եկեղեցու պարտքն է Աստուծոյ Կամքը, աստուածադիր կեանքը ցոլացնել: Եկեղեցին, որպէս ընտանիք, պետք է ճանաչի եւ պաշտպանի ու պահպանի այն, ինչը Աստուած է կազմել ու կարգաւորել»:

Մեր նպատակը չէ մանրամասնօրէն անդրադառնալ Վեհափառի քարոզին, բայց միայն ընդգծել այն հիմնական գաղափարը, որ Հայոց Հայրապետը իր ժողովուրդին մատոյց հոգեւոր հաց, Անտարանի խօսք, բարոյական հարուստ կեանքի ընթացք ու ուղի հաղորդող պատգամ, Աստուածահրաւեր՝ սիրոյ

հրաւեր: Հոգեւին ուրախ եւք, որ Հայոց Հայրապետի ծրագրաւորումի գլխաւոր ճարտարապետ՝ Արեւելեան Թեմի Առաջնորդ եւ մեր սիրեցեալ Եղբայր՝ Գերշ. Տ. Խաժակ Արք. Պարսամեան իր ամբողջ հոգին ու եութիւնը տուաւ, որպէսզի Վեհափառի այցելութիւնը ոչ միայն յաջողութեամբ պսակուի, այլեւ Վեհափառի այցելութիւնը բազում առումներով նոր կեանք հաղորդէ ժողովուրդին: Մենք գրեթէ երեք տասնամեակ մօտիկէն կը հետեւինք մեր սիրեցեալ Եղբօր եկեղեցանուեր կեանքին ու մատուցած ծառայութեանց եւ յստակօրէն կրնանք ըսել, որ այդ բոլորին մէջ կ'արտացոլուի Աստուծոյ սէրը, մեր հայրերու հաւատքն ու հաւատամքը եւ Սուրբ Էջմիածնի հանդէպ իր անմնացորդ նուիրումը:

29 Հոկտեմբեր, 2007

**«ՀԱՅ ԸՆՏԱՆԻՔԸ
ԵԿԵՂԵՑՈՒ ՄԱՆՐԱԿԵՐՏՆ Է
ՈՐՈՒՆ ԱՌԱՋԻՆ ՊԱՀՏՕՆԵԱՆ ՄԱՅՐՆ Է»**

20-րդ դարու մեր Եկեղեցւոյ թատերաբեմին վրայ գործեցին մեծագոյն դէմքեր, որոնք ապրեցան ստեղծագործ կեանքով, հաւատքի տեսիլքով, Աստուծոյ ներկայութիւնը ճառագայթելով իրենց վարքով ու բարքով: Անոնց շարքին իրական իր նեկայութեամբ կը շարունակէ ըլլալ Յովսէփեանց Կաթողիկոսը, որուն հոգին անտարակոյս կը շարունակէ սաւառնիլ հայոց լեռներուն վրայ, հսկելու մեր վրայ եւ լսելի դարձնելու համար մեր սրտերուն մէջ յաւիտեանական արժէք ունեցող իր պատգամները: Անոնցմէ մէկն ալ այն է.

«Հայ ընտանիքը Եկեղեցու մանրակերտն է, որուն առաջին պաշտօնեան մայրն է»:

Կ'ապրինք ծանր ժամանակներու մէջ, քանզի նոր ժամանակներու ազդեցութիւններուն տակ կը վտանգըւի ամէն սրբութիւն: Մեր հայրերէն մեզի ժառանգ հասած Հայ Եկեղեցին, որ Յովսէփեանցի տեսիլքով իր մէջ կը խմորէ նոր ընտանիքներու ծնունդը, պարտ է ոտքի կանգնիլ եւ ահագանգել, որ պահն է վերագարթօնքի, բարեկարգութեան, որպէսզի շարունակէ մատակարարել իր գաւակներուն Աստուծոյ սիրոյ պատուիրանը, Աւետարանի լոյս պատգամները: Այս սրբագան առաքելութիւնը յաջողցնելու նուիրական պարտականութիւնը, անտարակոյս բոլորինն է, որ գիտէ աստուածայինը հաղորդել իր գաւակներուն դեռ այն պահէն, երբ իր արգանդին մէջ կը կազմաւորուի մանուկը:

29 Հոկտեմբեր, 2007

«ԵՐԱՆԻ ԱՆՈՆՑ, ՈՐՈՆՔ ԳԻՏԵՆ ՀՈԳԻՆԵՐ ՀԱՐԺԵԼ»

Օրմանեան Պատրիարքը Հայ հոգիները շարժող մեծագոյն ներկայութիւն մը կը շարունակէ ըլլալ Հայ Եկեղեցւոյ եւ իրականութեան կեանքէն ներս: Իր մեծութիւնը անհասանելի պիտի մնայ բոլոր անոնց համար, որոնք կը յաւակնին կամ նոյնով կը փորձեն իրեն նմանուիլ: Օրմանեանի անչափելի-անկշռելի տարողութիւն ունեցող աշխատանքներու առջեւ կանգ առնող իւրաքանչիւր հայ հոգեւորական ներքին սարսափ մը կ'ապրի, անտարակոյս, քանզի ականատես կը դառնայ կատարուած աշխատանքին: Եթէ Հայց. Եկեղեցին անցնող տասնամեակներուն կարողացաւ դիմանալ ու տոկալ ջարդին, խորհրդային կարգերուն պատճառած ակերին, ապա անոր միակ պատճառն այն է, որ Օրմանեաններ ստեղծագործ իրենց կեանքով այնքան առատօրէն արտադրեցին, որ սերունդներու առաքելութիւնը իրագործեցին ու ժամանակներուն մէջ որոշապէս արձանագրեց Եկեղեցւոյ ձայնը՝ իրենց տեսիլքով ու աղօթքով: Պահը հասած է, որ նոր սերունդներ, Օրմանեաններու յիշատակը յաւերժացնող աշխատանքին առջեւ խոնարհած՝ իրենց հոգին, միտքն ու եութիւնը լեցնեն անոնց իմաստութեամբ եւ Աստուծոյ առաջնորդութեամբ, բարեկարգեն Եկեղեցին ու նորոգեն հաւատացեալին կեանքը:

29 Հոկտեմբեր, 2007

ԳԵՐԵԶՄԱՆՆԵՐ

Պոլիս այցելութիւնս պիտի տեսէր ընդամենը մէկ ու կէս օր եւ սրբազան ուխտ մը համակած էր զիս ամբողջովին. կ'ուզէի անպատճառ այցելել Շիշլիի Յայոց գերեզմանատունն ու աղօթել հոգելոյս Շնորհք Պատրիարքի գերեզմանին վրայ:

Շնորհք Պատրիարք Գալուստանն իր սրբակենցաղ կեանքի օրինակով խորապէս տպաւորած էր զիս սկսած 1970ական թուականներէն: Զանի տարիներն անցան, այնքան աւելի սերտացաւ կապը իրեն եւ մեր՝ ուսանողներուս միջեւ: Խուսկի բուրմունք մը կար վրան. այդ պատուական ու առաքինի հոգեւորականին շուրջ կը հաւաքուէինք յաճախ՝ լսելու համար բարի խորհուրդներն ու իմաստուն խրատները, դասեր քաղելով իր փորձառութենէն: Ամենաքաղցր յուշերս կապուած են Օքսֆորտի համալսարանի ուսանողական տարիներուս, իսկ աւելի ուշ, Թորոնթոյի մէջ իմ հովուութեան շրջանին հետ: Բազմաթիւ առիթներով ունեցած մտերիմ մեր զրոյցներու ընթացքին, իր կոչումին հաւատարիմ ու արժանի այդ անձնաւորութեան մէջ գտած էի աղօթող հոգեւորականը: Անոր անսպասելի ու տխուր վախճանը ըմբռնելու, հասկնալու համար ներքին զգացում մը կը մղէր զիս տեսնելու գերեզմանը ու համբուրելու զինք ծածկող քարը:

Մեսրոպ Սրբազան Մութաֆեանի հետ ենք ու միասին կ'աղօթենք եւ մեզի կը թուի, թէ աղօթքն առանց անդրադարձումի չի մնար. կարծէք գերեզմաններէն լսուող պատասխանի ձայներ են, որ կը հասնին մեր ականջին: Յաւատքի ու տեսիլքի հսկաներու, միտքի տիտաններու հոգիներն են, որ կը շրջին անմահներու այս կացարանին մէջ ու կը լսեմ, կը զգամ շունչը հայ հոգիի ու միտքի փարոսը հանդիսացող մեր մտաւորականներուն, որոնց լոյսը՝ վահանն է մեր փրկութեան:

ԽՕՍԱԿՅՈՒԹԻՒՆ ՊԱՏՐԻԱՐՔ ՀՕՐ ՀԵՏ

«Նախ պիտի շարժենք երկինքը մեր աղօթքներով, որպեսզի երկինքն ալ շարժե ջուրերը մեր եկեղեցիի աւազանին, կենդանութեան շունչ դնելու համար անոր մէջ, զմեզ վերակենդանացնելու՝ յարութեան շունչով»

Ինծի հետ խօսողը կրկին Շնորհք Պատրիարքն է: Աղօթքի հրաւիրող իր խօսքերով հոգիիս մէջ մարած հաւատքս կեանքի կը կոչեն: Իրօք այդպէս է որ, ժամանակ առ ժամանակ, մարդկային մեր տկար եութիւնը կը կորսնցնէ իր ներքին մղումները եւ կը հեռանանք մեր Արարիչ Աստուծմէ: Ահաւասիկ, թէ ինչ բանի մէջ է աղօթքին իմաստը: Աղօթքը մեր եւ Աստուծոյ միջեւ կը հաստատէ մնայուն եւ անքակտելի կապ մը:

Աղօթքը մեր մէջ կը հաստատէ զգաստութիւն՝ մերժելու համար եսասէր վարմունքը, չարութիւնը եւ ամէն տեսակի յռի բարքեր: Հանգուցեալ Շնորհք Պատրիարքի կեանքին հետեւող անձը կը գտնէ մէկ յստակ վարքագիծ՝ աղօթքով դէպի Աստուած ճանապարհորդութիւն մը: Նոյնին կը հրաւիրուինք նաեւ մենք, որպէսզի դէպի Աստուած ճանապարհորդութեան ընթացքին մեր մէջ պահենք նաեւ մեր ինսամբին յանձնուած հաւատացեալները:

Յարութեան շունչը հոգիներէն՝ հոգիներուն մէջ կը քալէ: Տեսլականի տեր հոգեւորական մըն էր նաեւ Շնորհք Պատրիարք, որուն տիպարը, այսօր, անելի շեշտուած պատգամ մը կը յղէ երիտասարդ սպասաւորներու: Այս պահուն կը յիշեմ նաեւ հանգուցեալ Ասողիկ Սրբազանը, իրաքահայոց նախկին Առաջնորդը, որուն լռակեաց անձնաւորութեան մէջ համակ սրբութիւն մը կ'ապրէր: Հոգիով խաղաղ այս

հանգուցեալ հոգեւորականներուն հետ կ'ապրիմ ես
այսօր, անյագօրէն կը հետեւիմ անոնց քայլերուն, կը
լսեմ անոնց հանդարտիկ զրոյցը, վերջապէս անոնց-
մով կը լեցնեմ ներկայիս պարապութիւնը:

ՀՈԳԻԿՍ ՄԷՋ ՆՈՐ ԱՐՀԱՎՈՅՍ ՄԸ

Աստուած իմ, քեզի կը բանամ իմ հոգիիս ծալքերը, որպէսզի այնտեղէն դուրս բերեմ իմ սերը, որուն արմատն ես, եւ այն կարողանամ առատօրէն բաշխել բոլոր անոնց, որոնք առաւօտեան արշալոյսի մը սպասումը ունին իրենց հոգիներուն մէջ: Եւ գիտեմ, որ աղօթքի մէջ լուսաւոր է հոգիս ու անանձնական ուրախութեան մէջ իր բարձակետին է հասած:

Հոգիս աղօթքի մէջ աղօթք կ'ուզէ դառնալ եւ աղօթքի ներշնչումը տալ Քու հօտիդ զաւակներուն: Հազար փառք Քեզի, որ քու լոյսին հաղորդութեամբ առլցուն հոգիներ՝ մշակեցին նաեւ իմ հոգեւոր կեանքը: Չարմանալի, բայց իրական, որ անոնցմէ շատերուն ֆիզիքական ներկայութիւնը թեւ ալլեւս վայելքը չեն իմ կեանքին, բայց անոնց աղօթող հոգիներէն բխում առած աղօթքները այնքա՛ն առատօրէն կ'իջնեն հոգիիս մէջ: Իմ հոգիիս աչքերու առջեւ կը տեսնեմ հոգելոյս Շնորհք Պատրիարքը, շատերուն մէջէն մէկը, որուն կեանքը դարձաւ կենդանի Աւետարան մը բոլոր անոնց համար, որոնք իրենց հոգեւոր կեանքին ծարաւը յագեցուցին քու ճշմարիտ խօսքով:

18 Դեկտեմբեր, 2011

ԵՐԿԽՕՍՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՀԱՆԴԻՊՈՒՄՆԵՐ

Գրեթե ամբողջ օր մըն է՝ ես իմ էութեանը մէջ հաստատած եմ երկխօսութիւն մը: Պարբերաբար յուշ դարձած անցեալի դէմքեր ու դէպքեր կը վերարթնացնեմ յիշողութեանս մէջ, որոնք իմ նկարագրի կազմաւորմանը մէջ ունեցած են որոշակի ազդեցութիւն ու ներգործութիւն: Եւ քանի որ դեռ քանի մը օրեր առաջ կը գտնուէի Կ. Պոլիս, այն տեղը, ուր մեր եկեղեցական ու ազգային պատմութեան մէջ ունեցած է առաջնահերթ նշանակութիւն, հետեւաբար կ'ուզեմ նախ թուղթին յանձնել Երջանկայիշատակ Շնորհք Պատրիարքին նուիրուած քանի մը յուշեր, որովհետեւ Կ. Պոլիս այցելութեամբ, յատկապէս Պատրարքարանէն ներս որոշապէս կը զգայի անոր ներկայութիւնը:

ՇՆՈՐՀՔ ՊԱՏՐԻԱՐՔ

Անուններ կան մեր Եկեղեցւոյ կեանքին ու պատմութեան մէջ, որոնք սրբութիւն կը հաղորդեն: Այդպիսին էր նաեւ Շնորհք Պատրիարք, որուն հետ անձնապէս ծանօթանալու պատեհութիւնը ունեցայ բազում հանդիպումներու ընդմեջէն: Իմ առաջին հանդիպումը անոր հետ տեղի ունեցաւ դեռ պատանի տարիքիս, երբ 1970-ական թուականներու սկզբնաւորութեան պաշտօնական այցելութեամբ մը կը գտնուէր Լիբանան եւ ուխտաւորաբար կ'այցելէր նաեւ Պիքֆայայի Սբ. Աստուածածին մատուռը: Միայն այնքանը կը յիշեմ իմ առաջին տպաւորութենէն, որ իր ներկայութիւնը իւրօրինակ զգաստութեան շունչ եւ ոգի մը պարտադրեց բոլորիս վրայ: Կարծեք աղօթքով լեցուած ըլլար ամբողջ Մայրավանքը եւ իր ներկայութիւնն ալ աղօթք կը հաղորդէր բոլորիս:

Տարիներ յետոյ հանդիպումներս Շնորհք Պատրիարքին հետ եղան յաճախակի: Սբ. Էջմիածին իմ այցելութիւններէն մեկուն ընթացքին էր, այսօրուայ պէս կը յիշեմ նաեւ Զոգելոյս Վազգէն Վեհափառի հետ իր ողջագուրումը Վեհարանի մուտքին, երբ Զայոց Զայրապետն անոր ուղղելով իր խօսքերը ըսաւ. *«Սրբազան Եղբայր, խունկի հոտ կ'առնեմ ձեր վրայէն»*: Վեհափառի խօսքը կ'արտայայտէր նոյն զգացումը ինչ որ արդէն վերելի տողերուն մէջ արձանագրած էի, երբ բնորոշելով Շնորհք Պատրիարքի անձը, կը գրէի, որ անոր ներկայութիւնը աղօթք կը ներշնչէր: Ներքին զգացումէ մը մղուած թուղթին կը յանձնեմ յուշերս Շնորհք Պատրիարքի մասին, որովհետեւ այս օրերուն, երբ հայեացքը կը պտըտցնենք մեր շուրջը ապրող աւագ եկեղեցականներուն վրայ կը փնտռենք Շնորհք Պատրիարքը եւ իր նմանները:

Եկեղեցական արարողութեան կեանքին մէջ, թէ այլ պաշտօնական հանգամանալի առիթներով կազմակերպուած միջոցառումներուն Շնորհք Պատրիարքի ներկայութիւնը հաւատք կը ներշնչէր: Կը յիշեմ թէ ինչպէս, ուր որ գտնուէր վաղ առաւօտները դեռ արեւը չծագած, անոր հոգիէն կը ծագէր աղօթքի լոյսն ու ձայնը: Սբ. Էջմիածին իր այցելութիւններու ընթացքին անպայման ժամանակ պիտի յատկացնէր ուսանողներուն ու սարկաւազներուն, եւ իր պարզ քարոզներով կեանքէն քաղուած դասերով կը մշակէր բոլորիս խոպան հոգիները:

Աւելի ուշ, Անգլիա ուսանողութեանս տարիներուն եւ Թորոնթօ հովութեանս շրջանին նոր առիթներով հանդիպեցայ Շնորհք Պատրիարքին, որուն մէջ գտայ, Քրիստոսանման կեանքով ապրող, մեծ հոգեւորականը: Գրեթէ երկու տասնամեակ է Շնորհք Պատրիարք հեռացած է մեզմէ, բայց անոր տիրական ու ոգեղէն ներկայութիւնը կ'ապրի բոլոր այն հոգիներուն մէջ, որոնք առնչութիւն են ունեցած Յոգեւոյս Պատրիարքին հետ: Անոր անձին նկատմամբ մասնայատուկ յարգանքի ու երախտագիտական զգացումներ կը տածեն բոլոր անոնք, որոնք Յոգեւոյս Պատրիարքի ջանքերով գաւառներէն բերուելով առաջնորդուած են դէպի Յայոց Եկեղեցի, ուր Միւռնի կենդանարար զօրութիւնը զգացած են քրիստոնեայ մկրտութեամբ:

Սիրելի Պատրիարք Սրբազան Յայր, ձեր ազնւական հոգիէն մեզի հասած աղօթքի թրթռացումներ դեռ կը շարունակեն զօրացնել նուաստս եւ անտարակոյս հազար հազարներով հայորդեաց, որոնք կեանքը դուք կերպարանափոխած էք: Տարիներ յետոյ ձեր հոգիէն ճառագայթած աղօթքներուն ներգործութիւնը նորովի զգացումներով կը լեցնէ նաեւ իմ հոգին, որ կարծես իր մէջ ունենայ սթափեցնող հզօր ոյժ մը, որպէսզի վերապրիմ կոչումս՝ ծառայութեան կեանքս նորոգելու գիտակցութեամբ:

Իջման Սբ. Սեդանին առջեւ ձեր խոնարհումները դրոշմուած կը մնան հոգեւոր աշխարհիս մէջ եւ այսօր տարիներ յետոյ ես այդ բոլորին մէջ կը կարդամ ձեր հոգիին տառապանաց անչափելիութիւնը, բայց աւելիով՝ ձեր հոգիին խօսքերէն վճռական արձագանգող հաւատքի ձայնը՝ Քրիստոսի այն բառերով, որով Ան սաստեց ալեկոծ ծովուն փոթորիկը ըսելով. **«Չանդարտէ՛»:**

ՏՕՆԵՄՔ ԶՔՈ ՅԱՐՈՒԹԻՒՆԻ

Մեղեդիի այս բառերուն մէջ կը տեսնեմ քու ամբողջ էութիւնդ, սիրելի Թորգոմ Պատրարք, քանզի քու բովանդակ կեանքը դարձուցիր Յարութեան խորհուրդին ու նոյն խորհուրդին աստուածային գորութեան հաղորդութիւնը: 73 երկար տարիներ անձնուէր ծառայութեամբ ու հոգեւոր սպասաւորութեամբ լուսաւորեցիր քու կեանքը ի խնդիր Հայց. Առաքելական մեր Մայր Սուրբ Եկեղեցուն, որուն պատկերին մէջ լուսազարդ Սուրբ Էջմիածինն ու Սրբոց Յակոբեանց վանքը դարձան ոգին կեանքիդ:

Սիրելի Թորգոմ Պատրիարք, դուք երանաշնորհ Հայրապետ, Սբ. Յակոբեանց վանքի, Սբ. Տեղեաց մէջ խմորեցիք ձեր միտքն ու հոգին Աստուծոյ սիրովը, Զրիստոսի իմաստութեամբ, մեր սրբազան հայրերու հաւատքին քաջութեամբ, Մայր Հայաստանի խորհուրդովը եւ ճանապարհ դուրս ելաք որպէս անմնացորդ եկեղեցական, ձեր խօսքն ու գործը դարձնելով ոսկի կամուրջը մեր Սբ. Եկեղեցւոյ հաւատացելոց կեանքը տանելու դէպի Աստուած:

Լոյսերու մէջ թող մնայ ձեր հոգին, եւ մենք գոհաբանական աղօթք կը բարձրացնենք առ Աստուած, որ Ձեր կեանքը դարձուց հոգեւոր կեանքի ու քրիստոնէական հաւատքի ներշնչումը հաղորդող ելեքտրականացումը մեր կեանքին մէջ: Զանգի սերունդներ ձեզ նայեցան որպէս մտատիպար իրենց կեանքին եւ հասկցան, որ դուք այն բացառիկ հոգեւորականն էիք, որ մերժեց տկարութիւնը եւ իր բովանդակ կեանքը լեցուց, վայրկեան առ վայրկեան, որպէս անուշաբոյր իւղ երկինքէն առկախ Լուսաւորչի կանթեղին մէջ:

Այս բառերը թուղթին կը յանձնեմ Սուրբ Պատարագի ամենախորհրդաւոր պահուն: Ինչքա՞ն խորհրդանշական եւ հոգեթռիչ պահ, քանզի պահը քաղց

յուշեր կը բերէ ինքնին անցեալէն, ձեր Սուրբ Պատարագներէն, որոնք ընծայեցիք քաջ հաւատքով ու համոզումով նորոգելով ոչ միայն Ձեր հոգին, այլև հոգեւոր վերածնունդի հրաւիրելով շատերս, որպէսզի նոր կեանքով ապրինք ի Քրիստոս:

14 Յոկտեմբեր, 2012

ԾԱՌԱՅՈՒԹԵԱՄԲ ԱՐԺԵՒՈՐԵԱԿ ԿԵԱՆՔ ՄԸ

Յոգելոյս Թորգոմ Պատրիարքի Վերջին Օծման եւ թաղման արարողութիւններէն պաշտօնատեղիս կը վերադառնամ բազում մտածումներով ու խորհրդածութիւններով ծանրաբեռն: Յարգանքի ու երախտիքի իմ տուրքը ընծայելու ներքին զգացումէն թելադրուած՝ քայլերս կ'ուղղուին դէպի Երուսաղէմ, Սբ. Յակոբեանց Մայրավանք: Ժամանման օրը, Կիրակի, 21 Յոկտեմբերին տեղի ունեցաւ Յոգելոյս Պատրիարքի Տան կարգի արարողութիւնը, որն սկիզբ առաւ Jaffa Gate-ի մուտքին կազմակերպուած երկար թափօրով մը: Այդ պահէն սկսեալ մինչեւ Վերջին Օծում եւ այնուհետեւ թաղում, իմ յիշողութեանը պաստառին վրայ կը տողանցեն անցեալէն յուշեր, որոնք կը ներկայացնեն պատկերներ մեծ եկեղեցականի կեանքէն, որ 73 տարիներ շարունակ ծառայութեամբ փայլեցաւ, լոյս ու օրհնութիւն տարածելով սերունդներու կեանքին մէջ: Անտարակոյս Յոգելոյս Պատրիարքը սերունդներու կեանքը մշակեց եկեղեցին սիրելու գիտակցութեամբ, հաւատքը դարձնելով իրենց կեանքի ներքին մղումը եւ հայրենասիրութիւնը՝ նպատակը իրենց հոգեւոր Էութեան:

Կատարուող արարողութեանց ամբողջ ընթացքին իմ հոգիի խորքէն աղօթք կատարեցի անոր հոգիին համար եւ փառք տուի Աստուծոյ, որ իր կեանքը դարձուց նաեւ մտատիպար նուաստիս համար: Այս ամբողջ ընթացքին Յոգելոյս Պատրիարքին ուղեկցող հայ թէ օտար ներկայութեան մէջ զգացի յարգանքը մեծ եկեղեցականին հանդէպ, որուն հոգին թրծուած էր Գուշակեաններու, Իսրայելեաններու ոգիով, բայց անբացատրելիօրէն կ'ուզէի տեսնել աւելին եւ ներքին այն զգացողութիւնը կ'ունենայի, որ բաժանման այս օրէն ան շատ հեռու մնաց բոլոր

անոնցմէ, որոնք տասնեակ տարիներով ապրեցան իր հետ, եղան իր ձեռնասուններն ու գործակիցները:

Թորգոմ Պատրիարք ինծի համար կը մնայ ամէն բանէ առաջ հոգեւոր ու բարոյական կեանքով հարուստ նկարագրի տէր անձնաւորութիւնը: Իր պարթեւ հասակին համապատասխանող նկարագրի կարեւորագոյն յատկանիշ մըն է սա: Ան առաւելագոյնս մնաց նախանձախնդիր Յայ Եկեղեցւոյ կարգաց եւ կանոնաց եւ յաճախ իր խստապահանջ կեցուածքը անհաճոյ թուաց շատերուն: Սիրեց Յայաստանը, խոնարհեցաւ Սուրբ Էջմիածնի խորհուրդին առջեւ, Կոմիտասը պաշտեց, Սբ. Յակոբեանց վանք վերադարձաւ գիտակցելով թէ ի՞նչ կը սպասէր իրեն անդ: Իր կեանքի բովանդակ ընթացքը իմաստաւորեց ծառայութեամբ եւ գուցէ հասկնալիօրէն յառաջացեալ իր կեանքի վերջին տարիներուն իր մէջ չտկարացաւ քաջութիւնն ու համարձակութիւնը նախաձեռնելու եւ առաջնորդելու, որ եւս արտացոլումը պէտք է նկատել իր նախանձախնդիր ոգիին, գործ մը սկսելու եւ աւարտին հասցնելու մտահոգութեամբ:

1976 թուականին առաջին անգամ հանդիպեցայ Յոգեւոյս Պատրիարքին, Մայր Աթոռ Սուրբ Էջմիածնի մէջ, որպէս Առաջնորդը՝ Արեւելեան Թեմին: Եւ յիշողութեանս մէջ միշտ թարմ պիտի մնայ առաջին երկխօսութիւնը: Երբ իրեն մօտեցայ, ողջունեցի զինք «Աստուած օգնական, Սրբազան Յայր», ըսելով, ու աջը համբուրելու, այդ պահուն իրեն իւրայատուկ խօսելաձեւով մը, (որը կապկելու դիրութիւն ունիմ), ան ըսաւ. «*Գրաբար կը սորվի՞ք*»: Եւ այնուհետեւ հարցաքննումներու շարք մը: Իր ձայնին մէջ պահանջք մը կ'արձանագրէր եւ ես իմ հերթին կը մտածէի թէ ինչո՞ւ այսքա՛ն խստապահանջութիւն: Հետզհետէ հանդիպումներու շարքը անելցաւ եւ տարօրինակ մտերմութիւն մը հաստատուեցաւ երկուսիս միջեւ: Տարօրինակ կ'ըսեմ, որովհետեւ մէկ կողմէ մարդկայնօրէն կը զգայի իր համակրանքն ու հետաքրքրութիւնը փոքրաւորիս հանդէպ, բայց միւս կողմէ կը

զգայի յստակօրէն, որ զիևք բաւարարելը դիւրին չէր: Ան միշտ աւելին ակնկալեց, որուն համար շնորհակալ ու երախտապարտ պիտի մնամ յաւիտեան: Իր առաջնորդական պաշտօնին հանդէպ ցուցաբերած նախանձախնդրութիւնը իւրօրինակ էր: Ծառայութիւնը սիրող, աշխատասէր հոգեւորականին առջեւ իմ յարգանքի տուրքը վճարելու փոքր քայլեր կ'առնեմ հովուական իմ կեանքին մէջ, կեանքի կոչելով իր խորհուրդները, բայց յետ այսորիկ աւելին պետք է կատարեմ, որպէսզի ամէն բարի գործ լոյս տանի իր հոգիին:

Դժուար է, երբ մեծերը կը բաժնուին մեր կեանքէն: Այս պարագային, Թորգոմ Պատրիարք ամենէն երիցագոյնն էր, որուն հետ գրեթէ դարի մը չափ պատմութիւն է կապուած: Երուսաղէմի հայոց պատմութիւնը, Ամերիկահայութեան պատմութիւնը, Սբ. Էջմիածնի նոր օրերու եւ Հայ Եկեղեցւոյ պատմութեան վերջին տասնամեակներուն յստակօրէն կը տեսնենք Թորգոմ Պատրիարքի լուսաւոր պատկերը:

Այս տողերը իբրեւ խոնարհում թուղթին կը յանձնեմ...: Դեռ շատ ու շատ յուշեր ունիմ կապուած իր անձին հետ: Ժամանակ առ ժամանակ յիշողութիւնս պիտի պեղեմ եւ լոյսի բերեմ առանձին պատումներ, որոնք պիտի ուզեմ բաժնել նորահաս սերունդին հետ: Լոյսերու մէջ մնայ յիշատակդ, սիրելի Թորգոմ Պատրիարք:

24 Հոկտեմբեր, 2012

ԶԱՐԷՆՆԻ ՄՐՔԱԶԱՆԻ ՅԻՇԱՏԱԿԻՆ ՔԱՀԱՆԱՆՆԻ ԼՈՅՍ ԱՇԽԱՐՀ

Աք. Յովհան Ոսկեբերանի քարոզներէն մէջբերած խորհրդածութիւն մը մեզ կ'առաջնորդէ այն եզրահանգումին, որ Զահանան՝ լոյս է աշխարհի մէջ: Առաջին հերթին, կը մէջբերենք այն հատուածը, որտեղ Եկեղեցւոյ Սուրբ Յայրը կ'արձանագրէ իր համոզումը. *«Զրիստոս իշխանութիւն տուաւ մեզ, որպէսզի դառնանք լոյսի փարոս եւ ուսուցանող ... որպէսզի մարդկանց մէջ շրջինք հրեշտակներու նման, որպէսզի նմանուինք սերմերու եւ առատ բերք տանք: Քարոզներու անհրաժեշտութիւնը չպիտի զգացուէր, եթէ երբեք մեր կեանքը լոյսի պէս փայլէր: Բառերու արտասանութիւնը անտեղի պիտի ըլլար, եթէ երբեք մեր բարի գործերով վկայութիւն տայինք: Յեթանոսները չէին մտար աշխարհի երեսին, եթէ երբեք ճշմարտապէս քրիստոնէայ ըլլայինք»:*

Լոյսի փարոս, դաստիարակ - ուսուցիչ, հրեշտականման ներկայութիւնը, եւ տակաւին ինչեր կը սպասուի Զահանայէն: Ճշմարիտ է եւ կամ արդար, սակայն, ակնկալութիւնը, քանզի եթէ Զահանան երկրի վրայ գժրիստոս կը ներկայացնէ, ապա իր կեանքի ընթացքը պէտք է ըլլայ Զրիստոսանման: Աղօթանուէր կեանքով ապրող Զահանային կեանքը՝ լոյսի ներկայութիւնն է համայնքի կեանքին մէջ: Այդպիսին Նաեւ լոյսի կը հրաւիրէ իր համայնքի զաւակները եւ փաստօրէն իր կեանքով կը դառնայ ե՛լ խաղաղութիւն, ե՛լ սեր, ե՛լ աստուածայինը ճառագայթող ներկայութիւնը: Յամոզումով կ'արձանագրենք այս տողերը, քանզի քաջ գիտենք, որ մեր հովուական կեանքի ընթացքին որպէս աստուածային պարգեւ վայելքն ունեցանք ապրելու թէ՛ աշխարհական եւ թէ՛ հոգեւորականի հանգամանքով անձնաւորութեանց հետ, որոնց կեանքը ինքնին քարոզ է, վկայութիւն՝

ճշմարիտ Զրիստոնեայի մասին, եւ վերջապէս կեանքի
ընթացք, որուն մէջէն կը պատգամէր Աստուծոյ խօսքն
ու շունչը: Արդարեւ, այդպիսին էր Չարեհ Սրբազանը:
Սրբակենցաղ իր կեանքով Չարեհ Սրբազանը լոյս կը
ներարկէ մեր հոգիներուն մէջ:

3 Սեպտեմբեր, 2004

ԶԱՐԵՀ ՍՐԲԱԶԱՆ

Եկեղեցական պատմութեան էջերէն սուրբերու կեանքը կը տորվինք եւ կը խոնարհիկնք անոնց յիշատակին առջեւ: Սրբութիւն հաղորդող անձ մըն էր, նաեւ Չարեհ Սրբազանը, որուն հետ երեսունեւհինգ տարիներու մտերմութիւն մը ունեցայ: Անփոխարինելին էր ան բոլորին մէջ: Եկեղեցականի իր կերպարը գրեթէ կատարելութեան մակարդակի վրայ կը գտնուէր: Հայց. Եկեղեցւոյ վերջին տասնամեակներուն չկայ եկեղեցական մը, որ իր կեանքով այնքան սրբակենցաղ եղած է, այնքան վաստակ արձանագրած, անհաւատալիօրէն կարգապահ կեանք մը դրսեւորած: Կիլիկիոյ Կաթողիկոսութեան լոյսի ու յոյսի փարոսն էր ան: Իր աշխատասենեակը նոյնքան եկեղեցւոյ սրբութիւնը հաղորդող տեղն էր: Պատանեկութեանս տարիներուն ուսուցիչս եղած էր եւ յաւետ ուսուցիչս ալ մնաց իմ կեանքի մէջ: Ինքնին աղօթք էր իր ներկայութեամբ: Եւ երբ պահ մը վերլուծումներ կը կատարեմ ներկայի կապակցութեամբ, ապա այն ժամանակ կը հասկնամ նաեւ թէ իրեն նմանակեցնելու բացակայութեան հետեւանքն է միայն, որ Եկեղեցին այսօր չունի բարոյական այն մեծ հեղինակութիւնը, որմէ կը տառապի նաեւ ամբողջ ազգը: Ժամանակի հրամայականն է, որ վերածընուի միաբանական կեանքը մեր վանքերէն ներս, որպէսզի հոգեւոր զարթօնք ապրի նաեւ Եկեղեցին, որուն յաջորդող քայլը ինքնըստինքեան պիտի ըլլայ բարեկարգութիւնը: Փաստն այն է, որ նուիրական բոլոր կառոյցներն ու իշխանութիւնները ժամանցելի են եղած եւ պատմութեան մէջ են մնացած տեսիլքի տէր, ու ոգեկանութեամբ լեցուած մեծագոյն դեմքերը: Մեր մեծերը, որոնց շարքին է նաեւ Հոգեւոյս Չարեհ Սրբազանը մեր աղօթքներուն մէջ պետք է ապրեցնենք, որպէսզի մենք ալ թախմորուինք անոնց կեանքով: Պարպուած

կը մնայ մեր հոգեւոր կեանքը, երբ բացակայ են անոնք մեր աղօթքներուն մէջ: Տարիներ յետոյ, Թորոնթօ հովուութեանս տարիներուն, երբ Յոգելոյս Սրբազան այցի կու գար իր ծնողներուն, մեր հանդիպումները կը մնային ամենաքաղցր պահերը: Իր հաւատքին անչափելիութիւնը, եւ սրբութեամբ լեցուած կեանքին անկշռելիութիւնը դարձաւ հոգեւոր մակարդակը ոչ միայն Կիլիկիոյ Կաթողիկոսութեան միաբաններու կեանքին, այլեւ բոլորիս անխտիր: Հիւանդութեան վերջին օրերուն, Նիւ Եորքէն Անթիլիաս վերադարձին, երբ հերախօսազանգով կը հաղորդակցեինք, ես ականայ կը հարցնէի իրեն թէ Սրբազան ինչպէ՞ս ես, անոր պատասխանը եղաւ. «Փառք Աստուծոյ, լաւ եմ»: Անողորբ հիւանդութիւնը բնաւ պատճառ չեղաւ որ դոյզն իսկ չափով բողոքի նշան մ'իսկ դրսեւորուէին իր խօսքերուն մէջ:

Սիրելի Սրբազան, դուն մնացիր Աստուծոյ մարդը: Զու ներկայութիւնը եղաւ զգաստացնող բոլորիս համար: Ուրախութեանդ մէջ կը ճառագայթեր բարութիւն ու շնորհներու առատացում: Բիւր յարգանք քեզի: Այսօր հանդիպում մըն ալ քեզի հետ նոր լիցք կը հաղորդէ հոգիիս, ու պիտի պահեմ քեզ յաւիտեան:

30 Փետրուար, 2007

ԵՐԿՆՔԻ ԱՍՏՂԵՐՈՒՆ ՄԷՋ ՆՈՐ ԱՍՏՂ ՄԸ

Այս տողերը թուղթին կը յանձնեմ հոգեկան այնպիսի տուայտանքներ ապրելու ժամանակ, երբ քանի մը օր առաջ մեզմէ անդարձ բաժնուած էր Յոգելոյս Տ. Ներսէս Արքեպիսկոպոս Պոզապալեանը, որուն հետ ալ սկսած էր իմ համալսարանական ուսանողական եւ հոգեւոր ծառայութեան շրջանը Լոնտոնի մէջ: Կը լսեմ անոր աղօթանուէր մեղեդիները, որոնք կարծես թռիչք կու տան իմ ներքին զգացումներու, որպէսզի ձեռքերս վեր պարզած երախտագետ սրտի ապրումներով՝ փառք տամ Երկնաւորիդ՝ Աստուած իմ: Բու Ամենագօր Աջիդ հովանիին ներքեւ, Յոգելոյս Սրբազանի ջերմեռանդ աղօթքները տարիներ շարունակ խունկը դարձան հոգիիս բուրվամին որպէսզի սիրեմ եկեղեցին, Սուրբ Էջմիածինը եւ իր անձին հետ միացած՝ շարունակեմ հաստատակամ ծառայել Բեզի:

Սիրելի Սրբազան, լսե ձայնը աղօթքիս: Մենաստանի մը քարէ աղօթքներով ճարտարապետուած եկեղեցին հովանի է քու յոգնաբեկ ոսկորներուն, որոնց մէջէն դեռ շատ երկար պիտի լսուին թուղթին չյանձնուած հոգիիդ յոյզերն ու երազներդ: Սուրբ Էջմիածնի սերդ իր հողը պիտի գտնեն բոլոր անոց հոգիներուն մէջ, որոնք քեզի հետ դարձան աղօթակից Մայրավանքէն մինչեւ Լոնտոն ու հեռաւոր ափերը աշխարհի:

Սիրելի Սրբազան, որքա՞ն կ'ուզեմ առանձնանալ ու Աստուծոյ Էութեան մէջ զգալ ինքզինքս ու անեանալ, այնքա՞ն կը լսեմ քաղցրահունչ «Լոյս Չուարթ»ներդ ու Սուրբ Պատարագներդ, որոնք կու գան նորոգելու նաեւ ծառայութեանս ճանապարհը՝ հաւատքի առաւել եռանդով ու Բրիստոսի սիրովը լեցնելու համար կոչմանս ընթացքը: Այս երեկոյ եր-

կինքի աստղերուն մէջ աստղ մըն ալ դուն կը դառնաս սիրելի Սրբազան, որուն լոյսը կու գայ միանալու երկինքէն մեզի հասնող երջանկայիշատակ հայրապետներու մշտարթուն լոյսին՝ փառաւորապէս հանգչած Սուրբ Էջմիածնի գմբէթին վրայ որպէս պսակ ու ծառայութեան կանչ՝ ուղղուած նուաստիս: Երեսուն տարիներու ծառայութեանս ճանապարհին ես միշտ լսեցի նաեւ աղօթքիդ ձայնը: Նոյն աղօթքի ձայնն է, որ կը լսէ հոգիս այս գիշեր, որ գիս կը հրաւիրէ խոնարհելու յիշատակիդ արջեւ: Թող իմ խոնարհումը ըլլայ համեստ ծաղիկ մը շիրիմիդ վրայ:

3 Յուլիս, 2009

ՆԵՐՍԷՍ ՎԱՆԱԿԱՆ

Մայրավանքեն շատ հեռու, հեռաւոր մենաստանի մը շուքին տակ տարին քեզ սիրելի Սրբազան: Բայց գիտե՞ս, գիշերները անթիւ աստղերու լոյսին հեղեղը արթուն պիտի պահե հոգիդ, որպէսզի հոն քու քաղցր երգերով ու շարականներու ընթերցումով փառքը հիւսես Աստուծոյ:

Սուրբ Էջմիածնի խորհուրդը իր մէջ կը պարփակէ Լուսաւորիչ Հայրապետէն սկսած բոլոր հաւատաւոր եկեղեցականներուն աղօթքը, որոնք ապրեցան տեսիլքը Լուսաւորչի, երբ Քրիստոս ոսկէ մուրճով կը հաստատեր այն սուրբ վայրը, ուր կառուցուեցաւ Կաթողիկէ Սուրբ Էջմիածինը:

Ամիսներ առաջ, Փետրուարին այցելեցի Ներսէս Սրբազանին, Երեւանի մէջ տեղի ունեցած արկածէն մի քանի շաբաթ յետոյ: Հիւանդանոցի անկողինին մէջ երկարած Սրբազանը ցնցեց նաեւ ինձ: Ինձ ուղեկցող հոգեւոր եղբայրներու հետ աղօթեցինք անոր ապաքինման համար: Աստուծոյ կամքը այլ էր, սակայն: Քիչ ժամանակ անց Սրբազանը հոգին աւանդեց: Յիսնամեակի մը ծառայութեամբ հարուստ իր կեանքը դարձաւ հրաշալի ընծայում Աստուծոյ Սուրբ Սեղանին: Երախտագէտ սրտէ բխած աղօթք կը մատուցեմ անոր յիշատակին: Լոնտոնեան օրերէն կը յիշեմ. Սրբազանը, իր խանդավառող քարոզներով, տպաւորիչ ներկայութեամբ եւ, մասնաւորաբար, տօնական օրերուն մատուցած ներշնչող Սուրբ Պատարագներով:

Սիրելի Սրբազան, երբ աստղազարդ երկինք մը բացուի իմ առջեւ, այն ժամանակ պիտի յիշեմ նաեւ քեզ, որովհետեւ գիտեմ, որ լոյսերու հեղեղին մէջ այդ պահուն հրճուանք կ'ապրի քու հոգին:

24 Յուլիս, 2009

ՓԱՐԱՏԵԱ ՄԸ ԿԱՐԴԱՎԼՈՒ

Արարատ Յայ Տարեցներու Տուն կատարած հերթական այցելութիւններէս մէկուն ընթացքին էր, երբ մուտք գործեցի նաեւ Գերշ. Տ. Սմբատ Արք. Լափաճեանի սենեակը, ճիշտ այն պահուն, երբ առաւօտեան նախաճաշը կ'ունենար: Չրոյցի պահուն յիշեցի, թէ ինչպէս տարիներ առաջ 1974ին ներկայ գտնուած էի իր եպիսկոպոսական ձեռնադրութեան եւ օժման:

Իր հերթին Սրբազանը որոշ անդրադարձումներ եւս կատարեց՝ գնահատանքի իր խօսքը ուղղելով իմ կատարած հրատարակութիւններուս մասին: Ինձ համար ամենէն յուզիչը, սակայն, այն էր, որ ծերունագարդ հոգեւորականը աղօթք ու օրհնութիւն փափաքեցաւ իր փոքրաւորէն: Ներքին յուզումս զսպելով եւ ապրումներուս տիրանալով աջ ձեռքս դրի անոր ուսին եւ աղօթքս կատարեցի: Աղօթքէն յետոյ հայեացքս ուղղեցի ուղիղ անոր աչքերուն մէջ, ուր շեշտաւորուած էին տարիներու տառապանք ու ցաւ, որբութեան տարիներու կարօտ եւ երեւի թէ անորոշ սպասումի մը վախը, թէ վաղուան օրը ինչ պիտի բերեր:

Եկեղեցականի մը կեանքի այսպիսի աւարտը գոնէ ինձ համար ցնցող է: Որովհետեւ վերջին քանի մը ամիսներու ընթացքին ականատես եղայ նաեւ ա՛յլ պարագաներու, որոնք յուսախաբութիւն եւ ներքին խոր ցաւ մը կը պատճառեն ինձ: Բառեր չունիմ արտայայտելու իմ ներքին ապրումներու ծով տառապանքը: Միայն կրնամ հաստատօրէն ըսել, ինչ որ զգացում մը, որուն փորձառութիւնը չէի ունեցած, այս օրերուն արդէն իմս է:

24 Յուլիս, 2009

ԱՆԲԱՅԱՏՐԵԼԻՆ

Կրտսերագոյներէն մէկուն այցելութիւն մըն էր որ կու տայի: Դեռ գարուն հասակին յաճախ անկողնին դատապարտուած, երիտասարդ արեղային ողջ եւութեան մէջ կը տեսնէի ուրախութեան այնպիսի դրսեւորում, որ ուղղակի շփօթի կը մատներ զիս: Վերջապէս լուծեցի հանգոյցը, անբացատրելին՝ պայծառացաւ ինծի համար: Պարզապէս Յայր Սուրբին սիրտն ու հոգին այնքան լեցուն էր մաքրութեամբ, որ այդ վիճակը կը խօսեր իր մէջէն ու անմեղ ժպիտով մը կը գծագրուէր իր մանկունակ դէմքին:

Սիրտս տխուր էր, սակայն, ամէն անգամ երբ կը մտաբերեմ իմ այցելութիւնս իրեն, այնպէս կը զգամ որ Յայր Սուրբը կը տառապի: Այդ ցաւը լուռ կ'ապրիմ նաեւ ես: Սրտանց կ'աղօթեմ առ Աստուած, որ մշտապէս օգնական ըլլայ իրեն ու գոհութիւն կը մատուցեմ Աստուծոյ, որ օրհնեալ ձեռքեր կը խնամեն զինք, կը հոգատարեն ու կը սիրեն զինք ամբողջ հոգիով ու սրտով:

Սիրելի Յայր Սուրբ, հոգիս կը զգայ եւութիւնդ ամէն վայրկեան: Մերթ յուզումով, մերթ շփոթով կ'ընդունիմ առողջական վիճակդ: Բայց դուն է, որ քու իսկ քաջութեամբ կը զգացնես ե՛ւ ինծի ե՛ւ ինծի նմանները: Զու բարի սիրտդ դէպի Աստուած տանող լոյսի խորան մըն է, որուն առջեւ կ'ուզեմ մշտապէս աղօթել...

Տէր իմ Աստուած, հրաշագործե՛, որպէսզի բաւականք մեր հոգւոյ աչքերը եւ ըմբռնենք Զու ներկայութիւնդ Տրդատի կեանքին մէջ:

21 Օգոստոս, 2001

ԼԱՎԱԳՈՅՆ ԸՆԿԵՐՍ

Դուն պիտի մնաս իմ կեանքի լավագույն ընկերը, սիրելի Մայրս, ինչքան նամակներով եմ կամրջած կեանքս քեզի՝ անցնող տարիներուն: Փառք Աստուծոյ, գրիչը մէկդի դրած, սիրտ ի սիրտ կը խօսինք այս օրերուն եւ քու սիրոյ անսահմանելիութեանդ պարգեւովը կը պարուրէ հոգիս երջանիկ զգացողութեամբ:

Մայրութեան խորհուրդը կարելի չէ բացատրել բառերով: Ինչ որ կը ծնի կեանքեդ այդ խորհուրդին արտացոլումն է: Լավագույն ընկերս է մայրս, որուն աղօթքները անընդհատ առաջ կը մղեն ինձ կեանքն ապրելու եւ ըմբռնելու առատօրէն: Բարիին ու գեղեցիկի արմատն են մայրերը: Մեղուի նման, որ ծաղիկներէն կը ներքաշէ մեղրին հիւթը, ահա այդպէս ալ քու հոգիէն բխող սէրը կը դառնայ մեղրը կեանքիս: Հագար օրհնութիւն քեզի:

15 Դեկտեմբեր, 2011

ԿԱՐՕՏ

Տարբեր միւս օրերէն, այսօր, անելիով նորովի կարօտ մը կը զգամ հոգիիս մէջ, քու նկատմամբ սիրելի Մայրս: Սուրբ Պատարագէն ու օրուան հանդիսութեանց անարտին կ'ուղեւորուիմ դէպի տուն՝ մօրս այցի: Հոգեւոր կեանքիս բարձրակէտն է այս հանդիպումը՝ մօրս հետ այցելութիւնը:

Յիշողութիւնս ինձ կը տանի դէպի մանկութիւն, ու մտածումներու պաստառին վրայ կը տողանցեն յուշերս, մանկութեանս պատկերը եւ երբ կը նայիմ մօրս ներքին սարսուռ մը տառապանքի ալիք կը ստեղծէ մէջս:

Արդարեւ մայրական սերը իր զաւկի հանդէպ կը մնայ ամենէն քաղցրն ու հարազատը եւ անկէ զրկուիլ բոլորիս կու տայ որբութեան զգացումը միայն:

Չրոյցիս գլխաւոր շեշտը մօրս հետ մնաց միայն մէկ մտահոգութեան մը վրայ, որպէսզի զգուշութեամբ պահեր իր առողջութիւնը, որպէսզի իր ներկայութեան վայելքը մնար շատ երկար ինձ հետ եւ իր զաւակաց հետ:

Անկեղծ զգացումներս կը յանձնեմ թուղթին, որոնք միայն աղօթք են բխած սրտես, որպէսզի հասնին մօրս սրտին:

29 Յունուար, 2012

ՀԱՅՐԱ

Շատ քիչ անգամներ գրչով թուղթին եմ յանձնած ապրումներս, որոնք կը ներկայացնեն պատկերը հորս: Էուրթեամբ բարի, բայց թե ինչպիսի՞ խորհուրդներով էր առաջնորդած իր կեանքը, այդ ինձ համար դարձաւ անհասանելի: Ինձ համար պարզ է այն զգացումը, որ իր բացակայութիւնը փնտռտուքի կը տանի բոլորս: Յոգ չէ, թե ան իր գաւակաց հետ ընկեր մը դառնալու քաջութիւնն ու համարձակութիւնը չունեցաւ, բայց իմ կեանքի մէջ դեռ ներկայ է ան: Հեռու է ան մեզմէ այսօր, բայց դեռ կը խօսի իր լռութեամբ ու խոհուն ներկայութեամբ: Կենդանութեան օրերուն ինչ որ զգացում մը մտերմութեան առաջնորդեց զինք խմիչքին հետ, որուն մէջ խեղդեց իր յոյզերն ու ապրումները: Ինչքա՛ն սերտ մնաց խմիչքին տուած ներշնչումին, այնքա՛ն հեռու մնաց բոլորէս:

Տարիներու գլորումէն յետոյ կը փորձեմ վերլուծել իր կեանքը, որուն բացատրութիւնը պարզ բաներով եթէ ուզեմ ամփոփել, ապա հաստատօրէն կրնամ ըսել, որ բարի յուշ մը թողուց մեզի հետ:

15 Դեկտեմբեր, 2011

ՀՈԳԻԴ ՀՈԳԻՈՅՍ ՄԷՋ... ԼՈՅՍԻ ՊԷՍ ԿԸ ՊԱՀԵՍ

Գիշերուայ խաղաղութեան մէջ հանդիպումը քեզի հետ կը ներշնչէ իմ հոգին անցեալի յուշերով: Սա պահուն կը լուսաւորուի իմ էութեանը մէջ գոհողութեան ու ծառայութեան այն գիտակցութիւնը, որ ինքզինք կը դրսեւորեր քու ծանր աշխատանքով: Արթուն է յիշողութիւնս, երբ գիշերները լուսցնելով ճակտի քրտինքով ընտանիքը կ'ամրապնդէիր՝ սիրոյ անբացատրելի խորհուրդով մը: Կօշկակարի սեղանի ետին նստած, ծանր աշխատանքի տակ կքած, կ'ապահովէիր զաւակներուդ հացն ու ուսումը: Գուցէ այս բոլորը կենդանի խօսքով չըսի ամէն օր, բայց խոր գիտակցութեամբ եւ երախտագետ սրտով կը խոնարհիմ յիշատակիդ առջեւ:

Տարի մըն է անցած, երբ հորիզոնէն անդին կորսընցուցինք քեզ: Բայց դեռ կ'ապրիս իմ հոգիին խորքը: Ներկայ ես տակաւին լուռ աղօթքներովդ եւ անտարակոյս կը զօրացնես իմ հոգին: Ժամանակի մաղէն անցած կեանքէդ ինձ կը մսան գեղեցիկ յուշերը միայն: Ինչ որ տուիր խօսքով ու գործով, բայց մանաւանդ լռութեամբ...անտարակոյս նոր արշալոյսներու պէս կ'արթնան հոգիիս մէջ:

Գիշերուայ խաղաղութեան մէջ հանդիպումը քեզի հետ կը լեցնէ իմ հոգին: Հոգիդ հոգւոյս մէջ ... լոյսի պէս կը պահեմ:

17 Հոկտեմբեր, 2003

ՊՈԼՍԵՑԻ ՄԵԾ ՄԱՅՐԻԿԱ

Յուշերուս մէջ խեղդուած բայց բուռն սիրով դեռ կը սիրեմ Պոլսեցի մեծ մայրիկս, որուն գուրգուրացող ձեռքերուն մէջ ունեցայ վայելքը՝ եկեղեցին սիրելու: Սբ. Պատարագներու աւարտին երկիւղածութեամբ ու թաշկինակիս մէջ մաքուր սեղմած, իր մէջ խորհուրդ ամփոփած, մասը կը փութայի հասցնել մեծ մայրիկիս, որուն համբոյրը յափշտակութեամբ ստանալէ յետոյ տակաւին կ'ըմբռնէս եւ այն պահը, երբ ան սուրբ մասը կը տաներ իր շրթներուն որպէս օրուայ աղօթքը: Այս արարողութեամբ ալ կը նուիրականանար կիրակին: Հայ ընտանիքին յատուկ այս աւանդութիւնը մանուկի մը հոգիին անկողոպտելի սնունդն է: Սա պահուն, երբ կը վերապրիմ անցեալի գողտրիկ այս յուշը, իմ առաջ յաղթահասակ կը կանգնի մեծ մայրիկս, որուն ձեռքէն կ'ուզեմ ամուր սեղմել, ու զգալ անոր սրտին զարկը:

Մեծերը մեր կեանքին օրհնութիւնն են եղած: Անոնց հոգեւոր ներկայութիւնը կը նեշնչէ բոլորս: Այսօր, երբ շուրջս կը նայիմ, երբ տեսնեմ մեծերու աղօթանուէր ներկայութիւնը յատկապէս եկեղեցւոյ կամարներուն ներքոյ, այն ժամանակ իմ մէջ կը զգամ պոռթկումը մանկանալու եւ զգալու մեծ մայրիկիս աջին զօրութիւնը:

Տարիներու թալաւումէն յետոյ հոգիս դեռ բուռն կարօտով կը յիշէ քեզի սիրելի մեծ մայրիկ: Այդ օրերուն Նենէ ըսելով կը գտնէի Աստուծոյ զօրութիւնը: Ինչքան թարմ է դեռ յիշողութեանս մէջ քեզի հետ իմ փոքրիկ ուխտագնացութիւնը դէպի եկեղեցի: Քեզի հետ իմ մոմովառութիւնը, քու աղօթքներէն ինձ հասած մրմունջները, որոնք խմորեցին իմ հոգեւոր ներաշխարհը ու լուսաւորեցին գիտակցական կեանքին մէջ հոգեւորական դառնալու սերս ու կոչումս: Զու յիշատակիդ առջեւ թող խունկ դառնան յուշերս,

որոնց վերյիշեցումովը այս երեկոյ իմ մէջ կը նորոգեն մանկութեանս տարիները, բայց աւելիով՝ կը զօրացնեն մեր մէջ Աստուծուն ծառայելու կոչումն ու նուիրումը:

25 Ապրիլ, 2006

ՄԵԴՐԱԿ ԶԱԼԵՆ

Մանկապարտեզի եւ նախակրթարանի իմ առաջին տարիներուս տնօրէնն էր Սեդրակ Զաւէնը: 1960-ական թուականներուն, ամէն առաւօտ, գրեթէ հազարի հասնող աշակերտութեան առջեւ կանգնած՝ հասակով թէւ փոքր, բայց իր ոգեղէն ներկայութեամբ, սրտերը մէկի վերածող, հսկան էր Սեդրակ Զաւէնը, որուն խօսքին մէջ աղօթքի շէշտ կար եւ ձեռքի շարժումներուն մէջ հոգիները մշակող ուժականութիւն ու զօրութիւն: Առաւօտեան աղօթքէն յետոյ հերթաբար իրենց դասարանները բաժնուող աշակերտներս երկար շարքերով կ'անցնէինք անոր առջեւէն, իր խոհուն եւ ներհուն հայեացքին տակ ստանալով օրհնութիւններ, որոնք տարիներ յետոյ դարձան հայեացքը մեր հոգիին ու մտքին: Զիչ յետոյ ան կը պտըտեր դասարանները ու իր խրոխտ ձայնով նոր արշալոյս կը բերեր մեր հոգիներուն մէջ: Ամբողջ դպրոցը կը զգար, որ իրմով կը խմորուէր իւրաքանչիւրիս հոգեւոր կեանքը... Սերունդներու կեանքին մէջ, այսօր, անտարակոյս, ան կ'ապրի ու կը շարժէ բոլորիս ներաշխարհին մէջ անթեղուած Աստուծոյ սերը, Մեսրոպեան այբուբէնը, ուսման փափաքը:

Սիրելի ուսուցիչ-տնօրէն, գիտե՞ս որ դեռ ներկայ ես բոլորիս սրտերուն մէջ ու մեր էութեան մէջ կ'արձագանգեն խանդավառող քու պատգամները: Եկե՛ղեցոյ անունը կրող Սրբոց Քառասնից Մանկանց վարժարանը՝ իր դարբնոցին մէջ ոգու կրակի մը վերածեց նաեւ քու պատգամները: Մանկութեան քաղցր յուշերուս մէջ սուզուելով՝ հոգիս կ'ուզէ անգամ մ'ես հաղորդուիլ քու ներկայութեամբ, քու լոյս պատգամներով, որոնց մէջ կարծես կ'ուզէի վրէժը լուծել շարդարար թուրքին՝ կեանք հաղորդելով նորահաս մանուկներուն... Մանուկ հոգիիս մէջ նետուած քու խօս-

քերը, այսօր, հասակ են առած իմ եռութեանը մէջ:
Քեզի եւ նմաններուն եմ պարտական իմ կեանքը,
կեանքիս ուղին, նպատակը եւ անընկճելի յոյսերս ու
երազանքներս:

25 Ապրիլ, 2006

ԶԱՏԿՈՒԱՅ ՌԻՏՏԱԲՈՐԸ

Արամ Խաչատուրեան՝ յաւերժականութիւն խորհրդանշող մեծանուն երգահան արուեստագետի ներկայութիւնը այսօր կը զգամ իմ եութեանը մէջ: Սբ. Էջմիածնի Մայրավանքին մէջ առաջին անգամ հանդիպումը Չատկուայ Ուխտաւորին հետ անշնչելի պիտի մնայ իմ յիշողութեան պաստառին վրայ: Չատկուայ օրն էր, եւ Արամ Խաչատուրեան ուխտի եկած էր Մայրավանք... Մագնիսական իր անձով ուխտաւորներու խումբ մըն ալ իր շուրջն հաւաքւած՝ մատաղացու ուլիկով մը ան իր քայլերը առաջնորդեց դէպի Վեհարան, ուր երկու հսկաները՝ Վազգէն Վեհափառ եւ Արամ Խաչատուրեան հոգիները շարժող գրկախառնութեամբ նոր էլեկտրականացում մը տուին մարմնիս: Կրկնակի զատիկ դարձաւ բոլորիս կեանքը՝ ի տես այս հրապուրող պատկերին:

Աւելի քան քսանեւհինգ տարիներ են անցած պատմութիւն ներշնչող այդ օրուրնէ, որն իմ հոգիին խորքը արմատացած է: Բառեր չունիմ ամբողջական պատկերը թուղթին յանձնելու, բայց միայն ըսելու. զարկ տուէք ձեր երեւակայութեան եւ իւրովի ապրեցէք նաեւ դուք նոյն պահը:

Այսօր, երբ Արամ Խաչատուրեանի ծննդեան 100ամեակը կը տօնախմբէ համայն աշխարհը, նոր իմաստ կ'առնէ անցեալին ճառագայթող այս յուշը, որ իմ մէջ կ'արթնցնէ հիացմունքի նոր զգացումը դէպի Խաչատուրեան, որուն արուեստի առջեւ համայն մարդկութիւնը կը խոնարհի:

Իմ աղօթքներուն մէջ, երախտագետ սրտի զգացումներով ես ալ կ'ապրիմ Խաչատուրեանը, որուն երաժշտութիւնը ինձ կ'առաջնորդէ դէպի Յայրենքն ու արմատները համամարդկային մշակոյթին: Բիւր յարգանք՝ իր վաստակին: Խաչատուրեան, մեծանուն երգահան՝ յաւերժութեան մէջ ապրող երգի վարպետ:

12 Յոկտեմբեր, 2003

ՉՄՊԱՍՈՒՄԸ ՀԵՌՄԵՍԱԶԱՆԳԸ

Բարի սովորություն էր, երբ հանգուցեալ Վազգէն Վեհափառ Երեւանի իր բնակարանին մէջ պարբերաբար կը կազմակերպէր մտաւորականներու հանդիպումներ, որոնցմէ շատերուն ես անձնապէս ներկայ եմ եղած եւ վայելքն ունեցած եմ մօտիկէն ճանչնալու հոգիով ու սրտով խորք ունեցող անձնաւորութեանց, որոնք մեր ժողովուրդի պատմութեան ծալքերուն մէջ իրենց դրոշմն են հաստատած արդէն:

Պարբերական երեկոներէն մէկն էր, եւ ես կը գտնուէի այնտեղ ու հազուագիւտօրէն եկող հեռախօսագանգերուն կը պատասխանէի: Այդ երեկոյ չսպասուած հեռախօսագանգը Արա Շիրազէն էր, որուն թէւ ծանօթ էի, բայց առանձնայատուկ մտերմութիւնը չէի ունեցած: Ներկայացուցի իմ անձս եւ ապա Արան ինձմէ խնդրեց ընկալուչը փոխանցել իր մօր՝ Սիլվա Կապուտիկեանին: Հիւրերու հաւաքին մէջէն դուրս հրաւիրեցի Սիլվա Կապուտիկեանը եւ զինք առաջնորդեցի հեռախօսի մօտ: Լռութիւնը իր տեսակին մէջ անկրկնելի էր, որուն ես հաղորդ դարձայ: Բանաստեղծուիին միայն ունկնդիր եղաւ հաղորդուած լուրին: «Շիրազը իր յաւիտենական հանգիստն էր գտած»: Ան իսկոյն խնդրեց ինձմէ զինք առաջնորդել իր բնակարանը, որու ամբողջ տեւողութեանը բառ մը իսկ չարտասանեց: Ով գիտէ ինչպիսի մտորումներու մէջ ընկղմեցաւ ան այդ պահուն: Միայն այնքանը կը յիշեմ, որ երբ իր դրան առջեւ կանգ առի բարի գիշեր մաղթելու Կապուտիկեանի բառերը եղան պարզ եւ սակայն զգայացունց. «*Յոգիս տխուր է այս գիշեր*»:

Չսպասուած հեռախօսագանգի մասին երկար ժամանակ չէի անդրադարձած, մինչեւ որ զրոյցի մը պահուն ինձ թելադրուեցաւ, որ ականատեսի վկայութիւնս թուղթին յանձնեմ:

Յոկտեմբեր 6, 2010

ԽՈՆԱՐՀՈՒԹԵԱՆ ՌԱՀՎԻՐԱՆ

Մեծերուն կեանքը արժեւորող գլխաւոր առաքի-
նութիւնը խոնարհութիւնն է: Խոնարհ սրտով մարդն
է, որ իր սրտի խորքին ունի գերագոյն զգացումը,
որը Աստուծոյ հետ ըլլալու հաւատքի գիտակցութիւնն
է: Այդպիսին էր նաեւ մեր ազգի մեծագոյն բարե-
րար՝ Պրն. Ալեք Մանուկեանը, որուն հետ քանիցս հան-
դիպելու առիթներ ունեցայ եւ հասկցայ որ անոր էու-
թեանը մէջ կայ փափուկ սիրտ մը, հայրենեաց զգա-
ցումներուն օծուն: Գէթ, այսօր, կ'ուզեմ մտաբերել
հանդիպումներս մէկը եւ թերեւս առաջինն էր, երբ
հանդիպեցայ Պրն. Ալեք Մանուկեանին: Տիրոյթ
մեկնելուս պատճառն այն էր, որ խնդրանք ներկա-
յացնէի Պրն. Մանուկեանին, որպէսզի տնտեսապէս
աջակից ըլլար Թորոնթոյի Սբ. Երրորդութիւն Յայց.
Եկեղեցւոյ նոր կառոյցին շինարարական աշխատա-
նաց: Իմ առաջին զարմանքը եղաւ այն, որ ինք, իր
ծերունի հասակին, անձամբ օղանաւակայան եկած
էր դիմաւորելու համար դեռ երիտասարդ վարդա-
պետիս: Աւելի ուշ, այլ մանրամասնութիւններու ան-
դրադառնալու, իմ մեծագոյն հիացմունքը ապրեցայ,
երբ Պրն. Մանուկեանի հետ միասին, եւ անոր հետե-
ւութեամբ, Մաքրոյի բոլոր ընկերութեան ծառայող-
ներու շարքին անցնելով ակփսէները մեր ձեռքին ըն-
տրեցինք մեր ճաշատեսակը:

Յիրաւի, Պրն. Մանուկեանի մեծութիւնը իր խո-
նարհութեան մէջ կը կայանար: Մեր օրերուն, շատե-
րու համար հրաշալի օրինակ մըն է Պրն. Մանուկ-
եան, որուն համար եկեղեցասիրութիւնը պայման
էր, սրտի զգացումն էր եւ ծառայութիւնը՝ կեանքին
երանգ տուող գլխաւոր յատկանիշը:

Տարիներ յետոյ, իմ աղօթքներուն մէջ դեռ թար-
մութեամբ կը յիշեմ խոնարհութեան ռահվիրան:

31 Յունուար, 2007

ԼՈՒԻԶԸ ԳԵՐԱԶԱՆՅԵՑ ԲՈՒՈՐԻՆ

Պատմութիւնը արդար գնահատանք պիտի տայ ազնուական այս հայուհիին, որ դարձաւ արժանի ժառանգորդը ազգի մեծանուն բարերարներ՝ Ալեք եւ Մարի Մանուկեաններուն: Անցնող, յատկապէս, երկու տասնամեակներուն Տիկին Լուիզ Սիմոն Մանուկեան իր կեանքը ամբողջութեամբ նուիրեց Մայր Հայաստանին, Սբ. Էջմիածնին: Իր անսահման նուիրաբերումներով շէնացուց ան Հայաստանը, ծաղկեցուց Սբ. Էջմիածինը եւ տակաւին անթիւ անհամար բարի արարումներով նոր կեանք բերաւ, թէ անհատներու եւ, թէ հաստատութեանց: Անոր նուիրաբերումները եղան անվերապահ սիրով եւ միշտ անպայմանական, բայց աւելին. Սբ. Էջմիածնի հանդէպ ցուցաբերած սիրոյ անչափելիութեամբ ան գրաւած է բոլորի հոգիները: Ան տուաւ եւ արդարացիօրէն պահանջեց տրուածին հաշուետուութիւնը, որովհետեւ ուզեց պատգամ փոխանցել բոլորին, որ նոյնիսկ մեր տուածին համար հաշուետու ենք Աստուծոյ առջեւ:

Տիկին Լուիզ Սիմոն Մանուկեանի անունը յաճախ կը կապուի Բարեգործականին հետ: Բայց ճշմարտութիւնն այն է, որ ան մնաց մեծագոյն հաւատացողը Հայց. Եկեղեցւոյ առաքելութեան եւ իր վաստակը այդ առումով կշռող է: Վարչական կեանքի մէջ յաճախ միասին ըլլալով եւ յատկապէս Սբ. Ներսէս Ընծայարանի ժողովներուն, ուրիշներու կարգին, ես եւս ականատես եղայ անոր աշխատանքի ձեւին, որակին:

Թերեւս Լուիզի ձայնը ամէն օր չենք լսեր, բայց եթէ Հայաստանի մէջ ամէն օր ու ամէն ժամ նոր առաքելութիւններ կ'իրականան, նոր եկեղեցիներ սլացք կ'առնեն դէպի երկինք, ապա այդ բոլորի շարժիչը ինք է:

Յարգանք Ձեր վաստակին:

31 Յունուար, 2007

ՄԵԾԵՐՈՒՆ ԿԵԱՆՔԸ ԱՐԺԵՒՈՐՈՂ ԳԼԽԱՒՈՐ ԱՌԱՔԻՆՈՒԹԻՒՆԸ՝ ԽՈՆԱՐՀՈՒԹԻՒՆՆ Է

Յաճախ, երբ աղօթքի առանձնակի պահեր կ'ունենամ, իմ հոգու մեջ կը վերապրեցնեմ հին-հին յիշատակներ, որոնք ներշնչած են ինձ, նորովի ուժականութիւն պարգեւած կոչումիս: Սա պահուն կը յիշեմ Կաթողիկէ Եկեղեցւոյ արքեպիսկոպոսներէն մէկը, որուն հետ միասին Գանատական Եկեղեցիներու Խորհուրդի վրայ ծառայելու պատեհութիւնը ունեցայ դեռեւս 90-ական թուականներու սկզբնաւորութեան: Այսօրուայ պէս կը յիշեմ այն պահը, երբ իւրաքանչիւրս կը ներկայացնէիք մեր աշխատանքային պատասխանատւութիւնները. իր բաժինը կարծես բոլորս զգաստութեան հրաւիրեց: Անդրադառնալէ յետոյ իր նախկին պարտաւորութեանց յայտնեց, որ հանգստեան կոչուած ըլլալով հովիւի օգնական կը նշանակուի երիտասարդ քահանայի մօտ: Սա ինքնին կը բաւէ հասկնալու, որ յիշեալ հոգեւորականը հոգիով հարուստ անձ մըն է, որովհետեւ իր խոնարհ ծառայութեան մէջ ուզեց մօտիկ մնալ Աստուծոյ եւ իրեն հետ նոր մակարդակի բարձրացնելու երիտասարդները: Արդեօք, այսօր նոյնպիսի բարձր պաշտօնի հասած քանի՞ Եկեղեցականներու կը հանդիպինք, որոնք պատրաստ պիտի ըլլան ընդունելու երիտասարդ քահանայի մը իմաստութիւնն ու տեսիլքը, յարգելու համար անոր կարողութիւնները եւ ընդունելու անոր առաջնորդութիւնը: Այդ քայլին կրնան դիմել միայն անոնք, որոնք իրենց աղօթքի կեանքին մէջ կը լսեն Զրիստոսի խօսքը. **«Չի որ խոնարհեցուցանէ զանձն իւր՝ բարձրացի, եւ որ բարձրացուցանէ զանձն իւր՝ խոնարհեցի»**

Մեծերուն կեանքը արժեւորող գլխաւոր առաքի-
նութիւնը՝ խոնարհութիւնն է: Խոնարհ սրտով մարդն
է, որ ունի գերագոյն զգացումը, ինչը Աստուծոյ հետ
ըլլալու հաւատքի գիտակցութիւնն է:

29 Յոկտեմբեր, 2007

ՍՈՒԼԹԱՆ ՄԱՅՐԻԿԸ

1976 թուականի Սեպտեմբեր 15-ին առաջին անգամ ոտք դրի Մայր Հայրենիք ու այդ պահեն ասդին իմ եւութեան մէջ նոր կեանք մը շարժեցաւ: Բազում իրերայաջորդ փորձառութիւններ, որոնցմով կը պայմանաւորեմ իմ մէջ կատարուած մղումը դէպի նոր կեանք, այսօր առանձին-առանձին կը վերանորոգւին իմ յիշողութեանը մէջ: Անոյշ յուշ մը կը մնայ հոգիիս մէջ, Սուլթան Մայրիկի շրթներէն: «Օրհնուած մնաս, հաստատ մնաս»: Այս աղօթարար մաղթանքը լսելի կը դառնար ինծի, երբ ամէն առաւօտ կ'ուղեւորուէի դէպի Մայր Տաճար՝ ժամերգութեան: Ձեռքերս վեր պարզած իր օրհնանքը կու տար Սուլթան Մայրիկն ու իր աղօթքով ահագին զօրութեամբ կը լեցնէր հոգիս: Մեր զգեստներով, կարճ հասակով Սուլթան Մայրիկը ինչէր ըսես չէր տեսած Սբ. Էջմիածնի շրջափակին մէջ: 30-40-ական թուականներու դժոխային տարիներուն ինք եւ իրեն հետ խումբ մը հաւատաւոր մայրիկներ ծանր ցաւով ականատեսներն էին դարձած հոգելոյս Խորէն Կաթողիկոսի տխուր վախճանին: Յամառօրէն, սակայն, տարիներ անդադրում, անոնք շարունակած էին աղօթել Սբ. Էջմիածնի խնկաբոյր կամարներուն տակ: Երիտասարդ վարդապետներուս ներկայութիւնը վանքէն ներս, անկասկածօրէն, կ'ոգեւորէր զիրենք, որուն համար ալ փառք կու տային Աստուծոյ: Երեւի մեր կեանքի մէջ իրենց աղօթքի պատասխանը կը գտնէին: Այդ խումբին մէջ Սուլթան Մայրիկը իմ պահապանն էր: Սենեակէս մինչեւ Մայր Տաճար, փոքր՝ բայց հաւատաւոր քայլերով, աղօթքի մրմունջով կը հետեւէր ինծի մինչեւ Մայր Տաճար, «Օրհնուած մնաս, հաստատ մնաս»: Կարծես արթնութեան ու զգաստութեան հրաւեր մ'ըլլային Սուլթան Մայրիկին աղօթքի բառերը, որոնք մինչեւ այսօր կը լսուէին եւ յաւիտ-

եան, սարսուռով մը պիտի զգամ իմ հոգու մէջ արթնութեան հրաւիրող այդ մղումը:

Ես կը հաւատամ, մանաւանդ, մեծերու աղօթքին, քանզի անոնք իրենց կեանքին փորձով ու գիտակցութեամբ, ամբողջ հոգիով, զարմանալիօրէն, մեր մէջ կը հաստատեն աղօթքի կեանքի ծարաւը:

Փառք կու տամ Աստուծոյ, որ իմ երիտասարդութեան տարիներուն, երբ դեռ առաջին քայլերս կը նետէի Տիրոջ ծառայելու, իմ կեանքին ճանապարհը տարաւ միացուց հաւատքի ու աղօթքի կեանքով լեցուն հոգիներու:

Իմ սենեակէն դէպի Մայր Տաճար հաստատ քայլերով եւ սեւերու մէջ թաղուած Մայրիկի աղօթքի ձայնը կ'ուզեմ զգալ ամէն վայրկեան. «*Օրհնուած մնաս, հաստատ մնաս*»:

Սեպտեմբեր, 1992

ՊԱՏԱՐԱԳՈՒՂ ՄԱՅՐԻԿԸ

1984 թուականին ասդին ան ամբողջությամբ տուլալ ինքզինքը Աստուծոյ խորանին սպասարկութեան: Ամէն օր եւ օրուան ամբողջ տեւողութեան կը ծառայէր սիրով ու խոր հաւատքով: Բառերով արդարութիւն ըրած պիտի չըլլամ եթէ ուզեմ վեր հանել հաւատաւոր այս մայրիկի կերպարը: Բաւ պիտի ըլլայ ամփոփել իր կեանքի եղանակը «Պատարագուող Մայրիկը» արտայայտութեան մէջ:

Յաճախ մտածած եմ եւ խորապէս համոզուած, որ Աստուած այսպիսիները, որպէս հաւատքի դաստիարակ, մեր դէմը կը հանէ, որպէսզի կեանքի փորձառութեամբ թերի հոգեւորականներս լսենք անոնցմէ ու հետեւինք անոնց խորհուրդներուն: Ինչքան քաղցր յուշեր կենսատու ու խրատներ կ'ապրին ինձ հետ: Ճշմարտապէս կեանքի փորձառութեամբ հարուստ մայրիկ մըն է ան: Մենք շատ յաճախ յաւակնտու ենք եւ կը կարծենք, որ մեր պերճախօս քարոզներով դասեր կը բաշխենք հաւատացեալներուն: Երբեմն ալ պետք է լսել անոնց քարոզը, կեանքի փորձը ներկայացնող անոնց կենդանի խօսքը:

«Պատարագուող Մայրիկը» Աստուծոյ օրհնութիւնը դարձաւ Սբ. Երրորդութիւն Յայց. Առաքելական Եկեղեցւոյ մէջ հաւատքի իր կեանքով, որը տուլալ ամբողջ իր հոգիով ու սրտի զօրութեամբ: Ո՞վ չի ճանչնար «Պատարագուող Մայրիկ»ին ձայնը: Ռեբեկան է ան: Ամէնուն հասնող, յօգնածներուն ու ծարաւիներուն ջուր մատակարարող բարի ներկայութիւնն է ան: Օրհնեալ ըլլաս դուն, «Պատարագուող Մայրիկ»: Զու ձեռաց օրհնութիւնը կնքած ես բլրորի հոգիներուն վրայ:

18 Փետրուար, 1993

ՄՕՐՍ ԵՒ ՀՕՐՍ ԴԵՄՔԵՐԸ

Շատ յաճախ լսեցի Թորոնթոյի Աբ. Երրորդութիւն Յայց. Եկեղեցւոյ Մայրիկին՝ Ռեբեկայի այս խօսքերը. *«Արդեօք, մօրս եւ հօրս դէմքերը ինչպէ՞ս էին»*: Ջարդերէն որբացած Ռեբեկային չմեռնող երագն ու սպասումը մնացին կարօտի այս զգացումը: Բայց չէ՞ որ այս նոյն կարօտը տառապեցուց նաեւ հազարաւոր այն որբերը, որոնք անհայր ու անմայր հասակ առին եւ աւելին՝ դարձան հայր ու մայր նորածնունդ ազգին: Կարօտին տառապանքը ապրելով հանդերձ նոր կեանք ստեղծեցին անոնք, որպէսզի հայրենիքն ապրի:

Շատերու հետ գրոյցի եմ նստած, որոնք իրենց տառապալից կեանքը պատմած են: Անոնցմէ ոմանց պատումները բնաւ չեմ կրնար մոռնալ, քանզի եութեանս մինչեւ խորքը լեցուցած են իւրովի խմորումով մը: Ռեբեկայի պատմութիւնները այնքան իրական են եւ իր կեանքը կարծես վճիռն ըլլայ նոր կեանքի՝ ընդդէմ անոնց, որոնք զրկեցին զինք իր ծնողները տեսնելու երջանկութիւնից:

Իր որբութեան առաջին քայլերուն մէջ, սակայն, ան խեղդեց իր մէջ ցաւը եւ իր մէջէն ճառագայթեց հաւատքի կեանքը՝ զԱստուած փնտռելու եւ յաղթելու չարին, որպէսզի ինք հաճոյքն ունենար իր գաւակաց պարգեւելու այն զգացումը, որմէ ինք զրկուեցաւ:

Սիրելի Ռեբեկա, ես գիտեմ արդէն, որ քու մէջ տառապանքին ծնունդ տուող հարցումին պատասխանը գտած ես:

«Արդեօք մօրս եւ հօրս դէմքերը ինչպէ՞ս էին»: Դուն այս հարցումին պատասխանեցիր, քանզի վերակենդանացուցիր անոնց կեանքն ու հոգիին պատկերը քու իսկ գաւակաց ու թոռանց մէջ:

30 Օգոստոս, 2002

ԲԱՐԵՒ ԵՂՔԱՅՐ, ԻՆՉՊԵՄ ԵՍ

Երկուշաբթի, 21 Յունուար 2002թ. առաւօտեան կը հանդիպիմ Ռեբեկային: Սովորական հանդիպումներէն շատ տարբեր էր այս վերջինը: Խոր կարօտով կը վերյիշէ իր անցեալը: Պատմութիւններէն շատերուն արդէն ծանօթ էի, բայց այս մէկը առաւել կը ցնցէ ինձ: Անողոք ջարդերէն ճողոպրած՝ Ռեբեկան, նախ կը վկայակոչէ այն տխուր պահերը, որոնք անջնջելի հետք մըն են թողած իր հոգիին վրայ: Թէ ինչպէս օրերով պատերուն տակ կանգնած, դռն հագիւ հինգ-վեց տարեկան հասակին, իր մէջ կը զգար տարօրինակ պատահարը, որուն զոհ էին գացած նաեւ իր ծնողները: Գոնէ գիտակցեր, որ եղբայրը՝ Մանուկը, ինչպէս ինք, կարօտի նոյն զգացումներով, անյագօրէն կը սպասէր իրեն:

Տարիներ կ'անցնին, երբ վերջապէս առիթը կը ներկայանայ, որ իրարմէ բաժնուած քոյր եւ եղբայր միմեանց տեսնելու եւ իրարմով հարստանալու երջանկութիւնը ապրին:

Երկուքն ալ կեանքի տարբեր-տարբեր պայմաններու մէջ հասակ էին առած եւ սակայն ամէն վայրկեան իրարմով զօրացած կը մնային: Երկիւղածութեամբ կ'ունկնդրէի հատիկ առ հատիկ արտասանած բառերը, որոնք հոգիիս լարերուն վրայ նոր կեանք կ'արձանագրէին եւ կարծես յետայսորիկ մնայունօրէն պիտի զգամ Եղմի ջարդերէն վերապրած ամէն մէկ որբի խղճին ձայնը, որուն մէջ խեղդուած էր սերը իրենց հարազատներու նկատմամբ:

Իր բոլոր մանրամասնութիւններով կ'ունկնդրեմ Ռեբեկային պատմութիւնը եւ իր առաջին ու վերջին հանդիպումը Մանուկին հետ: Հոգեւոր այս ապրումները, որոնց հաղորդակից կը դառնամ, երբէք չպիտի փորձեմ գրի վերածել, քանզի անարդարութիւն ըրած պիտի ըլլամ այս պատկերին, որուն առջեւ գտնուե-

ցան ու ապրեցան հանդիպման պահը տասնեակ-տասնեակ տարիներ յետոյ:

Խոր ցաւ մը կ'իջնէ հոգիիս մէջ, երբ կը կարդամ Ռեբեկայի կարօտի զգացումները: Փնտռտուքի մէջ է ան: Կ'ուզէ տեսնել ու սիրել իր մէկ հատիկ եղբայրը եւ անով յագուրդ տալ կարօտի այն զօրացմանց, որ ուներ դեռ չտեսած իր հօր ու մօր հանդէպ:

Ռեբեկան, իր կեանքով կը մնայ ջարդերուն մէջէն պատգամ դարձած հաւատքի վճռականութիւնը խորհրդանշող հայ մայրը: Ինչքան դաստիարակող են եղած ինձ համար իր խօսքերն ու իր կեանքէն քաղւած իրական պատկերները: Իր առաջին թէ՞ վերջին հանդիպումները:

Նոր հանդիպումներու սպասումը խորհրդանշող այդ պատուական մայրը արձագանգն է այն բոլոր որբերուն, որոնք կարօտով սպասեցին իրենց հարազատներուն, թէեւ որբ մնացին, բայց որբ չպահեցին իրենց զաւակները:

28 Յունուար, 2002

ԼՈՒՌ ՀԱՂՈՐԴԱԿՅՈՒԹԻՒՆ

Սբ. Գեորգայ Չորավարի ուխտի օրն է: Սրբազան Պատարագի ընթացքին անընդհատ աղօթքներով քեզի հետ լուռ հաղորդակցութեամբ կը վերապրիմ անցնող անելի քան երկու տասնամեակի իմ յուշերը, որոնց մէջ յիշատակդ միշտ պիտի մնայ անթառամ: Քու խօսքերուդ արձագանգն այս գիշեր մէջ մէկ աղօթքի լոյսն էին եւութեանս, քանզի քու քաջ մայրական խրատներդ դարձան վերադարձի կանչ ու հրաւեր տարիներով շարունակ, երբ դեռ վարդապետ, քայլերս կը զարնուէին փորձութեան ժայռերուն:

Երէկ գիշեր, երբ զանգն հնչեց Տեր Յայրն Եր Թորոնթոյէն, որուն կարծես արդէն կը սպասէի ակամայ: Առաջին ըրալէն ազդեցութիւնը անելի ուշ խորապէս զգացի եւ կարծես տակաւ առ տակաւ հոգիս կը սուզուէր լուռ ցաւի մը մէջ: Հազար փառք կու տամ Աստուծոյ, որ իմ քայլերն դեռ հազիւ երկու շաբաթներ առաջ առաջնորդեց դէպի քեզ, սիրելի Ռեբեկա Մայրիկ, քանզի մեր վերջին հանդիպման քեզի առթած ուրախութիւնն այսօր կը դժուարանամ բացատրել լոկ բառերով: Զեզի համար իմ աղօթքը դարձաւ իմ հոգեւոր կեանքի ուրախութեան անսպաս աղբիւրը:

Թորոնթօ իմ հովութեանս առաջին օրերէն, դուն, սիրելի Ռեբեկա Մայրիկ, դարձար Աստուծոյ խօսքին սերմնացանը հոգիիս մէջ եւ այնուհետեւ քայլ առ քայլ հետեւեցար իմ ծառայութեանս որոշակի ցուցմունքներով: Ինչպէս կրնամ մոռնալ կիրակնօրեայ պատարագներու նախօրէին իմ քարոզներու ընթերցումը եւ անոնց տուած արդար գնահատականդ: Հազար փառք Զեզի Աստուած Ամենակարող, որ օրինեցիր սպասաւորիդ կեանքը Ռեբեկա Մայրիկի աղօթքներով ու գուրգուրանքով:

Ինչքան քաղցր յիշատակներով կը զօրացնես դուն ինձի այսօր: Ինչպես կարելի է մոռնալ Եդեռնէն վերադարձիդ գիշերը, որոնց յիշողութիւնդ կը փշաքաղէ մարմինս: Այդ յուշերով զօրացած դուն դարձար քաջ մայր եւ կեանքդ դարձուցիր նոր կեանքին խորհրդանիշը շատերու, անոնց քրիստոնէական հաւատքին տալով նոր կայծ եւ եռանդ:

Սիրելի Ռեբեկա Մայրիկ, այս աշխարհէն քու մէկնումդ ինձի խոնարհած պիտի պահէ յիշատակիդ առաջ: Զու հոգիդ այսօր կը խաղաղի Աստուծոյ ձեռքերուն մէջ: Զու հոգիդ այսօր կը հրճուի, երբ երկինքէն երկիր նայելով կը շարունակես հովանաւորել քեզ շատ սիրող իմ եւ իմ նմաններու եկեղեցանուէր ծառայութիւնը: Զու տկար եութեանդ մէջ միշտ աւելի ամուր մնաց Քրիստոսի սէրն ու հաւատքը, որուն այսօր առաւել հաղորդ կը դառնայ հոգիս: Իմ աղօթքի կեանքը որպէս անթառամ ծաղիկ կու գամ ընծայաբերելու յիշատակիդ առջեւ:

Լոյս եւ խունկ քու յիշատակիդ առջեւ: Անդենականէն շարունակէ օրինել բոլորս լուռ աղօթքներով, որոնց արձագանգը ինձի որպէս ժառանգ ջերմօրէն պիտի պահեմ:

Սուրբ Պատարագներուս, յետ այսօրիկ, յաճախ, լուռ հաղորդակցութեամբ պիտի խօսիմ քեզի հետ:

ՌԱԶՄԻԿԸ

Սա պահուն ծովին դիմաց կանգնած՝ հորիզոնէն անդին քեզ կը տեսնեմ: Այս թոպէին աւելի ծանրօրէն կը զգամ բացակայութիւնդ, քանզի քու մեկնումիդ լուծում տուող բացատրութիւն մը դեռ չեմ գտած:

Ի՞նչ է կեանքը առանց սրտանց հոգիներու: Շատերուն մէջ դուն մնացիր մասնաւոր ընկեր մը, որուն հետ հարազատ եղբօր մը ներկայութիւնը ներշնչեցիր ինձ: Հովուական իմ կեանքիս մէջ դեռ շատ պիտի որոնեմ քեզ: Բառերու ու խօսքերու վրայ հիմնուած չմնաց մեր կապը: Իւրօրինակ զգացումով ներշնչեցիր դուն, որը միշտ աւելի ամբողջ ու կատարեալ կերպով կը դրսեւորուէր, երբ ընտանեկան յարկեդ ներս կ'ըմբռնէին նաեւ սերն ու անմիջականութիւնը Հուրիին ու գաւակացոյ:

Սիրելի Ռազմիկ, սա պահուն ինձ կը մխիթարէ միայն այն հաստատ հաւատքի համոզումը, որ դուն յաւետ ներկայ ես: Ներկայ ես շատերուս կեանքին մէջ, քանզի արժեւորուած կեանքով մը ապրեցար եւ քու նկարագրիդ յատուկ ոճով մը ներշնչեցիր բոլորս՝ զնստուած սիրելու, հայրենիքի հանդէպ նուիրում տածելու եւ քրիստոնէական կեանքով օժելու հայ ընտանիքը:

Իմ սիրոյ մէջ անմահ պիտի մնաս դուն: Լոյսերու մէջ բնակող քու հոգին թող շարունակէ լուսաւորել հոգիները քու հարազատներուն:

23 Օգոստոս, 2002

ՉՕՆ՝ ՌԱԶՄԻԿԻՆ

Մարդիկ կան, որոնք մեր կեանքին մեշ կ'արձանագրեն այնպիսի դրոշմ, որուն ազդեցութիւնը յարածամօրէն կը զգանք եւ աւելին՝ մեզի կը պարզեւեն աստուածայինին ներշնչումը: Աստուածայինը՝ սիրոյ զգացումն է, հաւատքին ապրումն է, հայրենական շունչն է, վերջապէս այն բոլորը, որոնք բարի են ու գեղեցիկ: Այդպիսին էր Ռազմիկը, որուն ներկայութիւնը կ'ապրիմ եւ անտարակոյս ինք կը շարունակէ ըլլալ ներշնչումի աղբիւրը շատ-շատերուն, որոնց կեանքը փոխած է ինք իր սիրելի ներկայութեամբ, որպէս հրաշալի ամուսին ու հայր եւ փնտռուած բարեկամ:

Սիրելի Ռազմիկ, կեանքն անբարունակ է առանց ճշմարիտ բարեկամներու: Հաւատքի զօրութեամբ կը մերժենք բացակայութիւնդ եւ հոգու աչքերով կ'ուզենք ապրիլ ու զօրանալ քեզմով: «Հոգեշունչ Մանրապատումներ»ու այս փոքրիկ հաւաքածոն *(Խօսքը չի վերաբերիր ներկայիս հրատարակութեան մասին)* կը ձօնեմ քեզի, որովհետեւ գիտեմ, որ այնտեղ թուղթին յանձնուած իւրաքանչիւր պատմուածք ուրախութեամբ պիտի լեցնէր քու բարի հոգին: Այս հաւաքածոն քեզի ձօնելով կը շարունակեմ այցի գալ քեզի եւ լեցուիլ քու ներկայութեամբ:

Սիրելի Ռազմիկ, քու յիշատակդ անթառամ վաղւան նոր արշալոյսներու առաջնորդող անսպառ, հոգեւոր ուժականութեամբ մը կը լեցնէ իմ սիրտն ու հոգին ամէն օր:

9 Մայիս, 2003

ՅԱՐՈՒԹԻՒՆԻՆ... ՀԻՆՔ ՄՈՄԵՐ

Ուրբաթ, 30 Օգոստոս, 2003: Ամբողջ օրը աղօթքով լեցուցի քեզի համար: Օր մը առաջ մօտակայ եկեղեցին գացի ու հինգ մոմեր վառեցի քեզի, Զրիստինին ու աննման ձագուկներուդ՝ Էմմանուէլին, Միքայէլին ու Ռաֆայէլին համար: Մոմերու լոյսին մէջ ես տեսայ ձեր վրայ տարածուած աստուածային օրհնութիւն, որպէս պարգեւ ձեր մաքրամաքուր կեանքին, զորս ամենակարողն Աստուծմէ ընծայուած գեղեցիկ կեանք մըն է:

Փառք կու տամ Աստուծոյ, որ Գանատա հաստատուած օրես իմ հովուական կեանքին մէջ ունեցայ աղօթքով հարուստ երիտասարդ մը, որուն ծնողները հաւատքի ներշնչումն են պարգեւած իրենց գաւակաց ու թոռանց:

Աշխարհի կեանքին մէջ մնայուն հարստութիւն է հաւատքը, բայց մանաւանդ երբ հաւատքը կը դառնայ կեանքի ճանապարհը, որ բացառիկ կերպով դրսեւորուած գտայ Սագարեաններու ընտանիքին մէջ:

Սիրելի Յարութիւն, սա պահուն քեզի հետ կը խօսիմ աղօթքով: Հորիզոնէն անդին կը տեսնեմ քեզ, որ աւելի ամրացած քու հաւատքիդ մէջ պատրաստ ես արդէն հոգեւորապէս յաղթելու փորձութիւն մը, որպէսզի քու խնամքիդ յանձնուած ընտանիքիդ պարգեւես նորովի ուրախութիւն մը: Բիչ յետոյ կրկին պիտի երթամ եկեղեցի ու ծնրադիր աղերս տամ Աստուծոյ, որ գալիք ժամերուն իր օրհնեալ ձեռքերուն մէջ հեռու պահէ քեզ վտանգներէ: Իմ աղօթքը պիտի բարձրացնեմ նաեւ այն բարի բժիշկներուն համար, որոնք Աստուծոյ կենսատու ձեռքերն են:

Սիրելի Յարութիւն, Զրիստին, Էմմանուէլ, Միքայէլ ու Ռաֆայէլ, դուք ձեր բարի ներկայութեամբ յաւերժ պիտի մնաք իմ հոգւոյս մէջ որպէս հինգ մոմեր, որոնք լոյս են ու աղօթք՝ զօրացնելու համար տկարացած իմ հոգին ու հաւատքը:

ՓԵՐՈՒՋԸ

Դեպի եկեղեցի ճանապարհին շատ յաճախ կ'այցելի Փերուզին: Մաշուած կտորներով հագուստի մէջ պտտող Փերուզը, իր՝ գրեթէ ծիծաղ յառաջացնող գլխարկով, իւրօրինակ սրամտութեամբ ու խօսքերուն բանաստեղծական ոճովը զարմանք կը պատճառէր ինծի: Սուրճի նստած կ'ըլլայինք եւ յանկարծ ոտքի կը կանգնէր ու սրտէն ժայթքող բառերով փառքը կը հիւսէր հայրենիքին ու մեսրոպեան այբուբենին:

Իմաստուն այս ծերունին դեռ թարմ ներկայութիւն մըն է յիշողութեանս մէջ: Իր տառապանքներուն ծանօթ էի, որոնց կշիռը բացատրող բառերը չունիմ եւ ոչ ալ պիտի համարձակիմ թուղթին յանձնել զանոնք: Ինծի համար կարելոր պիտի մնայ այն, որ Փերուզը դարձած էր խորհրդանիշը հաւատքի ամրութեան ու եռանդի:

24 Մարտ, 2003

ԶԱՐԵՀԸ

Հովիւին կեանքը ենթակայ է մնայունօրէն անակնկալներու: Վաղ առաւօտեան ժամերուն չսպասուած հեռախօսագանգը ինչքանո՞վ կրնար բարի լուր մը հաղորդել: Ինծի զանգահարողը լաւ պիտի յիշէ սահմակեցուցիչ վայրկեանները, որ բոլորս ալ ապրեցանք:

Չարեհը ... Զիչ ուշ ոստիկանի մը ուղեկցութեամբ կ'այցելեմ անոր հարազատներուն, որպէսզի հնար մը գտնէինք միասին ցաւալի լուրը տալու Չարեհի ծնողաց:

Վաղ առաւօտեան խաղաղութեան մէջ հեծեծացող հօր մը եւ մօր մը սերը կարծես թէ ցաւով կ'արթընցներ աշխարհը: Մինչեւ այսօր չեմ կրնար հասկընալ, թէ ծնողներ ինչպէս կը տոկան զաւակի մը կորուստի ցաւին: Երեկուան պէս կը ցաւիմ անոր: Այս ցաւը նոր մարտահրաւեր մը եղաւ ինծի համար: Աստուած պահէ երիտասարդներն անփորձանք:

24 Մարտ, 2003

ՄԱՐՏԱՀՐԱՔԻՐ

Հովուական կեանքիս սկզբնական շրջանին ամենացնցող պահերէն մէկը ապրեցայ, երբ դեռ բոլորովին անփորձ, դեմ յանդիման բռնուեցայ անողոք հիւանդութեամբ բռնուած Մարալին հետ: Ան ինծի մօտեցաւ աղօթքի խնդրանքով եւ չգիտեմ ինչու, բայց շատ տկար ու անզօր զգացի այդ վայրկեանին: Չէի գիտեր, թէ ինչ կը կատարուէր ինծի հետ:

Շուտով սթափեցայ, սակայն, քանզի հասկցայ, որ Աստուծոյ ձեռքերուն մէջ դրուած հովիւին կեանքը աղօթք պէտք է տարածեր իր շուրջիներուն վրայ: Եւ այդ օրուընէ սկսեալ փորձեցի ինչքան հնարաւոր էր այցելել Մարալին՝ աղօթակից ըլլալու համար: Կարծես ինք դարձաւ նաեւ նորովի աղօթք կատարելու իմ ուսուցիչը: Իր հաւատքի խորութեամբ Մարալը մարտահրաւեր կարդաց ինծի քաջ մնալ եւ տուկալ կեանքի բոլոր տեսակի փորձութեանց առաջ: Մինչեւ այսօր հիացումով կը յիշեմ Մարալը, եւ տկար կը զգամ անոր հաւատքի ոյժին առջեւ: Անկարելի է մոռնալ Մարալը: Մարալէն յետոյ հասկցայ, որ ինչպէս ինքը, այլեւս պէտք էր արհամարհել մահը եւ խորապէս ըմբռնել յաւիտենական կեանքին խորհուրդը:

24 Մարտ, 2003

ԱՆԱՊԱՏԷՆ ՈԳԵՂԷՆ ԼՈՅՍ ՄԸ ՀԱՍԱԲ ՄԵԶԻ

1980-ական թուականներու աւարտին էր, երբ աւելի մօտէն ճանչցայ Պրն. Պետրոս Շատարեւեանը, ու անոր ներկայութիւնը ըմբռնչխնեցի: Եղեմնի ջարդերէն ճողոպրած ծերունին անընդհատ կը պատմէր ու կ'արտասուէր, երբ կը վերյիշէր այն ծանր օրերը, երբ անապատին մէջ մեն-մենակ, ասդին ու անդին թափառելով, վերջապէս կը դառնար ոգեղէն լոյս մը, որպէս վկայութիւն քրիստոնէական հաւատքի:

Թուրքի եպիսկոպոսն հազիւ ազատած, մօրէ մերկ պատանին, դեռ տասնեակը չլրացուցած երկնքի տակ այլեւս ոչ մէկն ուներ, որուն փարուէր կաթոգին: Աստուծոյ զօրութեամբ ու առաջնորդութեամբը միայն, ան իր վրէժը լուծեց իր ընտանիքը կազմելով ու անոնց համար դարձաւ ոգեղէն լոյս մը: ...Այդ լոյսին ճառագայթները արթուն կը պահեն նաեւ զիս մինչեւ այսօր:

Մարդիկ կան, որոնց կեանքը խորհուրդ է... Կեանք ներշնչող ոգեղէն լոյս են անոնք, որոնց մէջ իր առանձին տեղը կը գրաւէ Պետրոս Շատարեւեան: Այդպիսիները առասպելական ներկայութիւն են արդէն մերօրեայ կեանքին մէջ: Ամէն անգամ, երբ եկեղեցի կը յաճախէր ան, իր ձայնին մէջ կը լսէի որբութեան աղաղակը: Աստուծոյ նախախնամութիւնն էր, որ Պետրոս Շատարեւեան եւ իր նմաններու հոգին խառնուեցաւ իմ հոգւոյն հետ, որպէսզի քահայանական կոչումս աւելի վաւերական դառնար: Անոնք կ'ապրին ինձի հետ եւ իմ ներաշխարհին գանձարանն են անոնք, որոնց առջեւ կը մնամ խոնարհած:

Սիրելի Պետրոս Շատարեւեան, անժամանակին մէջ կ'ապրիս դուն: Զու յիշատակդ այս գիշեր իմ մէջ կ'առատացնէ քու յոյսերն ու երազները: Երանելի եմ

Ես եւ բոլոր անոնք, որ քու բարի հոգիիդ հպումովը
հոգեւորապէս վերածնուած են: Լոյսերու մէջ մնայ
քու լուսառատ հոգին, զի այդ լուսեղէն ներկայութիւնդ
այսօր, մեր կեանքին մէջ կը խորացնէ սերը Յայրե-
նական:

29 Յունուար, 2007

ԽՈՆԱՐ Հ ԾԱՌԱՅՈՂԸ

Կիրակի առաւօտ մը Պէյրութ Խալիլ-Էլ-Պետեռլի թաղի Սբ. Յարութին Յայց. Եկեղեցին կ'ունենայ այցելու հիւր մը, որ եկեղեցւոյ մուտքին աւելը ձեռքին մաքրութիւն ընող մարդուն ուղղելով իր խօսքը կ'ըսէ. «Ծառայ, Տէր Յայրը կը փնտռեմ»: Այցելուն իր ուղղութիւնը ստանալէ յետոյ իր քայլերը կ'առաջնորդէ դէպի աւանդատուն: Օր ու պատարագ իր աւարտին կը հասնին եւ ըստ ընկալեալ աւանդութեան Ծխատեր Բահանան եւ թաղականներ կարելոր հիւրը կ'ընդունին եկեղեցւոյ կից սենեակի մը մէջ: Յոն տեղի կ'ունենայ գարմանալին: Ծխատեր Բահանան այցելու հիւրին կը ներակայացնէ եկեղեցւոյ այսպէս ասած աղան, որ մինչեւ պատարագը եկեղեցւոյ մուտքին աւելածու խոնարի ծառայողն էր: Այդ պահը կարելի է երեւակայել: ...Բայց ինծի համար ուրիշ կերպ չէր ալ կրնար ըլլալ աղան, որուն այնքան մօտիկէն էի ճանչցած եւ յարգած: Խոնարի ծառայողին եկեղեցասիրութիւնը ներշնչող էր բոլորիս համար: Ամէն անգամ Սբ. Էջմիածին ուխտի այցելութեամբ ան անպայմանօրէն իր շապիկը պիտի հագուէր եւ Պոլսեցիի մը յատուկ սիրով կու գար միանալու դպրաց դասին՝ իր հոգիին սնունդը ստանալու:

Աղան՝ Պրն. Գեղամ Տանձիկեանն է: Մարդիկ կան, որոնց յիշատակը երբեք չի թառամիր: Դուն, սիրելի Պրն. Գեղամ, այն քիչերէն մին եղար, որուն սերը Սբ. Էջմիածնի եւ Վեհափառին անձին հանդէպ դարձած են փոխանցիկ: Զու հոգին անկասկած կը պտտի Մայրավանքի գմբէթներուն հովանիին տակ, ուրկէ կը շարունակէ լսել հոգիիդ սնունդ տուող ղօղանջները նոր արշալոյսներու:

3 Փետրուար, 2007

ՄԱՄԱ ՍՈՒԻՆԸ

Հովիւի մը կեանքը գլխաւորապէս հարստացնողը հաւատացեալներն են, որոնք ապրուած հաւատքով կը ներշնչեն իրենց շուրջիները, եւ որոնց աղօթքը հաստատուած է Աստուծոյ վրայ, տարիներու փորձին վրայ եւ գալիքի հեռանկարներուն ընկալումին վրայ: Այդպիսին էր նաեւ Մամա Սուինը, որուն կերպարը պայծառ կը մնայ յիշողութեանս մէջ իր աղօթանուէր ներկայութեամբ:

Թորոնթօ հովուութեանս շրջանին, Կիրակի առաւօտները, եկեղեցւոյ դրան առջեւ աղօթքի կանգնած առաջինն էր ան: Հակառակ իր յառաջացեալ տարիքին, ան վճռակամ քայլերով կը յառաջանար դէպի հորան եւ իրեն հետ միասին ամբոխը կը տաներ դէպի Աստուած: Անոր դիմագիծին ուրախութեան շողերը անպակաս էին, որոնք ուրիշ բան չէին, եթէ ոչ հաւատքէն բխած ծալքեր: Տարիներ յետոյ, առանձնակիութեանս մէջ Մամա Սուինը եւ իրեն պէս շատերը երկխօսութեան կը հրաւիրեն զիս: Անոնց աղօթքը, հաւատքի ոյժն ու բարութիւնը կը նորոգեն ուխտս:

Հիմա ւաւելի լաւ կ'ըմբռնեմ, թէ մեր մեծերը ինչպիսի ներգործութեամբ են ազդած մեր հոգեւոր կեանքին վրայ: Խաչի ճանապարհէն քայլած մեր մեծերը, Յարութեան խորհուրդով հարստացած՝ կրցան ամրացնել մեր մէջ սերը Աստուծոյ հանդէպ, որուն համար այնքան երախտապարտ ենք: Աւելի ուշ, տարիներու գլորումին հետ միասին, Մամա Սուինը հետզհետէ կորսնցուցած իր ֆիզիքական տոկունութիւնը, բայց, կարծեք, հետզհետէ ւաւելի խորացաւ ու ամրացաւ իր մէջ հոգեւոր ոյժը:

Բոլորին սերը շարժած, ու բոլորին յարգանքը վայելած Մամա Սուին, քու աղօթքին արձագանգը կայ Սբ. Երրորդութեան կամարներուն ներքոյ, որը կը շարունակէ զգաստացնել մեզ ապրելու մեր նախնեաց լոյս հաւատքով:

ՏԱՊԱՌՂ ԿԱՂՆԻՆԵՐԸ

Հովուական իմ կեանքին մեջ անմոռանալի դրոշմ են թողած մասնաւորաբար թորոնթոհայ գաղութի հիմնադիրները, որոնց շատերուն կեանքի վախճանը տեսայ:

Գրիգոր Գասպարեան, Մամբրէ Շիրինեան, Սեդրակ Ատուրեան եւ դեռ շատեր, որոնց հետ յաճախակի հանդիպումներուս ընթացքին տեսայ, թէ ինչպիսի խոր հաւատքով ու երկիւղածութեամբ, ջարդերէն վերապրած այդ սերունդը ամենածանր պայմաններուն մէջ հեռաւոր Գանատայի մէջ ստեղծեցին համայնք ու եկեղեցի, որպէսզի մեր նախահայրերուն հաւատքը արթուն մնար գալիք սերունդներու հոգիներուն մէջ:

Անոնց հետ կայացած մտերմիկ հանդիպումներու ժամանակ խոր ներշնչումով մը կ'ապրէի: Կաղնիներ էին անոնք համայնքին, որոնք տոկալով ամէն ցաւի ու դժուարութեան, կեանքէն կը բաժնուէին մէկ առ մէկ խաղաղ սրտով: Մասնայատուկ կերպով կը յիշեմ Մամբրէ Շիրինեանին տուած իմ վերջին այցելութիւնը: Երկուսիս մէջ ծնունդ առնող զրոյցի ժամանակ կը զգայի, թէ իմ դիմաց անկողնի մէջ երկարած պատուական հայը համբուրելի անձնաւորութիւն մըն է: Անմոռանալի պիտի մնայ իմ յիշողութեան մէջ Գրիգոր Գասպարեան իր հեզահամբոյր ներկայութեամբ:

Դեռեւս ամէն օր, ամէն վայրկեան չեմ խօսիր այդ հրաշալի անձնաւորութեանց մասին, բայց վստահաբար անոնք իմ մէջ խմորեցին հայ հոգեւորականը:

«Յիշատակն արդարոց օրհնութեամբ եղիցի»:

24 Մարտ, 2003

ՎԱՐՂԷ ԶՈՒԱՐԹ

Երբեւէ հանդիպած էք մէկու մը, որուն մէջ ուրախութիւնը բռնկուն է, այնքան առատ, այնքան հաղորդական ու անկեղծ, ու երկվայրկեանի մը մէջ հոգիները կը շարժէ: Ես գոնէ պատեհութիւնը ունեցայ եւ շատերուն պէս իմ առաջին հանդիպումս Վարդին հետ հաստատեց մնայուն կապ մը: Իր բարութեան արտացոլումն էին իր ներսէն ժայթքող ուրախութեան ալիքները, որոնք գարնանային տրամադրութեամբ մը կը համակէին բոլորիս հոգիները:

Քիչ ժամանակ անց Վարդը՝ Չուարթ, դառն ու անողոք հիւանդութեամբ գամուեցաւ անկողնին, առանց սակայն, երբեք կորսնցնելու իր կենսախիղճ ու շէնշող տրամադրութիւնը: Վերջին այցելութիւններուս, աղօթքս միշտ անպակաս դարձուցի անոր վրայէն: Իսկ Արարատ տուն այցելութիւնս եղաւ իրապէս յուզիչ: Շրջապատուած իր սիրելիներով, երբ «Փարատեա» աղօթքը կը կարդայի հոգիիս ամբողջ զօրութեամբ, Վարդը՝ Չուարթ, առատ արցունքներով կ'ուզէր վաղուան ու գալիքի իր կարօտի գագաւորները փոխանցել:

...Այս տողերը կը գրեմ, գիտեմ որ քանի մ'օրերու տարբերութեամբ ասելի տկարացած է Վարդը՝ Չուարթ: Բայց կը դժուարանամ հաւատալ, որ հոգին փոխուած է: Գիտեմ, որ կ'ուզէր ինդալ ու ինդացնել եւ իր ներկայութեամբ կեանք հաղորդել իր շուրջիններուն: Հովուական կեանքի մէջ ֆէնսմեն մը դարձաւ Վարդը՝ Չուարթ, որուն դրոշմը հոգեւոր կեանքի վրայ արդէն իսկ արձանագուած է: Կ'ուզեմ այնքանը ըսել քեզի, սիրելի Վարդ, որ երկինքէն ականջ տաս իմ աղօթքներուն եւ լսես որ Աստուծոյ ուղղուած իմ մաղթանքներուն մէջ քու հոգիիդ առջեւ խունկի պէս անուշաբոյր աղօթք պիտի տարածեմ... Վարդին՝ Չուարթ:

3 Փետրուար, 2007

ԹԱԳՈՒՀԻ ՄԱՅՐԻԿԸ

Այսօր երկինքի հրեշտակներու խումբին միացաւ բարի հոգի մը, ազնուական մայր մը, որուն կեանքը իր ծնունդէն մինչեւ իր վերջին շունչը եղաւ անսպառ ծառայութիւն ու գոհողութիւն՝ իր զաւակաց եւ անոնց ընտանիքներուն համար:

Երանելի Է Թագուհին, որովհետեւ իր աղօթքի կեանքով իր տունը դարձուց Աստուծոյ Տունը եւ իր ամուսնու հետ քրիստոնէական շունչով դաստիարակեց իր զաւակները:

Մեզի համար շատ դժուար է խօսիլ Թագուհի մայրիկի մասին, որուն մայրական խնամքը վայելեցինք բոլորս: Որովհետեւ բառերը ոչ մէկ ձեւով արդարութիւն պիտի ընեն մեր զգացումները արտայայտելու համար: Միայն հազար փառք ու գոհութիւն կը մատուցենք Աստուծոյ, որ ան օրինեց բոլորս իր հաւատքի կեանքով, իր աղօթքներով ու սիրով եւ բոլորիս կեանքը իրապէս հարստացուց Աստուծոյ իմաստութեամբ:

Սիրելիներ Յակոբիկ, Էլիզաբէթ եւ Յարութիւն, եւ ընտանիքներ եւ հարազատներ, անշուշտ մօր մը կորուստը մեծ ցաւ կը պատճառէ, բայց հաւատքով պիտի ընդունինք այս դժուար պահը: Զրիստոս Իր Յարութեամբ մահը պարտութեան մատնեց եւ մեր առջեւ բացաւ յաւիտենական կեանքը: Ուրեմն մայրիկը այլեւս յաւիտենական կեանքին մէջ է, ուր ո՛չ ցաւ կայ եւ ո՛չ ալ ուրիշ մտահոգութիւններ: Իր կեանքը արդէն Աստուծոյ ձեռքերուն մէջ է: Եւ լաւագոյն ձեւը իր յիշատակը յարգելու համար մէկն է, որ դուք ապրիք իր կեանքի օրինակով: Ինչքա՛ն դուք իրար սիրէք ու յարգէք, այնքա՛ն ինք ձեր մէջ պիտի ապրի եւ աւելին՝ ձեր զաւակները նոյնը պիտի սորվին ձեզմէ:

Ձեր սիրելի մայրիկը իր ամբողջ կեանքի ընթացքին Աստուծոյ կամքը կատարեց: Երանի՛ իրեն, որ սիրեց զԱստուած: Երանի՛ իրեն, որ հիմա երկնային սուրբերուն հետ է: Երանի՛ ձեզի, որ երկար ժամանակ բոլորիդ համար ան իր կարելին միշտ կատարեց:

Աստուած թող լուսաւորէ Թագուհի մայրիկի հոգին: Ամէն:

9 Օգոստոս, 2012

ՄԻՐՅ ԱՆՍԱՀՄԱՆԵԼԻՈՒԹԵԱՆ ԱՂԲԻԲԸ

Երկար լռութենէ մը յետոյ երկրորդ գիրս կ'ուղ-
ղեմ Քեզի, որպէսզի զգացումներս բաժնեմ Քեզի
հետ եւ ազատութիւնս ունենամ արտայայտելու նա-
եւ երախտագիտական ապրումներս Քեզի, քանզի
Քու ներկայութեամբ Դուն դարձար սիրոյ անսահմա-
նելիութեան աղբիւր իմ հոգեւոր կեանքի մէջ:

Աստուածային սիրոյ եւ գուրգուրանքի չափը
առատօրէն տուիր ինձ թէկուզ եւ հեռուներէն, բայց
մնացիր ներկայութիւն հոգիիս ծալքերուն մէջ Քու
անբացատրելի խորհուրդովդ, կեանքի փորձովդ ու
անկեղծութեամբ:

...Աստուծոյ աչքին տակ կը խոնարհիմ քու առ-
ջեւ եւ իմ սրտի խորերէն բխած աղօթքներուն մէջ
կ'ուզեմ հրաւիրել Քեզ, որպէսզի շարունակես զօ-
րացնել տկար եութիւնս եւ հոգիիս մէջ տեղ բանաս
նոր երազներու եւ յոյզերու, որոնք պիտի ըլլան նոր
ճանապարհ մը դէպի աստուածայինը, աստղերէն
վեր՝ դէպի յաւիտենականութիւն:

29 Յունուար, 2012

ԶՐՈՅՑ ՌԵԲԵԿԱՅԻՆ ՀԵՏ

Ինչքան կը փնտռեմ այն թույլները, որ յաճախակի հեռախօսագանգերով իմաստուն խրատներովդ նոր արթնութիւն մը կը հաստատէիր իմ հոգեկանութեան խորքին: Եղեռնէն վերապահ, տառապանքի ու որբութեան դառն բաժակէն ըմպած քեզ նման հերոս մայրիկ մը միայն կրնար խրախուսել երիտասարդ հոգեւորականիս: Գրեթէ երկու տասնամեակ անընդհատ լսեցի քեզ: Ծառայութեանս բոլոր շրջանին դուն քայլ առ քայլ հետեւեցար ինձ եւ քաջօրէն խօսքդ արտասանեցիր: Ինչքան երախտապարտ եմ քեզի, որ մինչեւ վերջին օրերը կեանքիդ ամրակում հաւատքով լեցուցիր հոգիս եւ այսօր նոյն հաւատքին խորքով կը դիմագրաւեմ կեանքին մարտահրաւերները: Այսօրուան պէս կը յիշեմ կիրակնօրեայ ներկայութիւնդ պատարագներուն եւ թէ ինչպիսի մանրակրկիտ հետեւողականութեամբ կը քննարկէիր տրուած քարոզին իմաստը եւ քիչ ժամանակ անց գրասենեակի մէջ արդէն կը ստանայի գնահատականը:

Սիրելի Ռեբեկա, սա պահուն, մինչեւ գրոյցս քեզի հետ, կ'ուզեմ որ լսես նաեւ Աստծուն ուղղուած փառաբանանքի խօսքս այն բացառիկ նուերին համար որ դուն դարձար հովութեանս առաջին տարիներուն: Գիտե՞ս, որ այն բոլորը որ ազատութեամբ եւ համարձակ կը պատմէի քեզի այդ բոլորը նոր լսող մը չունիմ գէթ առ այսօր... Բայց ներքին ձայն մը կը սթափեցնէ ինձ: Կ'ուզեմ ականջ տալ այդ ձայնին: Փառք Աստուծոյ այդ դուն ես... Ներկայ ես իմ եութեանս մէջ: Ուրեմն գրոյցներս յետ այսու պիտի ըլլան յաճախակի:

18 Մայիս, 2006

ՄԵԾԱԳՈՅՆ ԿԱՐՕՏՄ ՔԵՉ ԿՐ ՓՆՏՈՒԵՄ

(անդենականին մէջ մի՞թէ պիտի հանդիպինք)

Սիրով լցուած սիրտը հոգեւորականին շատ պիտի ցանկար ունենալ իր հոգեհարազատ զաւակը: Մեծագոյն կարօտս՝ քեզ կը փնտռեմ: Բնական է այս զգացումը եւ հակառակը միայն որպէս տարօրինակ պիտի որակուէր: Ինչքան խորը կը զգամ մեծագոյն կարօտս, այնքան քեզ կը փնտռեմ *(անդենականին մէջ մի՞թէ պիտի հանդիպինք)*:

Եւ Աստուած մեծագոյն կարօտս զգաց: Ինձ պարգեւեց ազգի մը զաւակները: Ձեզ կը սիրեմ անյագ սիրով եւ ձեր մէջ եմ գտած նպատակը կեանքիս: Անդենականին չհասած ընդ միոյ ամենքիդ վայելքին արժանացայ: Երջանկութեան զագաթնակէտն է սա իմ կեանքին: Եւ գիտեմ, որ ուղիղ ճանապարհին եմ, քանզի ինձ առաջնորդողը Աստուած իմ, Դուն ես:

12 Դեկտեմբեր, 2011